

HORTVS

GALLICVS, PRO GALLIS IN GALLIA

scriptus, ueruntamen non minus

Italīs, Germanis, & Hispa.

nis, quā Gallis ne-
cessarius.

A

6704

SYMPHORIANO Cæpicio Equite atrato ac Lotharingorum Archiatrò Authore, in quo Gallos in Gallia omnium egritudinū remedia reperire docet, nec medicaminibus egere peregrinis, quum deus & natura de necessarijs unicuique regioni prouideat.

L
D
MARCO

4796

L V G D V N I
IN ÆDIBVS MELCHIORIS ET GA-
SPARIS TRECHSEL FRATRV.

M. D. XXXIII.

de la Compañia de lejas de Alcalá
Liberia no 2505

33: H O R T V S

CAJONES DE OLEA IN GALLIA

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

IN HANC REGIONEM PERTINENT

ORDO LIBRO

RVM IN HOC VOLUMINE
CONTENTORVM.

Hortus Gallicus Frâncisco Galliarum Imperatori dicatus.

Campus Elysius Galliae Francisco a Turnone dicatus.

Apologetica disceptatio de sanguinis missione ac pharmacia exhibenda in Causone & sub Cane ad Hieronymū Mōtuū amicū suū.

Panegyricus Ioānis Cāpegij Symphoriano auunculo dictus.

Speculū medici Christiani de ueris & salutaribus animi & corporis remedijs Antonio filio dicatus.

Theriaca Gallica una cum Myrrhidatico Gallico.

Item Periarchon utriusq; philosophiae in artem medicam.

HORTVS GALLICVS SEPTEM
CONTINET LIBROS.

Primus est de Galliae laudibus ac moribus

LIBROS
DEL D.
L. MARCO

moribus & Gallorum comple-
xionibus.

Secundus de medicinis benedictis
Gallia.

Tertius de pharmacijs uenenosis.

Quartus de aromatibus.

Quintus de arboribus cordi amicis.

Sextus de odoratissimis fructibus.

Septimus de condimentis & olea-
ginosis.

CAMPVS ELYSIVS QVINQVE
CONTINET LIBROS.

Primus est de medicinis digerentibus
& euacuantibus.

Secundus de alterantibus membra.

Tertius de syrups laxatiuis.

Quartus de pulueribus cordiali-
bus.

Quintus de lapidibus & metallis
& gemmis.

AVGVS

AVGVSTIS

SIMO ILLVSTRISSIMO AC CHRIS-

tianissimo Principi Francisco Valesio Fræcorum Regi,
Celtarum Belgarū, ac utriusq; Gallie Impera-
tori Symphorianus Campegius Lugdu-
nensis, Lotharingorum
Archiatros.

S. P. D.

VM DE HORTIS GALLIE, ubi herbe, olera, arbores,
& plantæ nascuntur, opus his
diebus proximè elapsis absolu-
tum, Christianissime Rex, dili-
genter inquirere, cuinam esset
dono tradendum, nemo mihi

Laboribus nostris dignior uisus est, quàm tu Franciscæ
Francorum, Gallorumq; Rex. Quis enim huius horti
Gallici, qui duobus uoluminibus concluditur, magis ido-
neus possessor habebitur: cum de campis, uiridarijs &
hortis, quos Græci Paradisos, Latini etiam Pomaria &
Viridaria uocant, inscribatur: quàm is, qui est omnium
clarissimus, adeò ut iure ac merito Microcosmus per
excellentiā nominandus sit: quod uni duntaxat tibi
etate nostra cōuenit. Nam cū totū serè orbē animo per-
lustrarim, nemo profectò est, quem tecū conferre possi-
mus. In te enim tot tantaq; uirtutis ornamenta conspi-

climus, ut non modo uirum unum, sed totum serè genus humanum simul congesta decorarent, nec impræsentiarum de dignitate corporis, qua ceteros mortales uel æquas, uel antecellis, sed de animo, hoc est ipso homine loquor, qui Microcosmus est. Tu enim rei militaris consultiſſimus, historiæ Christianæ ac Romanæ peritus, eloquentiæ Gallicæ princeps, totiusq; Mathescos pater, facundia Romanæ ac Cæsareæ alumnus, ea documēta doctrinæ & ingenij tui iandudum dedisti, ut plures, (ita nūc loquar) in te animas, hoc est ueros homines (ut alter Microcosmus) esse cernamus. Non enim tam propensa beneuolentia in uiros peritos esses, nisi iudicio animi tui, honore dignos esse cognosceres. Vnde sit ut doctissimis uiris recte consultum iudicemus, ipsi enim iudicium tuum, quod acutiſſimum esse intelligunt, reformidantes nihil ad te adferunt, nisi summa industria excultum, & acri diligentia elimatum. Nam ineptiarum, quibus nostra tempora redundarunt, causam in imperitos principes reijciunt: qui cum doctos pariter & indoctos uno ordine habuerint, effecerunt ut pauci ueræ doctrinæ essent amatores. Ex qua quidem re factum est, ut homines nō tam uirtutis quàm munerum fuerint sectatores. Sed tibi Christianiſſime Rex studiosi ob munificentiam debēt multū. Cum uero iudicij tui stimulo Parisienses ad studiū literarū uerantq; doctrinā, maioremq; industriam impellatur, ut sese tibi perq̃maximè obnoxios fateatur, necessariū est. Maiora enim iudicij tui acumen, q̃ munificentie uis ipsa contribuit: illud enim doctos accuratosq; reddit, hæc opulētos. Sed hæc non æquæ preciosa esse manifestat

nifeflat Horatius, Vilius argentum est auro, virtutibus
aurum. Sed cum tibi Christianiffime Rex diuitiarum co-
piam Deus Opt. Max. tribuerit, & literarum principa-
tum parauerit industria, Rei Christianæ adminiftratio-
nem optima de te opinio, plurimarum rerum ufus, &
temporum conditio attulerint: ita uixisti, ut diuitias ad
liberalitatē, doctrinam ad exemplū, Rei Christianæ gu-
bernacula ad communem ufum emolumentumq; direxe-
ris: adeo ut pauperes ditaueris, imperitos erudiueris,
Remq; publicam fluctuantem ita firmaueris, ut mole sua
iam stare, nec inimicorum iniuriam, nec hostium minas
curare uideatur. His igitur moti Hortum Gallicum
mittimus expectantes iudicium tuum. Quod si
in rem nostram candidum fuerit, subli-
mi feriam Sydera uertice, red-
dāq; ad alia quoq; scriben-
da alacrior.

INDEX

INDEX EORVM QVAE

præcipua in Horto Gallico continentur.

A

A ër temperatus in Gallia.	lib.1. cap.1.
Anglia multa mutuatur à Gallis.	eodem.
Aurum & argentum in Gallia.	eodem.
Annium cursus Gallie.	eodem.
Agri Albigenſium ſecundi.	eodem.
Arabes & Poeni Barbari.	lib.1. cap.3.
Aromata Indorum.	eodem.
Arabes Arabibus ſcripſerunt.	eodem.
Aromata Aegyptiorum.	eodem.
Angelorum panis.	lib.2. cap.5.
Atriplex quid ſit.	lib.2. cap.14.
Animalia uenenoſa.	lib.3. cap.1.
Abditæ proprietates.	lib.3. cap. eodem.
Auenzoar de medicinis uenenoſis.	eodem.
Agarici proprietas.	lib.3. cap.3.
Amaracus.	lib.4. cap.3.
Arborum natura.	lib.5. cap.1.
Axungia & Adeps.	lib.7. cap.5.

B

Barbari ineptè ſcripſerunt.	lib.1. cap.3.
Barbari Barbaris ſcripſere.	eodem.
Brassicæ natura.	lib.2. cap.13.
Buchormarium.	lib.3. cap.7.
Bugloſſa.	lib.4. cap.12.
Borrago.	eodem.
Butyrum quid ſit.	lib.7. cap.4.
	Copia

I N D E X.

C

Copia rerum humanarum in Gallia.	lib.1. cap.1.
Calidi fontes in Gallia.	lib.eod. & cap.
Complexio Gallorum.	lib.eodem. cap.2.
Colores hominum secundum loca.	eodem.
Celtica Gallia.	lib.eodem. cap.3.
Cartami uirtus.	lib.2. cap.4.
Cœlestis manna.	lib.eodem. cap.5.
Cataputicæ natura.	lib.3. cap.5.
Cherua.	eodem.
Cucumeris asinini natura.	lib.eod. cap.6.
Cyclaminis proprietas.	lib.eodem. cap.7.
Croci uirtus.	lib.4. cap.5.
Cupressi natura.	lib.5. cap.4.
Cydoniorum uirtus.	lib.6. cap.4.
Citrus.	lib.6. cap.2.
Caules.	lib.2. cap.13.

D

Descriptio Gallie.	lib.1. cap.1.
Differentia inter marmā Iudeorū & nostrā.	lib.2. ca.5.
Daphnoidos.	lib.3. cap.3.

E

Europæ uera aromata.	lib.1. cap.3.
Ebuli natura.	lib.2. cap.2.
Ellebori natura.	lib.3. cap.2.
Esule uires.	lib.3. cap.4.

F

Francorum, id est Gallorū Cōplexio.	lib.1. cap.2.
Filicula, id est polypodium.	lib.2. cap.3.

I N D E X.

Fumaria herba. lib.2. cap.9.

G

Gallie descriptio. lib.1. cap.1.
 Gallie comparatio ad alias prouincias. eodem.
 Gallia auro & argento abundat. eodem.
 Gallia Narbonensis. eodem.
 Gallorum complexio. lib.1. cap.2.
 Galli minus cæteris phlebotomandi. eodem.
 Granata mala. lib.6. cap.3.

H

Hortus Gallicus, siue uiridarium. lib.1. cap.1.
 Hominum dotes. lib.1. cap.2.
 Hermodactylorum uenenositas. lib.3. cap.9.

I

Iuniperus. lib.4. cap.5.
 Iulius Celsus de Gallis. lib.1. cap.2.
 Ius Gallorum. lib.2. cap.10.
 Ireos quid sit. lib.3. cap.10.

L

Laureola. lib.3. cap.3.
 Loca temperata. lib.1. cap.1.
 Loca naturas definiunt. lib.1. cap.2.
 Loci mutatio complexionem uariat. eodem.
 Lupuli uirtus. lib.2. cap.11.
 Libanotis. lib.4. cap.1.
 Limonum uirtus. lib.6. ca.1.

M

Montisfessulani usus. lib.1. cap.2.
 Mutatio loci complexionem uariat. eodem.
 Medicine

I N D E X.

Medicine benedictæ que sunt.	lib.2.
Mercurialis herba.	lib.2. cap.1.
Manna Brianfonis.	lib.2. cap.5.
Man quid sit.	eodem.
Manna filiorum Israel.	eodem.
Malua.	lib.2. cap.12.
Menta.	lib.4. cap.9.
Maiorana.	eodem. cap.10.
Myrtus.	lib.5. cap.6.
Mala Cydonia.	lib.6. cap.4.
Mala Persica.	eodem. cap.5.
Mellis natura.	lib.7. cap.1.

N

Narbonensis prouinciæ dotes.	lib.1. cap.1.
Natura medicinarum fortium.	lib.3. cap.2.
Nulla medicina sine ueneno.	eodem.
Narantia quid sint.	lib.6. cap.2.

O

Ocymum quid sit.	lib.4. cap.2.
Olea quid sit.	lib.5. cap.3.
Olei natura.	lib.7. cap.2.
Oleum nucum Raphani & Rape.	eodem. cap.3.

P

Pompeij Trogi de moribus Gallorum.	lib.1. cap.1.
Polypodij uires.	lib.2. cap.3.
Pharmacie uenenosæ.	lib.3. cap.1.
Pharmacum forte uenenosum.	eodem. cap.2.
Persicum malum.	lib.6. cap.5.
Pix liquida.	lib.7. cap.7.
	Prunorum

I N D E X.

Prunorum natura. lib.2. cap.11.

Q

Questio curiosa de natura locorum. lib.1. cap.3.

Questio de manna. lib.2. cap.5.

R

Regionum Epitheta. lib.1. cap.2.

Regio Gallica unde dicta. lib.1. cap.1. & 2.

Rosa & eius succus. lib.2. cap.7.

Rosmarinum. lib.4. cap.1.

Rute proprietates. lib.4. cap.11.

Rape Raphanum. lib.7. cap.3.

Resine omnes. lib.7. cap.6.

S

Sambuci uirtus. lib.2. cap.2.

Siluestris Cucurbita. lib.3. cap.6.

Saluie uirtus. lib.4. cap.4.

Serpillum. lib.4. cap.6.

Satureia. lib.4. cap.7.

T

Tullius de Græcis. lib.1. cap.2.

Thymra siue Satureia. lib.4. cap.7.

Thimi natura. lib.4. cap.9.

Teda resina. lib.7. cap.6.

V

Violarum proprietates. lib.2. cap.6.

Venenum quid sit. lib.3. cap.1.

Veneni species. eodem capite.

Veratrum. lib.3. cap.2.

HORTVS

HORTVS GAL

LICVS, SYMPHORIANO

Campegio Equite Aurato, ac Lotharini-
gorum Archiatro Authore.

ALLIA Europæ provincia est.

Hæc inter Hispaniam & Ger-

maniam posita & alpinis &

pireneis montibus clauditur,

sicut minor utraq; terra, ita

utraq; fertilior. Nam neq; ut

Hispania uiolento sole torre-

tur, neq; ut Germania assiduus frigoribus fatigatur. Sed

media inter utraq; hinc temperato calore, inde felici-

buz & tempestiuus imbribus, in omnia frugum gene-

ra fecunda est. Cæli eius ea est clementia, ea felici-

tas, ut nec inmodicis æstuet caloribus, nec rursus ar-

elicis frigoribus torpeat. Tam moderata loci natura,

tam blanda amoenitas, ut innocentissimus ubiq; ac salu-

berrimus aer, diutius nescias an mollius trahatur. Hinc

temperato calore in omnia frugum genera fecunda est,

adeo ut nō ipsi tantum incolis uerum etiam Hispaniæ,

Britanniæ, Germaniæq; cunctarum rerum abundantiā

sufficiat. Hinc enim non frumenti tantum copia magna

est. Verum etiam uini, mellis, oleiq; nec ferri solum ma-

teria præcipua est, & argenti. iam lini sp. artiq; uis in-

gens. Hic mille paludes latifundia occupant, nec tenuissi-

mo cespitum corio statim arena subest. Peculiare Germa-

nie

Descriptio
Gallia.

Gallia cōpara-
tio ad Germa-
niā & Hispa-
niam.

Aer tempera-
tus in Gallia.

Copia rerum
humanarum
in Gallia.

nie, & Septentrionis malum. Dixeris hic Palladem cū
 Baccho certasse, maior ne vini copia an olei exundaret?
 Anglia multis quibus Anglia quum non tam careat quam indigeat.
 indiget. Fateantur Britanni oportet se duos preciosissimos na-
 tura liquores Francis debere. In Gallia cursus annuum
 Cursus am- non torrentes rapidiq; ut noceant: sed plerunq; leues
 niū in Gallia. & uineis, campisq; irrigui, & fluuijsq; Oceani assatim
 pisces, pleriq; etiā diuites auro, quod in paludibus ue-
 hant. Salubritas cœli per omnem Galliam, equalisq;
 Auro & ar- æris spiritus, nulla paludum graui nebula inficitur.
 gēto abundat Gallia. Huc accedunt & marine aere undiq; aduersus assidui
 flatus, quibus omnem Galliam penetrantibus euentilato
 terrestri spiritu præcipua omnibus sanitas redditur.
 Narbonensis Narbonensis prouinciæ dotes, quis pro merito attigerit?
 Gallie dotes. tam suauis florum odores? tam numerosos succorum
 sapores? tam uarios infectricum herbarum colores, tot
 suauis rubentia cocci grana? Flagrantes Thymo, Saliun-
 ca, Libanotide campos? Emicantes benignè calidorū fon-
 tium scaturigines? Fertilissimos croci Albigeſiorū agros:
 Albigeſientium tot munifica opacorum nemorum genera, tam teneras
 agri locundi. luxuriantis soli glebas? tot leta apricorum collium ui-
 neta, tam superba frugiferarum arborum poma? tam
 multiplices pecorū greges? sed quæ alia pars terrarum
 urbibus frequentior? quæ sacratissimis ædibus sanctior?
 quæ uirorum forma liberalior? quæ morum dignatione
 acceptior? quæ Christiane fidei cultu unquā habita est
 religiosior? Et ut Pompeij Trogi abreuiator Iustinus
 Pompeij Tro- scribit, Gens Gallica aspera, audax & bellicosa, quæ pri-
 gi de Gallorū ma post Herculem, cui ea res uirtutis admirationem &
 moribus opi- nio. immor

immortalitatis fidem dedit, Alpium inuicta iuga & frigore intrastabilia transcendit, sibi domitis Pannonijs uaria bella gesserunt. Tantus autem terror Gallici nominis & armorum inuicta felicitas erat, ut aliter neque maiestatem suam tutam, neque amissam recuperare possent sine Gallica uirtute arbitrentur.

DE COMPLEXIONE GAL- LORVM ET MORIBVS.

CAPVT II.

GALLIA Regio lactea & candida dicitur, nam Vnde dicatur Gallia.
præter ceteros albi sunt Galli. Quapropter à γᾱλᾱ.
Græcis propter huiusmodi colorem Galatæ dicuntur Galenus Gal-
liam mentit,
ab eo, quod est Gala, id est lac. Quare in libro de Sanguinis missione Galenus Phlebotomiam minus quam ceteris nationibus conuenire consulit, cum inquit, Quod ad etates quidem attinet in pueris minus detrahimus, quam plenitudo commouet, quod ad corporis habitus in cædidis, & quibus mollis teneraq; est caro, quales Galli sunt. Hæc Galenus. Sunt enim Galli natura albi, sanguine subtili cum pituita abundantes. Est uero sanguis calidus & humidus, pituita uero frigida & humida. Ratione sanguinis ridibundi ferè sunt visu, corporeq; floridi: & quandoq; coloris uenusti. Sed ex pituitæ dulcis affluentia somni copiam profuere coniectant medicorum scholæ, uelut ex acetosis famem, ex salsis sitim, ex crudis sitis interpellationem. Galli igitur natura molles, teneraq; carnes habentes, Quapropter minus ceteris nationibus ueniunt phlebotomandi Gallorum complexio.
Galli min⁹ ex-
teris nationib⁹

phlebotomandi, atq; pharmacijs fortibus purgandi. Neq; te mo-
 Error Parisiensi- ueat rudis usus Gallorum, & maxime Parisiensium in
 fiam. sanguinis missione à ratione alienus, & communi erro-
 re introductus, ne dum multitudini placere studes, mul-
 torum uitam perdas: neq; enim satis iusta est occasio ad
 delinquendum, cum multis errare. Neq; etiam te moueat
 Montispeffula- Montispedentium rudis usus Scamoneæ, Colochintidis,
 ni error in me- ac aliarum medicinarum uenenosarū à ratione alienus,
 dicinis perni- ciosus. ac etiam communi errore Arabum & Poenorum intro-
 ductus. Hic enim error ex Arabia originem habuit. Sunt
 enim Arabes Mahometicæ sectæ fautores, qui donis dei
 gratuitis abutiuntur. Mahumetistæ qui Aphricam, Aegy-
 ptum, Arabiam & Syriam inhabitant, & olim maiorem
 partem Hispaniæ occupabant, stultitiâ eorum indicante
 uocabulo Mori nominantur. Qui enim et Moros à Græ-
 cis, dicitur Nabal ab Hebræis, Patuus à nobis. Non enim
 omnium æque nationum corpora sunt ad sapientiæ ac
 intelligentiæ perceptionem idonea. Scres enim & qui
 extrema mundi climata inhabitant, tantum ab eorum
 Vnde Mauri- complexionem qui clima quintum incolunt, elongantur,
 dicantur. ut complexio quæ uni genti salubris est, plerunq; alteri
 Gentium com- mortem cōsciscat, ut Persicum in Persia uenenum erat,
 plexiones di- & in Aegypto factū est cordis amicum. Et Scamonium in
 uersæ. Colophone mediocri pharmacum, & in Antiochia &
 Persicum. Carrasceni uenenosum. Item Scamonium Persis & Pœ-
 Scamonium. nis mediocri solutiuum, Gallis uero ac Germanis per-
 Mutatio lo- niciosum ac uenenosum. Sic de Colochintide ac Tur-
 ci complexio- bit dicendum uenit. Et ut corporum dispositionibus,
 nem variat. sic moribus, legibus, sententijs differunt & ingenijs.
 Vnde

Vnde & Latini superciliosi ac elati dicuntur. Vani Ligures, Galli feroces, iacobundi Hispani, Poeni sedisfragi, Britones inurbani, Germani fortes, Itali graues, & inter se seditiosi. Loca plerumque hominum naturas definiunt. nam ad Septentrionem habitantes ferè sunt uasti corpore, simplices, animosi, exigui consilij. Ideo precipites, non tam dociles; medicinas solutius, ac, ut uulgus medicorum nominat, eradicatius non ferentes.

Regionū Epithera.
Latini.
Galli.
Hispani.
Poeni.
Germani.
Itali.
Loca naturas definiunt.

Qui ad meridiem capillis sunt nigris, delitijs soluti, graues, dociles, acerrimi ingenij, leues, mendaces, proditores, occultas habentes rerū intelligentias, medicinas fortes ac uenenosas ferentes. Ideo Hieronymus inquit, unaqueque provincia suas habet proprietates, unde uanos Mauros, & feroces Dalmatas Latinus pulsat historicus.

Mores hominum secundum loca & climata.

Timidos Phrygas omnes poëta lacerant. Athenis exeditiora nasci ingenia Philosophi gloriatur. Ipsum Israël graui corde, & dura ceruice omnes scripturae arguunt. Græcos leues, & apud Cæsarem sugillat Tullius, dicens: aut leuium Græcorum, aut immanium Barbarorum. & pro Flacco ingenua inquit leuitas, & crudita uanitas.

Hieronymi pulchra auctoritas.

Et de Gallis Iulius Celsus libro quinto inquit. Galli homines sunt aperti, minimeque insidiosi, qui per uirtutem magis quam per insidias dimicare consueuerunt. Et Bernardus de Romanis ad Eugenium Papam ita scribit. Quid tam notum seculis quam proteruitia Romanorum? Gens insueta paci, tumultui assueta, gens immitis & intractabilis, subdi nescia, nisi cum non ualet resistere. Hæc igitur quæ ad bene beateque uiuendum tanti momenti sunt, non nostræ sunt facultatis, sed aliunde suppeditantur.

Tullius de Græcis.

Iulius Celsus de Gallorū moribus.
Diuus Bernardus de proteruitia Romanorū

Homines varij
sunt ingenij.

Solus deus
omnia nouit.

Holm dotes.

In hominibus
varia fortuna.

Colores holm
secundū loca.

Licet enim bene mori nostri sit arbitrij, tamē bene nasci
nostre nō est potestatis. Sic enim statuit deus ut hoīes ua-
rij quoq; igenij, & multiformis animi ac industrie, quē-
admodū & cetera nascerentur, atq; ut unusquisq; sua
cōtentaretur sorte. Ipse enim solus deus est qui nouit oīa,
& solus qui potest. Ipse est qui prima ipsius orbis funda-
mētā in orbē coniecit, & immēsi maris aditū, & semitā
mortalibus patefecit, quīq; uitę huius cōmoditates oēs, di-
gnitates, honores pręstitit, q̄ sydera discernens unicuiq;
quā uoluit fortē tradidit. Quibusdā enim ut terrā cole-
rēt, atq; inde sibi diuitias et opes cōpararēt, alijs autē ut
arte aut pelago piscarētur sibi uictū, aut mercimonia cō-
mutarēt, alijs ut scientię & philosophię studijs se dede-
rent, atq; inde honores aucuparētur & laudes. Multis
etiā ut ceteris pręssent, iuberent & imperarēt. Ideoq;
nō mirandū si hoīes uariā inter se sunt, nō solū fortunā,
sed etiā naturā cōsecuti: cū uidemus regiones & loca, scā
quoq; uarietate adepta: postq̄ una quidē laticos hoīes, ut
Gallia pariat: alia subalidos, ut Florētia: alia fuscōs, ut
Hispania: alia prorsus adustos, ut Africa & Aetiopia:
aut similes multis floribus, quales generat Assyria.

AVICENNA, RASES, MESVES, SERAPIO,
suis seculis scripserunt, suę etiam genti, Arabes
Arabibus, idq; in suo etiam cœli climate.

CAPVT III.

Arabes et Pœ-
ni Barbari oēs

BARBARI Barbaris scripsere, & Arabes Arabi-
bus: Galli igitur Gallis, & Hispani Hispanis: &
quilibet etiā suę genti scribere debet: quare nos Gallis
scribere debemus. In Gallia Celtica agimus, nō ī Arabia,

aut Aegypto, nō in India, quas nationes cōstat aliā tēpe-
riem, aliud cōclū, aliā autē cōclī reuolutionē habere. Sed
forsitā curiosus quidā rerū nouarū inuestigator ac lon-
ginquarū regionū ac extranearū amator thymiamatū
objiciet, nihil nos proferre posse ex nostris terris, quod
cynamomo, gariophilis, calanno aromatico, zinzibere,
pipere equaliter confortet ac calefaciat. Item nihil quod
reubarbaro, cassia fistula, myrabolanis equaliter eua-
cuet. Item nihil quod scamonio, colocynthide, turbit, ita
humores eradicet, ac à remotis & lōginquis mēbris eua-
cuet. Id respondemus, nostra culpa fieri, qui hoc ignora-
mus, uerū id palatū nostrū nō fert, quia nō titillat, quod
nō ex Arabia aut India asportatur. Ergo damnas tu, for-
tasse objiciet ex illis aliquis importunus cauillator, magi-
strales illas Mesue ac Serapionis cōpositiones, ex quibus
ad oēs morbos promūtur medicamina? Bona uerba, scri-
ptores nō dāno, nisi quantū inepta Latine nobis reddita
sunt, & periculū est ob hanc rē ne in multis cū periculo
eos imitemur: sed neq; ullius quoq; mercedē dāno, sed aio,
suis seculis scripsisse, sue etiā gēti, Arabes Arabibus, Bar-
baros Barbaris, idq; in suo etiā cōclī climate. Nec minus
cataputia laxat, urit, siccāt, attrahit humores ac pellit
in nostro climate, q̄ apud Arabes scamoniū. Nec minus
esula aut laurocola pituitā trahit ac expellit in Gallia q̄
apud Pœnos aut Persas et remotissimos Indos colocyn-
tis. Nec minus elateriū hoīes euacuando turbat, q̄ apud
Mesuem ac Serapionem eorum turbat. Sileo quod alia se-
cula sunt. Deinde quod ī Gallia Celtica, & apud Christi-
colus agimus, ubi satius moriendū est, quā contra Chri-
sti legem

Quæstio co-
riola.

Aromata
Indorum.

Respondet pro-
positæ quæ-
stioni.

Barbari inepte
scripsit.

Arabes Arabi-
bus non Lati-
nis scripserūt.

Gallia Celtica,
id est, Lugdu-
nenſis.

Aromata In-
corū ac Aegy-
ptiorum.

Europæ uera
aromata.

ſi legem fratrem uenenis interimere. Summus autem Chri-
ſtiani, non Mahometiſtæ: Galli, non Arabes, aut Aegy-
ptij, non in India nati, aut Paleſtina: quas nationes con-
ſtat aliam temperiem, aliud coelum, aliam item legem,
quàm Chriſtianam habere. Habeāt qui ditiores ſunt ſua
aromata, ſuum moſchum, baſamum, amomū, ambram,
lignum aloē: quin ſi uolent unicornum, quæ raro non
adulterata & uera apud nos reperiuntur. Et ſi ualent
etiam uorent & gemmas Smaragdū, Carbunculum, ac
uniones ut Cleopatra, quæ multis aureorū milibus con-
ſlent, modo non inuideant Gallis, Italis, Germanis, Hiſpa-
nis, Britannis, Danis ſuam uindemiam, id eſt, laurum,
myrtū, roſmarinum, maioranam, ſaluiam, thymum, la-
uendulan, mentam, ſpicam celticam, crocum, hyſſopum,
ſatureiam, & uel lupulum etiam aut intibum, & uiliſi-
ma camporum gramina,

DE MEDICINIS QVAS RECEN-
tiores medici benediſtas uocant, quæ
in Gallia reperiuntur.

LIBER II.

MERCVRIALIS.

CAPVT I.

Mercurialis a
Mercurio ap-
pellata.
Duplex Mer-
curialis.

MERCVRII herbam quā Romani mer-
curialem uocant. Duplex genus eius eſt,
ut Dioſ. ſcribit. Sexu diſcernuntur. hæc
mercurialis herba ocimo ſimilia folia,
ramulos geminatis geniculis, & alatiū
cauis multis. Semen fert racemoſum, & multum. Et ut
ſcribit

scribit Diosco. soluit aluum utraq; olerum modo in cibū sumpta. In aqua itidem elixa, si ea bibatur aqua, bilem & aquosa trahit. Creduntur præterea scemine mercurialis herbe folia trita, tum pota, aut post purgationes sceminarum genitalibus apposita, ut scemine concipiantur facere, masculine uero cōtrā mares. Marcus Cato hanc herbam inter ea que familiam rusticam ad deijciendam aluum docebat: monens tamen non multum ex ea accipiendum esse. Mercurialis ut scribit Paulus uērem subducit efficaciter, & pigmenta digerit. Et ut inquit Oribasius, mercurialis herbe folia molliter cocta, & comesta, stercore sufficiens deponunt, plus uero deponit si aliquid decoctionis eius bibatur cum uino temperatum. Dabis etiam inquit ad uērem in aqua cum sale coctam, & cum comederit, ipsam aquam bibat.

Auerrois.
Mercurialis
calida est et tic
ca i primo gra
du, datur in
principio fe
bris ante dige
stionē sicut ca
sia tistuta, pur
gat cholera et
phlegma.
Marcus Cato.

Oribasius.

DE SĀMEVCO ET EBULO.

CAPVT II.

EADEM Sābucō & Ebulo, ut Diosc. scribit, uis est: siccant, adstringūt, refrigerantq; & aquas ex corpore pellūt, stomacho tamē nocent, purgant pituitā, & bilem elixa olerū modo utriusq; folia. Quinetiam teneri adhuc caules in fictili elixi eadē præstant. Radix in uino decocta, subeuntibus cutē aquis auxiliatur: prodest & cōtrā uiperarū morsus, in quos usus decoctū eius ius pariter bibitur. Decocta eadē in aqua, sceminarum locos insidentibus mollit & aperit, & que eis sunt mala emendat: potest idem & fructus in uino potus. leniūt oculorū

Eadem uis in
ebulo & sam
bucō.

Auxiliatur
sambucō aquis
inter gutem.

b 3 inflam

Podagricis
opitulatur.

inflammationes folia tenera & recētia cū polēta empla-
stri modo imposita. profunt et canū morsibus, eodē modo
cauērosa glutinātur ulcera, podagricis opitulātur cū
taurino hircino ue adipe emplastri modo imposita. Et ut
scribit Paulus tam potae quā etiam comest. hydropy-
corum aquam subducunt ambe.

DE POLYPODIO.

CAPVT III.

Filicula.

Polypodij
vires.

Cato de re
rustica.

Mesues errat.

Filicula quasi
temperata di-
cenda.

POLYPODIUM Romani Filiculā herbā appel-
lant. Nascitur in muscosis petris polypodiū, et in
uetustis arboribus, carūq; trūcis, praesertimq; quercū.
Purgandi vires, ut Diosco. inquit, ea habet, daturq; ad
purgationē cū gallinaceo piscibus ue, aut beta, aut mal-
ua elixa. Sicca eadē & in farinā trita conijcitur in mul-
sam aquā, bibiturq; ad purgandā pituitā & bilem: facit
& ad luxata & emplastri modo imposita, facit & ad
digitorū rimas eodē modo detrahīt bilem, inquit Plinius.
Polypodiū, quā nostri filiculā uocant, similis enim filici
est. sed multo certius ante cū Marcus Cato operis sui de
re rustica. cap. CLVIII. qui cū familiā rusticā doceret,
quomodo aluum deicere oportet, plura simul coqui iu-
bebat, frustū de perna, brassica & betae cū radice sua co-
liculos, tū filicule paulū, polypodiū hanc intelligens, cui
inflātibus id cūctis alijs, egregia in purgādo uis est. Me-
sues dixit, calidū est in tertio, & falso Dioscoridē citat
Mesues, nunq; enim Diosco. nec Galenus filiculā gradua-
runt, non est ergo tam calidū putandū, & magis creden-
dum est Auerroi quasi tēperatū dicenti q̄ Auicennae, qui
dicit

dicūt calidū in secūdo, nedū his qui in tertio ordine stā-
 tuerunt. Scribit Mesues esse ex maxime extenuantibus
 & desiccantibus, corpora, & quod facit subuersionē Erratum Me-
sue.
 & nausēā. Nescio tamē quo pacto maxime possit corpo-
 ra extenuare, cū leuiter purget, nec excellētī aliqua pol-
 leat qualitate. Scio autē q, per se exhibitū, nec subuersio-
 nem, nec nausēā facit. Et propterea in hac etiā parte ma-
 gis credo Aueroi dicēti quod est secūra medicina & me-
 lior epithymo, q̄ uel Mesue uel etiam Plinio stomachum
 offendi ab eo asserētis. apud Mesuē educit cholera nigrā,
 sed secūdū Diosco. & Pliniū bilem absolute & pituitā.
 Paulus radicē cōtritā cū melicrato, idē dicit agere colo-
 chintidi. Mesues dosim dixit esse usq; ad aureos quatuor. Dosis.
Manardus.
 Manardus tamē (ut asserit) exhibuit sepe uncia integrā,
 & id quidē infit sine molestia. Et ut inquit Paulus poly-
 podion sine morsu est potentia, & potū per inferna pur-
 gat. Et ut Oribasius scribit, educit pituitā, & flauā bilē,
 & aquosos humores: purgat autē cū ptisanis cocta, &
 cum iure gallinæ radix cocta.

DE CARTAMO, Cnicum antiqui dixerunt.

CAPVT IIII.

SEMEN cartami, candidū, rufūq; oblongum, &
 angulosum est, quo, ut Diosco. scribit; in obsonijs Cartami virtus.
 utuntur, tunditur id, daturq; expressus ex eo succus ad
 purgandū aluum in aqua dulci aut gallinacci esculento
 iure, stomacho tamen nocet. Fiunt ossule itidem ad mol-
 liendam aluum, amygdalis, sale, aniso & despumā-
 to mellī admixto liquore eius. Ante cœnam sumere
 b 4 oportet

Auerrois.
Cartamus nobilior omnibus
medicinis purgantibus.
Galenus præfert Cnicum Aloë in soluendo aluo senum per triduum
adstricta.

oportet in quatuor diuisas partes iuglâdis nucis quâtita
te, duasq; aut tres sumpſiſſe coagulat lac. Cnici ſeminis
ſuccus, facit ad ſoluendam aluum efficacius. Calidū adfir
mat Meſues in primo, & ſiccū in ſecundo, Galenus uero
& Paulus caleſcere dicunt in tertio, ſi quis extrinſecus
utatur. Laudat eam Auerrois nobiliore eſſe dicens, omni
bus medicinis purgantibus, & quod pituitam euacuet
abſq; timore. Sed & Galenus Libro. v. Salubrium præ
fert Cnicum Aloë in ſoluendo aluo ſenum per triduum
adſtriſta. Dimittit ueſtigia (inſit Meſues) lenitatis in ui
ſceribus. Sed Galenus loco ſupra allegato potius uidetur

Oribafius. cōtrariū dicere. Et ut ſcribit Oribafius, Cartamus pitui
tā & ſtāuam bilem purgat, non quidē fortiter. Oportet
enim ſemen teri, cū aqua & exprimi ex eo ſuccū, & mi
ſceri cum uino, & iure gallorum, & ſorberi. Si autem
aniſus & mel, & amigdale ſimul admisceātur, ad icte

Scrapio. ricos ſient Catapotia expediētia. Scrapio cap. cxxvi.
dixit Cartamū eſſe frigidū & ſiccum in prima māſione.

DE MANNA Brianſonis Allobroga.

CAPVT V.

Arabes Man
nam Terenia
bin vocant.
Quæſtio cu
rioſa.

De manna fi
liorum Iſrael.

MANNA reposuit Auerrois inter medici
nas à Galeno non ſcriptas. Sed ſi importunus
cauillator quidam quærat an Manna ſiue Manhu, quam
miſit deus populo Iſrael fuerit eadem & eiſdē ſpeciei
cum noſtra. De qua ſcribitur Exodi cap. xvi. in hunc
modum. Cumq; operuiſſet ſuperficiem terræ apparuit in
ſolitudine minutū, & quaſi pilo tuſum in ſimilitudinem
pruinæ ſuper terram. Quod cum uidiffent filij Iſrael, di
xerunt

xerunt adinuicem Manhu? Quod significat, Quid est
 hoc? ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moses, Iste
 est panis, quem dominus dedit uobis ad uescendū, appella-
 uisq; domus Israël nomen eius Man. Quod erat quasi se-
 men Coriandri album, gustusq; eius quasi simile est mel-
 li. Filij autem Israël comederunt Man quadraginta an-
 nis, donec uenirent in terram habitabilem. Hoc cibo ali-
 ti sunt usquequo tangerent fines terræ Chanaan. Man
 Iosephus dicit Manna, quod Hebraicè dicitur Quid est
 hoc. Illa manna sic differebat à nostra qua utimur ut
 spirituale differt à subspirituali. Manna illa Hebræorum
 cibus erat diuinus & inopinabilis, nostra autem Man-
 na etsi inopinabilis, non tamen facta est cibus Angelorū,
 ut illa, sed potius medicina cœlitus demissa. Nostra au-
 tem seruator per tempora, ille autē cibus Hebræorum,
 ut Iosephus scribit, non erat in crastinum relinquendus,
 quod in crastinum remanebat, nulli utilitati proficiebat,
 quando uermes illud & amaritudo consumeret. Hacten-
 us autem sic rigabatur imbribus locus ille, sicut etiam
 tunc à Mose præstandum diuinitas misit hunc cibum.
 Vocant autem Hebræi (inquit Iosephus) hunc ci-
 bum manna. Manna itaq; interrogatio est in nostra
 lingua dicentis, Quid est hoc. Manna uerò nostra Brian-
 sonis & Allobroga à cœlo est delapsa. Similis etiam ce-
 cidit ex cœlo tempore Caroli octauī, dum Partheno-
 pen aggrediretur in agro Mediolanensi. Et tempore no-
 stro dum Christianissimus Franciscus Gallorum Rex
 Italiam intraret etiam ex cœlo delapsa est Manna in Pla-
 cē tino agro. Cognitum est profecto quales fuerint prin-
 cipum

Manhu.

Man apud In-
dicos idē quod
manna.

Iosephus.

Cibus Ange-
lorum Man.
Differentia in-
ter Manna He-
bræorū & no-
stram.Quid manna
nostra Brian-
sonis.
Carolus. viij.

cipum mores talem futuram populorum uitam, taliq;
terre alimenta, telluris ue gramina, ac coeli elementia.

Ros alius Si-
-ryacus, alius
Calabrinus,
alius Gallicus.

Ros è caelo delapsus tempore Mosi Iudeis talem pro-
mittebat ducem, qualem gentes omnes admirarentur.

Manna quæ ce-
cidit temporib;
Caroli, ac Frã-
cisci Regum
Gallorum.

Sic Manna delapsa è caelo temporibus Caroli, ac Fran-
cisci Francorũ regum, tales promittebat reges tales ue
uictorias, quales & uidimus & admiratus est orbis uni-
uersus. Quicunq; igitur Reges laudat, reges extollit,
deum in regibus placeat atq; laudat. His profecto uide-
tur eum extollere, quem deus ipse miris signis extolli iu-

An Galenus
Mannam vi-
derit.

bet. An uero de hac Manna Galenus fuerit locutus incer-
tum multis uidetur esse, Auerrois inter medicinas à Ga-
leno non scriptas reposuit. Ego tamen mentionem eius
fuisse arbitror libro alimentorum tertio, sub nomine
Mellis æerei uel roridi. De quo scribit plurimum colligi
in monte Libano, æstate media, nocte serena, uariasq; ui-
res à uarijs super quas cadit plantas acquirere, quæ ita
quadrant uocatae nunc Manna, ut ambigi non possit
esse eandem rem, quam antiqui etiam saccharum appella-
bant, quæ inter mella antiqui reponcbant. Manna ut
scribit Mesues est æqualis, Auerrois tamẽ calidam facit;
& humidã in primo. Galenus ut scribit Mesues miscuit

Mannæ Gal.
Scamonii non
miscuit.

ipsam cum Scamonea. Sed salua illius reuerentia non in-
uenit hoc scriptum apud Galenum. Melli quidem inue-
nio Galenum miscuisse Scamonium Mannæ nequaquã.
Educit, ut scribit Mesues, cum facilitate. Auerrois faci-
tilliozem dixit esse inter omnia quæ purgandi uim ha-
bent. Crediderim igitur ego antiquum illud Saccharum
parum à uocata nunc Manna differre, & utrunq; inter
mellis

mellis genera comprehendī. An autē eadem fuerit Manna
Hebræorum cum nostra eiusdemq; speciei, iudicium pe-
ritioribus relinquo. Scimus atq; credimus illam Hebræo-
rum fuisse celestem, diuinam, panemq; angelorum dia-
etam, nostram uero subcoelestem, non panem, sed benedi-
ctam medicinam roremq; cœli, melq; æreum, ac saccha-
rum atq; salem indum posse appellari. Si ampliora ue-
lis lege Librum castigationum nostrarū cap. xxxix.
Si per ocium licet.

DE VIOLIS.

CAPVT VI.

VIOLAE genera plura sunt, Purpureæ, Croceæ, Genera vio-
Luteæ & albæ. Purpureâ sponte nascentē apri- larum plura.
cis & macris locis ē radice exeūte ab iacyntho, qui de-
litiolū fuerat Appollinis in huiusmodi florē mutato, ut
Mythicorū quidā fabulatur. Inde uestis iacynthina. Sati Iacynthina
uis maior autoritas. Luteæ ut scribit Plinius, quæ & flā vestis.
mea flos & luteola nominatur, inter uiolas ipse posue- Flos violarū
rim florē odoratū, cuius fragrantia haud dissimilis Caryo- haud dissimi-
philo, de quo inter Aromata dicemus, merito nomen ab lis Caryophi-
illo sibi uēdicauit. Viola recēs ut scribit Mesues solutio- lo.
ne educit per uētrē lābificādo. Quæ uero est sicca educit Mesues.
dissoluēdo, & ipsa insit est in frigidatiua, narcotica, & le Errat Mesues
nitua & solutiua. hæc illæ. Ego uero non inuenio apud de Violis.
Græcos purgare, Credi tamē potest, si magna quantitate
sumatur, uētrē lenire. Sed quomō crit Narcotica si frigida
est tantū in primo ordine ut scribit Mesues: Folia uel Foliorum vir-
per se, uel cū polēta possūt facere ad uētriculi exustiones, tus.
oculcrum

Dioscorides. oculorum inflammationes & sedis casus. Scribit Dioscorides quosdam asserere partem floris purpuream angine & puerorum comitiali morbo conferre.

DE ROSIS & succo Rosarum.

CAPVT VII.

Plinius. **R**OSAS inter coronameta hortensia, uiolasq; pene inquit Plinius nostri nouere. Eius plura sunt genera. odoratius est quod in spinetis per arua nascitur. Utitur illo ad unguenta oliuū & medicamina pigmeta rij, ualidiora etenim habentur omnia syluestria. Quod ut inquit his terra perinde ac mater est, ceteris nouerca. Ego uerò primā odoris laudē potius dederim Rosis, quas nunc passim Damasceas dicimus, non solū biferas, sed toto fere anno florentes. Rosam non uideo à Grecis, neq; ab Auerroē inter purgatoria medicamina reponi. Experientia tamen ipsa collocari inter ea debere ostendit. Cui etiam Dioscorides cōsentire uidetur. Rosaceum unguentū uires habere dicens ad soluendam aluum conducentes, quas uires non ab alia re habere potest præterquam à Rosis. Componitur inquit Mesues ex terreis partibus. Galenus tamen constare dixit ex aqua subtili calida, cui qualitas adstringens & amara coniuncta est. Diosco. dicit Rosas facere ad gingiuarum defluxus.

Plinius. Plinius dat imposita ad mulierū fluxiones, maxime albas. & sanguinis excreationes, & ad uentriculi dolores.

Dioscorides. cum uino. Vinū in quo folia sicca cocta sunt laudat Dioscorides in dolore capitis, oculorū, aurū, gingiuarum, pudēdi, ani, uteri, si eo mēbra illa abluātur, nullam autē rose

Damasce
rosæ inter ro
sas maxime
sunt solutius.

Experientiā ro
sas purgare
ostendit.
Vnguentū ro
saceum.

rosæ partē præter capita præbet bibendam. Per albas inquit Mesues non fit solutio aliqua. Sed in hoc illius error Mesues errat. hoc in loco deprehenditur. Albe enim de seni uocatur, & uulgo apud nos Damascenæ: cum albisime sint, cæteras in purgando excellunt. Succum non reponit Dioscorides ad alium quàm ad oculorum usum.

DE FUMOTERRÆ siue fumaria herba.

CAPUT VIII.

FUMARIA herba, ut scribit Galenus, est calida cum quadam frigiditate & arida in secundo ordine, fortificat & mundificat & confert stomacho, & non est in ea de caliditate qualitas manifesta. Proprietas eius est ad scabiem, & pruritus, & laxandi flauam bilem adustam, & clarificandi sanguinem & urinam prouocandi. Galenus experimento cuiusdam idiote lenire uentrem tradit succum subductionis gratia cum mellicrato exhibitis. Auicenna frigidam facit, etsi Galenus calidam posuerit, acri simul & amara dicēs participare qualitate, nec carere acerba: qui loquendi modus uincere in eo caliditatem demonstrat. Educit inquit Mesues choleram, Galenus & Dioscorides per urinam dicunt. Plinius absolute dicit quod detrahit bilem. Et ut Aetius dixit dari potest tuto his qui feбриunt. Mesues prætermisit præcipuas eius uires, à quibus & nomē accepit, quod lachrymas instar fumi educit, uisum acuit, renasci euulsas palpebras prohibet, ut Plinius, Dioscorides, Galenusque testantur. Positio succi, ut scribit Mesues, est ab uncia media ad duas. Vix puto tamen esse tam mollem uentrem, qui ea quantitate

Fumaria.

Vires fumarie.

Galenus.

Auicenna errat.

Plinius.

Aetius.

Mesues.

Præcipue vires fumarie herbæ dug.

Dosis eius.

tate

Auicenna. tate leniatur. Auicenna tamen usq; ad octo uncias præbet. Multi tamen modum Auicenna lōge excedunt.

DE PRVNIS.

CAPVT IX.

Prunorum genera tria.

PRVNORVM quædam multa q; sunt genera, quorū in primis laudatur tria, Damascena, Amygdalina, & Armeniaca. De Damascenis ita scribit Serenus. Prunæq; conueniunt, quæ mittit clara Damascus. Et Martialis. Martialis in. x. i. Pruna peregrinae carie rugosa senectæ sume, solēt duri soluere uētris onus. Nā ut scribit Auicenna soluit uentrē secundum Gal. improbantē Dioscoridē, qui pruna ex Damasco Syria sicca eustomacha esse dixit, & uentrē cōtinere. Pruna tamē omnia, ut etiā uulgo, ficus uirides, moræ & cerasa uentrē lubricantia initio prædij inter prima potius esse comedenda medici omnes tradidere. Galenus tamē inter pruna Damascena magis adstringētia ait esse hybetica dulciora. Miratur tamen Dioscoridē dixisse Damascena sicca uētram sistere. Dulcia mediocriter humectāt & infrigidāt ait Galenus. De cocta in mellicrato plus mellis habēte uētrē molliūt, magisq; si mellicraton superbibatur, dehinc uinū dulce & prandium differatur. Adstringunt syluestria, pariterq; domesticorum folia. Gummi lapidē frangit,

Pruna initio prandij comedenda. Galenus.

Gummi prunorum.

DE IURE GALLORVM.

CAPVT X.

GALLINARVM ius adstringit, ut scribit Galenus. Gallorum uerō ius uentrē soluit. Miscetur decoctioni

decoctioni eius, nō Turbit ut Mesues uoluit, sed Mercurialis, Cartanum & Polypodium. Eductiq; humores crassos, crudos, tenaces, nigros, & ualet febribus antiquis. Medetur præclare uenenis serpentū, torpētibus mēbris, tremulisq; ut Plinius scribit. Valet & capitis doloribus, epiphoris, inflammationibus, fistulīs, incipienti tenasmo, iocinori, renibus, uescicæ, suspirijs, cruditati.

Errant Mesues ponendo Turbu.

DE LUPULO.

CAPVT XI.

LUPULUS ut scribit Mesues species est uolubilis habēs folia aspera, cuius flos est sicut ampullæ adherētes, & est sedatiuus dolorū calidorū, extinguiuus inflammationū & lenitiuus. Et est equalis insit Mesues ad frigiditatem declinās, & in principio primi gradus. Sed quicquid Mesues dicat, uires florū, quas in ceruisia ostendūt, satis calidos & siccos attestātur, quibus rebus grauitas etiā odoris cōsentit. Videāt igitur medici, qui Lupulos tātopere commendāt, cui fundamento inuitantur.

Lupulus.

Lupulus non est frigidus ut somnauit Mesues.

DE MALUA.

CAPVT XII.

MALUA frigida est & humida in primo ordine, facile uentrem euadit, nō ob humiditatē modo, sed etiā glutinationē, iuuat uescicam, & thoracā, & pulmonē, & raucā lenit uocē. Agrestis malua à uespis, apibus uē morsos illita à dolore statim liberat. Fertur eius decoctio pota calculos cōterere: somnū adducit, & facile puerperū mitigat, inflammationes ipsa & dura mollit.

Pectoralis & lenitiua Malua.

Viros malux.

Et

Et ut Dios. scribit bonam facit aluum, stomacho tamen
Malua stomacho inutilis.
 inutillis, ipsa intestinis & uestica utilis est. Ambustis sa-
 crisq; ignibus medetur elixa concisaq; malua folia, &
Malua ius ve-
 nenis occurrit.
 ex oleo imposita decocta cum radicibus suis malua ius,
 letalibus uenenis omnibus accommodatum est. Sed oportet
 bibentes continuis uomitionibus, quod biberunt, red-
 dere. Et ut inquit Constantinus, si cum aqua & amygdali-
 no sit cocta, & cum oleo comesta, ventrem soluit.

DE BRASSICA SIVE CAULE.
 CAPVT XIII.

BRASSICAE satius subcruda cibus (inquit Dio-
 scorides) bona facit aluum. Sistit contra percocta
 crapule ebrietatisq; noxas disijcit a cibo sumpta, mol-
 lit aluum cruda brassica succus cum nitro potus & iride.
 Idem cum uino potus uiperæ morsibus subuenit. Folia
 per se aut cum polenta concisa ad inflammationes omnes
 tumoresq; faciunt, sacris ignibus & lepris medentur.
Cato Censorius
 de brassica. Aluum & menses cit potum brassica decoctum. Cato
 Censorinus tradit populum Romanum sexcentis fere
 annis medicina brassicae usum, nondum enim in urbem
 commeaucrunt medici qui in artem redegerunt. Ponam
 primo hoc in loco medicamentum reuera ita appellandū.
Antidotum
Catonis. Catonis Antidotum, quod ille ex brassica componendum
 putauit capitis doloribus, oculorum caligini, stomacho
 & praecordijs profuturum, & est tale. Accipe crude
 brassicae, coriandri rutae, & mentae singulorum manipu-
 los 2. radice lazaris unciam 1. & semis: cum aceto & mel-
 le conteratur, ac mane in ieiuno mensura duorum acetu-
 bulorum

pulorū iubebat propinari Cato. De cætero brassica hoc modo curans uulneribus non solū recentibus, uerū etiam ueteribus cæceratisq; si prius aqua calida fota sint, cru- Brassicæ vices.
dam contritā bis in die imponi, & ad impetigines iubet Cato: creditq; hoc modo tritam sine ulceratione sanare, Podagræ opī-
podagræ atq; articularibus morbis cū rutha & corian-
dro, & ordeī farina, & salis quoq; mica, utiliter admo-
ueri putat. Fistulas atq; luxata discutere humores, aut
euocare, aut spargere impositā: insomniā ac uigiliā cō-
pescere: decoctæ aquā in somnō neruis, articulisq; pro-
desse. Eius quoq; qui brassicā ederit, seruari urinā iu-
bet: quam calefactā neruis assueuerat utilem. Pueros etiā
nunquā debiles fieri, si ex ea urina frequenter lauentur.
hætenus Cato. Chrysippus peculiarem brassicæ librum
dicauit, omnium morborum ex ea remedia cōtinentem. Chrysippus li-
brum scripsit
de brassica.
Eiusq; & cæterorum de brassica hæc opinio est: q; cibus
eius assiduus caliginem discutit, concoctioni prodest, scæ-
minis expurgationem excitat, copiā lactis infundit, se-
micruda aluū resoluūt, discoccta cōstringit, cruda ex ace-
to sumpta spleneticos curat, partus etiā mortuos pellit.

DE ATRIPLICI.
CAPVT XIII.

ATRIPLEX notum omnibus olus est. Duo eius
(inquit Diosco.) genera sunt, agreste, et horten-
se: aluū mollit, discutit pannos illitū crudū & elixū, sa-
natq; suffusos felle potū cū mulsā aqua atriplicis semen.
Olus hoc habet in tertio refrigerandi ordine potestātē, Atriplex refri-
gerandi habet
virtutem.
per aluū celerrime descendens. Est illi sicut malæ fa-
cilis

Podagræ fer-
upiem restrin-
git. *cilis succus ad lapsum. inde in cibo sumptus indubitate
uētre[m] resoluit. Crudus, siue coctus impositus duritias
oēs ac furunculos sanat, ignes sacros sedat, podagræ seruo
rem cū nitro & aceto cū melle restringit, pernionibus
q[ua]dhu[m]c afluat anteq[uam] i[n] uulnus crūpāt, utiliter i[n]ponitur.*

LIBER III.

DE PHARMACIIS LABORIOSE
soluentibus, in quibus, ut uerbis Mesue
loquar, est uenenositas.

CAPVT I.

Quid uenenū
& quare dica-
tur tale.

Plinius.

Animalia ve-
nenosa.

Venena ex
plantis.

VENENVM dictū est, quod cito per ue-
nas eat, siue salubre, siue noxium. Nam
& medicamenta uenena sunt. Et est ge-
nerale ad omnia, quæ naturā eius, cui ad-
hibita sunt, mutat. Plinius, Galbanū ad-
uersatur uenenis maxime toxicis, cum myrrha et uino.
Deniq[ue] omne quod uel sumptu uel tactu nocet, uenenū
dicitur: unde et pro ueneficio capitur. Venenorū quædā
sumūtur ex mineralibus, ut argētū uiuū, lapis lazuli si-
ue cyaneus, lapis armenius. Quædam ex animalibus, ut
sunt lepus marinus, scorpio, fel uiperæ. Quædam ex ele-
mētis, ut aēr corruptus, & aqua, propter aliquas ex qua-
litatibus manifestis, uel cæcis in ipsis existētibus. Quæ-
dam sunt ex plātis, ut ueratrū, laurcola, scamonea, napel-
lus, colocynthis. Et quædam interficiunt à qualitatibus
abditis & cæcis, ut napellus: quædam uerò à qualitatibus
manifestis, ut euphorbiū: quædam à qualitatibus abditis
pariter

pariter & manifestis, ut opium. Agentia à cæcis & abditis qualitatibus, nō possunt nisi experimēto cognosci, ut uult Galenus, sexto de simplici medicina, cap. de abortiuo. Agentia à qualitate manifesta rationibus cognoscuntur: agentia uero modo utroq; cognoscuntur duplici medio. Quædā uenena uisu interimunt, ut basilisci. Quædā auditu & sibilatione, ut reguli, quæ species est basilisci: quædā odoratu, ut quædā species fungorū: aut tactu, ut piscis, qui Torpedo nominatur. Itē quædā uenena interficiunt calefaciendo, sicut euphorbium: quædā infrigidando, sicut opium: quædā arefaciendo, ut calx nō extincta, & coltar: quædā humectando, ut argentū uiuū. Itē quædā uenena interficiūt soluendo cōtinuū, ut lepus marinus: quædā putrefaciendo, ut Auripigmentum: quædam multis de causis: in hoc enim opere de uenenis, quæ ex uegetabilibus & plantis sumuntur, uenit dicendum, ut sunt elleborus, laurcola, & similia.

Abditer proprietas quas à proprietate specifica dicunt Arabes.

De uenenis mortiferis.

Qua proprietate operentur uenena.

DE VERATRO siue Elleboro CAPVT II.

AVENZOAR ille apud Arabes dictus sapiēs, in sui libri Teisir primo, tractatu 7. cap. 1. ita scribit. Oia laxatiua, quæ habent uiolenter & impetuose laxare, trahunt humores à toto corpore ad stomachum, & purgant corpus totū, stomacho repleto manente, & tale pharmacū habet totū corpus desiccare. Quapropter humor malus i subslatia stomachi ibi bitus habet remanere. Et tractatu 9. cap. 3. infit: cauere debes oīno ne medicinā laxatiuam exhibeas, eo quod omne pharmacum forte

Auenzoar de natura medicinarū fortium.

c 2 quauis

Omne phar- quāvis fuerit rectificatū quantū fuerit possibile, impossi-
 macū forte, ve- bile est tamē quā per acuitatē, & motum ipsius non cō-
 nenosum. moueat, & generet grossitiem, & duritiem similē apo-
 Nolla medici- stemati. Et Auerrois 3. Colliget insit: Nulla medicinarū
 na fortis sine fortium est sine ueneno aliquo in aliqua parte sui. quæ
 veneno. fuit sententia Galeni, secundo regiminis acutorū cōmen-
 Galenus. to 12. cum ait: Natura medicinarū solutiuarū fortū est
 contraria naturæ corporū, quæ ipsæ solūnt, & sunt uni-
 uersaliter pernecantes, & interimentes ea. Eapropter,
 ad augendā medicinarū uenenosarū admirationem po-
 tius quā medicinæ aut historiæ ueratri, siue ellebori
 necessaria à Diosc. referūtur. cap. 146. de elleboro nigro
 in hūc modū: Inspergūt ueratro domos, purgationibus
 aptū existimātes. Eāq; ob causam offossuri illud, stantes
 Fabula potius quā historia. Apollinē & Aesculapiū precātur, aquilā identidē obser-
 uantes: nō sine periculo, ut ferūt aduolatē: mortē siquidē
 fodiētibus adfert quis illa, si nigri ueratri succisionē ui-
 derit. Celerrime itidem succidi ueratrū oportet, caput
 enim halitu suo aggrauat. Quapropter, qui effodiunt,
 præsumptis se muniunt, uinumq; bibūt: sic enim tutius
 Veratri pro- effodiunt. Purgat ueratrum nigrū superiorem uentrem,
 prietas, pituitam trahens & bilem: prodest comitialibus, melan-
 colicis, insanientibus, articularū doloribus & resolutis.
 Trahit menses idem appositum, sanat scabies, sætus in
 utero enecat. Et quemadmodū ueratrū album per supe-
 riora purgat pituitam, sic niger bilem atram per infe-
 riora. Est enim ueratrum periculosum, & naturæ huma-
 ne inimicum. Drachmæ enim duæ interimūt: facit enim
 Veratrum. inquit Razes ardorem, tremorem cordis, linguæ ardo-
 Razes Poxn⁹. rem,

rem, cruciationē cum inflammatione, & eādem spasmus
 & mortem. Cura est assumere absinthium cum uino, &
 prouocare uomitum. Caue igitur ne sumas ueratrum, pe-
 riculosum enim est. Minoris tanē est malicie ueratrum
 scamonio, ut scribit Galenus, secundo de acutis morbis,
 cōmento 12. in fine. Accidentia enim scamonijs sunt dese-
 ctus cordis, effluatio fortis & febris, sitis ualida, dyssen-
 teria, dolor uentris, syncopis.

Bezoar ve-
 ratri.

Scamoniū pe-
 ius veratro.

DE LAVREOLA siue Daphnoide herba.

CAPVT III.

LAUREOLA folia habet lauro similia, molliora ta-
 men, erodente, & feruido in ore & faucibus sapo-
 re. Flores candidos, fructum cum maturuit nigrum, ra-
 dice inutile: nascitur in mōtanis locis. Ducit, insit Dio-
 scorides, per inferna pituitam, recens siccatum ue po-
 tum daphnoīdis folium. Vomitiones idem & menses cit
 quinetiam commanducatum pituitas oris purgat: ster-
 nutamenta itidem cit, purgant etiam seminis eius pota-
 grana numero sexdecim. Numeratur à Theophrasto
 inter ea quæ præcipuam purgandi uim habeāt: monens
 per alium pituitas ducere, uomitiones ciere mensesq;
 & commanducatum pituitas oris purgare. Quinetiam
 sternutamenta facere. Medicina fortis & periculosa est
 laurcola: Colocyntha periculosior. per inferna ducit lau-
 reola pituitam: Colocynthis bilem ac pituitam trahit,
 & aliquando cruenta, strigmenta; ac stomacho inimi-
 ca est, & foetus in utero enecat. Et ut scribit Mesues,
 cet cordi, stomacho, & iecori, & est cōturbatina, subuer-

Dioscorides.

Mesues.

suu uiscerum faciens operationes difficiles, aperiens
orificia uenarū, et excoriat uia urinae. haec de laurcola.

DE ESULA.

CAPVT IIII.

Esula æquipa-
ratur turbith.

Turbith.

ESULA ex speciebus est lac habentiū, recens uerò
(insit Mesues) est mala, nigra uerò perniciofa, no-
cet cordi, iocinori, & stomacho: dissipat uenas, & exco-
riat uiscera, derelinquens inflammationes, faciens cade-
re in febres: solutione educit pituitā, ac aquam citrinam,
humoresq; ex atra bili genitos. Non minoris est malitiæ
turbith, qui plurimos turbat: habet enim caliditatem &
ariditatem in tertio ordine calefaciētium: laxat pituitam,
infert debilitatem animi: & est de genere habentium lac
& lacteriorum. De turbith plura scripsimus capite 25.
nosstrarum castigationum.

DE CATAPVTIA, id est Cherua.

CAPVT V.

Cataputia.

Galenus.

Flauā bilē pur-
gat cherua.

Duplex est
cherua.

CATAPVTIA calida est, in tertio ordine, humi-
da uero in primo: pituitam purgat, secūdo bilem
flauā, tertio atrā. Cataputiae fructus (ut scribit Galenus)
absterfuiā & diaphoreticam habet uirtutem, ita etiam
& flos: sed quodammodo debiliore. Triginta eius grana
si bibantur, & terantur, flauam bilem, ac pituitā, ac aquo-
sas humiditates purgant: & uomitū, & fluxum uentris
faciunt: & laxant stomachum forti attractione, prouo-
cantq; nauseam ac uomitū. Duplex est, maior & minor.
Primam eius speciem cici uel crotoma Diosco. uocat, &
Graeci

Græci ricinum. Secundâ specîe lathyrim appellant Græci: ualde insuauis eius purgatio: sed magis periculosa est armenici lapidis euacuatio. Est enim, inquit Mesues, ex cõturbantibus et subuertentibus stomachũ, educẽdo per uomitum, et uentrem, nocet stomacho, faciens cum angustia solutiones flauæ bilis et atræ.

Cataputia minoris maliciei armenico lapide. Mesues.

DE SILVESTRI cucumere.

CAPVT VI.

CUCUMEREM anguinũ, uel siluestrẽ, uel errat-
ticum Latini: sycinagrion uero Græci uocant.
Elateriũ utriq; medicamentũ ex fructu factũ solo fructu
à satiuo differt, quem minore multo habet, et glandibus
oblongis similẽ, et est ueræ amaritudinis: et elaterium
extremẽ amarũ secundũ Galenum. Mesues ait cõplexio
nis siccæ in tertio, et Gal. dicit parũ calidũ in secundo
ordine. Modũ faciendi elateriũ late explicuit Diosc. quẽ
ab eo facile discere potes: modus autẽ Mesue mancus, ac
cõcisus nimis est: educit per uomitũ et per uentrẽ. Pau-
lus scripsit quod euacuat ut scamoniũ, quantitate trium
obolorũ tritũ cum lactis cothyla. Et dicit Diosco. q. tra-
hit bilem et pituitã: educit materias quæ sunt in iunctu-
ris: et ut scribit Diosco. ualet difficulter spirantibus. Et
dicit Gale. radicẽ abstergere, discutere, mollire, et uete-
res, ut scribit Diosc. Theophrastus ducetũ annis seruatu
testatur: quò uero uetustius cõ esse melius dixit Plin. Dosis
secundũ Mesuẽ eius succi à decẽ granis. Diosco. integrã
mensuram dicit esse obolum, minimã semiobolum, maio-
re copia periculosum. Est elaterium (ut scribit Habix)

Elateriũ sic ex cucumere sil-
uestri.

Modus facien-
di elaterium se-
cundũ Diosco.
facilis, secundũ
Mesuen coa-
ctus.

Cucumer sil-
uester quo ue-
rustior, eo me-
lior.
Dosis.

Habix.

et acutum

Lapis Lazuli
fortior Elate-
rio.
Manardus
vellicatur.

Confectio
demoniacæ
Alchermes.

Manardus nō
tenetur.

Veri christia-
ni medici lapi-
dem Lazuli
formidant.

Bezaar cucu-
meris alluui.

acutum, multo plus quā Colocynthis, & amarū plus ed,
ducit mēses, & foetus in utero necat appositū. Forte &
periculosum est Elateriū. Fortior illo est lapis, quē Stella
tū siue Lazuli aut Cyaneū uocāt, quicquid asserat Ma-
nardus uir aliqui doctissimus, qui ut Leonicensi cōtradi-
ceret, plura de stellato lapide cōtra rei ueritatē asseruit,
eo enim lapide, ut affirmat, expertus est. Abluat Manar-
dus lapidē Lazuli si uelit. Edat & cōfectionem Alcher-
mes si placet, quod & Arabes omnes consulent, sed de
hac Campegius nō sumet. Non apud se habebit pillulas
illas de Lazuli lapide, nō cōfectionem illam non diuinā,
sed potius demoniacā Alchermes. Remittemus igitur la-
pidē Lazuli, quē stellatū appellat, Armenū lapidē & si-
miles laruas syluestres illas rus, unde uenere. Experiētia
enim insit Manardus, scio quod si bene abluatur multū
iuuat. Sed ego certē scio quod qualitercūq; abluatur, si
sumatur à Christicola, multū nocebit, ac tandē ledet plu-
rimū. Est enim perniciosus, ac ut perniciosissimum uene-
num, non Leonicenus solus, sed & ueri Christiani medi-
ci hūc lapidē formidāt. Cucumeris syluestris siue asinini
Bezaar est uncia una succi mentæ. Et secundum Razim
est lac recenter mulsū cum butyro potum.

DE CYCLAMINO, quā antiqui Rapum siue
umbilicum terre & aliqui Arthanitam uocant.

CAPVT VII.

ARTHANITA, ut scribit Dioscorides, in dulci
Aqua pota pituita & aquas per inferna trahit.
Mēses eadem pota cit & apposita. Ferturq; si pregnant
mulier

mulier Cyclamini radicem transfilerit, abortum fieri. Adligata prægnatibus partus adiuvat. Bibitur & in uino contra uenenata omnia, aduersatur eadē serpētū iniurijs emplastri modo imposita, uino addita ebrietatem faciunt, umbilico, pectini, & coxendici succus idē ille illitus, aluum mollit, uerū abortū facit. Lienes eadē minuit emplastri modo imposita. Emēdat præterea adusta sole, capillis; defluuia quas Alopetias dicunt, fouentur decocto eius etiam utiliter luxata, padagra, perniones & quæ sunt in capite ulcera. Solutione, inquit Mesues, educit phlegma muscilaginosum. Et ut inquit Dioscorides, pota cum hydromelite pituitam educit & aquam, & aluum mollit, & abortum facit. Cyclanen & panis porcinus & Buchormariæ pro eadē specie ab autoribus accipiuntur. Natura eius calida & arida in principio tertij ordinis, & est incisiva, subtiliatiua, calefactiua, resolutiua, absterfua, mundificatiua, obstructionū aperitiua, & pituitæ viscosæ solutiua. Accidētia cōsequētia assumptionē nimia eius, sūt accidētia mali agarici & ellebori similia. Eius cura secundū Cōsiliatorē sunt drachmæ 2. Baccarū lauri concassata date in potu. Et eius Bezazar est piper albū tritū ad pondus duarū drachmarū cū aqua mellis. Dosis eius (inquit Mesues) ab aur. 2. usq; ad drachmas 4. & maxime succi eius. Et secundum omnem modum administrationis cōfert duritiæ splenis & aliorum apostematū & scrophulis. Et miscetur inquit Galenus his, quæ tubercula, strumas, omnesq; durities discutiunt, multa; alia potest, sed hos præcipue, quod cū uino bibitur contra uenena omnia, ut iam dictū est secundum Discor.

Abortū facit
Cyclamen.
Arthanita prægnantibus partus adiuvat.
Arthanitæ vires.

Dioscorides.

Natura cyclaminis.

Cura accidentiū cōsequentiū assumptionē nimiam Arthanitæ.
Petrus Apollonensis.

Dosis.

Agaricus le-
uis, albus, ro-
tundus bonus.
Agaricus ni-
ger & grauis
perniciolosus.

Viros Agarici
boni.

Agaricus fe-
brieti datur cū
mulla aqua.

Laudabilis
Agarici viros.

Dosis agarici.

AGARICVS, ut scribit Dioscor. nascitur in Gallatia Asia Ciliciaq;. Sed nō solum in Cilicia ac Gallatia sed etiā in Gallia nostra Allobroga, circa urbiculā, quā Galli Briāsonem appellāt. Agaricus albus & leuis medicina est familiaris, & si inter medicinas benedictas alibi posuerim, & maxime in nostra officina. Quia tamen niger & grauis uenenosus est & perniciosus, ne pharmacopole unum pro alio accipiant, nunc inter medicinas (ob nigri perniciem) reponemus. Habet Agaricum astringendi vim, calefacitq;, facit et ad tormina (ut Dioscorides scribit) cruditates, rupto conuulsq; obolorū duorum pondere. Daturq; in febre cum mulla aqua. ubi febris absit cum mulso. Datur utiliter drachmæ pōdere iocinorosis, suffusis, suffusis felle, intestinorum torminibus: renum, cum urinae malo aliquo doloribus, quos Nephritim uocant, urinae angustijs. Datur & tabidis, cum passo, lienosis cum aceto mulso. Sistit Agaricū sanguinis excreationes trium obolorū pondere cum aqua sumptum. Facit & ad coxendicis articulo rumq; dolores, & comitialē morbū pari pondere cum aceto mulso sumptū. Alium unius alterius ue drachmæ pōdere cum mulla aqua potū purgat. Aduersatur præterea uenenis drachmæ pōdere in diluta uini potione datū. Serpentū ictibus & moribus pōdere triū obolorū cū uino potū egregiē succurrit. Omnibus in uniuersum inæterioribus utijs accomodatū est, pro uiribus & ætate su mentū datū, alijs cū aqua, alijs cum uino, alijs cū aceto mulso,

mulso, alijs cū malsa aqua. De forma Agarici ac eius ori-
 gine nō cūramus, siue in truncis, ut communis habet le-
 etio arborū, ut meliores codices radicū. Diuersitatem
 hanc fecerunt nō satis noti quondā Agarici natales, asse-
 rētibz alijs radicē esse, alijs arboribus fungorum modo
 adnasci. Sed omnibus pēsiculatis dicimus Agaricū bonū
 & laudabilē, album, leuem, rotundū, uelociter frangibi-
 lem porosum & rarū. Calidus est in primo, aridus in si-
 ne secūdi. Educit materias ex iuncturis. Dosis apud Me-
 suem est à drachma una usq; ad duas. Dioscorides obolo-
 rum duorum pondere data ad rupta, cōiulsa, tormina,
 & cruditates, drachmæ pondere hepaticis, Asthmaticis
 dysenteriæ, tres obolos sanguinis excreatui & comitia-
 libus, ad alium purgandā unicam uel duas drachmas.

Agaricum ca-
 lidum in pri-
 mo, Aridū in
 sine secūdi.

DE HERMODACTYLIS.

CAPVT IX.

SERAPION sub hermodactyli uoce uno & eo-
 dem capite, Colchicon & Ephemeron, Diosc. necnō
 Paulus Hermodactylū cōprehendit. Serapionē & Auia-
 cennam ueluti suos duces secutus Mesues alium tōgum,
 alium rotundum hermodactylū scripsit: seq; de rotūdo,
 quasi meliore, sermonem habiturum, aperte Galeno repu-
 gnans, qui de Ephemero scribens, non de eo, quod Colchi-
 con alio nomine dicitur, uenenumq; est, & radicē habet
 rotūdā, scripturū se dicit: sed de eo quod iris syluestris uo-
 catur, foliaq; & caulē habet lilio similia, radicē longam
 nō rotundā, imitatus Dioscoridē, qui cū de Colchico tā-
 quā de ueneno scripsisset, de Ephemero scribit, q. radicē

unant

- Plinius.** unam digitali crassitudine & longā. Sed & Plinius lib. x x v. Ephemerū eodē sere Dioscoridis modo describēs, inter medicinas enumerat, & similiter libro. x x v i i i. Colchicon inter uenena reponit. Nō usq; adeo tamen no minibus fidendū, ut Colchici nomine uenenum, nomine Ephemerī tanquā ueneni fit mētio, ut Gale. utrūq; Ephe meron uidelicet & Colchicon eodē nomine Ephemerū uocauit nostrum hoc, quod hermodactylum uocamus.
- Confunditur Colchicum Ephemerō & hermodactyli.**
- Manardus doctissimus.** Hæc si uera sunt dicere possumus (insit Manardus uir inter medicos doctissimus) nō tutum esse hermodactyli huius nostri usum, quēadmodū scripsimus lib. i. Castiga tionem nostrarum, cap. l i i i i. Securius igitur est ab eo penitus abstinere. Præsertim quia nō est ea radix, quæ ab antiquis in articularibus morbis, tātopere cōmendatur.
- Paulus.** Siquidē Paulus seorsum de ea sub hermodactyli noīe scri bit, cū de utroq; Ephemero ppria scribat capita. In cōi= bus Galeni exēplaribus græcis latinis ue Caput de her= modactylis nō legitur. Reliquamus igitur hermodactylū, Colchicō ac Ephemerō Arabibus. Poenis & Mahume= tanis.
- Uſus Hermodactylorum euitandus.**
- In cōiſibus exēplaribus Galeni caput de Hermodactylis nō legitur.**

DE IREOS.

CAPVT X.

VARIARE in iride flores scribūt Græci. Alios enim candidos, alios pallidos, alios luteos, alios cyaneos, alios purpureos esse, nō tamē ex hisce florum coloribus, species eius distinguit Dioscorides. sed ex ra= dicis potius colore, quē in Illyrica esse subruſsum dicit, in Lybica candidū. Valet ad splenem radix eius pota cū aceto, & ad dolorē capitis cū aceto rosaceo. Dosis eius, inquit

Dosis ireos.

inquit Mesues, à drachmis duabus usq; ad sex. Dioscorides dat drachmas septē, cū aqua mulsā. Paulus uero octo obolos dicit purgare ut Agaricum, modo nō sit antiqua aut perforata. Latini nostri Florētina laudāt cū careant Illyrica, secundo Gallicam, si careāt Florētina. *Natura eius.* Natura eius est calefacere, extenuareq; tuſsi utilis, purgat crassa & biliosa pōdere drachmarū septē cū mulsā aqua. *Officina Gallica.* somnum cōciliat. De Iride scripsimus in Officina nostra, cāpite de Diarīs Salomonis, ad quā leſtorem mittimus, si per ociū licet. Hæc de medicinis fortibus, quas Neoterici eradicatorias uocāt, satis sit dictum, à quibus caueas quātum poteris. Nā ut Galenus. 1111. Aphorismorū cōment. *Galenus.* to. x. l. i. ait, Purgatio augmētat defeſſionē uirtutis. Et primo de regimine sanitatis inſit, Pharmacia calida ſunt & arida, & ex quibus exiceantur carnes & attenuantur corpora. Et Libro 111. de ſimplici medicina diſtinctione 1111. capite 1111. Inter unamquāq; medicinarum ſolutiuarū & unumquēq; humorū proculdubio eſt aſſimilatio. Sed nō cōſequitur eam neceſſario, ut non ſit ei permixtum aliquid de uirtute interficiente. Nocent præterea medicinae fortes & exoluentes ſtomacho & cordi. Vide igitur Leſlor cādide quā malè ac pernicioſe fortes medicinae ſint. Quapropter Plato in Libro de uniuerſo ex mente Pythagoreorū inſit. Tertia cōmotio nis ſpecies tunc demū, cū ſumma cogit neceſſitas utilis, aliter uero nullo modo ſanæ mentis hominis ſuſcipienda medicorū illa purgatio eſt, quæ Pharmacis id eſt ſolutiuis medicinis fieri ſolet. Morbi enim, niſi periculoſiſimi ſint, Pharmacis irritandi non ſunt. Hæc ille.

Ab eradicatoriis & fortibus medicinis cauendum.

Platonis uerba in libro de uniuerſo contra medicos noſtri tēporis qui Arabes in ſequūtur.

HORTI GALLICI LIBER III.

DE AROMATIBVS QVAE
fragratis odoris species sunt, pigmentorum quae
habentur apud Indos, Nux myristica, Piper, Cina-
momum & similia. Apud uero Gallos, Libanotis,
Salvia, Ocymum, Amaracus, & similes herbae.

DE MEDICINIS CORDIALI-
bus, quae inter Aromata numerantur.

DE LIBANOTIDE, QVAM
Rosmarinum dicunt.

CAPVT I.

LIBANOTIS herba in Gallia odo-
rem thuris habens. Rosmarinus latine
appellatur. Et ut Columella scribit suc-
cus eius regium morbum pellit, & uisum
exacuit. Omnium cõiter (inquit Dioscori-
des) cõcisa herba & emplastri modo imposita hemor-
rhoidas sistit, sedis inflamationes lenit, condylomataq;
& strumas, nec facile maturescences abscessus maturat.
Purgat uiscera oximelle siccate omnium radices, Tor-
minibus medetur & cõtra serpentium morsus cum uino
utiliter bibitur. Menses & urinam trahunt. Comitibus
& uetustis pectoris uitij succurrit. Sudores idem cit ex
oleo inunctum. Vitilignes exterit acerrime aceto mixtum.
Columella de cibarijs apum rusticae discipline decimo:
Post haec, inquit, frequens sit incrementi maioris surculus,
ut Rosmarinus. Et paulo post. Nam sunt etiam languetibus
remedio Cythisi tum deinde Casiae atq; pini & Rosma-
rinus,

Rosmari-
ni uirtus.

rinus, hæc trita & cū aqua sparsa per ædes pulices nigellos necare dicitur. Habēt Indi suū Cinamomū, habent Rosmarinus
 & Galli suū Rosmarinū. Valet cinamomū contra debilitatem stomachi & nouas fissuras labiorum, cōtra corruptionem gingiuarum, cōtra Syncopem, ac cardiacam passionē, superfluitatem oculorum siccatur, obstructions aperit. Valet & Rosmarinus Gallicus contra syncopem In Cardiacis
 ac cardiacā passionem cum uino potus. Cōtra frigiditatem ac debilitatē cerebri eius cum mero decoctio. Con- valet Rosma-
 tra stomachi debilitatem ualet, ac digestionem confortat & procurat. Matricem mundificat, & ad concipiendum mulierem preparat.

DE OCYMO GALICO.

CAPVT II.

OCYMYM à celeritate nascēdi ex Græco sibi nomen uendicauit: odore nō improbat. Durat per Autumnum, māmīs illitū lactis pronētum extinguit, Capiti uero cum rosaceo cephalē tollit. Et ut Dioscorides inquit, claritatē oculorū efficit copiosior ocymi cibus. Aluū idē mollit, inflationes facit, urinā cit, lac prouocat, & agrē in stomacho mutatur. Oculorū caligines abstergit ocymi succus, eorūq; destillationes exiccat potum ocymi semen, quibus atra bilis nocet, angustijis urine & inflammationibus accommodatū est. Olfactū per nares attractū, copiosa excitat siernutamēta. Si à Scorpio ne uulneratur, incolumes euasere, qui ocymum comedērūt. Habēt & Indi suū Garryophilon piperis granis simile. Aduhebat odoris gratia nūc & cibi, ut piper. Gal-
 li uero

Ocymum no-
strū esse potest
garyophilon.

li uero suū ocymū, aliquādo odoris tantū gratia, eo ute-
bantur, nunc uero & cibi ac cōdimenti utuntur. Confe-
runt garyophili cardiacæ passioni, confert & ocymum
non solum cardiacæ, sed oculorum caligines abstergit,
& quibus atra bilis nocet, confert.

DE AMARACO quem Dioscorides
Parthenion uocat.

CAPVT III.

PARTHENION inquit Diosco. sunt, qui amara-
cum, qui camœmilū, qui campestre[m] florem appel-
Amaracus. lant. Amaracus herba ab Amaraco nomen habuit, qui
puer regius cū odorifera gestaret unguenta casu lapsus
fractio uasculo in herbā mutatus est, quā aliqui sansucū,
Romani persam uocitant. Ex hac unguentū odoratū &
oleum fit amaracinum. Aulus Gellius: nihil cum fidibus
gracculo, nihil cū amaracino sui. Lucretius, postesq; su-
perbos ungit amaricino, & foribus miser oscula figit.
Parthenion siue amaracus, inquit Diosco. coriandro fo-
lia similia habet, tenuiaq; flores per ambitū candidos,
in medio luteos odore uiroso herba est, & gustu amara.
potest sicca in aceto mulso unione addito sale pota epi-
thimi modo bilem & pituitam per inferna trahere: pro-
dest eadē suspiriosis, & his, quos atra bilis uexat. Datur
bibēda utiliter herba sine folijs calculosis, suspiriosisq;
fauentur decocto eius insidentes scemina contra mulie-
brium locorū duricies, & inflammationes. Et præter hæc
sacris ignibus inflammationibusq; emplastri modo cum
Triplex par-
thenion. floribus imponitur. Triplex inuenio, inquit Hermo-
laus,

Iuss, parthenion: unum folio coriandri, quæ amaracus à Galeno, & parthenion à Dioscoride nominatur, uulgo matricaria: alterum folio mercurialis, ut Diosco. etiam scribit siue plantaginis, & marubij, ut Plinius, quæ dicitur helxine. Tertium folio ocymi, quæ parietaria & muralis uocatur. Sunt qui & mercurialem ipsam parthenion quoq; dicūt uel helxinē, ut Diosco. in Myosotide scriptum reliquit. Verum & hæc sententia Barbari re-pugnatores habet suos: & sunt qui falsum existimāt, ex similitudine floris, quæ est matricariæ, cum cham. emilo. Sed siue matricariā pro altera specie capiamus, hoc est pro parthenio: ut Hermolaus credidit: siue aliā herbam quācūq; similem cham. emilo: certe eas esse consimilis prope effectus necesse est. Matricaria herba absynthij et centaureæ uires habet: & uel comesta, uel uentri cataplasmata, uentris etiam tormina discutit. Ante accessiōnem in uino cocta, & comesta febrē depellit, pellit menstrua, uermes & urinam.

DE SALVIA.

CAPVT IIII.

SALVIAM latine nostri, qui nūc sunt herbarij, græcè elelisphecon nomināt, mēt. & haud dissimilē, canā Elelisphecos, id est salvia. & odoratā. Paralyticis prodest: dolorē dentium ex uino imposita minuit: & contra serpentū morsus exhibetur. Hanc cum artemisia alligatā, qui habet uiator, lassitudinem sentire itinerariam negatur. Artemisia ipsa ab Artemide dicta est, siue ab Artemisia regina, cum prius Artemisia prius Parthenis. Parthenis uocaretur, quæ omnibus fœminarum malis d medetur.

Salvia pro-
prietates.

Nux myristi-
ca siue musca-
ta saluam no-
stram refert.

medetur. Saluam eleliphacon Diosco. appellat. Bibitur
ad ciendā urinā foliorū ramorumq; eius decoctū: menses
et scetus idē trahit: paslinace marine iclibus succurrit:
capillū denigrat. Vulncribus utilis herba est, cōpescendo
sanguini apta, purgat ulcera: quæ ab asperitate therio-
de, id est ferina Græcè uocatur: finit genitaliū prurigi-
nes foliorū rametorūq; saluie cū uino decoctū, si eo ablu-
antur. Habeant qui ditiores sunt nucē quā Græci myri-
stica uocāt, quæ stomachū cōfortat, expellit uētositates,
odorē oris facit bonum: ad ea omnia ualet saluia nostra.

DE CROCO.

CAPVT V.

Grocus cordia-
lis.

Croc vires.

Plinius.

CROCO medici in pharmacijs et plurisaria, et
coqui in pulmentarijs utuntur: huic Crocus ado-
lescens, ut mythici fabulantur, in eā mutatus nomen im-
posuit. A quo iam ad hortos, in quibus bulbo radice se-
ritur, per canedum transcamus. Natura crocus, ut Dio-
sc. scribit, mollit, etiam leuiter adstringit, urinā cit, et
amabilem coloris bonitatē facit. Arcet idem crapulam,
cum passo potus, inungitur contra oculorum distillatio-
nes, sistitq; eas ex humano lacte inunctus: uentrē stimulat,
sacrorū ignium inflammationes inunctus leuat, aurium
remedijs utilissimus est: miscetur et his quæ foeminis pri-
uatim ad locorum suorum, et in utroq; sexu sedis uitia
subijciuntur, et illiniuntur. Croci præterea bulbosæ ra-
dices urinam cient cum passo potæ. Miscetur præterea
utiliter potionibus contra intrinsecas. Plinius in medici-
na croco tribuit, ut succurrat stomachi exulcerationi-
bus,

bus, pectoris, et renum, iocinoris, pulmonū uescicarumq;
 peculiariter. Nosq; ex frequentiore usu, croci in medi-
 na nostra etate id magis probauimus relinquimusq; pe-
 rioribus cogitandum. Utamur ne eo in cibis potius, ut
 obsonia coloret, an ut concoctionē adiuuet. Mifectur ci-
 bis sapore ut zinziber uim habens aromaticam. Zinzi-
 ber in Arabicis Trogloditicisq; pagis nascitur. Parua
 est herba, radice cādida, celeriterq; cariem in tanta etiā
 amaritudine sentiente: hinc condiunt eam multi cū mel-
 le, saccharo ue, in uasculisq; reponunt, & Gallis ac Ita-
 lis transmittunt. Mifectur cibis sapore, ut crocus, uti-
 mur ut concoctionē adiuuet, ut crocus, mifectur cibis sa-
 pore zinziber: stomachum & pectus confortat ut cro-
 cus. Vterq; pituitosis conuenit passionibus.

Crocus sit no-
 ber zinziber.

DE SERPILLO.

CAPVT VI.

SERPILLVM, quod Græci Herpillon, à serpēdo no-
 men accepisse autor est Marcus Varro, rei rusticae
 tertio. Est enim herba folijs ramusculisq; per terram ser-
 pentibus, imprimis odorata. de qua meminit Vergilius
 in Bucolico ludicro, de testili intinellū faciente sic scri-
 bens: Allia serpillum, atq; herbas contundit olentes. ad
 medicinam efficacius siluestre, in aceto decoctum fron-
 tiq; & temporibus illitum cum rosacco capitis cre-
 ditur sedare dolores. Duplex, inquit Dioscorides,
 serpillum est, hortense alterum, odore amaraci, & co-
 ronaria herba, à serpendo nomen inuenit. menses po-
 tum trahit, & urinam: facit ad tormina, rupta, cōuulsa,

d 2 iccoris

Serpillam mo-
schus dici po-
teat.

iccoris inflammationes, serpentesq; potū & illitū. capi-
tis dolorē sedat, addito rosaceo decoctum, mox cū aceto
inpersum: confertq; præcipue ueterno & phrenetidi.
Sedat & sanguinis uomitus, pondere drachmarū duarū
potus cū aceto succus eius. Serpillū fragrātis est odoris,
& moschus Gallicus dici potest. Moschus calidus est &
aridus, sic & serpillū calidum & aridū in secundo ordi-
ne: cōfortat cor ut moschus, ac mēbra animalia, & cere-
brum corroborat ut moschus, ac sodæ antiquæ cōfert.

DE SATVREIA, siue saturea, siue thymbra.

CAPVT VII.

SATVREIA fragrantis odoris est herba, quā Tym-
bram, aliqui Latinorū Culinā Satureiam uocant.
diuersam credit Columella: hæc campo Troie uicino, ut
aiunt, nomen imposuit: per quē fuit Thymbræus, ut re-
fert Strabo: & thymbræi Apollinis, haud longe templū
Pompeius. fuerat à campo sic appellati. Pompeius à monte Troia-
no dictum existimauit. Saturea autem ipsa uenerē emor-
tuam suscitāt in cibis sumpta. Vnde ex Græco, ut quidā
uolunt, nomen sibi uendicauit, quasi satyrea: ut satyri
in uenerem proni, et salaces: noscitur (ut scribit Diosco-
rides) & satiuā satureia agrestis in cunctis minus effi-
cax, in cibo tamen utilior: propterea quod nō adeo effi-
caci acrimonia et asperitate est. dici potest satureia Gal-
licum malobathron, odoris similitudine: multa siquidem
sunt satureiæ in odore similia: qualia sunt nardus mon-
tana, & phu. Verum non sic se habet de malobathro.
Nasciturq; in Indiæ lacustribus locis malobathrō. Nihil
aliud

aliud quàm folium in aquis. Malobathro eadē omnia potest saturcia: uerū efficacior ad omnia saturcia: Malobathri tamen uis ciende urinae aptior. saturcia stomacho magis accommodata est. Sed quis malobathron nostro seculo cognoscit: Ego toto uite meae tempore uix unicum uidere folium potui.

Malobathri
ad Saturciam
comparatio.

DE THYMO.

CAPVT VIII.

NOTVS cunctis thymus est: nascitur petrosis & sterilibus locis praecipue: potestq; (inquit Dios.) cum sale & aceto potus, per inferna pitiuita ducere. Suspiriosis, & in difficultate spiritus, nō nisi recta ceruice spirantibus, opitulatur thymi cum melle decocti: pellit idē alui lubricos, menses, secūdas, & foetus: habet & ciende uim: mixtus praeterea melli thymus in eclegmate, excreabilia facit pectoris uitia. Nouos idē corporis humores ex aceto emplastri modo impositus, discutit. Concretos sanguinis grumos disijcit: ulcera sui nominis & uerrucas tollit. cōtra coxēdācis dolores cū polēta ex uino utiliter imponitur. Hebetibus oculis in cibo sumptus opitulatur: utilis etiā pro cōdimēto ī sanitatis usu. Thymus rectē inter ea, quae uirtutē calidā simul auferantq; sortita sunt.

Thymi vires.

DE MENTA.

CAPVT IX.

HERBA notissima est menta: cuius odor animū, & sapor auiditatem in cibis excitat. mētae nomen, inquit Plinius, suauitas odoris apud Græcos mutauit:

Mentae odor
animum sapor
ei⁹ auiditatem in
cibis excitat.
Plinius.

d 3 cum

Menta quon-
dam myntha
dicta.

Dioscorides.

Vires mentæ.

cum alioqui myntha uocaretur: hedyosmo illi no men
est: menta uero existimant dicta à nomine mynthes, quã
serunt pellicem Plutonis à Proserpina deprehensam in
mentã deformatã fuisse: calefaciendi, adstringendi, siccã-
diq; uires habet. Sanguinẽ (ut Diosco. ait) ideo sistit po-
tus cũ aceto succus eius. Rotundos lumbricos necat: uer-
nerẽ stimulat. Singultus præterea, uomitus & bilis pro-
fluuium, quod cholera dicũt, sedant mentæ duo tres ue-
ramuli, cũ acide punice succo poti. Discutit præterea
abscessus cum polenta emplastri modo imposita, leniter
fronti imposita dolores capitis: mammas, quæ à partu
tendũtur, & lactis habundantia tumentes mitigat. Con-
tra canum morsus illinitur. Opitulatur auribus cũ mul-
sa aqua insillatus mentæ succus, dolores earũ mitigãt.
Mulieribus ante coitum genitalibus apposita, conceptus
adimit. Leuigat cõfricata lingue asperitates. Coire den-
sariq; in cascum. lac non finit, demersis in eo folijs. In
uniuersum stomacho accommodata menta est: & in con-
dimentorum usum, multifariam recipitur.

DE MAIORANA quam Græci Sampsuchiam
appellant, Pythagoras Thramben.

CAPVT X.

MAIORANA herba odoratissima, calefaciendi
uim habens, & coronamenti apta: bibitur de-
coctum eius contra incipientes cutem subire aquas, iri-
ne & angustias & tormina. delẽt (inquit Diosco.) sicca-
ta folia ex melle emplastri modo imposita sugillata, quin
etiam apposita, menses trahunt: & contra scorpionum
ictus

adus ex aceto & sale imponuntur: imponuntur & luxa-
tis cum cera coacta, & contra tumores: illiniuntur præ
terea cum polenta contra oculorum inflammationes:
corumq; tumores, eodem modo miscentur. Præterea
acopis malagmatisq; ad excalefaciendum. Maiorana
inter herbas aromaticas, fragrantis est odoris: calefacit
& arefacit in tertio ordine: resoluit & subtiliat, si Ga-
leno credimus. Caputpurgium ex ea confert doloribus
capitis ex atra bili procedentibus, & cerebri nētositati,
& obstructions aperit illius: & cōfert epilepsia ob eā
causam, paralyti, & torturæ oris, ac emicranæ: attra-
hit humiditates malas à cerebro: & oleum ex ea factū,
confert ad omnia iam dicta.

Maiorana
virtus.

Caputpurgiū
maiorana.

DE RUTA.

CAPVT XI.

RUTA apricis locis & siccis, cinere uult nutriri,
ut Strabo et Plinius tradidere: gaudet & umbra
fici, ut Auicenna Hispalensis scriptum reliquit: quoniā
eius radices indigent calore, ut est apud Aristotelem in
proble. peculiaris est illi autoritas, propter uenena, qui-
bus remedium exhibet præsentaneum: unde & mustelle
contra serpentes dimicaturæ, ruta se muniunt. Rutam
ualde hominibus salutarem, testantur tot antidota me-
dicorum, quæ de eius nomine gloriantur: è quibus unum
non inutile ponam, repertum in Aegyptia Iouis ciuita-
te Diospoli, atq; adhuc Diaperganon dictum: quod sto-
machum excitat, digestionem accommodat, alium mol-
lit, bilem extenuat, uitia pectoris, lateris, iecoris, ac re-

Plinius.
Strabo.
Auicenna.

d a num

- Medicamentū singulare.** num mitigat. Accipe rutæ uiridis, cymini, piperis, singulorum uncias sex, nitri uel loco eius salis tres. Cyminum uero prius in aqua maceretur, deinde torretur & uniuerſa tunſa & cribrata melli optimo mixta ſubiguntur. CN. Pompeius uictoria Mithridatica in ſanctuarijs regis manu ipſius Antidoti Syntheſim inuenit. Ex duabus nucibus ſiccis, ficis totidem, & rutæ folijs uiginti ſimul tritis, mica ſalis addita, quod ieiunus ſi quis ſumpſerit uenena eo die innocua experietur. Nec minorem nobis opem & cōtra uitia corporis præſtat. Aceto enim & oleo roſato mixto mirificè dolorem capitis auertit, & inflationem coli. Idem matricis omniumq; interiorū ſtatim mitigat cum butyro & oleo decocta & iniecta. Ad lumbricos uero necandos uile eſt bibiſſe cum Ruta incocta eſt. ignes ſacros cum aceto & oleo roſaceo, & ceruſa temperata illico extinguit. Item datur ſuccus eius & ante acceſſionem bibendus contra febres cum frigore ueniētes ante paroxiſmum. Idem inſtillatus ſuccus auriculis efficit ut contingat audire. Nocumenta rutæ ſunt quòd uentrem inhibeat, genitale ſemen extinguat, infantes in utero necet. Facit enim hæc non ipſa, ſed qui uirtutis eius obliti nec modum nec tēpus aſpiciunt. & ideo temperare prudentis eſt, ut de auxilio non fiat uenenum. Plures etenim uirtutes medicinales ipſa ſola rutæ habet quàm omnia Indorum habeant aromata. Habeant Arabes, habeant & Indi, Pœni & Aegyptij ſua aromata, ſuum Moſchum, Cinamomum, Caryophyllum, habeant ſuam myriſſicam nucem. Sint in officiis noſtrorum pharmacopolarum Zinziber, Piper, macis, cubebæ,

eubebe, cardamomus, modo non inuideant Gallis suam uindemiam, id est Rosmarinum, laurum, mentan, maioranam, rutam, & similes Galloyum plantas. Rutam firmitiorem fertilius putant prouenire, sicut apes furto substraclas pessime: eiusdem quoq; fruticem pluribus annis durare, nisi mulier, que in mēstruis profluuiū sanguinis sit eam tetigerit, & ob hoc inaruerit.

DE BOGLOSSO HERBA

seu Borragine.

CAPVT XII.

BOGLOSSVS siue ut alij Buglossa & satina Borragina vera est buglossa.
 Est (quam Borraginem triuiales uocant) & syluestris: latini ab asperitate linguā bubulam utraq; appellauere. calida est & humida, cardiacis auxiliatur in cibo sumpta, sanguinem purgat & hilaritatem inducit: flores eius in conditura & medicina peculiarem gratiam habent. Ipsa uero in uino deiecta animi uoluptates auget, hinc Euphrosinum Græci dixere quasi letificantem. Euphrosine letitia, & Euphrosia exultatio. Et si Buglossa non sit aromatica, quia tamen cordialis est, inter aromata posuimus.

Euphrosine.

DE ISOPO VSVALI.

CAPVT XIII.

DEISOPO, quod uocatur Asce, ita scribit Mesues. Dicūt quidā quod est isopus ortensis, & dicunt alij quod est una ex speciebus origani. hæc ille. Dico ego, nomen ipsum modusq; loquendi ostendūt ignorasse Ignorantia Mesue.
 d s Mesuen

Mesuen de quare scriberet. Tu autē scias uoluisse eum loqui de Thymore non obscura utpotē, quam dicit Dioscorides ab omnibus cognosci. Isopus hortēsis calida & arida in secunda mansione, ut scribit Mesues. Galenus calidam in tertio ordine ponit. Solutione educit pituitā cum oximelle & sale trahit pituitas, ut scribit Plinius, & crassos humores, & secundum Dioscoridem edi potest cum ficis ad aluum subducendam, fortiusq; purgare mixto Cardamomo, aut Iride. Valet & tussi cum ficis aqua & melle, peripneumonici, asthmatici, catharro: & si cum melle lingatur, sit optimum gargarisma angine, cum uino resoluit apostemata dura & phlegmones. Dosis usq; ad manipulum integrum, & secundum Mesuen ad drachmas decem.

Isopi vires.

DE SINAPI.

CAPVT XIII.

Inter Aromata, & si nō sit, reponitur.

Pythagoras
primas Sinapi
tribuit.
Thermarica
Leptica.
Epyspastica.

Vires sinapis.

DE SINAPI non quia de genere aromatum nec fragrantis odoris species habeatur, sed quia ad auersas ægritudines ualet, aliqua dicemus. Pythagoras inter ea, quæ propter uirtutem & efficaciam laudat, primum Sinapi locum assignat, cuius naturā uult esse Thermaricam, hoc est coloratam Lepticam, quæ quod inueniet, extenuet: Epyspasticam, quæ quod cōprehēdat, aduocat. Merito ergo uirtus eius omnis est tantis insinuata indicijis tanquam numerosis corporis uitijis præstet auxilium. Sensus acuit, aluum mollit, urinam ciet, menstrua imperat, calculos frangit, caput purgat, nunc gargarizatum, ut pituita grossior profluat, nunc admotum

admotum naribus ut sternutamento strictura solvatur. Stomacho contra omnia querelarum genera succurrit, suspiriosis pitineata dissoluta hauriendi aeris prestat meatum. Serpentium ictibus & scorpionum cum aceto tritum illinitur, nec inutilis cibus est contra uenena fungorum, positum extrinsecus cutem ui caustica exulcerat. Raro medicis ad huiusmodi remedia ueniētibz, quā pene intolerabilem suscitāt uersionem, necnon nisi in magnis & uetustissimis causis tam seua tormenta subeunda sunt. Sed hoc genere tormenti humor capitis auertitur, qui cecitatem oculis cōminatur, quiq; stomacho aut pulmōni acer instillatus letaliter ad pthysim pręstruit, & coxę dolorem per uesticas & pustulas digeritur, & splenis tumor soluitur, ac iocinoris indignatio relaxatur, & hydropicis minitās humor tā nō reuersurus hauritur. Aiunt & Lythargos excitari si pedes corū simul tritis Sinapi & ficu arida perfricētur. Nunc interim de succo locuti sumus, qui specie exprimitur admixtis, scilicet nūc aqua, nunc melle, si usus exigit. Est & alius qui caule colligitur, hic cum expressus fuerit lacteam facit guttam utilem dentibus si in dolore illiniatur. Fitq; elegans ex eo Antidotum sicut docuimus. Semine Sinapis, eiusdemq; radicibus in musco datur uitijs faucium, stomachi, capitis, oculorum, potioni modo statuto quātum manus plena concludit. Fitq; ex Sinapi oleum semine infuso lumborum doloribus & neruis torpentibus necessarium. Sed hoc mirum quod legimus, piper & Sinapi integra si deuores uentrem non excalescere. Si trita excalescere.

Contra serpentes valet. Sinapis vini habet causticam. Ad multa valet Sinapis.

Duplex Sinapis.

Oleum ex Sinapi.

DE

Lauendula flore
rem cœruleū
habet.

Aphri ex lauē
dula corpora
mundat, ac hir
cinū virosum
tollūt fortorē.

Dioscorides.

Spicæ celticæ
virtus.

Aqua spicæ
celticæ contra
apoplexiam.

NARDVS celtica colorē habet & florē inter
purpureum & cœruleū, ubiq; in hortis Gallie
nascitur. à Liguribus et Genuatibus Lauendula nomina
tur indito à Genuatibus illi, ut credimus nomine, quoniā
magnum genti illi uectigal herba hæc sit. In Aphrican
quotannis eam ferētibus mercatoribus, ubi lauēdis fouen
disq; corporibus, in balneis Lybes ea utuntur, nec ni
si decocto eius abluti, domo mane egrediuntur. Idem si
mul nascentem coniunctamq; illi uirosi & hircini odo
ris consimilem herbam nullam se nouisse retulerūt. Quo
fit, ut peritioribus censendum relinquamus, an celtica
Dioscoridis nardus ea sit, quam Genuates celticam spi
cam & lauendulam dicunt. Prodest inquit Dioscorides
celtica iocinoris inflammationibus, suffusis felle, & stoma
chi inflammationibus cum decocto absinthij pota. prodest
eodem modo & lieni, renum uescicæq; uitij, & cū uino
contra ea: quæ iclu morsu ue uenenum sumpserūt. Lauē
dula Gallica resoluit & fortificat. Contra sincopim &
cardiacam passionem ex frigida causa. Fiat eius deco
ctio cum uino odorifero, addita aqua rosarum & detur
patienti. facit somnū, & sedat sodam quando emplastrū
fit cum ea supra frontē. Aqua decoctionis illius pota, ne
phreticis comitialibus, & attonitis cōfert. Odor tamen
eius grauāt caput & facit somnum. Aqua eius distillatio
nis ē floribus cōfert apoplexiæ. Et ad præseruandā apo
plexiā potest sic fieri aqua. Accipe florum spicæ celticæ
siue

sue Lauendule uncias.2. spice nardi croci singulorum
 drachmas.2. distemperentur in libris.2. aque rosarū per
 diem unum, & postea distilletur & seruetur, & cū uti
 uolueris, accipe paulatim cum coleari. Est lauendula
 calida & arida cōplexionis. Ex spice celtica potest fieri
 puluis cordialis ad aegritudines iam dictas, ut sic. Acci
 pe spice celtice sicce uncias.2. Croci gallici drachmas
 2. limature cornu cerui drachmā.1. margaritarum lo
 tharingarum drachmam 1. & semis: fiat puluis: capiat
 aliquando scrupulum.1. cum aqua rosarum, uel cū bro
 dio carniū. Et potest fieri forma opiate addēdo mellis
 gallici uel sacchari quātum oportet, potest fieri & syru
 pus ex eius decoctione cum melle uel saccharo, potest &
 fieri aqua cordialis distillando cum uino albo. Et est alia
 nardus montana apud Dioscoridem, & hanc Cilicia gi
 gnit & Syria. Est & alia quam rusticam nardum appel
 lat Dioscorides, alij Asarum, Galli baccharē, quæ Coro
 naria est herba, & odorata: hederæ folia habet, longe ta
 men minora rotundioraq; flores purpureos. Calefacit
 & urinam cit. Ideoq; subeuntibus cutem aquis accōmo
 data est, utilis & diutinis coxendicis doloribus, ducit
 menses cum mulsā aqua. potæ radices eius pondere dra
 chmarum.7. purgant ueratri albi modo. Miscetur un
 guentis Asaron. Nasctur umbrosis mōtibus, plurimūq;
 in Ponto. In Gallia, Phrygia, Illyrico, & in intimis Ita
 liæ montibus. Est & alia nardus Indica, alia uero Syria
 ca. in Indica Gangitis altera dicitur à Gange flumine
 inuenta appellatione: uocatur & nardus alia quedam
 admodum breui & decurtato frutice. Nouem species
 nardi

Puluis cor
dialis.

Dioscorides.

Asarabac
chara.

Asari pro
prietas.

nardi spicæ sunt, quas nardū Indicā Plinius representare existimat, & omnia nardi genera herbe sunt præter Indicam, ut ample scripsimus in Libro nostrarū castigationum cap. v l l l. ad quem lectorem mittimus, si per ocium licet. Dico tamen Celticam nardum eam esse, quā Genuates Lauendulam dicunt, ac nuper à Bartholomeo

Argenterius
doctor medi-
cus.

Argenterio Astensi insigni medico sum in sententia confirmatus. Hic enim his diebus cum ad me curande mee filie gratia ut Collega, ac amicus frequenter accederet, meq; reperiret hæc ipsa de Celtica nardo scribentem, miro quodam ingenio Galeni mentem cum Campegiæ namente coniunxit. Post hæc autem puluerem cordialem ad diuersas ægrotudines in hūc modum composuit, quem ab inuentoris nomine Argenterium puluerē nuncupauit. Accipe nardi Celticæ siue Lauendule uncias. 2.

Puluis Argen-
terius cordia-
lis.

saluæ siccæ maioranæ singulorum unciam unam, florū libanotidis unciam dimidiam, puluerizentur omnia simul, & fiat puluis. Ex illo puluere possunt fieri electuaria, ualet contra serpentum morsus cum uino potus, menses et urinam trahit, stomachi corroborat. Cardiacæ passioni confert, ætustis pectoris uitij succurrit, ac uentositates expellit.

LIBER

LIBER V.

DE ARBORIBVS AROMATICIS & cordi amicis.

PROOEMIUM IN QVINTVM

LIBRVM.

CAPVT I.

ARBORES in maximo precio habuit rudis illa ueterū antiquitas, habent & arbuscula propria numina. Ioui deo rū ut dicebant maximo Aesculus, Apollini Lauus, Minervæ Olea, Veneri Myrtus, Herculi Populus, Plutoni Cupressus, Baccho Vitis, & Cybeli siue Pani pinus dicatæ sunt. Quin & Syluanos faunosq; syluis dedit antiquitas, & Driades hama-
 driadesq; nymphas adfinxit. In hortis autem ponende sunt arbores & ad uoluptatem & ad fructuum utilitatem, quarum culturam Emolpus Athenis primus ostendit. Sed quoniam plurima earum sunt genera, ita ut uix numerari possint, omisis quæ conuenire in medicinis nō uidentur de quibusdam Aromaticis, quæ in Gallia nascuntur & quidem breuiter dicemus.

Syluani.
Driades.

Emolpus
Arbuculis.

DE LAVRO.

CAPVT II.

LAVRVS Apollinis est arbuscula propter Daphnē quā amauit in ea deformatā siue quod speciosissima nascitur i Parnaso. Eusebius Paphilus scribit

Apollinis
arbuscula
Laurus.

can

eam Soli dicant, quoniam ignea est: unde odio maxime à demonibus habetur, siue quòd plurimū sonat, si utatur, quòd prædicendi artem designat. Diuinationis autē deus à poëtis Apollo existimatur: Ianitrix quoq; Cæsarium est & Pontificum, triumphisq; dicata, coronam capite & ramusculū tenētibus manu triūphantibus: & præsertim è Delphica, qua & Delphis coronabatur ui-

Cato. Flores: unde nomē. Nam Cato genera duo fecit, hanc & Cyprian: Pompeius leuens adiecit, quam mustacem uocauit, q̄ mustaceis eius folia subijcerētur. Sola arborum fulmine non tangitur: hanc contra fulmina ferunt Tiberium Cæsarem tonante cœlo ea coronari solitum. In lau-

Tiberius
Cæsar.

Lauri vites.

ro quædam tenuiore, quædam latiore folio est, calefacienti utraq; & molliendi uim habet: quam ob causam decocto earū muliebriū locorū & uesticæ uitia utiliter insidentibus fouentur. Adstringunt (inquit Diosc.) uiridia utriusq; folia leuiter, profunt concisa eadem: mox illita Vespærum Apiumq; iclibus, cum pane itidem polēta ue illita, inflāmationes leniūt. Eadem deuorata stomachum mitigant: uomitiones tamē ciēt. Maiore calefaciendi uim q̄ folia lauri bacce sunt: ob id concise ex melle passæ ue in eclegmate, contra tabem, quam pthysim dicunt, in spiritus difficultate, non nisi recta ceruicē spirātibus, & in pectus distillationibus utiles. Bibuntur cum uino eadē contra scorpionum iclus: utiligines exterunt, & expressus ex eis succus doloribus, grauitati, & incertis aurū sonis cum uetere uino & rosaceo utiliter instillatur: miscetur idem acopis, & unguentis, quæ calefaciēdo & discutiendo sint: frangit calculos radicis utriusque
eius

Ad multa prodest laurus.

eius lauri cortex, factus in utero necat, iocinorosus prodest, trium obolorum pondere cum uino potus.

DE OLEA.

CAPVT III.

OLEA ex cuius baccis trapeto pressis utilissimus
 olim liquor educitur: hortis seri potest, & maxime collibus: hunc honorem dedere Romani, & turmas
 equestres idibus sextilis, & in minoribus triumphis ouantes coronando. Athenae quoque ex oleagina fronde uictoribus coronas proposuere. Graecia uero in olympijs oleastro coronauit. locum ubi consitae fuerint, oliuetum appellamus. Optimam in sanitatis usu, ex immaturis oliuis
 expressum oleum est, quod & omphacinum, id est acerbum, dicunt. Excellitque in eo bonitate, quod nouum, odoratum, & in gustu nulla mordacitate est. Vtile & hoc
 conficiendis unguentis. Stomacho praeterea quod astringit accommodationem, gingiuarum tumores reprimat, dentes, si ore contineatur, confirmat, & sudores compescit: quod uetustius, & pinguius, eo medicinae utilius. Calescit communiter omne oleum, aluum molli perfrictionibus, bonam praeterea facit aluum, datur & contra letalia uenena. Sic ut continue bibatur, & uomitionibus reddatur. Purgat idem hemine unius pondere pari ptisane succo, aut aqua potum. Datur idem contra tormina utiliter in calida potione ruta in eo cyathorum sex pondere. Ventris lubricos pellit. Clystere idem funditur: praesertimque ileosis. Vetus maiore ui calefaciendi, discutiendi est: inungitur ad claritatem, eo etiam oculi. Haec à Dioscoride scripta sunt. Quod autem ex oleastro factum fuerit,
 c oleum

Oliui liquor.
 Omphacinum
 oleum.

Clyster ex
 oleo.

oleum maiore adstringendi vi in sanitatis usu secunda
dam habet probationem & laudem.

DE CYPRESSO.

CAPVT IIII.

Platoni sacra
cupressus.

Petronius.

Cupressi
vires.

CYPRESSVS. natu morosa, Plutoni sacra habetur: & ideo funebri signo ad domos defunctorum illam posuere maiores. Petronius in satyris. Gaudet ferali circum tumultata cupressu. In hanc Cyparissus Siluani delitiolum mutatus dicitur in fabulis. odore non improbatu quantuis uiolento, cariem & uetustatem non sentit. Nux autem eius (conum quam uocitat) in aceto decocta, dentium tollit dolores. adstringit cupressus (inquit Diosco.) & refrigerat. bibuntur folia eius utiliter cum passu, & exigua myrrha, contra desillationes in uescam & irine angustias. Bibuntur pari utilitate etiam tuse eiusdem arboris pilule, cum uino contra sanguinis excreationes, intestinorum tormina, fluores alui, in spiritus difficultate non nisi recta cernice spirantes, & tussim: potest idem & earum decoctum. durities molliunt cum fico tuse, polypis in naribus medentur. Scabies pellunt ungues in aceto decoctae conciseq; additis lupinis, intestinorum ramices illite comescunt. Posunt idem & folia, glutinant uulnera etiam concisa & illita folia: sanguinem eadem sistunt, concisa, ex aceto capillos denigrant: illiniuntur etiam per se, & cum polenta sacris ignibus, ulceribus que serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: cerato praterea admi fla stomachum imposita confirmant.

DE IUNI

LIBER V.
DE IUNIPERO.
CAPVT V.

15

IUNIPERVS arbuscula in harenosis frequens: na-
scitur coma uirens perpetua. Vnde fit ut topiario In harenosis
operi impensius idonea habeatur: durat & eius materia locis nascitur
diutissime incorrupta, quippe quæ senectam curiosam iuniperus.
non sentit. Quod ostenditur ex templo Diane è Zazim Dianæ tēplū.
tho aduectæ, anno ducētesimo ante excidium Troianū,
in quo, Plinio asserēte, ex authoritate Bocchi, adhuc du-
rant trabes ex iunipero. Huic Carthaginensis Hannibal Hannibal.
indutus religione pepercit. Duplex iuniperus, ut Dio-
scorides scribit, maior altera, minor altera. Maiorem Dioscorides.
itidem sunt, qui agrestem cupressum uocēt. Acris utraq;
est, calefacit & extenuat: utraq; etiam urinam cit: incen-
se suffitu ambe serpentes fugant, earum fructus alte-
rius ponticæ nucis, alterius fabæ magnitudine conspici-
tur rotundus: in commanducando odoratus, & leniter
amarus, qui iuniperi bacca appellatur, mediocri calefa-
ciendi & adstringendi natura: qui stomacho etiam accō-
modatus sit: potusq; ad uitia pectoris, tussim, inflatiōes,
tormina, & uenenata faciat. urinam idem etiam trahit:
quapropter conuulsis, ruptis, & muliebrium locorum
strangulationibus confert. Folia illita potaq;, & ea &
earum succus cum uino uiperarū morsibus succurrunt.
Cortex præterea crematus, & ex aqua inunctus, lepras
pellit: cauenda tamen ligni ramenta, hausta enim leta-
lia sunt.

C 2 DE MYR

Veneri sacra
myrtus.

Plinius.

Dioscorides.

Vires myrti.

MYRTVS Veneris existimatur arbuscula: hinc myrtea dicta, quæ nunc Murtia. Liuius, ad mur-
tia datæ sedes. Peregrina est, ut refert Plinius, primum
in Helpenoris tumulo, ut inquit, uisa: loco piperis
hac ueteres usos, ante piperis aduentum memorant: nam
odorem illius reddit: medicine utilior satina nigra myr-
tus quàm candida, & in eo genere multo magis monta-
na. Semen tamen infirmius est. Adstringendi inquit Dio-
scorides uis & myrto & semini est. Daturq; semen uiri-
de, pariter & siccum in cibo, sanguinem expuentibus,
& contra uesicæ erosiones. Stomacho & ciendæ urine
accomodatus, phalangiorum morsibus, scorpionumq;
istibus, idem in uino utile. Denigrat capillū seminis deco-
ctum: ulceribus in extremis membris illitum medetur.
Imponitur præterea oculorū inflammationibus, lenitq;
cas, procidentibus sceminarum locis, & sedi muliebribus
fluctionibus insidentibus medetur: fluentem capillum
cohibet. Folia ipsa concisa, & ex aqua illita humidis ul-
ceribus prosunt: prosunt & sacris ignibus, testium in-
flammationibus, condylomatis, & his quos à serpendo
herpetas dicunt: sudoresq; in cardiacis cohibent: pro-
sunt & in omnes corporis partes distilla-
tionibus celiacisq;, additis acerbo
oleo, exiguo ue rosacco
aut uino.

LIBER

LIBER VI.

DE ODORATISSIMIS FRV- Aibus & malis omnibus.

QVAE MALA POMA DICANTVR. CAPVT I.

MALA poma dicuntur, quæ tenui cortice, Que tenui cor-
tice poma.
ut mandî etiâ possit, obducta esui sunt:
licet duriorè inter ea sunt tantû grana-
ta. Infinita penè in malis est ludentis na-
turæ uarietas: tã multa corû genera, tot
colorû differentias, tot figurarû discrimina, tã uarios sa-
porû odorûmq; sensus, et maturitatis tēpora in uno hoc
pomo sagax omniû artifex natura ostendit. Nam cōplu-
ra uidemus genera: granata, citrea, limonia, cōstana: à
pomis pomona dea. Poma autem ipsa quòd potu indi-
geant, quòd uicem potus præbeant, seruantur per hycæ-
men loco frigido & sicco contabulato.

DE CITRO NARANTIIS & lymonibus. CAPVT II.

CITREA mala odoratissima, ut scribit Oppius,
in Perside omni tēpore generâtur: alia enim præ-
carpuntur, alia interim maturescunt. Vne Martialis in
Xenijs. Aut coreyræi sunt hæc de frondibus horti, Aut
hæc massyli poma draconis erant. Interiecta uestibus ti-
neas arcere creduntur: inde uestis citrosa. De citreis autē
malis & medicis, quæ uulgo, ut quidā tradidere narâtia
uocantur, eadē ferè dici possunt, quantû ad pomi naturâ:
& magis mensæ priori cōueniūt: nam cū carnibus tostis

c 3 ut etiam

ut etiā oliuæ ponūtur, nisi fuerint melle cōdita. Medica
 Dioscorides. Persica, quæ a Romanis (inquit Diosco.) citria uocātur,
 oībus nota: semen habent pirorū seminibus simile, quod
 in uino potū uenenis aduersetur, & aluū deiiciat. Citra
 corticis sunt calidi in primo, & aridi in fine secundi. Ca
 Vires citri. ro autē calida in primo, & humida in secūdo: caro diffi
 culter cōcoquitur, & pituitā grossā gignit: semē pestē
 areet, mēstrua agit: ipsorū acidū flauā bilē plurimū dei-
 cit. Perhibent aliqui q. si nocte quisspiā utatur, obliquos
 efficere oculos, cōtortantq. aciem uisus. De lymonio scri
 bit Galenus 7. simpliciu. cap. 69. sic. Lymonum fructum
 austerū existentē cum uino dant celiacis, dyssentericis,
 & sanguinē spuentibus: iuuat autē & fluxū muliebrē.
 Hec Gale. Acetositas eius ad frigiditatē & humiditatē
 tendit cum quadā ariditate, feruorē, acuitatem & mali-
 tiam flauæ bilis reprimat: nocet tamē membris neruosis:
 quapropter cum saccharo sapientes comedunt.

DE GRANATIS siue puniceis malis.

CAPVT III.

APYRINA mala dicūtur granata, siue punica
 quibus lignosus nucleus abest: sed candidior his
 Seneca ad natura, & blandiores acini, minusq. amari, & membra
 Lucilium. nis distincti. Seneca ad Lucilium. Sic imperturbatus, sa
 piens dicitur quomodo apyrina dicuntur, nō quibus nul
 la duritia est granorū, sed quibus minor. Punica autem à
 regione nomen sibi uendicant. Flos balaustium dicitur,
 & medicinæ idoneus: granis autē pressis, uinum educi-
 tur, quod Græci rhoiton nominarunt. Est boni succi ma
 lum

lum punicum, & stomacho accommodatum omne malū
 est (ut scribit Dioscorides) idem tamen non nutrit. **Sto-** Dioscorides.
 macho utiliora, quæ in punicorum genere dulcia sunt:
 in febribus tamen uitanda, quod stomacho calorem ali-
 quem afferunt & inflant. Quæ acida sunt stomachi ar-
 doribus prosunt, maioresq; ad reprimendū vires habent, **Acida mala.**
 & ad ciendā urinam efficaciores: eadem ori ingrata, gu-
 stum astringunt. Vinosa medijs habent vires: acidorum
 acini in sole siccati, cū obsonijs concocti, inperso ue tri-
 torum puluere, aluum & in stomachū destillationes si- **Vires gra-**
 sunt: iidem coelesti aqua madentes, sanguinem expuen- **natorum.**
 tibus, utiliter bibuntur: quinetiam insidentibus contra
 intestinorum tormina, & sceminarum fluxiones pro-
 sunt. Vtilissimum præterea, quod expressum, ex punico-
 rum acinis fuerit, addito melle, contra oris, genitalium
 sedisq; ulcera, utile & contra digitorum pterygia, quæ
 pascendo serpiunt, excrecentias, dolores aurium, & na-
 rium uitia: in quos usus præfertur omnibus, quod ex aci-
 dis expressum fuerit. Punicorum uero flores, quos Græ- **Balaustia.**
 ci priuatim cytimos (nos balaustia) uocant, & ipsi ad-
 stringendi, siccandi, reprimendiq; uim habentes, cruen-
 ta glutinant uulnera, omnibus quibus & mala accomo-
 dati. Decocto eorum mobiles utiliter colluuntur den-
 tes, & sanguine humentes gingiæ. Ad continendos
 intestinorum ramices, iidem cataplasmatis utiliter ad-
 duntur. Ferunt quidam nullam oculorum lippitudinem
 sensurum eo anno hominem, qui quantumuis exiguos
 tres punice flores deuorauerit. Exprimitur hypocisti- **Hypocistidis**
 dis modo ex floribus punicorum succus punici mali **succus.**

cortices præterea, quos priuatim aliqui malicorium dicunt, eadē adstringēdi uis quam habent, cunctis quibus et flores accommodati sunt. Radicum punice decoctum, Lumbricos latos pellit potum, et enecat.

DE MALIS CYDONIIS siue Cotoneis.

CAPVT IIII.

CYDONIA poma cotonea à Cydone oppido Crete, quod Samij, teste Herodoto, condidere, nomen mutuuntur. Plinius his proxima amplitudine mala quæ uocamus Cotonea, et Græci Cydonia ex Creta insula aduecta. Serenus. Aut quæ poma Cydon Creteis misit ab oris. Tria eorū genera sunt, ut refert Columella, quorū chrysomela incisuris distincta colore ad aurum inclinata, unde et nomen adepta. Strutea, quæ minora odoratius uibrant serotino prouentu. Muslea uero præcocia, quæ nunc Melimela, ut tradit Varro, à mellis ut opinor sapore. Martialis. Dulcibus aut certant, quæ melimela fauis. Neoterici nana mala ex arborum breuitate nuncupant. Nā Græci nanos breuis corporis homines uocant. Latini pumilos et pumiliones, qui nunc in delitijs principum, si habuerint (ut Astrologi somniant) Horoscopus in quarto gradu scorpionis ut scribit Firmicus in octauo. Posui ipse in hortis meis insule Barbaræ apud Lugdunū huius pomi frequētes arbusculas, admiratus naturam, quod non solum gallinulas, caballulos, mulas, pumilas, et homunciones, sed etiam inter arbores nanorum genera produxerit. Hinc legimus Chamedaphnes, Chaneplatanos, et quasdam alias breuitate speculabiles. Sunt præterea syluestria è struteis parua odoratissima

Plinius.

Serenus Samoniacus.

Genera tria

Cydoniorū.

Columella.

Martialis.

Astrologorum

somnia.

Iulius Firmicus.

micus.

ratissima in sepibus nascētia. Cydonia sliptica sunt hinc
 dysenterie, & coeliacis, ut Dioscorides testatur, impen-
 dio conferunt. Ad hoc condimentum fit in saccharo de-
 coctis. probantur à Dioscoride, quæ uera Cotonca sunt, Dioscorides.
 talia autem quæ parua, rotunda, odoratissimaq; erunt.
 Quæ strutia uocant, grandiaq; sunt minus utilia. Viri-
 des sicciq; arboris flores Cataplasmatibus utiles, ad ea quæ
 adstringi oporteat, & oculorū inflāmationes. Bibuntur
 iidem cum uino cōtra sanguinis excreationes, alui fluo-
 res, & mensium abundantiam. Quæ uero à sapore mel-
 lis in malorū genere Melimela dicuntur, aluum molliūt,
 uentris lumbricos pellunt, stomacho nocent, siticulosa
 æstuosaq; sunt. Eadem à quibusdam facta à malis & dul-
 cedine nomine Glycymela uocantur.

DE MALIS PERSICIS.

CAPVT V.

PERSICA dicta, quod è Perside fuerūt aduecta,
 duracina præ cæteris in precio sunt, his corpus
 ligno adheret, auelliq; nequit, cū in reliquis facile separe-
 tur. Plinius in x v. Sed Persicorum palma duracinis, na-
 tionum habent cognomen Gallica, & Asiatica. Post Au-
 tumnum maturescunt, & state præcocia intra xxx. an-
 nos reperta, & primo denarijs singulis uenundata, &
 mox pomū innocuū expetitur ægris, preciiq; singulis
 iam tricēni nōmi fuere, nullius maiore. Est & nitidioris
 corticis, quod nucipersicum uocant. Persica ut scribit
 Dioscorides, stomacho accōmodata sunt matura, bonam
 faciunt aluum, acerba aluū astringunt, siccata, maiores
 adhuc in astringendo uires habent. Quinetiā succorum
 decoctum

Plinius.

Quo tempore
maturescunt.

Nucipersicū.

Dioscorides.

decoctū in aluum & stomachū destillationes haustum
 fuit. Quæ uerò inquit Dioscorides, in hoc genere mino
 ra sunt, & Armeniaca passim dicuntur. à Romanis uero
 præcoqua, prædictis stomacho magis accommodata. Deci
 piuntur profectò Medici nostri temporis, & quicūq; illis
 ascriptatur, existimantes persicorum generi Armeniaca
 adscribenda. De quibus Plinius subtilissimus naturæ rerū
 indagator hæc scripsit. Necnon ab externa gēte Arme
 niaca, quæ sola & odore commendantur. Et paulo post.
 Nuper i Batica malina appellari cœperūt malis insita,
 & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nu
 cleus amygdalæ, nec aliud pomū ingeniosius genitū est.
 Sciendū est Socratē in cōmentario de reptilibus & ser
 pētibus testari perscā, quā Rhodacineā dicūt (hæc uoce
 autē Græci Persica nūc etiā appellāt) ex Aethiopia in
 Aegyptū translata fuisse. Et Rhodius Democriteus in cō
 mentario Persas ait letalē arborē habentes in Aegyptū
 misisse, credētes perituros ab ea multos, sed ut illē cōtra
 rio euentu illis profuisse, protulissēq; suauissima poma,
 qualia nūc uidetur. Plura alia uidemus & maximè alia,
 tam apud Italos quàm Gallos, pomorū genera, ut sunt,
 Apiana, Rubiginosa, Deciana, Septiana rotūda, petisia
 paruula, sed odoris eximij. Rosea omnibus nota, & pa
 radisea, quod in omnibus paradisis, id est hortis inscri
 debeāt, si non primas saltem secundas partes inter mala
 sibi nēdicātia & odoris & saporis suauitate. Colligen
 da post æquinoctiū Autumnale, neq; ante x v i lunam,
 neq; ante primā horam, & caductis à cæteris manu le
 ſis sciungatis sunt reponenda. nunc de malis satis. De
 prunis

Armeniaca.

Plinius naturæ
rerum indaga
tor.Ex Aethiopia
in Aegyptum
Petiscum.Genera po
morum.Collectio po
morum.

prunis nihil dicemus: sunt tamen et alia uariaq; prunorum genera, quorum in primis laudatur tria, Damasce-
na, Amygdalina, et Armeniaca, de quibus fecimus pau-
lo ante mentionem. Apud Lugdunenses sunt alia odora-
tissima, ut Astensia, Perdigona et Regia, de quibus alibi
scripsimus de Cerasis, Ziziphis, Moris, Messilis, Sor-
bis, Piris, Caryotis, Vuis, Dactylis, Pincolis, de quibus
scripsimus amplè in Rosa nostra Gallica, ad quam Le-
florem mittendum consulo, si per ocium licet.

Genera pru-
norum.

LIBER VII.

DE CONDIMENTIS ET
Oleaginosi liquoribus.

DE MELLE.

CAPVT I.

MEL APES contrahunt succum dul-
cissimum, subtilissimum, ad multa condi-
menta optimum, medicaminaq; necessa-
rium: corpora putrescere non finit, cum
purgandi simul et conseruandi uim ha-
beat, ut est apud Dionysiu Arcopagitam. unde Babylo-
nij defunctorum cadauera in melle sepeliebāt, ut refert
Herodotus. et Apicius cocus carnes, ut sine sale diu du-
rent melle contegit: mala quoq; Pira, Pruna, Cerasa, ut
diutule incorrupta habeatur, cū petiolis in melle seruā-
da precipit. Est melli uis et natura, ut Dioscor. inquit,
exterere, aperire, et humores in summū proritare. Iōq;
sordidis ulceribus utiliter infunditur, Decoctum idem

Dionysius
Gallorum
apostolus.

et

Vis & natura
mellis.

Et impositū solutū à cōtinuitate sua carnes & hiantes glutinat. Sanātur impetigines decocto cū liquido alumine melle inunctæ. Sanātur eodē & pedū clauī. cōtra incertos aurū sonores doloresq; cū trito fossili sale tepidū insillatur. Pediculos & lēdes inūctu necat. purgat quæ claritati oculorū officiūt. Medetur & faucū uitij mel, tonsillis & anginis, in quem usum gargarizatur, & eo colluunt os. Idem urinā cit, Tussi & serpētum morsibus prodest. Valet & cōtra fungorū maleficia, & rabidi canis morsus. Bibendū, aut in Eclegmate deligendū datur. Crudum tamē omne mel inflat, aluū & tussim proritat: ob quā causam despumato uti oportet. Primā habet mel Vernū bonitatis æstimationē, secundā Aestiuū, Hyemale, quia crassius ideo deterius ceragini faciende aptius. Mella primus ostēdit Aristæus Atheniēsis, ut Plinius auctor est. Ouidius, à Baccho mella reperta ferūt. Itē, Liber & inuēti præmia mellis habet. Alij inuētiōē Thessalī, alij Melisso Cresorū antiquissimo Regi assignant.

Plinius.
Ouidius.

DE OLEO.

CAPVT II.

Palladi sacra
olca.

OLEVM ab olca, oliuum ab oliua nomē mutuatū, utrūq; frequēs apud poetas. Oleū & Trape tes primus Aristæus Atheniēsis inuenit. Palladi nonnulli olearū, oleiq; educēdi inuētiōē dederūt. Nam ante huius Dæ ortū erat hæc arbuscula cū alijs syluestribus immixta, oliui usus aberat cū esset ignota. Hæc olei expri medi modū, ut scribit Diodorus. hinc Silius, Inuēto primā Lybiem perfudit oliuo. Stomacho, quod adstringit, accommodatū est. Et ut Dioscorides scribit, Gingiuarū tu-

mores

mores reprimit, dentes sites, si ore contineatur, confrimat, & sudores compefcit: quò uetustius & pinguius eò medicine utiliùs. Calefcit communiter omne oleum, Aluum mollit perfrictionibus & gelicidiorũ noxis aduersatur, promptius & expeditius ad agendum corpus reddit. Bonam præterea facit aluum, exulceratium medicamentorum confusum illis malefcia & uires hebetat. Datur & cõtra letalia uenena, sic ut continue bibatur. Datur idem contra tormina utiliter in calida potione ruta in eo decocta, Cyathorum sex pondere, uentris lumbricos pellit.

Vis & natura olei.

DE OLEO Nucum Raphani & Rapæ.

CAPVT III.

ENVCIBVS iuglandibus fit oleũ quod Carynum nominat, alopetijs utile est, tarditatiq; aurũ infusum. Ceterũ sapore graui. Vnde apud Lotharingos esculentis non miscetur, sed loco illius butyrũ comedũt: apud Lugdunenses esculentis miscetur, ac cũ illo pisces præparant, & etiam in lucernis funiculum nutrit ardentem, ueluti & quod è lini semine, Raporum, Raphaniq; exprimitur. Ab oleo autẽ inter cetera fit olearia cella, in qua habetur, & olearia taberna ubi uenale exhibetur. Sunt & alia olea, ut oleum de Amygdalis, de Been, de Ciperis, de lilio, de quibus alibi dictum est.

Vis & proprietates olei nucum.

DE BUTYRO.

CAPVT IIII.

BUTYRVM natura oleosum ex lacte fit, & ut plurimũ bubulo. Plinius, è lacte fit & butyrũ barbararũ gentium laudatissimus cibus, & qui diuites à plebe

plebe discernat: plurimū ē Bubulo, & inde nomen: pit-
guissimū ex ouibus. nā, ut scribit Aristoteles tertio ani-
malū, Lacti inest pinguedo, quæ etiā cōcreta oleū pro-
pè trahit. Butyrū exiguo gustu sitim & famē sedat, ui-
res cōseruat. Prodest & Tussiculæ, uenenis aduersatur.
Dioscorides. Et ut Dioscorides scribit, probatissimū sit ex pinguis-
mo lacte butyrū, tale autē est ouillū. Fit & ex Caprino.
Butyrū aliū soluit copiosè potū, & contra uenena, si
desit oleū, infantium dentitiones adiuuat admixto melle,
in quem usum confricandæ eo gingiue sunt: prodest &
oris ulceribus in eadē etate, quas aphthas dicūt. Infir-
mitur Clystere contra intestinorū tormina butyrum, &
crassioris intestini, quod Colon dicunt, exulcerationem:
prodest & Aspidis moribus impositū. Miscetur butyrū
utiliter his, quæ suppurationes adiuuāt, præcipueq; im-
ponitur neruorum, membranarum, cerebri, uesicæ, colli-
uulneribus. replet idem, purgat & carne uestit: nouum
in obsonia pro oleo additur, & pro adipe in dulciaria.

DE AXUNGIA ET ADIPE.

CAPVT V.

Plinius.

AXUNGIA adeps porcinus interior. Plinius.
Axungiam, inquit, etiā Græci appellauere in
uoluminibus suis. E sue quæ nō peperit, aptissime utun-
tur ad cutem mulieres axūgia. Nostri hodie ex ea tessel-
latim concisa, & mox ad ignem in uase æneo liquefacta
faciunt liquamen, quod appellant. Id exemptū & in olla
testacea conditum usui toto sere anno est. Axungia autē
ex eo nomen est adeptæ, quòd ea præcipue maiores axi-
bus uehiculorum perungendis, ut nunc etiam Rustici ad
faciliorem

Vnde nomen
Axungia ade-
pta.

faciliorem circūactum rotarum, utebantur. Aruina intra uiscus & cutem dicetur pinguedo.

DE RESINIS OMNIBVS.

CAPVT VI.

MOLLIT Resina omnis, calefacit, desijcit collectiones, repurgat. Tussientibus & tabidis in Eclegmate per se, aut cū melle accommodata, pectoris uitia etiam purgans, urinam eadem cit, maturat, & aluum mollit, glutinandis palpebris utilis est. & contra lepras cum erugine, atramento sutorio & nigro inungitur. Valet (ut Diosco. scribit) cōtra saniem distillantes altres, & naturalium prurigines ex oleo & melle: miscetur eadem Emplastris, malagmatis & acopis. Quinetiam lateris doloribus succurrit per se inuncta & imposita. Nascitur & liquida Resina ex arboribus picea & Teda que ex Tyrhenea & Gallia affertur. Eadem ex Colophone Asiæ quondam afferebatur, unde & Colophonie nomen inuenit. Adfertur liquida & ex Gallatia que ad Alpes est, quam gentis sue uocabulo re-
gionis eius incolæ Lariceam dicunt. Egrege bonita-
tis cōtra diutinas tusses in Eclegmate & per se. Est enim que candida, que olei & que mellis colore sit, qualis Laricea siue Larigna est. Nascitur & Cupresso liquida resina ad omnia eadem utilis. In sicce resinæ genere pinea etiā est & abiegna, necnon ex Teda piceaq;.
Eligito in omnibus his odoratissimam, pelluentem, nō adeo aridam, neq; humentem, friabilem, & cere similem. bonitate omnes uincunt, que ex picea & abiente destillarunt, odoratæ enim sunt & thuris similes.

Antecedit

Vires & natura resinæ.

Dioscorides.

Ex Gallatia affert Resina.

Resina Cupressi.

Antecedit resinas oēs alias terebinthina. Post hæc lentiscina est, quā mastichen nomināt: tum quæ ex picea destillauerit & abiegna. Post has numerantur quæ ex teda fluxit, & pinea. Quæ ex terebintho destillat resina, ex petrea quidem Arabia affertur. Nasitur tamē & in lūdea, Syria, Cypro, Aphrica & Cieladibus insulis: quæ una bonitate alias uincit: magis translucida, candida, colore ad uitreū & cyaneū inclinato, odore terebinthi.

DE PICE LIQUIDA.

CAPVT VII.

Vires & natura
piceæ liqui-
dæ.

LIQUIDA pix, ex pinguisima colligitur tede, & piceæ materia. Probatur (inquit Diosc.) splendore, leuore & puritate: facit contra letalia medicamenta: tabem quā pthisim dicunt, purulentas excreationes, tussim, suspiria, & quæ egre ex pectore excreantur, Cyathi pondere cū melle linēta. Inungitur præterea contra tonsillarū inflammationes anginasq; & cōtra purulentas autres cū rosaceo: cū trito autem sale, contra serpentum morsus. Pari ceræ eadē mista, scabros pellit ungues, impetiginesq; emendat, muliebriū locorū abscessus, & sedis durities discutit. Strum us erūpit cum farina hordeacea, & urina impubis pueri decocta. Cum melle purgat ulcera & explet: cū passa uua melleq; carbunculos, & putrescentia ulcera scarificat & dirūpit. Quinetiam thuris pollini, & ceræ mista profunda ulcera glutinat, & carne explet: utilis itidem contra pedum & sedis rimas inuncta.

HORTI GALLICI

FINIS.

ANALO

GIA MEDICINARVM INDARVM ET

Gallicarū, in qua Gallos in Gallia omnes medicinas
laxatius Gallis necessarias reperire docet, nec me-
dicaminibus egere peregrinis: Ad D. Ioannem
Galfredum illustrissimū Calabriū & Lo-
tharingorum Principis cōsiliarium, ac
Physicum clarissimū: Sympho-
riano Campegio Lotharin-
gorum Archiatro
authore.

OMMENTATIONES
in Arabum, Pænorum, Indo-
rum, Aegyptiorum, ac Mauri-
tanorum errata, præclara tria
nostræ tempestatis excudère in-
genia: Nicolaus quidem Leoni-
cenus, Ioannes Matardus, in-

ter medicos nostri temporis clarissima ingenia. Ille pa-
tria Vincētinus Italus, hic Ferrariensis: uterq; mediūsti-
diū, si iudicium requiras meū, eruditè multa, & si do-
ctè, multa ingeniosè, tum de Latinorum, tum de Græco-
rum hausta fontibus in mediū protulère. Tertiū Ruellius
Gallus, iur inter iuniores medicos clarissimus, ac Diosco-
ridis interpres primarius. Isti i hac medicinæ parte neq;
ipsis antiquis medicis sunt inferiores, medicinarum pur-
gantium notitiā nostris temporibus penè impossibilem
f arbi

arbitrantur, quoniam prisca eorum nomina sunt nobis ignota. Apud enim Mesuen ac Serapionem quale esset Turbith, quale uero Scamonium non repperunt Serapio & Mesues. Sic Dioscorides Rheon seu Rheubarbarum ac etiam Galenus & Paulus cum Oribasio odore carere doceant: & re ipsa & experimento ualde odoratam comprobauimus, & manifestum ueritati prebet experimentum, adeo ut necessario alterum concedendum uideatur, uel falsa illos scripsisse, uel hanc non esse ueram Rheon. Sed iam Galfrede clarissime ad institutum redeamus, & quod pharmaca Gallie nostrae salubriora sint Indis, Aegyptijs, Asyanis, Persis, Arabibus atq; Poenis, etiam rationibus aliquot confirmare nitemur, hæc cum multæ assignari possent, tamen illa uel præcipua est, quod domi nobis nascuntur, & (ut Plinius inquit) optimus quisq; conat, quanquam pedibus has ignotas calcamus. Contra exotica quæcumque periculis aduehuntur, per maria uasata, ratibus atq; nauigijs, in quibus omnium instar ibi sunt tantum adulterata, antiquata, obsoleta, reiectitia nothaq;. Sunt enim infinita adulterata, quibus ea gens Barbarorum imponit nobis, nisi non uera sunt quæ multis retro seculis Plinius & Dioscorides de ijs prodiderunt. Deinde quod nec cognoscimus etiam, probata sint ne uel adulterata quæ eminus aduehuntur. Quod inde maxime patet. Quotus enim quisq; est nostratium, qui unquam crescere uidit turbith, scamonium, myrabolanos, thamarindos, calamum odoratum. Deniq; omnia illa, quæ hodie præcipua in officinis habentur. Qui si mihi Mesuen suum citabunt, qui huiusmodi suis notis pingat turbith album

album gummosum &c. Myrrham odoratam & aromaticam, de qua in sacris literis dicitur. In plateis sicut cynamomum & balsamū aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitatē odoris. Cum tamen turbitum nostrum potius sit adulteratū non gummosum, & myrrha qua utimur sit inodorata, sed potius fetida, & mali & tetri odoris. Neminem nominatim perstringam, sed noui tamen apud Lugdunū, ac alios diuersarum prouinciarum pharmacopolas medicos ac cyrurgos qui cum rerum naturas & formas exactissime callere gloriarentur, ubi allatae fuerant, nihil cognouisse. Sunt qui maritimum, abrotanum, Kalendulā, ac ceteras notissimas herbas ignorent. Experti autem medici est, non ex nomine tantum tenere herbam, uel quodlibet tandem simplex uerum etiā contreclasse, uidisse, gustasse, olfecisseq; oportuit. Hinc enim est quo Diosco. non ex aliorum narratione, scripsisse se historiam suam iactat, sed omnia suis locis uidisse, tetigisseq; & tentasse postremo, quod est omnium maximum, magno redimuntur quæ transmarina sunt. At nos Alexandri cū, Caroli croesi non sumus. Et stulti fuerit, illic impensas facere in rebus longe petitis, ubi domi habeas, quod non solum minoris redimas interdum etiam gratis, uerum etiam quod naturæ & temperamētō cōueniat plus. Ad hæc magna pars & omnis ordinis homines (ut quidam ex recentioribus scriptoribus inquit) exotica illa pharmaca abhorrent, & quo quisq; salutis suæ studiosior est, immo quo quisq; sanior incorruptiorq; uiuit, eo amplius nauseat ac detestatur, uidi ego ipse qui cum maximis ægritudinibus laboras-

f 2 sent

sent pharmaca omnia deprecabatur. Vidi qui citius etiã
 perierunt quàm pilulas aut electuarium uellent glutire.
 Quibus si succum alicuius herbe Gallicæ uel radicem
 appinasses, nō detrectassent. Quod dico notius est, quàm
 ut demonstratione egeat, cum sint hodie eorum multa
 in Gallia hominum millia qui mecum sentiant. Et ut ma-
 xime donemus, acriores uires habere, quis enim inficia-
 tur tamen suas cuiq; terræ herbas ad hominum naturas
 contemperauit deus; nec minus Agaricus noster Galli-
 cus, aut manna nostra Gallica operabuntur si probè ad-
 hibeantur, quàm rheubarbarū Indum, aut manna ex
 India uel Arabia allata. Hæc est medicorum præ-
 stantissime de transmarinis pharmacis mea
 opinio. Vale uirorum doctissime tui
 Campegiij memor. Lugduni
 anno M. D. XXXII.

73

ANALOGIA SIVE COMPARATIO

CASIAE FISTULAE AD MERCURI-
rij herbam, quam mercurialem
nostri uocant.

LINOZOSTIS siue parthenion à Mercurio inuētus est, ut scribit Plinius. Plinius,
Eam apud nos omnes mercurialē. Alio
quidem soluendae uel in febris decoqua-
tur, quantum manus capiat, in duobus
sextarijs aquae ad dimidijs, bibitur sale & melle admi-
xto, necnon cum gallinaceo decoctum salubrius. Purga-
tionis causa putauerunt utraq; dandam cum malua de-
coctum. Thoracem purgat, bilem detrahīt. haec Plinius Plinius,
lib. xxv. capite quinto. Sed postquam ad casiae fistule
& Mercurij herbae comparationem deuentum est, ex
pharmacijs ac medicinis, nullam comperimus Mercu-
riali herbae in operando magis salubrem. Casia fistula
calida est & humida infra omnem gradum, Mercurialis
uero, ut Auerrhois scribit, calida & sicca in primo or-
dine, & datur inquit in principio febrium ante dige-
stionem sicut casia fistula, purgat enim choleram &
phlegma. In casia fistula, ut scribit Mesues, non est nocu-
mentum apparens, praeter quod nocet debilia habentia
bus uiscera & lubrica. Mercurialis, inquit Plinius, tho-
racem purgat, bilem detrahīt, sed stomachum ledit quā-
doq;. Casia, inquit Mesues, est equalis declinans ad la-
tus cali

tus caliditatis, & est humida in primo ordine & lenitiua, clarificatiua sanguinis, & sedatiua acuitatis eius, & cholere rubee. Mercurialis, ut scribit Paulus, uentrem subducit efficaciter, & pigmenta digerit. Et ut inquit Oribasius folia moliter cocta & comesta, stercora sufficienter deponunt, & maxime si cum uino temperentur.

Galenus. Et Galenus lib. septimo simplicium capite. de linozostis inquit. Linozostide utuntur omnes ad uentris purgationes, uerum enim uero si quis eius facere periculum uolet in cataplasmate, sane admodum eam esse digerentis ex-
Plinius. perietur esse facultatis. Plinius duplicem, masculum & femellam facit lib. xxv. ubi Hippocratem miris laudibus in mulierum usu predicasse, illas scribit.

AGARICI GALLICI ad rheubar-
 barum Indum comparatio.

POST QVAM ad agarici & rheubarbari comparationem deuentum est, ex pharmacijs ac medicinis nullas comperimus agarico & rheubarbaro ex calidis medicamentis in curandis egris laudabiliores ac meliores. Rheubarbarum inquit Mesues, calidæ complexionis est & aridæ in secundo ordine, agaricum uero, ut idem scribit, calidum in primo & aridum in secundo. Rheubarbari uero proprietates, ut idem Mesues scribit, est mundificare & confortare iecur & stomachum, clarificare sanguinem, auferre oppillationes & morbos quorum est oppillatio, sicut hydropisum, & ictericiam, & crassiciem splenis, & febres oppillationum. Dosis potio eius infusi a drachmis duobus & semis, usq; ad decem, & potio contriti a drachma una ad quatuor. Agaricum
 et scribit

ut scribit Galenus sexto simplicium cap. sexto, radix est
 arboris, & uirtus eius est dissolutiua & incisua mate-
 riarum crassarum, & propter hoc aperit oppillationes
 iccoris & renum, & curat morbum regium, quem icte-
 ricam uocant, que ex oppillatione fit epatis. Et in lib.
 ad paternianum ita scribit, uires habet acriter relaxan-
 tes, & uenenosis morsibus & potibus resistentes, sic &
 uentrem purgat, & phlegma, & choleram deponit. Ideo
 nec dolorem nec uomitum facit, hæc Galenus. Rheubar-
 barum flauam bilem purgat, purgat & agaricum cho-
 leram ac pituitam. Recentiores medici non ad alios fere
 usus nostro æuo accommodant rheubarbarum quam uel
 ad bilis euacuationem, uel ad intestinorum difficultates,
 uel ad eos q de sublimi aliquo loco ceciderunt. Quicquid
 tamen sit, non ambigenam eam prerogatiuam non ha-
 buisse apud antiquos inter cathartica quam nunc habet.
 Antiquos cum dico, Hippocratem, Galenum, Paulum, ac
 Oribasium, ac similes secte homines intelligo. Agaricum
 uero & apud antiquos ac recētiore auctores, inter no-
 biliora cathartica semper prerogatiuam habuisse. Aga-
 ricum aluum unius alterius ue drachmæ pōdere (inquit
 Galenus) cū malsa aqua potum purgat, aduersatur præ-
 terea uenenis drachmæ pōdere, in diluta uini potione da-
 tum serpentum ictibus & morsibus pondere trium obo-
 lorum cum uino potum egregie succurrit, omnibus in
 uniuersum interioribus uitijs accommodatum est pro ui-
 ribus & ætate sumētium datum, alijs cum aqua, alijs cū
 uino, alijs cum aceto mulso, alijs cum malsa aqua Rheu-
 barbarum uero, quia primo flauā bilem euacuat, nostri

Galenus sexto
 simplicium.

Galenus ad
 Paternianum.

Recentiores
 medici.

Hippocrates
 & Galenus.

f 4 medici

- medici in omni febre tertiana illud propinant. Sed quia calidi & sicci ut plurimum flaua bili ac tertiana febre corripuntur, ob id etiam reliquis minus ut tali maxime apti, ad purgantia medicamenta idonei erunt. Præterea si
- Galenus.** Galeno credimus lib. x. Methodi. cap. v. Inedia calidis & siccis corporibus maxime noxia est, his uero qui in calida & sicca æstate febre laborant, quæ scilicet exustione, aut labore immodico, aut uigilijs, aut comprehensio animi motibus sit contracta, non tantum noxium est Rheubarbarum, sed & plane perniciosum, cum calidum sit & siccum in secundo ordine, quippe uel in febres ardentes ex eo incidunt. A quibus nisi prius mors occupet, in hecticas migrant, atque ab his in marasmodum, uel protinus ardentibus præteritis. Porro cum curatio febris tertianæ, & omnium quoque febrium putrescentium in hoc sita sit, ut humores noxii febres facientes euacuentur, & calor qui præter naturam inualuit expugnetur, calor autem in febre ex flaua bili causata multo humoribus noxijs maior sit, ideo in eiusdem
- Galenus.** medicatione (ut antea ex Galeni quoque decreto diximus) Medicus magis ad contrariam qualitatem expugnandam animu uertat, quam ut quomodolibet euacuet. Quod non ideo dixerim, quasi in uniuersum febrientes purgatorijs medicamentis non esse tentandos putem, quando euacuat
- Galenus.** io per eadem commodè facta (iuxta Galeni etiam sententiam) à ratione non sit aliena. Hoc unum autem monito, ne iterum atque iterum adhibeatur in febre pura tertiana ac arsiua Indicium Rheubarbarum, atque hoc pacto ægrum ad mortem uel tabem usque perducatur. Galenus enim manifestissime docet in febre tertiana id magis conari debere

bere medicū, ut cōtrarijs qualitātibus febrem oppugnet, quā ut quomodolibet cum Rheubarbaro, Agarico, uel Aloē, aut Scamonia euacuet, quando euacuationes istæ subinde plus qualitate noceant, quā expurgando profint. Et id uoluit quoq; Cordubensis ille Auerrhous Lib. Auerrhous.
 v 11. sui colliget. cap. x 1. Sed nemo est qui ignoret quā omnes fēme nostri seculi medici, Itali, Galli, Germani, ac Hispani id maxime cōtētur, ut in febribus arsiuis, ac intermittētibz, tertiana etiā sincera & exquisita ac caufonica, nō semel, sed iterū atq; iterū purgātes, Rheubarbarū Indū propinēt. Quā uero erroncū, lib. tertio nostrarū Castigationū cap. a 11. primū Platonis testimonio, deinde Galeni ac Oribasij & Celsi, postremo ueterū medicorū testimonijs, ac ratione una, aut altera demonstrauimus. Ad quē lectorē mittimus, si per ocium licet.

Galenus.
Oribasius.
Celsus.

S A M E V C I E T E B V L I

ad Aloēm comparatio.

ALOE medicaminum est arefaciētium tertij ordinis, secundi principia obtinens in calore. Solutione educit choleram, & phlegma, ut scribit Mesues, & Mesues.
 mundificat caput & stomachum. In Sambuco & Ebulo, ut scribit Dioscorides, uis est refrigeratiua: siccant enim Dioscorides.
 & adstringunt, refrigerantq; & aquas ex corpore pellunt, purgant pituitam & bilem, & subeuntibus cutem aquis auxiliātur. Prosunt & contrā uiperarum morsus. Aloēs, ut scribit Galenus, cōglutinat fistulas, & incarnat Galenus.
 ulcera, & confert apostematibus quæ fiunt in ore, naribus, & oculis. Sambucus uero & Ebulus sceminarum locos insidentibus molliunt & aperiunt, & quæ eis sunt Ebuli & Sambuci uirtus.

f 3 mala

mala emendant, leniunt, oculorum inflammationes folia tenera & recentia cū polenta emplastri modo imposita. Aloës citat ac subducit aluum. Interea medicamina quæ dicuntur stercus eiectantia, esq; confirmans stomachū, Medicamen si ullum aliud ut scribit Mesues. Ebulus uero & Sambucus citant pariter & subducunt aluum, Et ut Dioscorides scribit, profunt & canum morfibus, Eodem modo ut Aloës cauernosa glutinantur ulcera & podagricis opitulatur cum taurino Hircino uel adipe emplastri modo imposita, Et ut scribit Paulus tam pota quā etiam comesta hydropicorum aquam subducunt ambæ.

COMPARATIO Indorum Myrabolanorū ad filiculam herbā siue Polypodium & Cartamum.

Mesues. **H**ABENTUR Myrabolani apud Arabes, Mesues, Razem, & Auicennam quorum uirtus frigida in primo ordine. Arida uero in secundo, uirtus autem secunda oculos fortificat, & prohibet cursus humorum ad ipsos, & est proprietas purgare flauam bilem. Confortant stomachum & conferunt atrebili, & mundificant uillos stomachi & exiccant eos, & sunt quinque species & appropinquant frigiditati cum caliditate temperata. Polypodium uero inquit Dioscorides bibitur ad purgandam pituitam & bilem, & ut Auerrhoi placet filicula temperata est, & si Auicenna calidam in secundo dicat. Est enim inquit Auerrhous temperata medicina & Auerrhous. secunda, & secundum Dioscoridem & Plinium bilem ab-
 Dioscorides. solute & pituitam euacuat. Apud Mesuen educit chole-
 Plinius. ram nigram. Cartamus ut Auerrhous scribit nobilis est
 Mesues. medicina. Inter omnes medicinas purgantes, pituitam,
 Auerrhous. euacuat

euacuat enim phlegma absq; timore. Sed Galenus libro quinto salubrium presert Cartamum Aloë in soluendo Galenus. alio senum per triduum adstricta. Dimittit uestigia inquit Mesues lenitatis in uisceribus. Et ut scribit Oribasius Cartamus pituitam & flauam bilem purgat, non Mesues. Oribasius. quidem fortiter. Serapio dicit Cartamum esse frigidum & aridum in prima mansione. Mesue uero ponit calidum Serapio. in primo, & siccum in secundo.

COMPARATIO TAMAR

indorum & prunorum.

TAMARINDI Syluestris palme fructus a barbaris Arabibus & poenis existimantur quos officine Tamarindos nominant, & quidem a saporis acrimonia oxyphencas argenti nature contra bilem flauam pollentis. Non inuenio à ueteribus Grecis qui de hoc genere quicquam prodiderit pharmacopole nostri eos adulterant cum prunis acerbis & hyemalibus, addentes cum eis acetum, & cum granis Casie fistule & illos in massam comprimentes, & sic iuniores medici, & inexperti decipiuntur à Seplesiarijs & Pharmacopolis. Loco Tamarindorum consulo accipere pruna hyemalia Gallica cum zuecharo aut melle albisimo condita ac seruata. Tamarindi inquit Mesues frigide sunt complexionis & sicce in secundo ordine, & sunt refrigeratiui & extinguiui & sedatiui acuitatum & inflammationum & ledunt stomachum. Pruna uero ut scribit idem Mesues dantur ad alterandum & ad soluendum. Dulcia sunt inter frigiditatem & caliditatem declinant tamen ad gradus frigiditatis, & sunt humida in secundo. Et omnia quidem

quidem sunt lauatiua, refrigeratiua, & lenitiua. Solutio
ne educunt flauam bilem, & dantur, ut Tamarindi, in
egritudinibus cholericis, & nocent stomacho frigido ut
Tamarindi, sed non adulterantur ut Tamarindi.

COMPARATIO SENE

Syriaci ad Genistam Gallicam.

DE SENE nondum uidere potui quæ de illo
scribuntur à Galeno, quamuis legerim apud Me
suen cap. proprio, autoritate Galeni, decoctionem eius
cum iure gallorum soluere sine molestia in quantitate
multa. Sed non mireris lector charissime cum de Manna
ipse falsò Galenum alleget, ut amplè scripsimus libro no
strarum castigationum primo cap. x l i x. Solutione in
quit Mesues educit cum facilitate melancholiam & cho
leram adustam. Et mundificat cerebrum, cor, iecur, &
splenem, & membra sensuum & pulmonem. De Genista
Dioscorides, ita scribit Dioscorides. Genista florem luteum qualem
uirole habent, quas Leucoia appellant. Siliquis phaseolo
rum modo fert, in quibus semen ceu lentis est. Bibitur flo
res seminq; eius in mulsæ aqua pondere obolorū quinq;
purgantq; per superna egregiè ueratri modo sine peri
culo. Solum semen itidem per inferna purgat. Quinetiā
maceratis in aqua uirgis eius, mox tuis & expressis, cō
tra anginas coxendicisq; dolores succo illo cyathi pon
dere ieiunis potu auxiliantur. Quidam etiam muria aut
mari eas macerantes, Clystere expressum succum con
tra coxendicis dolores infundunt. Cruenta simul & in
Galenus. testinorum ramenta trahentem. Hæc Dioscorides. Gale
nus lib. v l i i. simplicium ita scribit capite de Sparto, id est
Genista.

Genista. Sparti, quo & uites alligant, tum fructus, tum
uirgarum succus, nō insrenuē trahentis est facultatis.

DE MEDICINIS IN

quibus (ut uerbis Mesue utar)
est uenenositas.

VERATRI SIVE ELLEBORI

ad Scamonium comparatio.

SCAMONII ac Veratri uires si quis conferre uo-
luerit, ea non solum malicia sua in humanam na-
turam corrumpendo primaria, sed etiam in brutorum
animalium uires dirimendas inueniet fuisse paria. Mino-
ris tamen est maliciæ Veratrum Scamonio, ut scribit
Galenus libro secundo de acutis morbis commento xii.
Accidentia enim scamonij sunt defectus cordis, æstuatio
fortis & febris, sitis ualida, dysenteria, dolor uentris,
syncopis. Sed accidētia ueratri, ut scribit Razes, sunt tre-
mor cordis, ardor lingue, eructatio, cum inflammatio-
ne, & tandem mors: Drachmæ enim duæ interimunt.
Scamonium uero ultra duodecim grana occidit, ut scri-
bit Mesues, & si Galenus & Oribasius dederint usq; ad
drachmam unam, sed non est idem Scamonium apud Me-
suen, & Galenum. Illud Mesue est Antiochenum, uel ex
Corasceni, & Scamonium Galeni ex Colophone. De Ve-
ratro & scamonio ample scripsimus lib.i. Castigationū
nostrarum. ac in Officina pharmacopolarum.

CATAPVTIÆ GALLICÆ AD

Turbith, qui multos conturbat, comparatio.

POSTQVAM ad Cataputiæ & Turbith compa-
rationem deuentum est ex pharmacijs euacuantibus

bus nullam comperiemus magis incertam ipso Turbith. De ipso aliud scribit Serapio, & aliud Mesues. Turbith secundum Mesuen ex genere est habentium lac, uerum Serapionis turbith quod idem est cum tripolio Dioscori disradix est odorata. Cataputia Gallica calida est in tertio ordine, humida uero in primo. Turbith Mesue caliditatem habet ac ariditatem in tertio pariter ordine calefaciētium, laxat turbith pituitam, & insert debilitatem animi. Et Abēmefuai teste debilitat stomachū, & abominationem facit, & acquirit usus eius corporis ariditatē nauscam ac æsuationem. Cataputia pariter pituitā purgat, secundo bilem flauam, tertio atram, cataputia fructus (inquit Galenus) absterfuā & dysorecticam habet uirtutem, ita etiam & flos, sed quodā modo debiliorem: triginta eius grana si bibantur & terantur, flauā bilem, atq; pituitam, ac aquosas humiditates purgant & uomitum, & fluxum uentris faciunt, & laxant stomachum forti attractione, prouocantq; nauscam, ac uomitum.

ESVLE GALICE AD COLO

cyntham, quam Coloquintidam Arabes uocant comparatio.

ESVLA est ex speciebus habentium lac, recens mala est, nigra pernitiōsa, nocet cordi, iocinori & stomacho, & disrumpit uenas, & excoriat uiscera, derelinquens inflammationes, faciens cadere in febres solutione educit, pituitam primo, secundo aquam citrinam, humoresq; ex atra bili genitos. Colocynthida uero quam aliqui caprinam, alij Alexandrinam, alij uero amarā cucurbitam uocant. Ipsa pituitā & bilem trahit, facit us in utero

in utero enecat, ut Dioscorides scribit, uentriculo siue
 stomacho inimica est. Et ut inquit Mesues nocet cordi,
 stomacho, & iecori, & est conturbatiua subuersiua ui-
 scerum, faciens operationes difficiles, aperiens orificia
 uenarum apertione sanguinem fluere faciente, & exco-
 riat uias urine, & quādoq; interficit, & si in ar-
 bore nascatur sola erit perniciosa, &
 uenenum perniciosum. Fugiant
 igitur Christicole Esulam
 fugiant & Colocyn-
 than tanquam
 uenena.

FINIS.

♂ CAMPVS

ELYSIVS GALLIAE AMOENITATE REFER
tus: in quo sunt medicinae compo-
sita, herbae & plantae uirētes: in
quo quicquid apud Indos,
Arabes, & Poenos
reperitur,
*apud Gallos reperiri posse demonstratur: à Domino
Symphoriano Campegio Equite Aurato,
ac Lotharingorum Archia-
trō compo-
sit.*

L V G D V N I
IN AEDIBVS MELCHIORIS ET GA-
SPARIS TRECHSEL FRATRVM.
M. D. XXXIII.

SYMPHORIANI CAM

PEGII DOCTORIS INSIGNIA

Exasticho decorata.

Campegio laudem quærent hæc Symphoriano
Signaq; cum fælis haud moritura suis.
Miles & est sapiens, & Apolline doctus utroq;
Virtutis signa & nobilitatis habet.
Nec certam dicas partem quæ uincat in ipso,
Nobilis est medicus temporis huius honos.

INDEX

EORVM QVAE PRAECIPVA
IN HOC ANTIDOTARIO
CAMPI GALLICI CON
TINENTVR.

A

Aër salubris in Gallia.	in procemio.
Atræ bilis digestiua.	libro 1. capite 5.
Atræ bilis eductiua.	libro 1. capite 10.
Apoplexie clystera.	libro 1. cap. 11.
Absterfium clystere.	lib. 1. ca. eodē.
Alterantia caput.	lib. 2. ca. 1.
Alterantia pectus calefaciendo.	eodem. ca. 3.
Alterantes cor.	lib. 2. ca. 5.
Alterantes uentriculum.	lib. 2. ca. 7.
Alterantia iecur calefaciendo.	lib. 2. ca. 9.
Alterantia renes.	lib. 2. ca. 12.
Alterantia matricem.	lib. 2. ca. 14.
Alterantia iuncturas.	lib. 2. ca. 17.
Arthanita syrupus.	lib. 3. ca. 9.
Aromaticum rutaceum.	lib. 4. ca. 2.
Aromaticum sampsuccinum.	lib. 4. ca. 3.
Aromaticum libanotidis.	eodem. ca. 1.
Aromaticum contra pestem.	eodem. ca. 5.
Aromaticum rosatum.	eodem. ca. 6.
Alabastrites lapis.	lib. 5. ca. 1.
Auri proprietas.	eodem. ca. 9.

A 3 Argenti

Argenti proprietat.

lib.eodem.cap.10.

B

Bilem atram digerentia.

lib.1. ca.5.

Bilem flauam educentia.

lib.1. ca.7.

Bilem atram educentia.

lib.eodem. ca.10.

Balneum in dolore renum.

lib.2. ca.12.

C

Corporis humani elementa.

lib.1. ca.1.

Clystheria multa.

lib.1. ca.11.

Calefacientia splenem.

lib.2. ca.11.

Cyclaminis syrupus.

lib.3. ca.9.

Calcidonium lapis.

lib.5. ca.2.

Crystallus.

lib.5. ca.5.

Corallus.

lib.eodem. cap.6.

D

Digestionis species & diffinitio.

lib.1. ca.2.

Digestiua pituitæ.

lib.eodẽ. ca.4.

Digestiua flauæ bilis.

lib.eodẽ. ca.3.

Digestiua atræ bilis.

lib.eodẽ. ca.5.

Damascenum rosatum.

lib.4. ca.6.

Dyamargariton.

lib.eodẽ. ca.7.

E

Elementa corporis.

lib.1. ca.1.

Elecluarium lenitiuum.

lib.1. ca.10.

Elecluarium libanotidis.

lib.4. ca.1.

Elecluarium rutaceum.

lib.eodẽ. ca.2.

Elecluarium sampsuccinum.

lib.eodẽ. ca.3.

Elecluarium thymbræ.

lib.eodẽ. ca.4.

Eleclua

Electuarium contra pestem.

lib. eodē. ca. 5.

F

Flauam bilem digerentia.

lib. 1. ca. 3.

Flauæ bilis solutiua.

lib. eodē. ca. 7.

Fumariæ herbæ syrupus.

lib. 3. ca. 7.

Ferri natura.

lib. 5. ca. 11.

G

Galliæ laudes.

in proœmio.

Galliæ pomaria.

eodem.

Galliæ horti pulcherrimi.

eodem.

H

Hortorum pulchritudo.

in proœmio.

Humani corporis elementa.

lib. 1. ca. 1.

Homo contingenter sanus.

eodem.

Humores quatuor.

eodem.

I

Iecur calefacientia.

lib. 2. ca. 9.

Iecur infrigidantia.

eodē. ca. 10.

L

Laudes Galliæ.

in proœmio.

Laboriosè soluentes.

lib. 1. ca. 8.

Libanotidis electuarium.

lib. 4. ca. 1.

Lapidum uirtutes.

lib. 5. ca. 1.

M

Medicamina flauam bilem digerentia.

lib. 1. ca. 5.

Medicamina pituitæ.

lib. 1. ca. 4.

Medicamina soluentia bilem flauam.

lib. 1. ca. 7.

Medicine, quæ atram bilem educunt.

eodē. ca. 10.

Medicinae pectorales.	lib.2.	ca.3.
Medicinae cor calefacientes.	lib.2.	ca.5.
Medicinae infrigidantes.	lib.2.	ca.6.
Medicinae ventriculum calefacientes.	lib.2.	ca.7.
Medicinae matricem calefacientes.	lib.2.	ca.14.
Matricem infrigidantes.	lib.2.	ca.5.
Mercurij syrupus.	lib.3.	ca.1.
Metallorum natura.	lib.5.	ca.8.

N

Natura aromatica thymbræ.	lib.4.	ca.4.
Natura margaritarum.	lib.5.	ca.1.

O

Ocularis lapis.	lib.5.	ca.7.
-----------------	--------	-------

P

Pulchritudo hortorum Gallie.	lib.1.	ca.1.
Polypodij syrupus.	lib.3.	ca.6.
Pulvis specierum libanotidis.	lib.4.	ca.1.
Pulvis specierum aromatici rutacei.	lib.4.	ca.2.
Pulvis aromatici sampsuccini.	eodem.	ca.3.
Pulvis specierum aromatici tymbræ.	eodem.	ca.4.
Pulvis contra pestem.	lib.4.	ca.5.
Pulvis specierum dyacoralli.	lib.4.	ca.8.

Q

Quid digestio apud Aristotelem.	lib.1.	ca.2.
Questio digna notatu.	lib.1.	ca.6.
Quando homo sanus.	lib.1.	ca.1.

R

Renes confortantia.	lib.2.	ca.13.
---------------------	--------	--------

Regis

Regis Persarum Syrupus.	lib.3.	ca.5.
Rutacei aromatici.	lib.4.	ca.2.

S

Solutiua quomodo soluant.	lib.1.	ca.6.
Solutiua pituitæ.	lib.1.	ca.9.
Solutiua atræ bilis.	lib.1.	ca.10.
Stomachum infrigidantia.	lib.2.	ca.8.
Splenem calefacientia.	lib.2.	ca.11.
Syrupus mercurij.	lib.3.	ca.1.
Syrupus sambucinus.	eodem.	ca.2.
Syrupus corimborum sambuci.	eodem.	ca.3.
Syrupus de succo rosarum.	eodem.	ca.4.
Syrupus de polypodio.	eodem.	ca.6.
Syrupus regis Persarum.	eodem.	ca.5.
Syrupus fionariæ herbe.	eodem.	ca.7.
Syrupus de agarico.	eodem.	ca.8.
Syrupus arthanitæ.	eodem.	ca.9.
Syrupus ircatius.	eodem.	ca.10.
Syrupus regis Medorum.	eodem.	ca.11.

T

Thymbræ electuarium.	lib.4.	ca.4.
Theophrastus de lapide lazuli.	lib.5.	ca.3.

V

Vnguentum calefactiuum capitis.	lib.2.	ca.1.
Vnguentum infrigidans caput.	eodem.	ca.2.
Vnguentum infrigidans pectus.	eodem.	ca.3.
Vnguentū contra caliditatē pectoris.	eodem.	ca.4.
Vnguentum pro corde.	eodem.	ca.5.

A 4 Vnguen

Vnguentum frigidum cordiale.	codē.	cap. 6.
Ventriculam calefacientia.	lib. 2.	cap. 7.
Vnguentum contra uomitum.	codem.	cap. 8.
Vnguentum calefaciens Epur.	codem.	cap. 9.
Vnguentum infrigidans iccur.	codem.	cap. 10.
Vnguentum ad splenem.	codem.	cap. 11.
Vnguentum infrigidans renes.	codem.	cap. 12.
Vnguentum calefaciens iuncturas.	codem.	cap. 16.

CAMPVS

CAMPVS

ELYSIVS GALLIAE, QVI ET

Antidotarius liber dici potest: in quo sunt medicinae cō-
positae, herbae, et plantae uirentes: amoenitate re-
fertus: ad nobilissimum atq; undecumq; do-
tissimum, et imprimis obseruandis.

D. FRANCISCVM A

TURNONE, Bituricēsis

Ecclesiae Antistitem, Aquia-

taniae Primatē, Sanctaeq;

Romanae Ecclesiae

Cardinalem.

GALLIAE PROVINCIA

quā multis, quā magnis, ac
praeclaris iam pridem excellat Galliae lau-
laudibus, uir sacratissime, cer-
des.

nere facilius est, quā literis
prosequi. Nam opportunitate
loci, ubertate agrorum, terrae

ac maris ditione, caeli clementia, diuini cultus religione,
disciplina uirtutis, studiorum deniq; ac literarum glo-
ria, cum plerisq; etiam clarissimis prouincijs haud du-
bic cōferri possit. Quae nam alia pars terrarum Galliae
merito conferri potest, siue eius situm, siue perennem sa-
lubritatem, siue quicquid, quo carere uitae non debet,
etiam scrupulosissimè requiras? Est adeo benignè à natu-
ra parente latus ac fertilis tributus ager, ut non modo

Aer salubris
in Gallia.

A 5 indi

indigenarum, inquilinorum, & aduenarum alimonias
 frugumq; copiam abundè suppeditet, uerumetiam fi-
 nitimis ubertatem largiri queat. Gallia enim famosa est
 multitudine uinetorum, & baccho, ut uidetur, imprimis
 sacra. Quid diuersa pomorum genera, syluas, herbas &
 reliqua arbuscula loquar? ea non solum quæ ad uictum uti-
 lissima, sed etiam quæ ad salutem hominum conferre ui-
 dentur, infinitas usibus hominum commoditates appor-
 tat. Pratorum uiriditas letissima, & pabuli copia, citem
 amœnum quendam uisentibus aspectum, tum uerò gre-
 gibus & armentis, sine quibus agri colendi modus habere
 non potest, ingentes quasdam utilitates afferunt. Horum
 pulchritudo, spaciola iucunditas, quasi nutrix
 sedula quotidianos prouentus ita largè subministrat: ut
 herbarum medicinalium & florum ubertas, dulcia quæ-
 dam uitæ condimenta largiatur. Et ut paucis omnia cõ-
 plectar, Gallia omnium rerum, quæ ad uictum & uitæ
 cultum pertinent nulli cedit. Quapropter in hoc An-
 tidotario Gallico medicinas benedictas, uenenosas, aro-
 mata ac liquores, quibus medici utuntur, reperies: addi-
 tis, quæ conuenire uidebantur Gallis ægrotantibus: ex
 probatissimis, quantum potui scriptoribus, & imprimis
 Dioscoride luce doctrinarum splendidissima: quorum uer-
 ba sæpiusculè inter legendum notabis, nec de omnibus,
 sed quæ crebra lectione occurrerunt, memoria ingeniumq;
 suggestit, his equidem multa: illa uerò quàm plurima
 apes ex floribus herbantibusq; pratis mellilegulis secu-
 tus in schedulis calamo digesti. Complura fateor me uel
 addere Gallie medicamentis uel diffusius scribere de illo-

Gallie pomaria.

Pulchritudo
 hortorum in
 Gallia.

Dioscorides
 vir militaris.

Autoris ex-
 cusatio.

TUM

P R O O E M I V M.

rum plantis potuisse: quorum quibusdam consulto, ne in
immensum opus cresceret imperant, quedam cum obso-
leta, tum nimis triuialia minimè conuenire uisa sunt.
Præterea alius alio plura & scire & rimari potest, ne-
mo omnia: homines sumus. Mihi autem satis est huius
materie, quam publicæ utilitatis ergo suscepi maximā
partem tradidisse hoc breui Antidotario. Quamobrem
si has meas nugulas non improbaucris, sublimi feriam
sidera uertice. Noui enim ingenij tui acumen: noui
acerrimum illud tuum ingenium. In te namq;
summa doctrina & lepos uiget Atticus,
musarum (ut dicunt) eloquio
comparandus. Vale igitur
& Campegium tibi
addictam ex-
cipe.

LIBER

LIBER I.

DE QVATVOR CORPORIS humoribus nostrum corpus dissensantibus.

CAPVT I.

Elemēta corpo-
ris humani.

Quādo homo
sanus, quando
vero aeger.

Signa humo-
ris iupabundā-
tis ex pulsu.

ORPV5 humanū quatuor
constare elementis receptum ā
cunctis est. Sanguine, inquam,
Fituita, Flaua, & Atra bile.
Hæc (ut sacræ scripturæ se-
runt) ante primi hominis cul-
pam tanta armonia cōtinuata
erant, ut ex ipsis neq; mors, neq; morbus, neq; molestie
quicquam emergeret. At soluta hominis in deum obediē-
tia, soluta est & humorum huiusmodi pax, dissipata cō-
cordia. Cum igitur sibi hæc elementa constiterint, con-
quieuerintq; tum sanus homo esse perhibetur. Cum ue-
rò inuicem sese protrudunt redundantia, & substra-
ctione, tum demum mortales morbo oblanguescunt, re-
dundante aut subtracto humore, altero humore imperā-
te, altero autem oppresso. Est etiam cum duo miscentur
elementa, ut in synocho febre seu continua, nempe fla-
ua bilis cum sanguine misectur, fitq; tumultus animali
ingens, & morbus intolerabilis, ut etiam pulsus in ipsa
quatuor diuidatur elementa, principiumq; illinc nanci-
scatur. Proinde qui mortales ingentes ac celeres mo-
tus habent pulsuum, id ex imperio habent humorum, fla-
ue inquam bilis & sanguinis. Qui uerò molliter ali-
quo

quo pacto atq; clementius mouentur, id propter pituitae, & atræ bilis esse deprehenditur incrementum. Ver-
no tempore crescit sanguis. febris de humoribus nasci-
tur extrarijs. Aestate bilis rufa alitur, quæ acutus exci-
tat febres, caufona, cōtinuam, tertianam. Autumno ali-
tur bilis atra, unde stomachi pituita febresq; ex atra bi-
li. Qui per hyemem atrocius ægrotant, aduentate Ven-
re plerūq; moriuntur, quia quos humores noxios coge-
bat, contraheratq; frigus, eos calor relaxat: & quia de-
fluere non queunt, iam dilabantur necesse est. Et quia tri-
plex, ut Celso placet, est medicina, una quæ uisū, alte-
ra, quæ medicamentis, tertia, quæ manu medetur: pri-
mam dieteticam, secundam pharmaceuticam, tertiam
chirurgicam Greci nominarūt. Et quia pharmaceutica
medicamentis homines curat, tuetur, lūuat, languenti
salutem atq; incolumitatem præstat, & quod uerè diui-
num est, mortuos quodammodo medicinali ope à perni-
cie, atq; ab interitu uendicat, & omnia perspicuis &
certissimis documentis ostendit: hanc qui uerè & salu-
briter profitentur summis sunt honoribus effèrendi, &
omni laude decorandi.

Temporum
natura.

Triplex me-
dicina.

Pharmaceuti-
ca medicina
omnia certissi-
mis documen-
tis ostendit.

DE DIGESTIVIS.

CAPVT II.

CONCOCTIONEM siue digestionem diffinit
Aristoteles Metheororū quarto, factam esse à na-
turali & interna caliditate in humidum & siccū oppo-
sita passiua agente perfectionem, quemadmodū est pomi-
aut Cerasi maturatio. Hæc siquidem qualitates passiue
humidum & siccū unicuiq; mixtorū propriæ & natu-
rales

Quid digestio
secundū Ari-
stotelem.

rales inueniuntur: cū mixtū quodcūq; ex quatuor adinuicem tēperatis qualitatibus constet: et sunt uniuscuiusq; mixtorum materia. Recte igitur dictū est digestionē fieri in passiuis humido & sicco. Et cū quicquam fuerit digestum, iam perfectum est, antequā uerō digestū esset, erat imperfectum. Illius autē perfectionis causa efficiēs propria est & naturalis ac interna caliditas, in qua fit digestio, nā quāuis interdū digestio ab externis, ut alimento, aut balneo iuuetur, tanquā auxiliariis & minus præcipuis causis, sicut maturatio à calore solis, præcipuū tamen efficiens eius interna est caliditas: secundum quam digestionis acceptionē tres enumerauit species Aristoteles. Prima Epsepsis, quæ fit ab extra. Alia Pepansis, quæ ab intra, ut calidum in se digerens est. Optesis postrema species, quæ ab extra fit, pariter & ab intra simul. Et ex opposito tres ponit indigestionis species, scilicet, Homotes, Molinsis & Stagensis. Verūtamen medici alia intētionē digestionē utūtur. Auicēnas ita diffinit. Digestio est subtilis substatiæ per ingrossationem, & grossæ per subtiliationē æquatio. Razes Poenus x v i. continētis medici intentionem in digerēdo putat esse subtiliare solum: inde est quod humor eo autore calidus digerendus nō est. Est enim, cum sit subtilis, sufficiēter digestus. Et hac ratione Razes raro præmittit digestiua euacuatiuus, siue sit calida materia, siue frigida. Quod tamē satis uidetur esse dissonū Hippocrati & Galeno & præsertim in materia frigida, pituita & atra bile. Quod ut facilius succurratur, qui praxi dare operam nituntur, cōmune secundo iudicium præmitti quam primū uniuscuiusq;

A sola interna caliditate fit digestio.

Tres species digestionis.
Epsepsis.
Pepansis.
Optesis.

Digestio quid secundum medicos.

Razes raro præmittit digestiua euacuatiuus.

Razes non tenetur.

iusq; humoris familiare & proprium digestiuum, & subsequenter hincinde solutiua. Nec puto me esse uituperandum si adducam solum quæ in Gallia, aut certe in Italia uel Germania, quæ sunt nostris communia & familiaria. Difficile etenim est quod ab India, Arabia, & ab extremis mundi regionibus apportatur, conquirere, si quod in Gallia, Italia fuerit, ignotum sit. Itaq; apertius fit introitus, si ab internis & communioribus, ad extranea & minus communia processum sit.

Quæ nobis familiaria citius amplectenda sunt.

SIMPLICIA MEDICAMINA,

quæ flauam bilem digerunt.

CAPVT III.

VIOLA, Endiuiæ quæ est Scariola, Rosa, laetitia, citrulus, cucurbita, cucumer, melon, & illorum semina, berberus, capillus ueneris, epatica, succus granatorum, acetum, papauer, nenuphar. Composita uero hæc idipsum efficiunt, Syrupus endiuiæ, Syrupus de nenuphare, Syrupus uiolatus, Syrupus rosatus, Oxizaccara, Syrupus acetosus simplex & compositus, Syrupus de acetositæ citri, Syrupus de limonibus, Syrupus de granatis, Syrupus de iuiuibis, Syrupus de succo acetosæ, Syrupus de agresta, Syrupus de papauere. Conueniret itaq; ista noua syrupi compositio male affecto febre tertiana, quæ ex flaua bile exoritur.

Flauam bilem digerentia sunt.

Accipe endiuiæ siue scariolæ non lotæ, epaticæ, laetitiæ, singulorum $\mathfrak{m} . 4 .$ seminum frigidorum maiorum ^{Magistralis} Syrupus. singulorum unciam dimidiam, florū uiolarū, nenupharis, singulorum drachmastres, uini malorum granatorum

torum uncias 2. panis sacchari quartos tres: fiat ex his
 Syrupus fe-
 ritus. Syrupus perfecte coctus, deinde clarificatus, ad librā unā:
 quo utatur serò & manè. Si autē esset necessarium ordi-
 nare syrupum festinum, fac hoc pacto. Accipe syrupi
 endiuie, siue scariolæ uncias 2. syrupi uiolati unciam
 unam, syrupi acetosi uncias 2. cum dimidia: misce, bibat
 manè & serò unciam unam syrupi, cum uncijs duabus
 aque lactucæ, aut scariolæ.

DIGESTIVA PITUITÆ.

CAPVT IIII.

Pituitam dige-
 rentia simpli-
 cia.

SIMPLICIA digestiua pituitæ, sunt: betonica, pule-
 gium, calamentum, hyssopus, saturcia, scabiosa, maio-
 rana, menta, serpillum, organum, melissa, peonia, mel &
 aque cori, saluia: quinq; radices, quæ sunt feniculi, apij,
 petroselini, asparagi & brusci: ruta, semen anisi, bede-
 guar, scilla & alie complures calidæ & aridæ. Com-
 positæ autem, syrupus acetosus compositus, syrupus de
 bizantijs, mel rosatū, oximel simplex, syrupus de hyssop-
 o, syrupus de liquiritia, syrupus de eupatorio, syrupus
 de prassio, syrupus de absynthio, oximel squilliticum, sy-
 rupus de calamito. potest itidem iste syrupus fieri. Acci-
 pe quinq; radicum singulorum uncias duas, radicem ra-
 phani unciam unam, scolopendriæ siue lingue ceruine,
 capillorum ueneris singulorum m. i. florum borragia-
 nis, rosarum, singulorum unciam dimidiam, sacchari,
 quod sufficit, fiat syrupus. Id est summè annotandum,
 ne syrupi huiusmodi, aut quæ loco syruporum admi-
 nistrantur, exhibeantur tepidi: dicente Galeno octa-
 uo Methodi. Tepida quoque exolunt robur uirtu-
 tis,

Syrupi non su-
 muntur tepidi.
 Galenus.

tis, tepida nanq; laxando os stomachi nauseam siue vomitum inducunt.

DIGESTIVA ATRAE BILIS.
CAPVT V.

SIMPLICES medicine atræ bilis digestiue communi Bilem atræ digerentia.
meratur esse plurimæ hæ sunt, uinum aromaticum, borrago siue buglossa, lingua ceruina, fumaria herba, rubra tinctorum, tamariscus, thymus, epithymus, rosmarinus, passula, cucurbita, came dreos, gramen, liquiritia, lupinus, agnus castus, amygdale amaræ, nigella, pinpinella. Composita digerentia atram bilem sunt huiusmodi, syrupus acetosus simplex & compositus, oximel squilliticum, mel rosatum, syrupus fumariæ herbe, syrupus de epithymo, syrupus de borragine, syrupus lingue ceruinæ. Potest itaq; de nouo fieri syrupus in hunc modum. Accipe corticis radicem feniculi, petroselini, brusci, asparagi singulorum uncias 2. radicem apij, raphani singulorum unciam 1. medianæ corticis, tamarisci, fraxini & genestæ singulorum unciam dimidiam, anisi, maratri, seminis portulacæ, melonũ, came dreos, ceterac, politrice, endiuie siue scariolæ singulorum unciam 1. aceti albi uncias 2. liquiritiæ rasæ, uuarum passarum, florum borraginis singulorum unciam dimidiam, mellis rosati librâ unam: temperatis radicibus & corticibus in aceto fortissimo per noctem fiat syrupus perfecte coctus, & clarificatus ad librâ unam cum dimidia.

Magistralis
syrupus.

B DE SOLV

Medicina
quia similis
trahit humo-
res.

Quæstio di-
gna.

Si materia tur-
get uel est mul-
ta absq; conco-
ctione educat.

Materia pau-
ca pharmaco
leui educatur.

Catapotiꝝ an-
te cibum pos-
sūt ante conco-
ctionem exhi-
beri.

Quæstio nota-
tu digna.

GRæci ac antiqui omnes unanimiter medicamentum purgandi uim habens adtractilis humoribus esse simile adserunt: quam opinionem tenuimus libro secundo nostrarū castigationum capite primo contra Aui-cennā & Mesuem. Sed nūc sciscitari posset quis, an ueniat materia digerenda, quæ nec quantitate peccat nec qualitate, quam tamen soluere est licitum. Nam modo digerenda uenit, modo non, quæ tamen soluenda est materia. Si turgeat & furiosa est, tūc educenda nec expectāda concoctio: si autem non turget nec furiosa est, & adhuc exisist multa aut pauca. quod si sit multa, tunc debet absq; cōcoctione solui: præsertim aliqualis portio ut potērior sit natura in id quod reliquum est. Satius est enim non coctam euacuare, quā impediri naturam in sua concoctione. Si uerò materia est pauca, uel natura satis potens perpenditur ad illam digerendā: aut euacuatur per leue pharmacum, aut forte. Si leuis euacuet medicina, potest tunc hæc tantū digerere per aliquam sui potentiam, quantum educit, ueluti sunt catapotia ante cibum, possunt tunc hæc medicinae dari ante cōcoctionem cum id omne digerant, quanti sunt solutiuæ. si uero forte sit pharmacum, uenit tunc digerenda prius mater, quā euacuetur. Sed si forsitan quidam importunus cauillator querat, an ex flaua bili correpti febre curari debeant cū solis alterantibus remedijs iuxta Galeni placita, an cum fortioribus medicamentis iuxta iuniorū medicorum

dicorum usum. Ad hanc questionem diluendam tres potissimum antiquorum opiniones adducam: prima erit Galeni sententia, secunda Cornelij Celsi, tertia uero Oribasij Sardiani. Hippocrates ita primo aphorif. x x = 1111. præcepit, cum ait, in acutis passionibus raro, & in principijs medicinis purgantibus uti, & hoc cū præmeditatione faciendum. Neq; tamē temere id fecisse Hippocratem constat, quādo Galenus in eius aphorismi explicatione ita scribit, In ægitudine autem acuta, nō nisi in principio pharmacia dāda est, id est, in die prima uel secunda ad plus, quia non est tantum spaciū ut corpus ad hoc paretur suscipiendū. hæc Galenus. Et paulō post, neq; periculum minimum in morbo acuto uti purgante medicamento, cum omnia id generis sint potentia calida. Febris enim, quatenus febris est, & sui ratione, nedū calefaciētib; atq; exiccātib; sed potius cōtrarijs, hoc est humectātib; & refrigerātib; egeat. hæc Galenus. Cornelius Celsus latinus Hippocrates lib. 1. 1. capi. x 1. ita scribit. Ergo nūquā in aduersa ualetudine medicamentū eius rei causa recte datur, nisi ubi is morbus sine febre est. At ubi febres sūt satius est eius rei causa cibos potionesq; assumere, qui simul & alant, & uentrem molliāt. Eadem uult Galenus libro primo ad Glauconem & lib. x. methodi capi. v. Et Oribasius in medicina compendio ait. Crudi autem existentes humores, antequam incipiant generare ægitudines, cautē sunt euacuādi: iam autem febrientes nullo modo. Galenus igitur, Celsus, & Oribasius manifestissime docent in tertiana febre id ma-

Galenus uerba
nota bene.

Celsus latinus
Hippocrates.

Oribasius.

B 2 gis

gis conari debere medicum, ut cōtrarijs qualitibus se-
brem oppugnet, quàm ut quomodolibet euacuet: quando
euacuationes istæ subinde plus qualitate noceant, quàm
expurgando prosint. Et id etiam uoluit ille Auerrhous
Cordubensis lib. v. 11. sui colliget cap. x. 1. in hūc mo-
dum. Et scimus certissimè quòd natura habebit dominiū
supra hunc humorem, & propter hoc nō debemus eum
mouere cum medicinis adtractiuis, quia uirtutem debi-
litant, & augent caliditatem febrilem & siccitatem. Et
si aliud non induceret nocumentū, nisi conamen surgen-
di & decumbendi, modicum non inueniretur, quia com-
plexio inde supercalefit, & debilitatur. Sed apparente
signo digestionis, non est malum dare medicinam quæ
habeat lenire materiam & humectare. hæc Auerrhous.
Sed nemo est qui ignoret, quàm omnes sermē nostri secu-
li medici id maxime conentur, ut in febribus arsiuis, ter-
tiana etiam sincera & exquisita (ut hoc anno M. II.
Notatu di- ccccc & xxxii. apud Lugdunum uidimus) nō se-
gnum. mel nec in prima uel secunda die, sed in quarta & sexta
die, iterum atq; iterum purgantes medicinas ex Reubar-
baro ac trisera illa persica iterum purgantes medicinas
propinent: unde plures iuuenes, & quidem robusti ad
campos ut dicitur Elyseos missi sunt. Quàm uerò erro-
neum fuerit, primum Galeni testimonio, deinde
Celsi ac Oribasij testimonijs ac ra-
tione una, aut altera demō-
strauimus.

SIMPLICIA

SIMPLICIA SOLVTIVA BILIS

flauæ benedicta.

CAPVT VII.

SOLVTIVA simplicia benedicta, quæ in Gallia re Bilis flauæ so-
 peruntur, sunt manna Briāsonis, succus rosarū, aqua lutina.
 casei, uiola, mercurialis, polypodium, cartamus, fumaria
 herba, pruna, malua, atriplex. Est & hoc nouum phar-
 macum flauæ bilis eductiuum.

Accipe mercurialis M. i. & semis, polypodij quercini Magistrale
 concassati unciam dimidiam, herbe fionarie M. semis, pharmacum.
 prunorum v. i. numero, malua M. semis, fiat deco-
 ctio fortis ad lib. i. ex qua accipe uncias v. i. dissolue in
 ea succi rosarū, manne Briansonis añ uncia una: capiat
 in mane hora magis quieta ante passū horis duabus.

Aliud. Accipe herbe fumariæ, uiolarie, maluæ, mer- Aliud.
 curialis, atriplicis singulorum M. dimidium, polypodij
 cōcassati drachmas i. i. i. fiat decoctio in lib. dimidia aque
 lactis usq; ad consumptionem quartæ partis, tandē ex-
 primatur omnia & in dicta decoctione dissoluatur mā-
 nne Briāsonis & succi rosarum singulorum uncia una,
 syrupi uiolarum uncia dimidia, fiat potus, capiat de ma-
 ne hora magis quieta.

Electuarium lenitiuum flauam bilem euacuans. Ac= Lenitiuū ele-
 cipe uiolarum, capillorum ueneris, ordeï, singulorū M. i. ctuarium &
 passularum uncias tres, iuiubarū, sebesten singulorū nu- no bile,
 mero x. liquiritiæ unciam dimidiā, prunorum uncias
 duas, polypodij concassati uncias 4. misce, & fiat deco-
 ctio ad cōsumptionē tertiæ partis, deinde addatur succi
 mercurialis unciæ 3. bulliat bullitione una, & coletur &
 dissolua

dissoluatur pulpa prunorum recentium libra una cum dimidia, sacchari uiolati uncie 6. coquendo lento igne semper mouendo cum spatula: & adde pro qualibet libra electuarij uncias 3. manne Briansonis, & fiat electuarius secundum artem.

Mercurij electuarius.

Electuarius mercurij flauam bilem euacuans. Accipe prunorum damascenorum bene maturorum lib. 2. buliant usquequo dissolui uideantur, tunc ab igne deponantur, & ab aqua extrahantur, & in cribro manibus fricetur, & passentur: postea in aqua in qua pruna decocta fuerant ponantur uncie 3. succi mercurialis cum uncia 1. succi uiolarie, & iterum bulire permittantur, & fiat syrupus cum duabus libris sacchari: in quo syrupo lib. 1. & semis de pulpa prunorum ponatur, & ad spissitudinem decoquatur cum spatula semper agitando.

SIMPLICIA LAEORIOSE SOLVENTIA flauam bilem, in quibus (ut uerbis Mesue loquar) est uenenositas.

CAPVT VIII.

ELEBORVS, cataputia, cucumer seu elaterium. Seruentia laboriose ueneno- **G.** Ista pharmaca periculosa sunt, quemadmodum & scamonium. Et est scamonio uis liquoris & natura per inferna bilem purgare, purgat & ueratrū bilem ac pituitam, trahit & cataputia elaterium celerrimè, & pituitam & bilem pariter trahit. In scamonio est uenenositas mordicatiua faciens subuersionem. Est & in ellebore subuersio, & sternutamenta cit, & à scamonio & ellebore cauere hominibus melius est: fortius tamen ueratro est scamonium, ut Galeno placet. Quapropter

Scamoniū fortius est ueratro.

pter sapienter dicebat de pharmacijs exsoluentibus in libro de uniuerso Plato in hunc modum. Tertia uero commotionis species tunc demum, cum summa cogit necessitas utilis, aliter uero nullo modo sanæ mentis homini suscipienda. medicorum illa purgatio est, quæ pharmacis, id est solutiujs medelis fieri solet: morbi enim nisi periculosissimi sunt, pharmacis irritandi non sunt. Hec ille.

Plato de pharmacijs.

DE SOLUTIVIS, QUAE
pituitam exoluunt.

CAPVT IX.

SIMPLICIA, quæ pituitam soluunt sunt, Agari-
cus, cartamus, aqua caulium, sambucus, ebulus, poly-
podium, mercurialis, fumaria herba. Et potest itidē por-
rigi id pituitæ.

Pituitæ soluti-
ua.

Solutiuum facile. Accipe florum borraginis, uiola
rum singulorū unciam dimidiam, cartami conuassati
drachmas 2. florum sambuci & ebuli singulorū drach-
mas 1. fumariæ herbæ 4. semis, polypodij quercini con-
quassati drachmas 2. fiat decoctio in qua dissolue manæ
granatæ uncia 1. agarici albi & leuis briäsonis drach-
mā 1. syrupi rosati uncia semis: fiat potus, capiat in mane.

Magistrate
pharmacum.

Electuarium dyagarici pituitam euacuans. Accipe
passularum ex corintho uncias 2. prunorū, iunibatrū,
sebesten singulorū numero xx. liquiritiæ rasæ uncia di-
midia: polypodij uncias 3. misce, & fiat decoctio ad cōsu-
ptionē tertiæ partis, deinde addatur succi foliorū sambu-
ci, ebuli, & mercurialis singulorū uncia 1. semis, bulliāt
bullitione una & coletur, & dissoluatur agarici albi

Electuarium
dyagarici.

B 4 & leuis

Et leuis uncia dimidia, sacchari albi uiolati uel candi uncie 3. coquendolento igne semper mouendo cum spatula: in fine adde pro qualibet libra electuarij uncias 3. manne Briansonis, et fiat electuarium secundum artem.

Solutiua aphlegmaris in quibus est uenositas.

Solutiua fortia, in quibus est uenositas, que in Gallia reperiuntur, et que euacuât pituitam sunt, ueratrû, laureola, esula, cataputia, elaterium, hermodactyli, iresos, que ob uiolentiâ et molestiam, quas faciunt, relinquimus.

MEDICINAE, QVAE ATRAM BILEM educunt in Gallia repertae.

CAPVT X.

Atræ bilis solutiuæ.

Simplices medicinae atram bilem soluentes, epithymus, fumarica herba, borrago, polypodium, lupulus, cartamus.

Medicamentum educens bilem atram. Accipe thymi, epithymi, cuculsæ, singulorum unciam dimidiam: florum borraginis, uiolarum, singulorum drachmas 3. polypodij quercini unciam dimidiam, prunorum numero 16. passularum unciam 1. et semis. seminis anisi, feniculi, singulorum unciam dimidiâ, seminis petroselini, apij, singulorum drachmas 2. camedreos, lingue ceruinæ, singulorum M. semis, fiat ex his decoctio ad quartâ, in qua dissolue manne Briansonis uncias 2. agarici albi et leuis scrupulos 2. syrupi herbe fumaricæ unciam dimidiam, fiat potus, detur in aurora.

Electuarium lenituum pro delicatis.

Electuarium lenituum educens bilem atram. Accipe prunorum damascenorum, succi mercurialis singulorû libram dimidiam, epithymi, thymi, singulorum drachmas 3. succi herbe fumaricæ uncias 2. bulliant in libris quinq;

quinq; aquæ usque ad consumptionem tertiæ partis, & colaturæ addatur mænnæ Briansonis lib. dimidia, prunorum alborum unciæ 7. bulliant lento igne & claro usq; ad spissitudinem, deinde addantur candi puluerizati unciæ 6. penidiarum unciæ 2. syrupi uiolati uncia 1. fiat electuarium: & est pro delicatis. Et si uis facere fortius, adde in quâtitate maiori de Agarico albo leui & electo.

Fortes medicinæ & in quibus est uenenositas purgan Medicinæ fortes atram bilem sunt, ueratrum nigrum, esula, caraputia, res purgantes melancholiam. & si purget primo pituitam & flauam, tertio tamen euacuat bilem atram: sed de hijs non utimur nisi ad ægri Fortibus pharmacis non utimur nisi in ægri tudines ultimas, de quibus Cuius Hippocrates dicit. Ex tremis morbis extrema exquisitè remedia optima sunt, tudinibus ultimis. quales sunt Attonitio, quam Apoplexiam Græci dicunt, Hippocrates Lethargicus, Subeth, Carabitus, Eclasis, & similes malorum accidentium ægri tudines. lib. 1. aphor. 6.

DE CLYSTERIIS.

CAPVT XI.

Vsum Clysterium in Aegypto auis quædam nomine Ibis indicauit Ciconiæ ferè similis, & ipsa Ibis auis in Aegypto. quoq; serpentum pernicies, hæc rostri aduncitate per eam partem se proluit, qua reddi ciborum onera cõsueuerunt: hinc clystere facere primum didicerunt, ut scribit Galenus introductionis medicorum cap. 1. Clyster licet euacuet materiã quæ dolorem concitauit ab omnibus intestinis crassis & gracilibus, tamen inferioribus magis quàm superioris auxilio est. Nota bene.

Sunt autem Clysteria alia lenitiua, alia alteratiua, alia abstersiua, alia uerò carminatiua, & alia lauatiua.

B 3 alia

alia restrictiua, & ultimo confortatiua.

Clyster lenitiuum.

Clyster commune lenitiuum potest esse tale. Accipe malue, uiolarum, bismalue, singulorum M. 1. fiat decoctio de qua accipe uncias 12. mellis uiolati uncias 2. olei communis uncias 3. salis drachmam 1. & fiat clystere, uel loco decoctionis ponat brodium pulli uel caponis aut carniū.

Alteratiuum Clyster.

Clyster alteratiuum & lenitiuum conueniens in febribus Caufonide ac magnæ inflammationis. Accipe malue, uiolarū, bismalue, singulorum M. 1. lactucæ, scariorum, quatuor seminam frigidorum maiorum coquassatorum singulorū uncia semis, fiat decoctio ad lib. 1. in qua dissolue mellis mercurialis uel uiolati uncias 2. salis drachmam 1. fiat clyster.

In Apoplexia Clyster conueniens & nouū.

Et si esset Attonitus seu Apoplecticus fiat sic. Accipe abrotani, calamenti, origani, rutæ, saluie, singulorum M. 1. se. anisi, maratri, siselcos, singulorū drachmas 3. fiat decoctio in sufficenti decoctione usq; ad consumptionē tertie partis, & ex decoctione accipe lib. 1. & semis, in qua dissolue mellis mercurialis uncias 3. salis gēme drachmas 3. succi siclæ uncias 2. olei castorei uncias 2. fiat clyster.

Paralyticis clyster conueniens.

Clyster conueniens paralyticis. Accipe rutæ, saluie, mercurialis, cētureæ minoris, singulorū M. 1. florū, camomille, meliloti, singulorū p. 1. fiat decoctio ad lib. 1. in qua dissolue mellis mercurialis, mellis rosati colati singulorū uncias 2. olei camomille uncias 3. salis cōis drachmas 2. succi siclæ & mercurialis singulorū uncia 1. fiat clyster.

Carminatiuum Clyster.

Clyster carminatiuum uentositatis. Accipe se. aneti, anisi, maratri, cymini, carui, singulorū unciam dimidiā,
florum

florū camomille, meliloti, singulorū p. i. rut. & m. semis, furfuris p. i. fiat decoctio usq; ad cōsumptionē tertię partis, de qua colatura accipe uncias 12. mellis rosati collati uncias 2. & semis, olei rut. & aneti, & camomille singulorū uncia 1. & semis, salis drachmā 1. & possent addi bacce lauri, cētaurea, carumus, seminis lini & feni gręci.

Clyster lauatiuum & absterfium conueniens in fluxibus. Accipe aquę decoctionis ordei uncias 12. mellis rosati colati uncias 2. vitella ouorum recentium numero 2. olei communis uncias 3. fiat clyster.

Lauatiuum
Clyster.

Clyster restrictiuum & consolidatiuum conueniens in fluxibus. Accipe Arnoglossę, plantaginis, singulorum m. semis, siccarū gallarū, roris marini, myrtillorū, sumach, singulorum unciam semis, fiat decoctio in aqua pluuiali uel in aqua extinctionis ferri, de qua colatura accipe lib. 1. & in ea dissolue centi hircini unciam 1. succi plātaginis uncias 2. & postea addatur infrascripti pulueres. Accipe gūmi Arabici, boli nō Armeni, sed nostri pulueris, myrtillorū singulorū drachmam 1. fiat puluis.

Restrictiuum
Clyster.

Clyster absterfium cōfortatiuum & incitatiuum appetitus. Accipe uini albi odoriferi uncias 7. urinę pueri uncias 5. mellis rosati colati uncias 2. & semis, salis drachmā 1. olei communis uncias 3. misce, fiat clyster.

Absterfium
Clyster & cō-
fortatiuum.

Et si aliquis importunus cauillator querat, quare in Clysteri ad Apoplexiā nō posuimus Colocynthā Scamaneum aliasq; sortes medicinas? Respondemus cum Gale- no & dicimus medicinam in intestinis existentem non trahere à uentriculo nec à membris superioribus, ut ample scripsimus in libro nostro de Clysteribus.

Quęstio nota-
bilis.

Medicina in
intestinis exi-
stens nō trahit
a uentriculo.

Cordialia.

AD Cor sunt Buglossa siue borrago, acetosa, melissa, & aqua earum, os de corde cerui.

Capitalia.

Ad Caput peonia, maiorana & cori aqua, folia lauri, olibanum, acorus.

Pectoralia.

Ad Pectus scariola, capillus ueneris, hyssopus, passula, ficus, dactyli, uiola, amilum, pinea, senum graecum, iuiuba, amygdale, pulmo uulpis, mel, ordeum.

Iecur confortantia.

Ad Epar eupatorium, absinthium, siemaria herba, nenuphar & earum aqua, aqua ordei, cucusta, lactuca, scylla, anisum, feniculus, daucus, semen melonum, cucurbita, citrulli, cucumeris.

Lienem confortantia.

Ad Splenem lingua ceruina, tamariscus, rubea tinctorum, calamentum, cappares, cortices radices fraxini, gentiana, cucusta, sparagus, anisum, feniculus, acorus, daucus, assarum, scordeon, scylla.

Quae Renes & Vesicam mundificant.

Ad Vesicam & ad Renes pimpinella, lingua ceruina, saxifragia, parietaria, millefolium, milium solis, quinq; radices calidae apij, feniculi, petroselini, sparagi & brusei, cantarides, petro macedonicum.

Matricem mundificantia.

Ad Matricem matricaria, arthemisia, calamentum, sanina, rubea tinctorum, pulegium.

Quae iuncturas confortant.

Ad Iuncturas acorus, scylla, aqua porri, chamedreos, polium chamepitheos, amomum, succus caulium.

LIBER

LIBER II.

DE MEDICINIS ALTERAN-
tibus membra principalia corporis hu-
mani tam calefaciendo quam
infrigidando.

DE ALTERANTIBVS CAPVT CALEFACIENDO. CAPVT I.

ETVS EST componere medi-
cinas mos, quamuis ab aliquibus me-
dicis improbatum. Et sane Veteres in
compositionibus non excesserunt ultra
sextam speciem ad summum. Hodie la-
sciua medicorum consq; procedit, ut mixta mixtis mi-
sceri uideas. quòd si tamen rem rectè quis consideret inue-
niet certè simplicium simplex iuuamentum: quum autè
morbi multipliciter sint compositi, adparet necesse &
medicinam exhibere eiusmodi, quæ tam multis affectioni-
bus se opponat, & uerè fiat. Videntur autem rationes,
quas propter ceptum est medicamina componere, mul-
tæ esse, ferè hæ.

Quare utendū
est medicinis
compositis.
Veteres ultra
sextam speciē
non excesserūt
in compositio-
nibus.

Prima ratio, quòd in eodem morbo diuersæ sint affe-
ctiones. Ratio prima.

Secunda, ut membra maximè principalia tuta sint à
ui medicinae, quæ aliàs alicui alij membro, ad quod adpa-
rata est, minimè inimica esset.

Tertia, necessitas succurrendi diuersis uenenis.

Quarta,

4 Quarta, ut si quis longè remoto membro uelit medicinam adhibere, necesse est enim, ut addat quid membro familiare, quod pharmacum eò proximè deferat.

5 Quinta, miscentur medicinae ob mutuam cōseruationē.

6 Sexta, ut horribilis saporis per admixtionē fiat ablatio. Quapropter nunc de simplicibus medicamentis alterantibus caput calefaciendū dicemus, postea tandem ad composita uenimus.

Calefacientia cerebrum. Simplicia igitur calefacientia cerebrum & caput sunt, ruta, salvia, maiorana, peonia, betonica, satureia, pulegium, calamentū, serpillum, filer montanum, camomilla, melilotum, feniculus, aqua uitæ, lauri folia, scylla. Ex istis facere possumus Embrocationes & Epithimata, Emplastra, Vnguentaq; sacculi.

Embrocatio calida. Embrocatio calefactiua capitis potest fieri talis. Accipe maioranæ, rutæ, camomille, meliloti, foliorū lauri, betonicæ, origani, singulorum ꝑ. dimidium: misce, & fiat decoctio usq; ad consumptionem medietatis, & postea fac decoctionem calidam cadere ab alto, & postea applicentur capiti panni ut humiditas remoueatur, ne actualis frigiditas inducat nocumentum, possunt etiam fieri tales Embrocationes ex oleis calidis, ut sunt oleum nardinum, laurini de aneto & sambuco.

Epithima calefaciens & confortans. Epithima calefaciens & confortans caput, resoluens catarrhū descendente ad inferiora mēbra, potest sic fieri. Accipe uini albi aromatici, aquæ uitæ, singulorū uncias 6. salis cōmunis triti uncia 1. Liquefiat primo sal bulliēdo, & post ebullitionem addatur aqua uitæ, & cū opus fuerit infunde pannum lini duplum, & applica parti anteriori.

teriori capitis, reiterando sepius, si opus fuerit.

Vnguentum calefactiuum capitis. Accipe olei lau- Vnguentū ca-
lefactiuum ca-
pitis.
rini, olei nardini, singulorum uncias 2. betonicæ siccae, rutæ siccae, maioranæ siccae pulueris Zatarum, singula-
rum scrupulum unum, & misce cum modico cere, fiat
unguentum.

Sacculus calefaciens caput. Accipe camomille, me- Sacculus.
liloti, florū, anthos, betonicæ siccae, saluiæ siccae, rutæ sic-
cae, singulorum unciam 1. & semis, tere terenda medio-
riter, & reponantur in saculo de seta aut sindone, &
applicetur anteriori parti capitis. Hæc tamē localia ap-
plicentur post notabilem & moderatam euacuationem,
& in statu uel declinatione ægritudinis, nō in principio Quando loca-
lia applicanda
sunt.
uel augmento, nec ante euacuationem moderatā, ne uir-
tute sua actuali, & uirtuali caliditate attrahant materiā
ad locum, & fieret error peior priore.

QVÆ INFRIGIDANT CAPVT simplicia.

CAPVT II.

Simplicia caput infrigidantia sunt papauer album, Caput intrigi-
dantia.
Nenuphar, lactuca, uiola, iofcyamus, rose, acetum,
& folia salicis, & succus papaueris. Et possunt fieri Em-
brocæ, quod irrigationem sonat, & fit aliquando per
proolutionem, aliquando per distillationem supra ment-
brum aliquod.

Embrocatio ergo infrigidans caput, & prohibens Embrocæ.
ascensum uaporum ad caput potest esse talis. Accipe
olei rosati, aquæ rosarū singulorū uncias 2. aceti uncia 1. Notatu dī-
gnum.
& semis: misce omnia fortiter agitādo, & pone in aqua
frigida cum ampulla, ut infrigidetur, postea Embroca
anterio

In embrocationibus semper pars aliqua aceti apponatur. Sacculus infrigidans.

anteriorē partem capitis, & sic ut ex alio cadat, & sic reitēra secūdum necessitatē. Potest etiam fieri cum oleis frigidis & cum succis frigidis. Et non postponatur quin in embrocationibus ponatur pars aceti, ut deuiam penetrandi.

Sacculus infrigidans caput. Accipe rosarum rubearum, florum uiolarum, florum nenupharis, singulorum unciam dimidiam, coralliorum rubeorum drachmam semis, misce, pulueriza, & fiat sacculus, & quādo oportunum erit aspergatur aqua rosarū uel nenupharis, & applicetur parti anteriori capitis.

Vnguentū infrigidans caput.

Vnguentum infrigidans caput. Accipe olei nenupharis, rosati, singulorum unciam semis, succi solatri, succi semperuiuae, succi plātaginis, singulorū drachmas tres, misce & in ampula agitetur, deinde adde unguētī populeonis unciam semis, florū nenupharis drachmas duas, tere terenda & misce, & cum pauca cera fiat unguentum addendo aceti unciam semis, & ungatur pars anterior capitis in commissura coronali.

DE MEDICINIS ALTERANTIBVS

pectus & pulmonem calefaciendo:

CAPVT III.

Pulmonē calefacientia.

SIMPLICIA calefacientia pectus & pulmonem calefaciendo sunt betonica, praesium, hyssopus, scabiosa, capillus ueneris, liquiritia, ireos, passula, ficus, daelyli, enula, lilium, serpentaria, urtica, aristologia rotunda, melissa. Composita sunt syrupe ex illis compositi.

Vnguentū contra frigiditatem pectoris.

Vnguentū ualens contra frigiditatem pectoris. Accipe olei amygdalarum dulcium, olei canonille, olei irini singulo

singulorum uncia semis, muscilaginis, seminis lini, feni
græci singulorum drachmas 2. & semis, butyri recentis
unciam semis: misce, & cum pauca cera fiat unguetum
pro pectore ante pastum.

SIMPLICIA in frigidantia pectus & pulmonem.

CAPUT IIII.

PECTUS & pulmonē in frigidantia sunt, sebesten,
papauer albū, uiole, anilū, semen papaueris albi,
iuiubæ, mora celsi. Cōposita sunt syrapi ex illis cōpositi.

Vnguētum cōtra caliditatem & siccitatē pectoris. Vnguētum ad
pectus calidum
& siccum.
Accipe olei amygdalarū dulciū, olei uiolati, singulorum
uncia 1. pinguedinis gallinæ, uel anatis, medulle uituli,
singulorū uncias 2. & semis: muscilaginis, psilij, uncia
semis: mise cum pauca cera, fiat unguentum, quo ante
pastum unguatur.

MEDICINÆ calefacientes & alterantes cor.

CAPUT V.

SIMPLICES medicinæ cor calefaciētes sunt rosina
Srinus, borrago siue buglossa, melissa, crocus, corti
ces citri, folia citri, emula campana, ozimū, semen maio-
ranæ, semen basiliconis, cotula montana. Cōposita sunt,
elactuaria letificātia et aromatica, cōfectio de citro, cor-
tices citri cōditi, conditum de buglossa, & dianthos. Medicinæ ca-
lidæ cordiales.

Epithima cordiale calidum. Accipe aquarū buglosse
siue borraginis, melisse, singulorū drachmas 6. seminis
basiliconis, maioranæ, singulorum scrupulū 1. croci scru-
pulum dimidiū, terantur omnia & misceantur agitan-
do in ampulla: & accipe pannum lini, & infunde, &
applica regioni cordis. Epithima cor-
diale calidum.

C Aliud.

Aliud.

Aliud. Accipe succi borraginis, succi melissæ, singulorū unciæ 3. croci scrupulum 1. misceantur & applica ut supra. Vnguentū pro corde. Accipe olei spicæ celticæ, olei camomillæ, singulorū unciā 1. & semis: cortici citri, ozimi, seminis maioranæ, singulorū drachmam semis: croci scrupulū dimidiū: fiat puluis miscendo cū pauca cera noua, & fiat unguentum, cum quo ungatur regio cordis ante passum per horam.

Sacculos cordialis.

Sacculus cordialis calidus. Accipe florū borraginis drachmas 3. serici de grana cōbusti, scrupulū 1. pulueris coralliorum rubeorum, rosarum rubearū, singulorum drachmā 1. osis de corde cerui scrupulum dimidiū: seminis maioranæ, basiliconis, anisi, calami aromatici, singulorum scrupulos 2. puluerizentur mediocriter, & impo nantur in sacculo de sindone, & dum erit opportunum aspergatur succus ille cum aqua borraginis calida, & applicetur loco.

MEDICINAE, quæ infrigidant cor.

CAPVT VI.

Infrigidantia cor.

SIMPLICIA cor infrigidantia sunt, acetosa, rose, Snenuphar, uiolæ, margaritæ, coralli, os de corde cerui, acetositas citri, seminis acetosæ, coriadrū, acetum, agrestis, acetositas limonum & citrangulorum, citonia, pira, & lac acetosum. Composita sunt syripi ex illis compositi simplicibus.

Epithima cordiale frigidū.

Epithima cordiale frigidum. Accipe aquæ scariolæ siue endiuie, aquæ rosarum, singulorum unciæ 2. pulueris corallorū rubeorū scrupulum unum, croci grana 6. misce

misce omnia agitando in ampulla, & facta expressione applicetur regioni cordis.

Unguentum cordiale frigidum, quod ita operatur Unguentū cor-
diale nobile.
calori febrili, sicut uenenum cordi, & ualet infallenter ad omnes fermē, & maximē si applicetur post debitam purgationem factam à principio. Accipe olei nenupharis, citrini unciam semis: seminis acetosæ, corallorum rubeorum, singulorum drachmam 1. margaritarum, ossis de corde cerui, singulorum scrupulum unum. succi semperuivæ, drachmas 2. puluerizanda puluerizentur, & misce, & cum pauca cera noua abluta in aqua nenupharis citrini fiat unguentum, de quo ungatur regio cordis ante passum, & ante acceffionem febris per horam.

Sacculus cordialis. Accipe florum uiolarum, rosarū rubearum, nenupharis, singulorum drachmas 3. seminis coriandri, labruscæ, acedule siccæ, seminis acetosæ, singulorum drachmas 2. & semis, ossis de corde cerui, scrupulum dimidiū. puluerizētur omnia mediocriter, & ponantur in sacculū sericum, & applicetur regioni cordis sub sinistra mamilla, & posset aspergi in aqua nenupharis, uel rosarum, aut acetosæ. Sacculus cor-
dialis.

Puluis cordialis. Accipe margaritarum scrupulum unum, corallorum alborum uel rubeorum, scrupulum dimidium, ossis de corde cerui, unicornu, singulorū scrupulum dimidium, foliorum auri & argenti, singulorum grana sex, misceantur & puluerizentur omnia addendo sacchari tabulati unciam unam. Puluis cor-
dialis.

Conditū cordiale. Accipe cōseruæ borraginis uncias duas, manus christi cum perlis uncia semis, fragmentorū Conditum
cordiale.

C 2 saphiri

saphiri ex spodio subtilissime puluerizatorum scrupulū dimidium, pulueris margaritarū grana 6. sacchari roseti tabulati uncia 1. fiat conditū, & deauretur cum solijs tribus auri, & exhibeatur.

Et quia facta est mentio de fragmentis, scias quod neo
 Fragmenta. terici medici quinq; ponunt fragmenta: uidelicet, iacyn-
 thi, granatorū, rubinorum, saphirorū, & smaragdo-
 rum. Alij inter fragmenta ponunt margaritas & coral-
 Fragmenta. los. Sed quia in Gallia ex istis reperiuntur solū saphiri,
 Gallorum, margaritæ, & coralli, de alijs non curamus, nec mentio-
 nem fecimus.

DE MEDICINIS alterantibus uentriculum
 siue stomachum calefaciendo.

CAPVT VII.

Stomachū ca-
 lefacientia. **V**ENTRICVLVM calefacientia simplicia sunt,
 serpillum, menta, feniculus, absynthiū, ameos, raphanus, scylla, maxime cortices interiores. Composita
 sunt syrupe ex istis simplicibus compositi.

Vnguentū ad
 debilitatē sto-
 machi. Vnguentū cōtra debilitatē uentriculi. Accipe olei de
 spica celtica, olei de absynthio, olei camomillæ, singulo-
 rum uncia 1. pulueris mentæ, maioranæ, florum anthos,
 singulorum scrupulos 2. puluerizentur puluerizanda,
 & cum modico ceræ fiat unguentum, & unguatur uen-
 triculus ante passum per horam.

Sacculus pro
 frigido ven-
 triculo. Sacculus contra debilitatē uentriculi frigidi. Accipe
 absynthij, mētæ siccæ singulorū uncia 1. misce, pulueri-
 za grosso modo, & fiat sacculus qui aspergatur aqua
 absynthij, & sic tepidus applicetur stomacho.

Epihima contra debilitatem uentriculi frigidi.
 Accipe

Accipe mentæ, absynthij, pulegij, singulorū m. i. spicæ celticæ drachmā i. serpilli sicci drachmas 2. fiat decoctio in libris quatuor aquæ usq; ad consumptionē tertię partis: & deinde in dicta decoctione calida madesiat sponsa, & stomacho applicetur.

Epithima ad debilitatem stomachi frigidi.

Unguentum contra debilitatem stomachi propter humiditatem. Accipe olei de absynthio, olei de spica, olei rosati, singulorū uncia i. pulueris absynthij, rosarum rubearum, rutæ, maioranæ, singulorū scrupulum unum: pulueris corallorum rubeorum, coriandrorū preparatorum, singulorum scrupulū i. misce omnia puluerizando, & cū modico ceræ fiat unguentū pro uentriculo.

Unguentū contra debilitatem ob humiditatem.

STOMACHVM infrigidantia simplicia.

CAPVT VIII.

VENTRICVLVM infrigidantia simplicia sunt solanū, plantago, portulaca, semperuina, cucurbita, melones, citrulli, cucumeres, poma granata, arantia, cytonia, spica, pira, agrestia, acetositas citri, iunum berberis, prunelle, sorbæ, mespuli. Composita sunt syrupi magistrales.

Simplicia infrigidantia Ventriculum.

Unguentū contra debilitatem stomachi calidi. Accipe olei rosati uncia i. coriandri preparati, rosarum rubearum, seminis acetosæ, seminis citoniorū, berberis, singulorū scrupulū i. pistentur omnia miscendo, & cū parca cera fiat unguentum pro stomacho ante paslum.

Unguentū pro stomacho calido.

Sacculus contra debilitatem stomachi calidi. Accipe rosarum rubearum uncia i. seminis acetosæ, coriandrorum preparatorū, singulorū drachmā i. puluerizentur mediocriter, & in sacculo ponantur, & aspergatur aqua

Sacculus ad idem.

C 3 rosarum

rosarum tepida, & applicetur supra locum.

Epithima cōtra debilitatem stomachi propter siccitatē.

Epithima ad
siccitatem sto-
machi.

Accipe florum malue, uiolarum, sissuris, singulorū m. semis: floru camomille m. i. fiat decoctio in libr. 6. aque usq; ad consumptionem medietatis, & infundatur spongia, & facta expressione stomacho applicetur.

Vnguentū con-
tra vomitū &
relaxationem
stomachi.

Vnguentū cōtra uomitū & relaxationē uentriculi.

Accipe olei rosati, olei de menta, de absynthio, sigulo- rum unciam i. mente sicce, corallorum rubeorum, ro- sarum rubeorum, singulorum scrupulum unum, tere- da terantur, & cum pauca cera fiat unguentum.

DE SIMPLICIBVS alterantibus

Iecur calefaciendo.

CAPVT IX.

Epar calfa-
cientia.

CALEFACIENTIA iecur simplicia sunt, eupa- torium, absynthiū, fiamaria herba, assarum, radi- ces quinq; cōmunes calide, scilicet, apij, feniculi, petrose lini, brusci, & asparagi. Composita sunt syrups ex illis compositi.

Vnguentū pro
epate calfa-
ciendo.

Vnguētum calefaciens epar. Accipe succi absynthij, succi eupatorii, singulorū uncia semis, olei de absynthio uncias 2. misceantur, & cū pauca cera fiat unguentum.

SIMPLICES medicine infrigidantes iecur.

CAPVT X.

Semina frigi-
da quæ maio-
ra, & quæ mi-
ora.

SIMPLICIA infrigidatā epar sunt, portulaca, la- ctuca, scariola seu endinia, rosa, solanū, nenuphar, acerum, berberis, quatuor semina frigida maiora scilicet melonis, cucurbitæ, cucumeris, cirulli. Et minora, quæ sunt semen scariolæ, lactucæ, portulacæ: aliqui ponunt semen

semen endiuie, sed uera endiuia est scariola. Composita sunt syrupi facti ex illis simplicibus. Vera endiuia est scariola.

Epithima infrigidans iecur. Accipe aque scariolæ, Epithima infrigidans epat.
 nenupharis, aque solani, rosarum, singulorum uncias 2.
 aceti drachmas 3. Et agitentur in ampulla, deinde mandefiat pannus lini, Et post expressionem applicetur regioni epatis.

Unguentum infrigidans iecur. Accipe olei de nenuphare, olei rosati, singulorum uncias 2. pulueris rosarum, Unguentum infrigidans iecur.
 rubearum drachmam 1. Et semis, muscilaginis, psilij, drachmas 4. cum modico cere ablute in aqua rosarum, fiat unguentum, quo ungatur iecur ante passum post mediocrem euacuationem.

Sacculus infrigidans iecur. Accipe rosarum, florum Sacculus pro epate.
 nenupharis, singulorum unciam semis, corallorum rubeorum, drachmas 2. berberis drachmam 1. Et semis, terantur omnia leui trituratione, Et ponatur in sacculo, Et dum uolueris applicare asperge sacculum cum aqua nenupharis uel rosarum.

CALEFACIENTIA SPLENEM.

CAPVT XI.

SPLENEM calefacientia Et alterantia sunt, Tamaris- Alterantia splenem.
 seu, lingua ceruina, nasturtium, calamitum, rubea tinctorum, capparium cortices, radices gentiane, thimus, epithimus, aristologia, amygdale amara: semen anisi, cucurbitæ, carui: radices quinq; scilicet feniculi, apij, petroselinij, brusci, asparagiti: ite radices fraxini Et acori. Composita sunt syrupi ex illis compositi.

Epithima resolvens uetositatem splenis. Accipe foliorum mentastri, rutæ, singulorum M. semis, salis drachmam 1. fiat Epithima ad ventositatem splenis.

C A decoctio

decoctio in lib. 2. & semis aceti albi usq; ad cōsumptionē medietatis, deinde infundatur spongia uel filtrum.

Emplastrū cō-
tra duritiem
splenis.

Emplastrū contra uētositatem & duritiem splenis. Accipe hyssopi hūide uncia. 1. & semis, pulueris radice ireos, succi absynthij, apij, mentastri, rute, singulorum drachmas 2. corticū radicū capparū, tamarisci, genestæ, fraxini, singulorum drachmā 1. salis uncia semis, olei de capparibus, olei irini, olei laurini, singulorū uncia 1. semi nis lini drachmas 3. misce incorporādo ad lētū ignē, dein de extēdatur super linū uel coriū, & calidū applicetur.

Unguētum ad
duritiē sple-
nis.

Unguētū cōtra duritiē splenis. Accipe foliorū malue, bismalue, radicū lilij, singulorū uncia semis, farine, semi nis feni græci, lini, singulorū drachmas 2. caricarū pin guium, passularū enucleatarū, singulorū uncia semis, pistentur omnia simul & infundantur per horas octo in forti aceto, deinde bulliāt in aqua usq; ad spissitudinē, & postea adde unguetū dialtæ, olei amygdalarū dulciū un cias 2. & cū pauca cera fiat unguētū, quo lien ungatur.

Aliud ad uēto-
sitatem & do-
lores.

Unguentū aliud cōtra uentositatē & dolorē splenis. Accipe picis naturalis, corticū radicū caparorū, seminis sinapis albi syluestris, foliorum & radicū lingue cerui ne, singulorum drachmam 1. muscilaginis, seminis lini, feni græci, singulorū drachmas 2. olei irini, olei laurini singulorum drachmas 3. puluerizanda puluerizentur, misce, & cum cera fiat unguentum pro splene.

Sacculus re-
soluens uento-
sitatem.

Sacculus resoluens uentositatem splenis & uentris. Accipe panici uel milij, siefuris, tritici, salis mediocriter triti singulorum uncias 2. & calefiant in uase terreo cō- tinuē agitando, & postea ponātur in sacculo, & sic ca- lidus

lidus applicetur. Medicine uero splenem infrigidantes sunt lactuca & scariola, acetum, & quatuor semina frigida maiora. Et ea quæ infrigidant Epur, etiam splenem infrigidant.

DE ALTERANTIBVS

Renes calefaciendo.

CAPVT XII.

CALEPACIENTIA Renes & uesicæ sunt pentaphillon, arthemisia, parietaria, saxifragia, cruce, urtica & semen eius, brodium cicerum rubeorum, iuniperus, granum pini, spica celtica.

Epithima calefaciens renes. Accipe parietarie, saxi- Epithima cale-
fragie, arthemisie, singulorum M. semis, granorum iuni- factiuu Renū.
peri drachmas 2. spicæ celticæ drachmā 1. fiat decoctio
in lib. 6. aquæ usq; ad consumptionem medietatis: & in-
fundatur sponsia uel filtrum, & facta expressione reni-
bus applicetur.

Balneum in dolore Renum uel uesicæ aut uirgæ ex Balneum in
calculo, quod aperit & molliciat meatus. Accipe sena- dolore Renū.
tionum, parietarie, maluæ, bismaluæ, feniculi, caulium,
abrotani, singulorum M. 1. cicerum rubeorum M. 1. & se-
mis, seminis anisi, maratri, cymini, carui, amcos, singulo-
rum unciam semis, tribuli marini, seminis lini, feni græ-
ci & altheæ, singulorum unciam 1. misce, & fiat deco-
ctio ad libras centum aquæ, & ponatur in uase, in quo
sedeat patiens, qui in introitu balnei sumat drachmā 1.
pulueris millij solis cum uino albo odorifero, & stet ibi
per horam faciendo continuè in balneo embrocationes
locis dolorosis.

CAPVT XIII.

Ad renes. **I**NFRIGIDANTIA renes & uesicam sunt, nenuphar, scariola siue endiuiua, lactuca, portulaca, papauer, uirga pastoris, plátago semperuiua, uinum citoniorũ, quatuor semina frigida maiora & minora.

Epithima infrigidans renes. Accipe aquæ lactucæ, rosarũ, scariolæ, singulorũ uncias 2. albumina ouorũ recentũ 2. misce fortiter agitãdo, deinde cũ stappa infusa renibus applicetur. Potest fieri cum fortioribus, ut sunt aqua semperuiuæ, uermicularis, nenupharis, & cucurbitæ.

Vnguentum infrigidans. Accipe olei uiolati, rosati singulorũ uncia 1. aceti drachmas 2. misce cũ cera, fiat unguentũ. Et si uelles fortius infrigidare, adde oleum de nenuphare & de succo semperuiuæ, uel alijs de alijs frigidioribus. Scias quòd quæ ualèt epithimata & embrocationes sacculi & unguenta in epate ad infrigidandũ, etiam ualent renibus ad infrigidandum.

DE ALTERANTIBVS

matricem calefaciendo.

CAPVT XIIII.

Ad matricem. **C**ALEFACIENTIA matricem sunt, Calamentum, pulegium, arthemisia, sauina, ruta, rubea tinctorum, iuniperus.

Balneũ calefaciens matricẽ. Balneum calefaciẽs matricẽ. Accipe Sauinæ, arthemisie, florum camomille, rubæ tinctorum, singulorũ m. 1. calamenti

calamenti absynthij, origani, singulorum \mathfrak{m} . semis, ritae, anisi, maratri, sifeleos, singulorum unciam semis, fiat decoctio in libris centum aque usq; ad consumptionem tertię partis, deinde ponatur in alio uase apto, ut intus mulier sedeat usq; ad umbilicum & sedeat intra supra sacculum repletum herbis iam dictis per horā uel plus.

Et potest fieri cum dictis herbis stussa, ita ut fiamus di Stassa.
Ali balnei per scannum perforatum ad partes pudibundas transeat, omnia obturando pannis, ne fumus exeat, & sic stet per horam.

1. Pessarium prouocans menstrua. Accipe radicem gē Pessarium ad
tiane drachmas 3. seminis iuniperi unciam 1. radicem prouocandam
rubeę tinctorum, origani, singulorum unciam semis, ni-
gellę drachmas 3. misce, fiat decoctio in libris tribus
aque ad consumptionem medietatis & coletur, deinde
addantur colaturę succi mercurialis uncię 2. succi cu-
cumeris asinini uncia 1. carniū ficuum pinguium
uncia 1. & semis, & diligentissime misceantur, deinde
formetur pessarium de bombice ad formam magni di-
giti cum filo longo appenso, & quando erit necesse bal-
neetur in dicto liquore & imponatur secundum quod
oportet ligando filum ad sciam.

Et si oportet, ut fortius operetur, Accipe rubeę tin- Aliad fortius;
clorum, croci, singulorum drachmas 3. fiat puluis, &
pessario addatur.

Vnguenta calefacientia matricem sunt unguenta cō Vnguēta ma-
fortantia renes, & locus unctionis matricis ab extra est trice calefaciē-
pars, quę est inter caudam & renes, & in parte ante- tia.
riori pectus, id est supra pudenda. Locus unctio-
nis matricis
est supra pu-
denda.

Q V AE

QVAE MATRICEM INFRIGIDANT.

CAPVT XV.

Matricē infri-
gidantia.

INFRIGIDANTES matricem sunt nenuphar, sca-
riola, lactuca, rosa, sempcruiua, cucumer, uirga pa-
storis, portulaca, papauer album, uinum citoniorum, &
semina communia frigida maiora & minora.

Balneū infri-
gidās matricē.

Balneū infrigidās matricē fieri debet ex lactucis, ro-
sis, nenuphare, papauere, uirga pastoris, salicibus, mal-
uis, seminibus frigidis, & fiat ut superius dictū iam est.

Vnguenta infrigidantia matricē sunt unguenta quae
infrigidant caput & renes, & debent applicari supra
pudibunda in parte anteriori.

DE ALTERANTIBVS IUNCTVRAS

medicinis calefaciendo.

CAPVT XVI.

CALEFACIENTIA iuncturas sunt ruta, nastur-
tium, rosmarinus, salvia, hypericon, camomilla,
melilotū, sinapis, scylla, castoreū, stercus caprarū, uacca-
rū, oleū petroleū, oleū phislicorū, oleū iuniperi, oleū uul-
pinum, oleū de ranis, de fraxino, emplastrum de sinapi.

Nobile vnguē-
tum calefaciēs
iuncturas.

Vnguentum nobile calefaciēs iuncturas. Accipe uini
maluatici, olei antiqui, singulorū uncias 4. seminis rute,
abrotani, singulorū drachmas 3. castorei drachmā 1. pi-
stetur pistāda diligēter, & simul decoquātur usq; ad cō-
sumptionem uini, & cum cera fiat unguentum.

Aliud.

Aliud ad idem. Accipe olei de fraxino, olei uulpini,
singulorum unciam 1. succi absynthij, succi saluie, succi
rute, singulorum unciam semis, baccarum lauri, iuni-
peri, castorei, singulorum drachmam 1. & semis, misce,
terenda

terenda teratur, & cum modico cere fiat unguentum.
Possunt etiam fieri balnea & stussæ ex herbis iam di-
ctis, modo iam superius posito.

INFRIGIDANTIA IUNCTURAS.

CAPVT XVII.

SIMPLICIA infrigidantia iuncturas sunt, Rosæ, ^{Infrigidantia}
Suiolæ, semperuiua, lactuca, scariola, solanum, io- ^{iuncturas.}
seyanus, folia salicis, folia uitis, grana myrtillorum, bo-
lus gallicus, albumina ouorū, muscilago psilij, acetum.
Olea frigida & unguenta sunt, unguentum populcon,
oleum rosatum, oleum adragore, de nenuphare & uiol-
latum. Potes facere balnea, Embrocationes infrigidan-
tes iuncturas ex herbis, ut sunt nenuphar, solanū, lactu-
ca, semperuiua, folia uitis albæ, folia salicis, rosæ, uiolæ,
scariola & ex similibus frigidis.

LIBER III.

DE SYRVPIS LAXATIVIS.

SYRVPVS MERCVRII.

CAPVT I.

ACCIPE succi mercurialis purificati
lib.3. sacchari lib.2. fiat syrupus secun-
dū artē, uel potest sic fieri. Accipe succi
mercurialis lib.4. decoque in uase ui-
treo super prunas cum facilitate, usq;
dum consumatur tertia pars ipsius, deinde coletur &
dimittatur donec clarificetur, & accipe ex eo quod
est clarum, & infunde super ipsum ex iulep uiolæ

Vtilitas Syru-
pi mercurij.

to

Vtilitas syru-
pi mercurij.

to lib. 3. & coquatur donec inspissetur. Isle syrupus potest dari in febribus arsiuis & colericis, quando uolūmus lenire uentrem, & maximē in crastinum post clyster. Potest etiam fieri cum melle despumato in non febrientibus: sed in febribus satius est cum saccharo aut cum iulep uiolato.

Mercurialis
herba.
Oribasius.

Mercurialis herba, ut scribit Paulus, uentrē subducit efficaciter, & pigmenta digerit. Et, ut inquit Oribasius, mouet leniter uentrem & bilem purgat.

SYRVPVS S AMBVCINVS.

CAPVT II.

Syrupus fo-
lurius.

ACCIPE succi sambuci, succi ebuli, singulorum lib. 3. sacchari albi lib. 4. fiat syrupus secundum artem. uel sic. Accipe succi florum sambuci & ebuli, singulorum lib. 3. decoque in uase uitreato super ignē cum facilitate: usq; dum consumatur tertia pars ipsius, deinde coletur & dimittatur donec clarificetur, & post accipe ex eo quod est clarū lib. 4. & funde super ipsum ex iulep uiolato lib. 3. & coquatur donec eius aquositas consumatur.

Sambucus & Ebulus inquit Paulus ambe arefaciendi uim habent: & tam pote quam etiam comestæ hydropicorum aquam subducunt. Purgant pituitam & bilem elixa olerum modo utriusq; folia. Prodest syrupus isle hydropicis & aquas ex corpore pellit, purgat pituitam & bilem. Prodest & contra uiperarum morsus, foeminarum locos mollit & aperit, po. lagricis etiam opitulatur.

SYRVPVS

SYRVPVS CORYMBORVM

Sambuci & Ebuli.

CAPVT III.

ACCIPE Corymborum perfectè maturorū siue Syrupas fami-
baccarū maturarū Sambuci & ebuli lib. 6. ex-
trahatur uinū siue succus in torculari, & ex illo accipe
lib. 4. bulliat ebullitione una, dissumetur & depuretur.
Et accipe ex depurato lib. 3. sacchari albi lib. 2. & co-
quantur cum facilitate donec fiat syrupus.

SYRVPVS DE SVCCO ROSARVM.

CAPVT IIII.

ACCIPE succi rosarū rubearū depurati lib. 4. Iste syrupus a
sacchari albi aut penidiarū lib. 2. semis. fiat sy-
rupus secundū artē. Iste syrupus est laxatiuus, & si fie-
ret de rosis non uerè rubeis esset magis laxatiuus. Vfus
enim earum à paucis annis ad nos peruenit, sunt enim
pallide non uerè rubedinis, sed potius uiolaceæ. Si fieret
ex rosis quæ in rubis & cāpis inueniuntur esset syrupus
magis aromaticus, & si ex Damascenis adhuc magis.

SYRVPVS REGIS PERSARVM,

qui fit ex floribus persicorum.

CAPVT V.

ACCIPE succi florū persicorū in torculari ex-
pressorū & depurati lib. 4. sacchari albi uel Syrupus iste
mellis bene dissumati lib. 2. & semis. fiat syrupus, ut de-
cet, perfectè coctus: & loco sacchari posset poni iulep ro-
satus factus ex aqua rosarū, & si times eius laxationem
addas cum succo florū persicorum uncias. 4. succi
florū borraginis. Iste Syrupus non est in usu, nec
inuenitur

Apud Gregos
non reperitur
flores persico-
rum esse laxa-
tinos.

Serapio.

Virtus persi-
corum.

inuenitur flores esse laxatiuos, apud authores Græcos. Serapio tamen authoritate Abenmesuai ita scribit. Quando teruntur folia & flos eius, & exprimuntur, & bibitur expressura illa eiicit ascarides cum fluxu uentris, & quando succus foliorum iniicitur in aurem, occidit uermes, qui sunt in ea. Virtus persicorū secundū Galenū, prima infrigidat & humeflat: & uirtus secūda est uirtus, quæ abstergit & resoluit: & tertia uirtus occidit lubricos, quādo terūtur & ponūtur super umbilicum.

SYRVPVS DE POLYPODIO.

CAPVT VI.

Valde uilis
est syrupus
iste.

ACCIPE polypodij ex quercu fortiter cōquassati & recētis libras 2. succi borraginis, succi pomorum dulcium redolentium singulorum libras 2. succi herbe fumarie librā semis: croci drachmā unā: sacchari uel mellis electi libras 4. Fit autem sic. Polypodium proijciatur in succos per diem & noctem post contritionem eius, deinde bulliat ebullitione una aut duabus, post cum saccharo uel melle bene dissumato fiat syrupus. Crocus autem cōfricetur in panno, & eius decoctioni addatur, & fiat ut decet.

Iste syrupus cōfert manie & melācholie ex adustione flauæ bilis, ac omnibus ægitudinibus ex bili atra prouenientibus.

SYRVPVS FVMARIAE HERBAE.

CAPVT VII.

Digerit melan-
choliā.

ACCIPE semis cartami cōquassati uncia 1. polypodij pariter cōquassati uncias 3. niolarū, cucurbitæ, florum sambuci, & ebuli, singulorū uncia 1. et semis, coquantur

equatur cū lib. 3. aque usq; ad tertiam partē, & accipe succi herbe fiamarie cocti & despumati lib. 2. Sacchari uel mellis electi despumati lib. 2. da uncia 1. uel 2. cū decoctione pectorali uel alia secundum medici discretionem.

Cōfert iste syrupus flauē bili adustæ, scabiei, & prurigini, pustulis, & egritudinibus ex salsa pituita: & epatis & splenis obstructions aperit, cōfert morbo regio ex utraq; bili tam flaua quā atrā & colorem efficit pulchrum.

DE SYRVPIS LAXATIVIS PORTIO
ribus, quibus medicus sapiens uti potest cum
præmeditatione.

SYRVPVS DE AGARICO.
CAPVT VIII.

ACCIPE agarici Briāsonis gallic i albi leuis & rotundi uncia 1. & semis. seminis cartami cōquasati uncia 1. succi lupulorū & cicoreæ, & borraginis, singulorū lib. 1. & semis, succi pomorū redolētium lib. semis. Sacchari albi uel mellis bene despumati lib. 4. & fiat sic. Agaricus & cartamus projiciatur in succis per diē & noctē post cōtritionē illorū. Deinde bulliāt ebullitiōe una aut duabus cū drachma dimidia salis gēmæ, & postea cū saccharo fiat syrupus, & utatur secūdu discretionem medici, & præmeditatione bona.

Agaricus bonus est medicinalis glorioſa.

Iste syrupus pituitā purgat ac secūdo bilē flauā educit cū facilitate, ualet suspiriosis, & intestinorū torminibus, lienosis facit & ad coxendicis articulorūq; dolores, & comitialē morbū, si bibatur, aduersatur uenenis oībus: in uniuersū interioribus uitijis accommodatus est.

Veilitas: Syrupi de Agario.

D SYRVPVS

CAMPI ELYSII
SYRVPVS ARTHANITAE SIVE
CYCLAMINIS.
CAPVT IX.

Vtatis illo sy-
rupo cō prēmē-
ditatione.

ACCIPE succi cyclaminis siue arthanitæ li-
bras 2. semis, succi foliorū lauri unciam 1. succi
granatorum mutorum unciam semis, succi borraginis
lib. semis, & decoquantur lento igne donec inspissentur
addēdo sacchari albi uel mellis dissumati lib. 2. & cola,
& utere cum prēmēditatione & prudentia.

Iste syrupus aquam & pituitam per inferna trahit,
mensēs cit. bibitur & cum uino contra uenenata omnia,
aduersatur serpentū iniurijs, aluum mollit, uerū abor-
tum facit, lienes minuit, solutione educit pituitā musci
laginosam, ac aquā per inferna trahit, incidit, calefa-
cit, subtiliat, resoluit, abstergit, mundificat & obstru-
ctiōnes aperit: utaris eo tamen cum prēmēditatione.

DE SYRVO IREATO.

CAPVT X.

Valet aquæ
intercut.

ACCIPE succi florū ebuli & sambuci, succi fe-
niculi, singulorū lib. semis, succi ireos Illyrici
si inueniri possit uel Florētini aut Gallici lib. 2. decoqua-
tur leui igne, postea adde sacchari albi uel mellis dispu-
mati lib. 2. & iterum bulliant, cola, & utere.

Ad dolorem
capitis.

Iste syrupus ualet ad dolorem capitis, natura eius est
calefacere, extenuareq; , tussī utilis, purgat crassa, &
biliosa, somnum conciliat, ducit mensēs, aquam hydro-
picorum educit per inferna loca. Vtatis illo cum pru-
dentia.

SIRVPVS

SYRVPVS REGIS MEDORVM

lenitiuus ac familiaris.

CAPVT XI.

ACCIPE succi rosarū albarum, succi uiolarū, Syrupus fami-
 succi maluarū, succi bismalæ, succi atriplicis, liaris.
 succi caulium rubeorum, succi borraginis, singulorum
 uncia 1. semis, succi granorū ebuli, & mercitralis, sin-
 gulorū lib. semis, coquantur cū facilitate usq; ad mediū,
 & cū lib. 2. sacchari fiat syrupus perfecte coctus.

Iste syrupus est lenitiuus, lenit enim pulmonē & tho-
 raca, calculos conterit, somnum adducit, bonam facit
 aluiū, inflammationes febriū sedat, tussim mitigat, aquam
 hydropicorum & menses cit. Sacris ignibus & lepris
 medetur, bilem atram & flauam educit, letalibus uene-
 nis omnibus accommodatum est, ituat uescicam & renes
 mundificat, febres ardentes mitigat, si cum aquis frigi-
 dis ac decoctionibus detur bibendum.

LIBER IIII.

DE PVLVERIBVS COR=

dialibus ac electuarijs.

PVLVIS SPECIERVM LIENOTIDIS.

CAPVT I.

ACCIPE roris marini sicci, mente sic= Puluis cordis
 ce, saluie, maiorane, serpilli, saturie, lis.
 singulorū unciam semis, puluis corallo-
 rum rubeorum drachmas 2. pulueris li-
 quiritiæ drachmam 1. & semis, pulue-
 rizentur omnia, & postea miscantur, fiat puluis.

D 2 Iste

Iste pulvis torminibus medetur, & contra serpentū morsus cum uino utiliter bibitur, menses & urinam trahit, comitialibus & uetustis pectoris uitij succurrit, expellit uentositates, paralyticis prodest, stomachū corroboret, rotundos lumbricos necat, contra canum morsus opitulatur. Ex isto puluere potest fieri electuarius in tabulis sic.

- Electuariū in tabulis.** Accipe pulueris specierum libanotidos drachmas 3. sacchari albi dissoluti in aqua mētē uel saluē uncias 3. fiat Electuariū in tabulis, capiat ante paslum horis duabus tabulam unam de drachma 1. & semis, potest fieri in forma molli, sic. Accipe pulueris specierū libanotidis unciam semis, sacchari uel mellis bene despumati electi uncias 6. cum syrupo rosato, fiat electuariū, capiat ante paslum drachmas 2.
- Aliud in forma liquida.**

PVLVIS SPECIERVM AROMATICI rutacei.

CAPVT II.

- Pulvis singularis.** Accipe rutę siccę uncia 1. mentę siccę, thymi, ocymi, singulorū drachmas 6. croci drachma 1. matricarię uncia semis, pistetur, & fiat pulvis, & seruetur, ex illo puluere potest fieri electuariū in tabulis, sic.
- Electuariū in tabulis.** Accipe pulueris specierū aromatici rutacei uncia semis, sacchari dissoluti in aqua saluē uncias 4. fiat electuariū in tabulis, capiat ante paslū tabulā unā. Iste pulvis ualet ad lumbricos, ualet & cōtra uenena omnia, calescendi, abstergendi, siccandi; uires habet. Singultus preterea uomitus & bilis profluuiū, quod choleram dicunt, sedat. Suspiriosis & in difficultate spiritus non nisi recta

recta ceruice spirantibus opitulatur. Concretos sanguinis grumos disijcit, urinā cit, oculorū caligines abstergit, succurrit stomachi doloribus & pectoris.

PVLVERIS AROMATICI SAM-
psuechini.

CAPVT III.

ACCIPE maioranæ siccæ uncia 1. mentæ siccæ Maiorana est
drachmas 2. thimi drachmas 3. rutæ unciam se-
mis, pulueris liquiritiæ drachmas 3. saluæ uncia semis,
fiat puluis, & misceantur. basis.

Iste puluis calefacit & arefacit, resoluit & subtiliat, obstructions cerebri aperit, confert paralysi & torturae oris, ac emicranæ, attrahit humiditates malas a cerebro, menses trahit, stomachum confortat, suspiriosis opitulatur, lumbricos necat, uenenis remedium exhibet presentaneum. Potest ex puluere fieri Elektuariū sic. Accipe pulueris specierū aromatici sampsuechini uncia 1. sacchari dissoluti in aqua mentæ uncias 6. fiat elektuariū in tabulis, uel cum melle electo despumato fiat in forma liquida.

PVLVIS SPECIERVM AROMA-
tici thymbræ.

CAPVT IIII.

ACCIPE saturiæ uncia 1. serpilli, thymi, mētæ,
saluæ, singulorū uncia semis, teratur omnia &
fiat puluis. Iste puluis uenerē suscitāt, in cibis sumptus,
urinā cit, stomachū cōfortat, facit & ad tormina, capi-
tis dolorē sedat addito rosaceo, decoctus mox cū aceto
inpersum rotundos lūbricos necat, singultus præterea

Valet ad lum-
bricos.

D 3 NOMI

uomitibus & bilis profluuium, quod choleram dicunt, sedat, paraliticis prodest.

Electuarium. Potest fieri ex isto puluere tale electuarium. Accipe pulueris specierum aromatici thymbræ uncia 1. sacchari dissoluti in aqua saluæ uncias 6. fiat Electuarium in tabulis, capiat ante pastum. Et cum melle despumato potest fieri electuariū liquidū & in forma opiata.

PVLVIS SPECIERVM ELECTVARIJ

rij contra pestem.

CAPVT V.

Singulare contra pestem.

ACCIPE rutæ siccæ, yorismarini, singulorum uncia 1. seminis citri, limaturæ cornucervi, singulorum uncia semis. seminis acetosæ drachmas 2. boli non Armeni sed Allobrogici & Gallici unciam semis, pulueris corallorū rubeorū, rosarum rubearum, seminis limonū, singulorū drachmā 1. seminis iuniperi drachmas 2. fiat puluis subtilis, & cum melle despumato & syrupo de limonibus fiat electuariū liquidū in forma opiata, capiat omni mane ad quantitatem paruæ nucis uel castaneæ, ualet enim contra uenena, & præseruat usus eius à peste, confortat cor & cerebrum.

AROMATICVM DAMASCENVM.

CAPVT VI.

Aromaticum damascenum.

ACCIPE rosarum damascenarum uncias 2. rosarum siluestrium rubi uncia 1. liquiritiæ rasæ drachmas 7. pulueris margaritarū scrupulos duos, syrupi rosati quantum sufficit, fiat electuariū, capiat ante pastum ad quantitatem castaneæ.

Istud electuariū stomachū & cor confortat, & omnia uiscera

uiscera: iuuat febricitantes ex flaua bili, iecur cōfortat,
iuuat etiam calida capita.

DYAMARGARITON.

CAPVT VII.

ACCIPE seminis portulacæ, seminis acetosæ, Puluis dya-
seminis papaueris albi, seminum frigidorū ma- margaritonis.
iorum omnium mundatorum. rosarum rubearum, flo-
rum nenu pharis, borraginis singulorum drachmas 2. co-
ralli rubei drachmā 1. semis, unionum seu perlarum ele-
ctarum drachmas 3, misce simul. Valet cardiacis, tristi-
bus, et ad omnē cordis debilitatem, et stomachi fastidiū.

PVLVIS SPECIERVM

dyacoralli.

CAPVT VIII.

ACCIPE seminum acetosæ, portulacæ, citri, li- Dyacoralli
monum, scariole. singulorum drachmas 2. lima-
turæ cornu cerui drachmas 3. margaritarum drachmā
semis, pulueris corallorū rubeorum drachmam 1. semis,
foliorum auri x 11. numero, fiat puluis. Et posset sic fie-
ri electuarium. Accipe pulueris specierū dyacoralli
drachmas 2. sacchari rosati tabulati dissoluti in
aqua uiolarū uncias 6. fiat electuarium
in tabulis. Valet in febribus ex
flaua bili, cōfortat cor

Valet in febribus.

et uiscera
omnia.

D 4

LIB.

LIBER V.

DE LAPIDIBVS ET METALLIS & Gemmis in Gallia repertis.

DE MARGARITIS ET VNIONIBVS.

CAPVT I.

De fontibus
Lotharingis.

VNT IN Lotharingia, quæ pars est Gallie Celticæ, in ualle Vosaga fontes inter res memorabiles nō omittendi, gemmarum & margaritarum adeo feraces, ut ferè maior pars Germaniæ solis his gemmis utatur, quæ à quibusuis uel exteris artis lapidariæ peritis non solum comprobantur, uerum & Indicis & orientalibus lapillis nec perperam præferuntur. Nascuntur Margaritæ & in Taprobane insula in Persico sinu maris rubri circa Arabiam, in littore etiam Britannico, ueluti Iulius Cæsar ex inscriptione testatus est subdita Thoraci, quem è Britannicis margaritis Veneri genitrici dicatum in templo eius posuit.

Vniones frigidi sunt & aridi in secundo ordine.

Sunt uniones frigidi & aridi ordine secundo, conferunt obscuritati uisus, & albedini oculi, retinent mentes, abstergunt dentes, desiccant humiditates, conferunt cardiacæ & tremori cordis, clarificant sanguinem cordis, & (ut scribit Isaac) temperatæ sunt in caliditate & frigidityte, aridityte, & humiditate. Razes tamen illas frigidas & aridas in secundo ordine ponit cum subtilitate pauca.

DE CÆ

DE CALCIDONIIS.

CAPVT II.

IN LOTHARINGIA etiam nascuntur Calcido- De Calcido-
 nij miræ magnitudinis, ita ut ex uno frustra perma- nijs Lotharin-
 gnum calicem apud Leucorum Antistitem fabricatum gorum.
 egomet sum conspicatus. Calcidonius Calcophanos dici-
 tur, clarificat uocem & prohibet raucedinem. Si ferro
 uel ære percutiatur, uocem sonoram ac dulcem reddit, si
 ab homine (ut dicunt) castro portetur. Est autem Calco-
 phanus sonorus ac dulcis instar æris.

DE LAPIDE LAZULI SIVE CYANEO.

CAPVT III.

EST IN eadē Gallia Lotharinga Lapis Lazuli Lapis
 (quem uulgo Asurum uocant) qui inter lauda- Lazuli.
 tissimos quoq; colores omnium consensu facile obtinet
 palmam, præstabilis minera, ex qua fossiores haud paruum
 sibi contrahunt incrementum. Leoniceus lapidem La- Leoniceus.
 zuli siue stellatū dicit esse eundem cum Cyaneo: quāuis
 Manardus uideatur dicere contrarium. Theophrastus di- Manardus.
 xit dum teritur in quatuor mutari colores candidiorē, Theophra-
 nigriorem, crassiorē, tenuiorē. De Cyano dicit Gale- stus.
 nus quod acris purgatorie & discussiuæ uirtutis sit cū Galenus de
 quadam stipticitate. Et ut Mesues inquit solutione educit Cyano.
 melancholiam. Græci tamen nullam talem uim ei adscri-
 bunt: sed uidentur hæc uires ab Armenico deriuatæ. Ara-
 bes enim utrunq; confundunt. Auerrhoius & Serapion
 sub Lazuli nomine de Armenio tractant. Auicenna de
 Azulo scribens. ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci

D 3 utriq;

Manardus re-
probat hic.

Venenositas a
Lapide lazuli
remoueri non
potest.

utriq; tribuunt: de Armenio uero scribens serè ei omnes
uires attribuit, quas Græci solum addens, quòd atrā bi-
lem magis purgat quàm Cyaneus. Et ut Leoniceus scri-
bit Lapis Lazuli perniciosissimus est ac putrefactiuus,
quicquid Manardus alioqui uir doctissimus asserat, quā-
tūcūq; etiā abluatur. remoueri enim non potest eius
uenenositas, quæ abdiā est in substantia, per abluionem.
Experimentum unicum Manardi non facit scientiam,
quemadmodam una hirundo non facit uer, nec una dies
æstatem. oportet autem plures singulares fore ueras ad
concludendum uniuersalem esse ueram, ueramq; indu-
ctionem. Ex pluribus enim particularibus ueris constare
debet inductio.

DE ALABASTRO.

CAPVT IIII.

Alabastrites
lapis Allo-
brogus.

ALABASTRITES lapis est candidus, hunc
cauant ad uasa unguentaria, quoniam unguenta
optimè seruari dicitur incorrupta. Nascebatur olim cir-
ca Thebas Aegyptias ad Damascum Syriæ cæteris can-
didior, sed probatissimus erat in India, nunc uero proba-
tissimus est in Gallia Allobroga. Alabastrites, ut scribit
Diosco. mollit & laxat, deniq; durities & stomachi do-
lorem ceroto admixtus sedat. huius etiā uirtus quòd
fluxum sanguinis prouocat & augmentat. Est & apud
Allobroges coloris nigri Alabastrites, & alius coloris
mellei in uertice maculosi atq; non translucidi. Ex Ala-
bastrite Altaria, Columnæ & quamplurima ædificia
nunc apud Lugdunum construuntur, & indices ornan-
tur templa.

Ex Alabastrite
ædificia plu-
rima constru-
tur Lugduni.

DE CRI

LIBER V.
DE CRISTALLO.
CAPVT V.

91

CRISTALLVS, ut Germanus ille Albertus scribit, quandoq; ex frigore, & aliquādo ex niue generatur. Sicut & nos sæpius experti sumus & in Gallia Allobroga prope Brianſonem, ubi quāplurimi inueniuntur. hic lapis frigidus oculo ſolis oppoſitus ignem eiſcit, & dicitur etiam ſitim reſtringere ſub lingua poſitus: & expertum eſt quòd tritus cum melle mixtus à mulieribus acceptus replet ubera lacte: & ut inquit Dioſco. Replet ubera lacte. Dioſcorides. ſtallus vires habet ſtipticas, & dederunt hunc ad generandum lac.

DE CORALLIO.

CAPVT VI.

CORALLION Græci & Romani Corallium dicunt, alij lapideam arborem uocant, maris creditur planta eſſe, durariq; cum ex profundo maris ducta, à circūſuſo nobis aëre ueluti candens & in aqua merſum temperatur & ſolideſcit. Inuenitur plurimum Corallium ad promontorium Siciliæ prope Syracuſas, ac in mari Gallico: probatiſſimum eſt quod rubet. Adſtringit Corallium leuiter & refrigerat, coërcet excreſcentias, oculorum cicatrices exterit, concaua explet, & ad cicatricē perducit, contra ſanguinis excreationes efficaciſſimum eſt, conſert urinae anguſtijs, lienem præterea minuit cum aqua potum, ſiccandi & mediocriter repurgandi uim illi ueteres Græcorum medici tribuerunt, ideoq; cruentis ſputis, ut illi etiam tradiderunt, utile.

DE OCV

CAMPI ELYSII
DE OCULARI LAPIDE
CAPVT VII.

Isti lapilli ad
omnium oculo-
rum aegrita-
dines experti.

SVNT IN Allobroga Gallie provincia in ualle
Sualgo dicta Sasouage prope Gratianopolim fontes
inter mundi mirabilia non omittendi. gemmarum ocula-
rium adeo feraces, ut ferè maior pars Gallie Solis his gē-
mis ad oculorum sanandas ophthalmias utatur. Est enim
Ocularis lapis admodum Topasij lapidis perspicuus.
Ocularis lapis immissus oculis clarificat uisum: & ab-
stergit omne quod ante pupillam congestum est: tollit &
tenebrositatem uisus, ac uisum acuit.

DE METALLIS IN Gallia repertis.
CAPVT VIII.

Gallorum me-
talla.

GALLIA regio tātis hucusq; floruisse muneribus
dicitur ut flumina conuehant Aurū & eius mon-
tes Argentum, Cuprum, Stagnum, Plumbum ac ferrum
pariant: eorumq; ripæ fragrantibus herbis redoleāt, atq;
qui ibi uiuant, maximus possident opes: neq; induūtur
nobiles uiri ac magnates & principes Gallie nisi palu-
damentis aureis aut Sericis quā mollissimis. Habet Gal-
lia montes uniuscuiusq; speciei metallorum abundantia
præstabiliores, in quibus, ut cetera omitamus, pleraq;
sunt argenti fodinæ, tanta argenti copia abundantes, ut
incredibile sit memoratu quantum toti Gallie & præ-
sertim Duci Lotharingiæ afferant emolumentum. Si au-
tem curiosus quidam gloriæ cupidus forsitan querat,
quomodo in terra lapides preciosi, mineralia omnia, Au-
rū & Argentū generētur. Dico de generatiōe gemmarū
& metallorum tres fuisse opiniones. Prima fuit que ex
napo

Magnates in
Gallia non in-
duuntur nisi
paludamentis
Aureis aut Se-
ricis.

Prima opinio
de generatiōe

uaporibus & exhalationibus actione qualitatum primarum ne metallo-
 & calore caelesti in terra uisceribus procreari affirmat. rum.
 unde Plinius, fundus terre preciosissimus est, ibi enim om- Plinius.
 nines influentiae caelestes conflunt & gemas preciosas cau-
 sant: ratione huius calor maximus circa centrum gene-
 ratur secundum Chalcidium Platicum.

Secunda opinio fuit illorum, ex quorum numero fuit Secunda quae
 Ioannes Picus Mirandulanus, qui dicunt corpora perfe- est Pici Miran-
 ctiora expertia uitae qualia gemae atque metalla sicuti ex dulani.
 inferiori materia coalescunt, ita radios illius caloris ui-
 digeruntur atque formantur.

Tertia fuit, & adhuc est, mea opinio, quam nunc teneo, Tertia opinio
 teneboque semper donec hos quidem spiritus reget artus, est propria au-
 quod a primordio iussu creatoris Dei summi prodierunt thoris.
 metalla, lapides, salesque. Ipse enim omnipotens Deus simul
 (ut scribit Augustinus) cuncta quae condidit creauit, dum
 una uoluntate multiplicem omnium specierum uarietatem
 disposuit iuxta sapientis oraculum, quod habetur Eccle-
 siastici x v 11. Qui uiuit in aeternum, creauit omnia si-
 mul. Sed ut Franciscus Maroneus scribit, illud sapientis Franciscus
 uerbum secundum Augustinum super Genesim ad litte- Maroneus.
 ram, & in libris de ciuitate Dei, uidetur sentire, quod illi
 sex dies creationis apud Moysen cap. 1. Genesis, sunt una
 dies septies repetita. Augustinus tamen libro de mirabili-
 bus Sacrae scripturae dictum Sapientis aliter exponit, cum
 dicit. Qui uiuit &c. creauit &c. ut simul, ut non refera-
 tur ad instans creationis, sed ad instans dispositionis, quod
 est eternitas, ut sit sensus, creauit omnia quae simul ab
 aeterno disposuit, quae uidetur fuisse eius Augustini opi-
 nio &

Augustinus.

Simul cum ter-
ra metalla &
lapides Deus
creauit.

nio & finalis intentio, quum librum de mirabilibus crea-
ditur postremo fecisse, quem non ponit in libro retra-
stationum suarum. Simul ergo cum terra metalla &
lapides deus condidit, dum una uoluntate multiplicem
omnium specierum uarietatem fieri disposuit, in qua
uoluntate una omnia simul sine tempore fecit, quæ
ab ipso ortu suo per tempus dispensare non desinit.
Non enim uerum est quod Alchimistæ canunt asseren-
tes ex Argento uiuo & Sulphure fieri metalla, & gene-
rari Argentum uiuum ex substantia aquea mixta ter-
reo subtili mixtione forti. Nam in territorio Lugdunensi
ac etiam Lotharingo pleræque sunt Argenti fodine mul-
ta argenti copia abundantes, & tamen nullibi in Gallia
nec Lotharingia argentum uiuum reperitur. Quapro-
pter ab illis maxime cauendum est, qui aut receptas (ut
ipsi loquuntur) probatas nescio à quibus principibus
sefe habere gloriantur. Lunam figere, & ad gradus auri
mediocris, aut optimi tingere, Mercurium coagulare
partem cum parte, & uaria augmenta posse efficere
mentiri non uerentur: à quibus nimirum tot hominum
milia decepti, & alieni auri cupidi, proprii uero, quod
habuere insumptuosis expensis largiores, omnino defe-
cerunt, & quotidie deficiunt, nec alieno periculo cau-
tiores desistunt. uidetur enim esse de numero illorum, de
quibus Paulus gentium Doctor scribit. 2. ad Timotheum
3. semper discentes & nunquam ad scientiam ueritatis
peruenientes.

AURI

AVRUM ut Razes scribit tremori cordis & Quibus confert
 atræ bili adiutoriū præstat, & ut inquit Serapio rat Aurum.
 Limatura auri confert Cardiacæ, melancholicæ, & debilitati cordis, & quādo cauterizatur cū eo, non facit ue
 ficas cauterizatio eius, & est melioris & uelocioris curationis. Aurū est calide naturæ, leprā ac scabiem curat in puluerem redactū & antidotis mixtū, habet etiam uirtutē confortandi, non quod membra nutriat, sed quod alteratiua uirtute corpus immutat, uulnus ex auro factū nō corrumpitur in tumores. Et ut Halyabbas siue Isaac
 secundo sermone practicæ scribit, Auri folia carnem comedūt sine morsura, suntq; sicca subtilia, limatura auri cor confortat & pulsioni medetur. Aurum omni metallo est temperatius, ideo non reponitur caliditas eius in aliquo ordine. & ut inquit Auicenna, Aurum est æquale subtile, confortat oculos in Alcohol positum & confert cordis tremori, ac timori animæ, & ei qui solus loquitur. Aurū inuenitur in fluminibus ut i Rhodano apud Lugdunū & in fontibus ac etiā in montibus quandoq; ut in Scotia ac Vngaria, sed raro. nā multus est labor in purificādo & lauādo. In duplo quoq; pōderosius est Argēto aut Aere uel Stagno: in igne nō cōburitur, sed purgatur.

Halyabbas siue Isaac in Haly.

DE ARGENTO.

CAPVT X.

ARMENTVM ductile est, tractabile, argenti uenæ multe & in multis partibus orbis reperiuntur, ut in Gallia ac Lotaringia, nec est purum in se sicut

se sicut aurū. Sed terræ ac sordibus admixtum, ideo labor est ut per ignem expurgetur. Argentum autem consolidat alia metalla, & quasi unum efficit consolidata.

Razes. Et ut Razes tertio ad Almanforem scribit, Argentū frigidum est, cordisq; proficit tremori. Et ut Auicēna scribit canone 2. Argentum in frigidatuum est & exiccātium, bonum scabiei & prurigini: confert tremori cordis & humiditatis, uiscosis. Est argentum inquit Constantinus monachus. tinus temperatū in humiditate, & est contra humidam & uiscosam pituitam.

DE FERRO.

CAPVT XI.

FERRVM ut inquit Aristoteles Meteororū 1111. à calido liquatū coagulatur, in frigidatū ipsumq; operatū liquatur, ut humidū fiat, interdūq; coagulatur. Et ut Auerrhous scribit v. colliget, ferrū uehementis est siccitatis, & quādo multū teritur insudatur in aceto pluries uel i lacte caprino acetoso: ualet cōtra limositatē stomachi, & cōtra dolorē splenis, & passionē ani, & facit nasci carnē in acribus ulceratis. In quo ordine ferrū reponatur calidū aut frigidū ab autoribus antiquis non reperitur. Aliqui inter calida reponūt, ut Petrus aponēsidius cōsiliator prima pblematū pblemate xxx1111. Alij uerō ponūt frigidū, ut Auerrhous v. colliget. Sano norola in libro de Balneis frigidū ponit in secūdo ordine ac aridū in tertio. De alijs metallis nō scribimus. sufficiat scripsisse de auro, argēto & ferro, quibus cotidie in arte medica utimur. Alia autem mechanicis ac mercatoribus relinquimus.

FINIS.

SYMPHO

57

RIANI CAMPEGII LOTHARINGO:
rum Archiatri Apologetica disceptatio, qua docetur
an sanguis mitti debeat in Causone & sub cane
aut prope canem, & an pharmacia fortis
danda sit in principio Febrium arsi-
uarum, ad Hieronymum Mon-
tuū Viennensium Archia-
trum amicum
suum.

VEREM legimus professorū
morem fuisse, quem posteriores
crescentibus subinde disciplinis
seruauerunt, ut ueri habēdi gra-
tia, si quid à scriptoribus perpe-
ram dictum fuisset, id corrigere
& emendare uellent, nec ami-
cis, uel præceptoribus parcerent, modo ueritati consule-
rent. Sic Aristoteles præceptorē suum Platonem, Varro
Lelium, Casselium Sulpitius, Hilarium Hieronymus. Rur-
sum Hieronymum ac Ambrosium Aurelius Augustinus
reprehendit. Alij quoq; permulti leguntur, quorum con-
certatione bonæ artes et illustratæ sunt, & creuerūt ma-
ximè. Hos ego Hieronyme clarissime imitari cupiēs, cū
apud Lugdunum hoc anno M. D. XXXII. nobiscū esses,
plures & quidem iuuenes fortissimi, quibus flaua bilis à
natura dominaretur, causone ac continua ex flaua bili

Causon ex fla-
ua bili.

E febre

Consultatio
medicorum
Lugdun.

Inter canis or-
tum & arcium
non est phar-
macaudum.

febre laborarent. Et quum accitus fuisses Hieronymi
amicorum spectatissime ad uiri cuiusdam illustris do-
mini curandam egritudinem, tum etiam temporis ad
consultandam cuiusdam pharmacopole ualitudinem
conuocatus fui. Quum autem hic adesses, meo quidem
suasu huic nostrae consultationi, tu quoque ingenij tui
sane perspicacis operam praestares. Ego quia in primis
medendi gratia accitus fueram rem omnem ab initio
aperui. Sed cum de phlebotomia facienda incidissemus,
ac de ea facienda fieret mentio, non sine controuersia
acta res est. An phlebotomia huic febricitanti cōpeteret:
cui negandam esse censui, praesertim cum iuuenis foret
& debilis, ac in sexta die morbi, ac febre continua, in
aestate arsiua & uigilia molestarēt, quibus uires egro-
ti debilitantur. Ipsa praeterea ambientis aëris tempe-
stas, quae calida ac sicca fuerat, qualis est tempore me-
dio inter canis ortum & arcium, atque ideo ferè omnes
quibus medici sanguinem hoc anno abstulerunt interie-
runt. Non potui sanè pati bona Gallorum ingenia sic
decipi, & turpiter à medicis Barbaris, Pœnis, Bethicis,
ac Hispalicis turpiter in Celtarum perniciem errare.
Opem itaque cum ueritati tum amicis ferre uolui, atque
ea refellere uolui, quae plurima temerè & sine iudicio fa-
cta eo anno fuere. Tum in libellum coacta Hieronymo
Montuo priuatim dedicare statui, in quo sinu nostra
etate maxima spes & studiorum ratio fouetur. Ego
autem & si in errores iuniorum medicorum doctri-
nam Arabum sequentium, & qui in omni causone ac
conti

continua febre & sub cane & immediate ante canem sanguinem ex uena mittere audent inuehamur. Tamen nec petulanti, nec contumelioso sermone res agitur, sed literis & eruditione certatur, ut scilicet aliquando re-
 Et dijudicari possit, uerius ne barbari isti ac forenses me-
 dici, an Campegius de sanguinis missione in causone
 differat. Vale igitur Hieronyme charissime, & nos sym-
 phoniace ama.

DE MISSIONE SANGVINIS IN

febre ardua ac causonica ex tra-
 ditione Auicenne.

CAPVT II.

P R I M U M omnium ut errorem iuniorum medico-
 rum conuincamus, Arabum opiniones more no-
 stro præmittamus, ex quibus liquido monstrabimus, eos-
 dem toto cælo errasse. Inter Arabes autem Auicenna illo-
 rum princeps Lib. 4. Fen. 1. Tract. 2. cap. 44. de cura cau-
 sonis de phlebotomia in hunc modum scribit. Et non
 phlebotometur, fortasse enim inflamabit eos, & fortasse
 iuuabit eos, si fuerit illic turbiditas & rubedo. Hæc ibi.
 Et ca. 7. de cura uniuersali putredinis paulo ante inquit.
 Et cum postponitur phlebotomia in principio ægritudi-
 nis non amplius est ei intentio, & fortasse interficit per
 aduentum debilitatis uirtutis. Et similiter si times uictoriã
 humoris, magis necessaria cautela est euacuatio. Et pau-
 lo post. Et cõsiliũ quidẽ meũ in phlebotomia est, ut dimit-
 tatur quantũ possibile est. Hæc ille. Et ca. 40. de cura ter-
 tianæ puræ de euacuatione in ea, ita scribit. Et tu quidẽ

E 2 non

Auicēnz vcr-
ba de lenitione
vērīs & mī-
sione sangui-
nis.

Auicenna sem-
per dubius.

Regulus Hi-
spalensis Aul.

Paulus.
Rafis.

Anceps & du-
bius Auicēna.

non auscultes sermonem eius, qui concedit in principio solutiua fortia & mirabolanos & his similia, imò oportet ut properes imprimis, & lenias lenitate quadam, sicut sunt tamarindi & tereniabin, aut syrupus uiolatus. Et paulo ante dixerat ita, si fuerit fortis & fuerit illud, quod uincit sanguis, aut cū humore qui uincit sanguis, tunc phlebotomia est magis cōueniens, & proprie cum urina est rubea grossa, non citrina ignea, ex qua timeatur apud phlebotomiam uictoria colerae & acuitas eius: deinde sic sequi phlebotomiam solutionem uentris. Et magis dilectum est apud me administratio clysteriorum, secundum ultimitatem quæ indiget in uirtute. Hæc Arabs Auicenna. Ex hoc capite deprehendent, manifesteq; agnoscent ueritatis amatores, quanta in caligine uersentur hi, qui mordicus tenent Auicennam, uniuersaq; medicinæ principem statuunt, ac omnia, quæ idem scripsit sine ullo rationis examine, pro uero admittunt. Certum enim est Auicennam nihil eorum, quæ scripsit explorasse. Regulus enim Hispalensis fuit & curandis infirmis operam non dedit, transcriptorq; tantum Pauli, Rafis, Isaac, ac Agazelis, aliorumq; fuit. Proinde ubi suis uelis nauigare tentauit, mox nauem impexit. Ipse enim dum res naturales ingenio proprio tractare aggressus est, usq; adeo argutulè disputauit, ut pro sperata gloria mali philosophi nomen adeptus sit. Et hæc uera esse sentient omnes, qui ea, quæ de phlebotomia scripsit, & in hoc capite scripta sunt, exacto iudicio trutinauerit. Animaduertendum itaq; phlebotomiam apud Auicennam in causone faciendam, & non facien-
dam

dam fore. Ita dicens, non phlebotometur, fortasse enim
 inflammabit eos & fortasse iuuabit. Quis est iam qui
 collatis Auicennæ uerbis phlebotomiam faciendam esse
 in causone, & non faciendam affirmauerit? Quare de
 eadem re apud illum dici potest, est & non est. Et sic
 apud Auicennam idem de eodem dicitur, est & non est,
 & omnia per fortasse soluentur. Adeo nihil penitus
 eorum quæ scripsit, ut scribit, meminit, ita ut deieci-
 re quis posset, hominem omni cerebro ac memoria ca-
 ruisse, quod tam pugnantiā nō animaduertit. Secundo
 non meminisse Auicennam quæ dixerat, ex eo colligi po-
 test capite septimo, eodem libro, cum dicit. Cum postpo-
 nitur phlebotomia in principio non amplius est ei inten-
 tio, & fortasse interficit, & sic per fortasse omnia argu-
 menta soluit. Verum ueritatis studiosi facile ex uno
 errore æstimabunt, quantum in alijs sit fidendum Aui-
 cennæ. quem etiam nisi iudicium accedat ac delectus,
 consultius est perpetuo suum fortasse, quo fortasse sua
 dubia soluit, non attigisse, quàm illud fortasse apud eun-
 dem legisse. Nemo miretur me Auicennā erroneæ medi-
 cinæ magistrū principēq; statuisse, cur enim eo nomine
 non dignus sit, qui reliquis tot errandi occasiones in re
 medica per fortasse præstiterit, non uideo. Utinam uero
 non tantæ aliquando forent, ut istis uita humana peri-
 clitaretur, ita enim conuiuendi nonnunquam subesset
 ansa. Proinde cum illa Auicennæ ignorantia ac erran-
 di occasio, quam per fortasse medicis iunioribus in me-
 dicinis præbuit, tanta sit, ut sine uita humane ultimo
 discrimine tolerari non queat, merito & hic inter reli-

Omnia per
fortasse soluit
Auicenna.

Nihil certum
apud Auicē.

Fortasse Aui-
cēg peculiatē.

Magister erro-
rū Auicenna.
Erroneæ medi-
cinæ magister
Auicenna.

E 3 qua

men materie eius : & quia caupon est uicina , unde oportet medicum in hac febre sibi cauere ab initio , ut non det infirmo rem calefacientem ne materia calefacta cum sui acumine ad caput saliat , & phrenesim generet. Et si uirtus sit fortis infirmi & materia furiosa dare poteris catharticum choleram rubeam purgans eiusq; acumen extinguens , ut sunt pruna , myrabolani , citrini , cassia fistula , manna & similia . hec ille . Ibi Isaac præcipit dare myrabolanos , & Auicenna prohibet : notes Arabum medicorum discrepantiam . Ex ijs itaq; satis constat , inter se differre Auicennam & Isaac : quod non animaduertentes nostri iuniores medici Arabum uestigia sequentes lapsi sunt , ac quotidie errant in principio febrium arsiuarum , & sub cane & ante canem absq; ulla discretione ex uena sanguinem mittentes , ac solutiuis pharmacis egros purgantes . At non est quod morosis istis barbaris persuadeamus , ut iam senes canonem imitentur .

GALENI PERGAMENTI DE
missione sanguinis in acutis febribus opio,
qua indicantur abusus erroresq;
Arabum neotericorumq;
nostrorum .

CAPVT IIII.

GALENVS Libro primo de arte curatiua de cura febrium continuarum in hanc scribit sententiam . Multos itaq; uidi , qui ita affecti erant , quosdam interijisse , nonnullos ad extremum periculum fuisse perductos , quum medici eos curare tentassent antequam
os

os stomachi corroborassent. Sed neq; si fuerit febris cum profluuiio uentris, alia est opus euacuatione. Verum hæc sola sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione. Quicumq; enim his plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut uentrem mouere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt. Sed neq; si quis simul & distensione neruorum laborauerit, & sanguinis eguerit missione, neq; huic tantum semel mittere oportet, quantum exigit morbus. Sed aliquid etiam accidenti est relinquendum, cuius causa sepe sudores eueniunt, & uigilie molestant, & uires ægroti debilitantur. Ita etiam si uehementissimæ uigilie aut dolor intensus ægrotum infestant, cauenda sunt subita ac multe euacuationes. Ipsa præterea ambientis aëris tempestas: loco accidentis cuiusdam habenda, quando exquisitè calida ac sicca fuerit, qualis est medio inter canis ortum & arcturi: atq; ideo omnes quibus medici omnino de temporum statu cogitantes sanguinem abstulerunt, interierunt. Si etiam ualde frigida fuerit, tunc quidem sanguinem mittere est formidandum. Eodem modo & quicumq; supra modum crassi sunt aut macilenti. Nam et his uenam incidere cauendum est: aliasq; euacuationes integras uereri oportet. Hec Galenus.

Antiqua quoq; Galeni traditio multo magis ample est.

Cauendæ multæ euacuationes.

E S DE

Ardua ex flaua bili secundum traditum
 etiam antiquam Galeni.

CAPVT V.

NEMO miretur me translationem Galeni antiquam
 hoc in capite citare, cum sit amplior ac in ea multa contineatur quae in noua omittitur. Ipse enim Galenus Lib. eodem ad Glauconem secundum antiquam translationem in hac scribit sententiam. Non enim ad omnia hic ager sufficiet, arbitrari etiam hic et quasi symptoma aliquid accipiendum ad rationem egritudinis: et si sit aer uehementis calidus et siccus: sicut in praesenti anno factum uidimus, incipiente ortu canis uel arcturi atque situ stellae, quod tempus incipiens a xv. Calendis Iulij usque ad Nonas Septembris, et sunt numero dies quinquaginta. Vnde omnes qui in hoc tempore sanguinem detraxerunt, finem uitae fecerunt, eo quod medici ipsorum causa tantum attendentes, temporis rationem ignorantes symptoma causarum non uiderunt. Namque illis in sicco et magis ignito, ut diximus, temporis aere ablato irrationabiliter corporis: quo sustinebatur, humore siccatissimo nimium et arctatis subitis angustis anima exhalauit. Illos uero, qui molli et fluido corpore et imbecillius sunt, quia facile uincuntur ab omni re nec ferunt molestias, non exhaustos censeo, etiam cum id fieri manifesta causa posulet, et non solum detractione sanguinis, sed alijs etiam quibuscumque purgatorijs uel medicaminibus mediocriter, et non de semel, ut diximus, uehementer in ijs utendum est, quia iam mox uicli malefiunt atque deficiunt. Vnde partim paulatim melius utimur, et sine metu atque periculo. Haec Galenus.

Dies canicularis.

Mollis ut
 Galli.

ANSVE CANE ET ANTE

[canem difficiles sint euacuatio-
nes, & quales ex Galeno.

CAPVT VI.

P R I M V M omnium, ut errorem Neotericorum qui ubi ignitior, feruentior, & exusta natura est, medicamentis purgantibus ac phlebotomia egros ex-
crutiant probe conuincamus, Galeni uerba more no-
stro præmittamus: ex quibus liquido monstrabimus,
eosdem toto cælo errasse. Galenus ipse libro Aphorismo Galenus,
rum quarto Aphorismo v. ait. Sub cane ignitior & fer-
uentior natura tantisper medicamenti purgatorij ne-
quaquam aspredinem sustinet. Quare & plures pur-
gati hoc tempore incidunt in febres, & natura ex aestu
imbecillis magis ex purgatione dissoluitur: & quidem
purgatio hæc praua fiet, cū calor aëris ambiētis in par-
tem trahat extrinsecā, contrariā ei, ad quā medicina du-
cit humores. Quapropter, ut Hippocrates inquit, sub
cane & ante canem medicamentorum usus difficilis est.
Galenus ipse in libro de curandi ratione per sanguinis
missionem sic scribit. Proinde minus detrahimus quā
plenitudo commouet. Quod ad ætates quidem attinet
in pueris: quod ad corporis habitus in cādids, & qui-
bus mollis teneraq; est caro, quales Galli sunt: quod ad
tempus sub cane. Et paulopost inquit, morbus in-
gens, roburq; uirium, excepta ætate puerili, & aëre
nos ambiente ualde calido, idcirco & mittendi san-
guinis occasio dierum numero deperditur. Itaq; ex
morbo, ætate, tempore & uiribus minuendus esse san-
guis

guis cognoscitur. Et paulò antè ita scribit. Exoluta ab id genus affectibus uirtus, adhibet a sanguinis missione, in extremum malum recidere solet: ut nequaquam postea restitui possit. Quod ubi euenit, periculum non leue consequitur, potissimum si febris accedat statu aestivo stomachoq; male affecto, aut toto adedò corpore natu- ra molli, & temperie humido. Quocirca qui sic affecti sunt, eos sanguinis missione uacuare non conuenit. Sed frictionibus, mediocriterq; ex calfaciètib; unctionibus.

Neoterici me-
dici quales.

Euentatiua
phlebotomia
barbaris inu-
ta, quæ est su-
ga miserorum
medicorum.

Hæc ille. Iam uideant medici iuniores quo pacto suos sy-
cophantus, suosq; sophistas, Sermonetas, Forliuios, Vgo-
nes, Garbones, Gentilitios, Herculanos, Falcones, cate-
rosq; Pænorum Arabumq; autorum uestigia sequentes
tueantur, quos existimant coccinno quodam ordine totâ
Galenî doctrinam texuisse, & uniuersam medicinâ per-
paralogismos ac argutas argumentandi uias tradidisse
posteris. Sunt ex illis dicentes phlebotomiam aliam esse
ad euacuandum, aliam uerò ad diuertendum, esseq; ali-
quam, quam Galenus non nouit, Euentatiuam, quam di-
cunt in morbis acutis & sub cane existentibus, fore uti-
lem. Verum ueritatis studiosi Galeniq; sectatores facile
ex illorum euentatiua seu cymmeria phlebotomia, quâ
Galenus ignorauit, aestimabunt, quantum in alijs sit fidè-
dum, quos etiam, nisi iudicium accedat ac delectus, con-
sultius est perpetuo non attigisse. Non pauci tamen in-
ter Arabes sunt medici, qui phlebotomiam non solum
sub cane, sed & in tota æstate prohibent. In quorum nu-
mero fuisse Auerrhoius ac illorum alter Solomon Abine-
ron, Auenzoar, unde v. 1. sui Colliget, ita scribit. Et di-
xit

xit Auenzoar, Tempus phlebotomandi conueniens est uer, tempus uero æstatis prohibet, propter uirtutis debilitatem, & propter spirituum resolutionem. Auicenna quoq; illorum monarcha inquit. Stante mixtione aliorum humorum cum sanguine, sanguine ipso non peccante cõsiliu meum inquit est, ut relinquatur phlebotomia quantũ possibile est. Istis omnibus cõsideratis talem formabimus conclusionem de mente Galeni, aliorumq; antiquorum medicorum.

Auicenna Ar-
bum monar-
cha.

CONCLUSIO.

QUANDO exquisitè calida ac sicca fuerit febris, qualis est tempore medio inter canis ortũ & arcturi, in iuvene flaua bili abundante, in febribus magne inflammationis, ut in causone, Febre cõtinaua syncera, quam neoterici proportionalem uocant, ac in tertiana pura & sincera, sanguis mitti uon debet. Nam, ut Galenus inquit, omnes medici, qui nihil de temporum statu cogitantes sanguinem abstulerunt, interierunt, ac finem uite fecerunt. In febre tertiana sincera interpollata mitti etiam non debet, nam ut plurimum de interpollata fiet continua, nam euacuatis uenis; humores ad extra trahantur ad interiora ac interna loca.

Campegiana
conclusio.

Sanguinis enim missio humores sub-

tiliat, ac illos in motu ponit:

quare maiorem inflama-

tionem ac ardorem

causat.

NICOLAI VOLCYRI IN
Speculum D. Symphoriani Campegi
Tetraſtichon.

Campegius ſpeculum libris legit ipſe Platonis:
Naturas rerum continet hoc ſpeculum.
Quos cupis ô lector longinquis mittit ab oris
Campegius ſuaues mellifluosq; modos.

IODOCI BADII TE-
traſtichon ad lectorem in Specu-
lum D. Symphoriani.

Hoc ſpeculo cernens diuini ſenſa Platonis
In naturali protenus hiſtoria:
Ne congeſta librum bona tot mireris in unum,
Omnia Campegi ſerre Minerva poteſt.

IOANNES

CAMPEGIVS SYMPHORIANO

CAMPEGIO PHILOSOPHO

MEDICOQVE CON=

SVMMATISSIMO.

EDDIDIT MIHI LITE
ras tuas Celestinorum prior,
quibus te librum conscribere
significasti (cui Horto Gallico
nomen indus) Librum inquam
quo apertissime simul ac do-
ctissime prodis non ab India,
non à Gadibus, non ab insulis fortunatis, non à felici
Arabia, deniq; non à Mahumetensium Turcarum ue
orbe ac imperio petēda esse remedia, quæ in Galliarum
amplissimo, latissimo, ac florētissimo regno passim nobis
uel multis occurrunt. Cedent horti Hesperidum, Cedent
Adonidis horti, cedēt etiam uel celebratissima prisco-
rum monumēta Hortulo tuo Gallico. Magna profecto
res est, & ut nihil fortasse admirabilius, ita longe faci-
lius quidem quàm homines opinentur, in promptu au-
xilia habere, quibus & sanitatem inculpatam tuea-
mur & morbos depellamus, prouida enim & sacra il-
la omnium rerum parens natura, hoc est, Deus opti-
maxi. nusquam non homini remedia disposuit, non
prata, non semitæ, non horti, non syluæ, non flumi-
na, non maria nostra medicinis carent: quæ (ita me deus
amet)

amet) nō aliā ob causam sordescunt, quā quod inuenta
 faciles sint, & uulgò paratæ & sine impendio, ex qui-
 bus uiuimus. Sed bone deus, prodigiosa ingenia, ac
 malefica, ne uiliior esse ars, quam profitebantur, ad Indi-
 cas gemmas ad extremi orbis adulteratos liquores, gum-
 mi, radices, flores, seminaq; moribundum hominem reij-
 ciunt, qui uel domi meliora cœnare posset, ijsq; sanitati
 pristinae constim reddi. Mittamus sua Turcis, mitta-
 mus Indis, Iudeis, Arabibus: & quicquid apud nos loco-
 rum, quicquid terrarum, (quod certe non angustum est)
 diligentissime scrutemur, remediorum gratia, nec am-
 plius pendere à subsidio Turcarum, Christiani nominis
 hostium crudelissimorum discamus, nihil enim est, quod
 sibi in nos licere non putent, ferro an ueneno nos adoba-
 ruant quid refert? Facis (mea quidem sententia) clarissi-
 me simul ac charissime auuncule opus præstantissimum
 ac nullis (ni fallor) seculis intermoriturum. Verum
 enimuero cum liber ille tuus magno fauore, forti patro-
 cinio, clarissima autoritate egeret, ut in conspectum
 hominum ueniret, ab hisq; probaretur, delegisti, iudicio
 quidem elegantissimo, potentissimum, prudentissimum,
 fortissimum Regem nostrum Christianissimum Franci-
 scum, sub cuius numine ac clypeo in lucem prodiret.
 Quid etenim cautius cōmodiusq; à te fieri potuit, quā
 illius implorare auxilium, cuius ductu ac auspicio bo-
 ne omnes discipline uirtutesq; in Gallias conuolarunt,
 cuius nutu ex omnibus terris omni doctrina præstantes
 uiri accurrunt, ut nō immerito cōmunē quandā nationū
 omnū ac totius terrarū orbis patriā Gallicā aulā nomi-
 nari

nari debeamus, eoq; iam inde ab initio uidetur natus fato
 Rex noster Franciscus, ut quod ubiq; gentium vari
 egregij ue esset, una susciperet. Quis regum arclius
 literatos homines amplectitur? quis maiori beneuolentia
 prosequitur? nulli ad ipsum facilius admittuntur, quam
 docti, nullis regia liberalitas magis patet. Quare ex his
 omnibus praeclarissimis animi dotibus ac uirtutibus in
 eam opinionem omnis christianismus adductus est, ut
 sub eo literas omnes purgatiores ac disciplinas reuiu-
 scere sibi persuasert. Taceo collegium illud trilingue
 abhinc aliquot annos institutum Lutetiae, cui praesunt
 uiri in paucis nominatissimi, omitto deniq; totam Pari-
 siensem academiam toto orbe celebratissimam. nusquam
 eloquentia clarior, nusquam philosophia castior orna-
 tiorq; nusquam medicina manifestior, quae illic primum
 in germanam linguam ac pristinum splendorem res-
 tuta est. quot illic (bone deus) philosophi mediciq; pra-
 stantissimi, tum utraq; literatura tum doctrina recon-
 dita? Ex his Martinus noster Achaquia qui cum eloquen-
 tia singulari summam eruditionem coniunctam habet,
 quod propediem declarabit liber Galeni de remedijs se-
 cundum locos e graeco in latinam coloniam uersus. Est
 quoq; uir singulari ingenio ac iudicio Ioannes Vacce-
 rius Graeca doctissimus. Est item Guarinus uariae lectio-
 nis homo, Graeca lingua instructissimus, praeterea Iaco-
 bus Syluius Galenicæ doctrinae interpres (si quis alius)
 aptissimus. Porro & Ioannes Guinterius, qui indies
 aliquid emittit in lucem humanae fragilitatis iuuande
 gratia. Et, quos non sine laudum magnarum cumulo

M. Achaquia.

Io. Vacceri^o.

Guarinus.

Ia. Syluius.

Io. Guinteri^o.

F

quis

quis nominare debeat. Gulielmus copus Galeni inflaura
 Guil. copus. tor maximus, Pauliq; Aeginetæ primus ac fidelissimus
 interpres, ac Ioannes Ruellius in uertēdis Græcis inge-
 Ioa. Ruellius. nio felicissimo, doctrinaq; cōsummatissima, cuius corol-
 larium in Dioscoridem copiosissimum ornatissimumq;
 omne literarū theatrum summo cum plausu excipiet.
 quippe eo(si quid de re medica iudicare possumus) nihil
 singularius aut admirabilius esse potest, ita suis queq;
 coloribus deliniantur ad nostram professionem pertinē-
 tia, ut numerosissimas herbas, aliaq; medicamina multis
 abhinc ānis medicis ignota, ingenuē ac uerē possis agno-
 scere, usque adeo rem omnē tractat, ut sub oculos poni
 uideatur: quod non mediocri auxilio erit, his qui tuam
 illam methodum querendorum remediorum in Gallia
 imitabuntur, & sanē imitabuntur probi christi sectato-
 res, qui naturæ beneficia in hominum perniciem nolunt
 conuerti. Hortulus iste tuus magnopere arridet reueren-
 tissimo domino D. Cardinali Turnonio Mæcenati no-
 stro, qui quā eleganti sit tum ingenio, tum iudicio sa-
 tis superq; nosse, nihil charius unquam habuit quā pro-
 desse reipub. pro qua ne periculum quidem uitæ subire
 unquam pertinuit. Quare uix literis explicare queam,
 quantum uoluptatis capiat, ubi quempiam studentē rei-
 pub. uidet. Nihil uerō huic magis prodesse potest quā
 optimorum ciuium conseruatio, qui nullo alio magis cō-
 seruantur quā medicine præceptis, hoc est tuis, qui cū
 Leonicensi & Manardo uiris celeberrimis scelera frui-
 desq; officinarum, in quibus (ut cum Plinio dicam) cuiq;
 uenalis promittitur uita, aperueris. Valeant igitur sepla-
 siariorum

fiariorū mixtura fucata, ualeant syruſi in quibus ple-
rūq; Mures & Aranei immoriūtur: quæ ne canes qui-
dem impunè deguſtarint. ſed uereor ne operam ludatis
in tanta hominum nequitia, in tanta ingluuie, in tanto
luxu, tamq; delicatis palatis, & languentibus ſtoma-
chis, quibus nihil niſi exoticum gratum eſt: ſed quid
tam multis ago? Bene uale chariſſime Aum-

cule, Satelliaci poſtridie diui Ioan-
nis Baptiſtæ 1532.

TVVS EX ANI-
MO IOANNES
CAMPE-
GIVS.

F z SYM

SYMPHORIANVS

CAMPEGIVS ANTONIO

FILIO S. D.

Crassus.

ALTERO Crasso censore nunc opus esset
 fili charissime, qui ut olim prauos rhe-
 toricæ magistros sustulerat, sic hodie-
 no tempore litterarum Gymnasia cor-
 rigeret. In quibus iuuentutis nostræ in-
 genia non solum non acutiuntur, sed obtunduntur et dediscunt di-
 scendo, cum ludi, qui humanitatis et modestiæ ac doctrinæ
 esse deberent, sint nunc insolentiæ et arrogantiæ ac ignoran-
 tiæ pleni, ita ut quinquennio paulo plus minusve, orato-
 res siue dialectici, philosophi et medici efficiantur. at qui
 quot quatuorq; ad medici perfectionem (de reliquis enim nunc
 sermo non habetur) pertineant, cognoscere poteris ex hoc
 nostro Speculo medici christiani, quod his diebus scripsi.
 Ego autem tibi dedicavi existimans speculum hoc nulli ma-
 gis quam tibi conuenire: simul etiam, ut aliquando mirari de-
 sinas cur tam pauci boni medici reperiuntur, quos oportea-
 ret institui Liberali educatione doctrinaq; puerili fla-
 grare studio à natura ac uniuersorum præceptorum expe-
 rientijs adiuuari, ornatissimos sapientissimosq; medicos
 ad cognoscendum imitandumq; proponere, auariciam ceterasq;
 animi perturbationes remouere: quæ cum à plerisque omit-
 tatur, nec aliud quicquam illis curæ sit quam lucellum: non est
 mirandum, si quicquam corpora nostra cruciantur, non ad doctrinæ
 experimentum, sed ad precium expedita. Vale igitur fili cha-
 rissime, et quæ in nostro Speculo scribuntur, observa.

SPECV

SPECVLVM

77

MEDICI CHRISTIANI DE INSTI=

tuendo sapientiæ cultu, ac de ueris & saluta
ribus animi & corporis remedijs, Sym=

phoriano Campegio Lotharini

gorum Archiatro

Authore.

DE DVPLICI MEDICINA.

DOCTRINA I.

X DVPLICI substantia, cor=

pore scilicet & anima ut con=

stat homo, ita & duplex est ho

minis morbus, animi uidelicet

& corporis. Duo quoq; & me=

dicorum & medicinarũ genera

sunt, unũ, quo exterior, alterũ,

Duplex homi=

nis morbus.

quo interior homo curetur. Itaq; non minus ex animi, q̃

corporis uicio (Platone authore) morbi exoriũtur. Quo

fit ut idem in Charmide Plato nõ sine anima corpus esse

curandum, sicut nec sine capite oculos consulat. inde &

id obseruatum aliquando fuisse apud Aegyptios sacer=

dotes comperio, unam eandemq; facultatem fuisse phar=

macis, fidibus & mysterijs occupatam. Itaq; uidendum

est priusquam ad curam ueniamus è corpore ne, an ex

animo nascatur infirmitas. A causis enim incipiendum,

ut arboris interitus non ex ramis, sed ex radice peten=

dus est.

Plato in Char=

mide de animi

cura.

Antiquit̃ idẽ

erant sacerdo=

tes & medici,

F 3

DE

S P E C V L V M
DE SPIRITVALI MEDICO.
DOCTRINA II.

Deus medicus
animatum.

MEDICVS animarum est deus, cuius operatio-
nes, & opera sunt perfecta. Anima morbus in-
curabilis est nullus, corporis uero morbi iccirco incur-
biles plurimi, quia natura quæ corporalis medicine ma-
gistra est, dei comparatione res manca est. Medicorum
etiam naturalium nonnūquam conatus inuolidus. Apud

Virtus animi
sanitas secun-
dum Platonē.

Platonem uirtus est animi sanitas, ægritudo uicium, uir-
tus bona est consuetudo uel qualitas ex bona consuetu-
dine derelicta, uicium uero mala. Sicut cum pulsa infir-
mitate bonorum ciborum usu, frequens malorum abstinen-
tia corpus in pristinum uigorem sensum reuertitur, &
eisdem quibus fit ualitudo seruatur, sic animus malarum
operationum fuga bonarum exercitio uirtutum in se gi-
gnit, roborat, auget, & conseruat. Quamobrem nō re-
peritur usquam contra terrenos morbos medicina sus-
ficiens præter uirtutem amorem, cultūq; diuinū. Quæ

Opinio consti-
tutoris repro-
batur.

propter errat maxime Petrus ille Aponensis dictus con-
filiator, cum dicit peritum & bonū medicum esse agre-
stium morum, & ex uili & sterili stipite natū, ac con-
tumeliosum. Quia inquit scientia medicine scorpionū
& marti attributa est, quorum proprietates in malum
tendunt, propter quod medicus inquit malorum debet esse
morum. Hæc ille. Errori huic sunt obnoxij mali medici
omnes, ut in eorundem libris uidere licet, quos totus Ma-
hometensium medicorum chorus imitatus est. Sed quantū
ea in re a ueritatis tramite deuiauerint, lucidissime osten-
dinus in annotationibus nostris, quas cōtra Petrū Apo-
nensem,

nensem, apud Venetos impressis scripsimus. Primum igitur omnium peruersam hanc Cōsiliatoris opinionem, sacrarum literarum auctoritas explodit atq; cōvincit. Id quod in primis facit ecclesiasticus qui in hanc scribit sententiā. Honora medicū : propter necessitatem etenim illam creauit altissimus. A deo est enim omnis medela & à Rege accipiet donationem. Disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatū collaudabitur. Altissimus creauit de terra medicinam, & uir prudens non abhorrebit illam. hęc ille. Sed quid multa? solent ferē omnia cōsiliatoris esse dubitationibus ac astronomorum somnijs plena. Quapropter medicus bonus fidelis ac christianus cauere debet insidijs malignatum ac semini Iudeorum medicorum. Veniunt enim sæpius ad nos in uestimentis ouium, interius autem sunt lupi rapaces, ab operibus enim eorum cognoscetis eos. Esote igitur uos medici christiani prudentes, sicut serpētes exemplo diui Pauli, qui cognoscens malitiam Iudeorū, cum esset ciuis Romanus, appellauit ad Cesarē. Debet igitur medicus esse probus, fidelis: est enim medicina libera ac munus dei. Confirmauit hęc Hippocrates in Epistolis ad Abderitas, medicinā esse dicens Deorum munus atq; esse liberam. Neq; se pro eius usu unquam mercedē acceptauisse. In Epistola etiam ad Philemonem ait, Medicina uaticinio propinqua est, duarum enim artium unus est parens Apollo scilicet, qui progenitor noster est. Hęc & futuros morbos prædicat, & eos, qui aduersa ualetudine affecti sunt, curat.

Annotationes
in cōsiliatorē.

Ecclesiastici
xxxviii.

Medicorū in-
sidia.

Diuis Paulus
ad Cesarē ap-
pellauit.
Hippocrates.

S P E C V L V M
DE AMORE DIVINO QVEM
habere debet uerus Medicus.

DOCTRINA III.

TO T O corde Deum diligere debet medicus christianus, ex amore immenso, & nō abduci blanditijs non seduci fallacijs, non frāgi iniurijs, sed integrè diligere debet ex toto corde, ex tota anima, scilicet fideliter. Qui enim diligit tota anima, non timet mortem, nā nihil dulcius aut delectabilius amore, sine amore omnia sunt insipida & amara. Amorem animæ thesaurus nullus superat. Qui Deum tota anima amat & diligit, iam habet quem amat. Diligere etiam Deum debet more diuini Panthaleonis ex tota mente, scilicet perseveranter, more diuini Lucæ memorāter, more diuini Cosmæ, ut omnes sensus, scilicet uoluntas, intellectus, memoria, & omnes eorum operationes Deo uacent. Tantus est namq; amor à tota mente procedens, ut anima Deo unita tali dilectionis glutino, nec pœna, nec tormento, nec igne, nec ferro, nec ullo alio supplicio possit dissolui, nisi adueniat peccati mortalis immundicia. Res enim forti glutino glutinata, citius rūpitur ac frangitur in alijs locis quàm in ipsa coniunctura. sic enim est de Anima, ut patet in sanctis martyribus Pāthaleone, Cosmā, Damiano, ac Vrsicino, qui à Dei amore nullis pœnis poterant auelli nec separari: facilius enim pes separaretur à Tibia & caput à ceruice, quàm perfectus christianus à Deo. Deum diligere debet medicus christianus ex toto corde, id est, intellectu sine errore: tota anima, id est, uoluntate sine contradi-

Nihil dulcius
amore.

Diuus Pantha
leon medicus.

De dilectione
Dei.

traditione: & tota mente & uirtute, id est, memoria sine obliuione. Est enim Amor uerus uia rectissima ad Deum. amor autem obtinet quæ iussu petuntur à Deo, quia scriptum est. Dilexi, quoniam exaudiet Dominus uocem orationis meæ. Amor autem Dei hominem defendit, & liberat à malis, sicut ostensum fuit in seruo Dei Daniele Deum toto corde diligente, qui coniectus in la-
De Daniele Historia.
 cum leonum, illæsus Deo protegente extractus fuit ac liberatus. unde dixit. Recordatus es mei domine, & non derelinquisti me. non enim honor, non pecunia, neque aliqua terrena substantia, nec etiam uirtus, nec ars aliqua, uel sciëntia potest implere animam & satiare conscientiam: sed sola & uera dei dilectio. nam dilectio aut est cū gratia, aut sine: at sine ea non potest esse dilectio uera. Insi-
Absq; gratia non potest esse uera dilectio.
 stendum igitur est in dilectione Dei, quia dilectio non est nisi boni, & Deus ipse fons est totius bonitatis. Deus pater est creatione & deitate. Deus frater est redemptione & humanitate. Christus dominus est naturalis non extra-
Naturalis dominus Christi.
 neus. quicquid habemus à Deo habemus, & ab ipso in fine expectamus premium sempiternum. Dei uerba uerissima sunt & exemplum & forma amoris, qui dixit, Iugum meū suauē est, & onus meū leue. hoc est domine te ueraciter diligere & amare, quod summè suauē est & leue, adeo ut nullus habeat nec habere possit causam aut excusationem Deum non diligendi. Fructus & utilitas totius dilectionis quæ ex dilectione Dei acquiritur, non solum est æterna gloria, de qua dictum est, quod nec oculus uidit, nec auris audit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus eum: sed etiam est
Paradisi gloria.
 F 3 utilitas

utilitas magna in hac uita, quia diligens deum castigatur à Deo, sicut à patre dilectus filius, si contingat cum deficere uel errare, dulciter corripitur & castigatur, qui de seruo extraneo non curat. Amor uestis est animæ preciosa: ista uestis ex preciosis filis, id est, beneficijs Dei collata est contexta, & à deo subtili magisterio facta ac decorata. Est enim deaurata, iuxta illud. *Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato.* Amor diuinus à malis animam custodit. custodit namq; ab emulatione siue inuidia, quæ uehementer animam corrumpit: custodit uerus amor ab ambitione, quæ est cum quis querit sui exaltationē, & proximi deiectionē. Custodit uerus amor ab amore nimio proprij boni, & à maligna cogitatione super iniurijs uindicandis. Remittit uerus amor omnia propter Deum, quem amat. custodit etiam, ne gaudeat homo super iniquitate, amor enim uerus semper gaudet super bono, & non de malo, continet autem uerus amor in se doctrinam ueritatis, qui omnes perficit amentes, docet ueritatem, quia in dilectione tota lex pendet & prophete. scriptum enim est plenitudo legis est dilectio. & alibi. Qui proximum diligit, legem implet, quia qui diligit proximum, diligit & deum. Amor uerò proximi ordinatus est, si ametur proximus propter deum, ille solus nouit se uerè diligere, qui ueraciter deum amat, ut deo qui est summum bonum amando fruatur. O piissime misericordissime clemētissime Christe respicere me dignare oculo pietatis & misericordie, aufer à me amorem seculi, & da mihi gratiam, ut te amem, & diligam corde & opere, nec ab amore tuo separer, sed in ipso permaneam

Oratio ad
Deum.

maneat in perpetuum, & tuo amore fruatur in secula seculorum, & uicam inueniam in amore tuo sempiternam. Amen.

Q V O M O D O M E D I C V S

Christianus odisse debeat mundum ac mundi diuitias.

DOCTRINA IIII.

INTER animi morbos amorem mundi ac eius diuitiarum antiqui posuerunt. Est enim ut sacratissimi patres scripserunt Amor in Deum animi sanitas, amor uero mundi aegritudo ac uicium. sicut cum pulsa infirmitate bonorum ciborum usu, frequens malorum abstinentia corpus in pristinum uigorem sensim reuertitur, & eisdem quibus fit ualido seruiatur, sic animus malorum operationum fuga bonorum exercitio uirtutum in se gignit, roborat, auget & conseruat. Quapropter non reperitur contra terrenos morbos medicina (ut superius dictum est) sufficiens praeter uirtutem, amorem diuinum, odiumque mundi ac diuitiarum. Scio & expertus sum, quod amor mundi animas, quas ingreditur, quietas esse non patitur, semper enim suspicionibus uanisque terroribus sollicitas eas, premit enim talis amor semper amatores suos, & qui tali amore implicatur, a Dei amore excluditur, talis enim amor cum Dei amore non iungitur, neque ad societatem filiorum dei peruenit, qui se a carnali generatione non diuidit. Amor mundi sese cum suis consolationibus, ne dicam desolationibus, undique ingerit, per auditum namque quasi per fenestras irruit, & mentes suorum amatorum uehementer occupat, animam polluit, charitatem uiolat, proximum ledit, Deum spernit, amorem altissimi repellit, totum hominem rapit, ac eundem decipit, cum labente labitur

Comparatio optima.

Amor mundi.

Terrenarū di-
uitiarū amor
insatiabilis.

labitur, & cum eum tenere quispiā credit, de facili eum-
nescit, non consolatur, sed contristat, non permanet, sed
fugit. Eius dulcedo in amaritudinem uertitur, eius pul-
chritudo in horrorem mutatur, eius desiderium in pœ-
nam conuertitur. Qui huiusmodi amorem amplectitur,
decipitur & praecludit sibi ingressum amoris Dei, quia
ubi amor mūdi inhabitat, nō ingreditur amor Dei sum-
mi. homo creaturam amando creatorem deserit, propter
condita cōditorem relinquit, transitoria diligit, & sem-
piterna spernit, desolationes pro consolationibus susci-
pit, pœnam pro gloria, mortem pro uita, peccatum pro
uirtute, & mendacium pro ueritate. De amore diuitiarū
certa experientia didici, quod nihil laboriosius est quā
terrenis aestuare desiderijs. Nam terrenarum diuitiarum
amor insatiabilis est, & longē amplius desiderio tor-
quet animam, quā refrigeret usu suo. talium quoq; di-
uitiarum acquisitio magni laboris est, possessio magni
timoris, & amissio magni doloris. Qui illas amat Deum
uerē amare non potest, sed cum ipsis labentibus labitur
in perditionem, & qui eis innititur per amorem, cum
ipsis defluit in mœrorem. qui enim eas inuenit requiem
perdit, & cum uigilat, augmentum cogitat, cum dor-
mit, sires somniat. in die est afflicus & i nocte pauidus,
semper autem mendicus. Videmus per effectum quod in
Auro est laqueus, uiscus in Argento, & pedica in prae-
dio: quia qui Aurum petit, strangulatur: qui Argentum,
uisco haeret: & qui praedia, alligatur. Qui manē querit
lucrū, uesperī reperit animae detrimentum, & sic deperit
quicquid agitur. Segregare ergo debemus mētes nostras
à deside

à desiderijs terrenis, eleuare illas ad diuitiarum cœlestiũ
desiderium, quæ in solo Dei consistunt amore. *Matthæus*
publicanus statim ut à Christo uocatus est theloneũ de-
relinquens, pecuniosis uectigalibus præposuit Apostoli-
cæ conuersationis nuditatem. *Bartholomæus* quoq; *Syrie*
Regum origine clarius, non est dedignatus in piscatorum
numero haberi, ut placeret Christo, & cœlestis regni
spem animo cōcipiens seruire maluit in terra quàm im-
perare, & persecutiōes pati, quàm seculi honoribus per-
frui. *Lucam* medicum etiam *Euangelistam* arte picturæ
animum spiritalibus negocijs fatigatum remittere con-
suesse accepimus. ipse *Lucas* in *Antiochia* post *Petrũ* se-
ptem annis fuit *Episcopus*, ubi *Aclius* Apostolorum scri-
psisse dicitur. Fuit *Lucas* arte medicus & *Græci* *Latiniq;*
sermonis apprime cruditissimus, sectator apostoli *Pauli*,
& omnis eius peregrinationis comes indiuiduus sine
ullo crimine fuit. Fuit & *Eusebius* papa arte medi-
cus, qui & post *Marcellum* pontificem pontifex constitu-
tus sedit mensibus septem & postea martyrio à *Maxen-*
tio tyranno coronatus est. Fuerunt *Cosmas* & *Damia-*
nus medici celeberrimi, qui apud *Egeam* ciuitatē cōpre-
hensi post uincula & carceres, post maris demersionem
atq; ignē, lapidationemq; ac sagittas diuinitus superatas
capite plexi sunt. Fuit & *Panthalcon* *Eustorgij* *Scna-*
toris filius arte medicus, genere nobilissimus, in *Nicomē-*
dia ciuitate natus, qui sub *Maximiano* imperatore flo-
ruit, uir eximie sanctitatis & incomparabilis doctrine,
qui uirginem à serpente liberauit, & *Paralyticum* nomi-
ne *Iesu* sanauit, qui *Christi* fidem oratoribus superatis
tuentius

De diuo *Mat-*
thæo Apostolo.

De beato *Lu-*
ca medico.

De diuo *Euse-*
bio papa.

Panthalcon
martyr.

tutatus est, postea diu calore carceris afflictus, longa inter-
 edia maceratus, durissimè cæsus, tandem post multorum
 conuersionem confractis rotarum machinis decollatus.
 Apud Lugdu- caput eius à Bizantio ad nostram usq; ciuitatem Lugdu-
 num caput di- nensem bis ab Angelis deportatum fuit, ubi in Basilica
 ui Panthaleo- diui Ioannis Christi præcursoris à Lugdunensibus uene-
 nis- ratur & colitur. Fuit & diuus Isidorus Hispalensis
 Isidorus. Episcopus in medicinis ualde doctus. Fuit & sanctus
 Diuus Vrcici- Vrcimus arte medicus, Angelicus uir sermone nitidus,
 nus- fide catholicus, ac omni charitate plenus, cui dominus
 tantam cõtulit gratiam, ut pro sui nominis confessione
 martyrio coronatus sit. In lege Hebræorum sanctissi-
 mi patres medicine praxim exercuere. Moses imprimis
 Moses medi- post maris Rubri transitum lignum quod naturali ui sua
 cus fuit. missum in aquas amaritudinè abstulit aquarũ, ubi fontes
 amarissimi erant. Heliseus propheta, qui duplicè spi-
 Heliseus. ritum habuit, ueniens ad habitandum in Hierichò, ibiq;
 ad preces habitatorum loci sanauit aquas pessimas illius
 loci misso in eis uase nouo fictili cū sale in eo, Colochin-
 tidas emendauit, Naamã mundauit à lepra, ac exercitũ
 Syria cecauit. Item Esaiam prophetam Ezechia lan-
 guenti legimus aliquid medicinale mandasse. Nonne
 Esaias. Raphaelem Archangelum Hebræi uolunt huius artis
 opus exercuisse? Hanc igitur artem utpote nobilissimã,
 Reges ac sanctissimi patres meditari & exercere quon-
 dam nequaquam dedignabantur. Omitto nunc alios hu-
 ius artis medicæ uiros, non quia in contemnendis rebus
 minus constantes fuerint, sed quia ante Christianismum
 humiles inopesq; extitisse apparet, stulta tunc & infima
 Deo eligente, ut sapientia fortiaq; confunderet.

Auaritiam fugere debere do-
cetur per exempla San-
ctorum Patrum.

DOCTRINA V.

AT VERO quia plerique in medicina student & habitum medicorum induunt, non ut Christum, sed ut pecuniam lucrentur, quibus dicitur. Non potestis Deo seruire & Mammonæ. Eorum Auariciæ sancto-
rum continentiam opponamus, ut qui piè ex arte medi-
ca in domino uiuere uolent, omni cupiditate deposita
iam hinc discant, Quod gratis acceperint, gratis da-
re. Erasistratus Chrysippi fuit discipulus ex Aristote-
telis filia genitus, eximius medicus, qui cum Anthiocum
regem ex grauissimo morbo sanasset à Ptolemæo rege
eius filio centum talentis donatus est, teste Plinio natu-
ralis historie xxviii. Non sic Heliseus propheta
fecit, qui cum Naaman Syrum à lepra curasset, nullis
precibus moueri potuit ut dona acciperet. At Giezi mi-
nister eius cupiditatis stimulo percitus cucurrit post Na-
aman, quasi à magistro missus, mædacijsq; procacitate im-
pudenter usus, Argentum & uestes ab eo excepit, pro-
pterea & lepra qua Naaman fuerat liberatus adhesit il-
li & semini eius usq; in sempiternum, ut saltem sic pri-
mitus discat, charitatem erga proximum gratuitam esse
debere, non mercenariam.

Erasistratus
medicus.

Helisei histo-
ria.

Critias etiam fuit medicus Massyliensis, qui (ut
Plinius
Critias me-
dicus.

Plinius. Plinius scribit) ad motus syderum ex ephemeride mathematica cibos perhibens, horas obseruans, autoritate Thessalium præcesit, hic (eodẽ Plinio testante) innumeras post se reliquit diuitias. Nõ talia fecit Leonardus sancti Remigij discipulus, quoniã Gallorum Regis coniugem difficili partu laborantem, medicis iam desperantibus, ipse diuina uirtute à periculo liberarat, Regi amplissima dona offerenti haud quaquã defuturũ assereus, quicquid habere necessarium fuerit, qui omnium opifici libenter seruiert. cum ipsa ueritas dicat, *Querite primum regnũ dei & hæc omnia apponẽtur uobis.* Ex nostris neotericis medicis Thadeus Florentinus, qui medicinam Bononiæ certis annis publico salario conuolũs docuit, & thesaurum penẽ incredibile congregans, magnam experientie sue famam acquisiuit. Et cum à principibus Italiæ uocabatur quinquaginta Aureos in mercedem diurnam pascisci cõsuerat. Ab Honorio summo pontifice semel uocatus nõ prius adire uoluit, quã centum aureos sibi in diem statutos intellexit. Vnde liberatus Pontifex decẽ milia aureorũ illi condonauit. Non talia egerũt Cosmas & Damianus Germani fratres, mendendi arte clari. Sed pietatis officio clariores, gratuito curationem exercebant, & cum Damianus Palladia matrona morbo liberata munusculi aliquid ab ea precibus pulsatus, ac penẽ coactus accepisset, adeo id egre Cosmas tulit, ut mandasse dicatur, ne eodem tumulto cum fratre componeretur, quandocũq; ipsis uita defungi cõtigisset, nihil tam iniquum existimãs quã pro labore, qui propter deũ susceptus fuerat, ab homine mercedẽ querere.

Iacobus

Iacobus Cauterius Ludouici undecimi Gallorū regis Archiatros cum regē suū ex leui morbo sanasset, decem millia aureorum Rex illi donauit: is innumeras post se reliquit diuitias. Hilariū abbas huic Iacobo multū discipulis fuit. Nam cum in Sicilia quidā de primoribus uiris morbo aque intercutis ea ipsa die, qua ad eū uenerat curatus, cū postea eidē offerret plurima munera, audiuit dictum saluatoris ad discipulos. Gratis accepistis, gratis date. Idem cādidato cuidā Cōstantini Imperatoris, quem itidē nequitie spiritu uexatū sanū fecerat, decē auri libras dono offerenti, hordeaceū porrexit panem, dicens quod qui tali cibo aluntur, non pluris aurum aestimant q̄ lutū. Simon de Papia Lugdunēsis medicus, ac Borbonij ducis Archiatros thesaurū penē incredibilem apud Lugdunū cōgregans, magnam experientie suae famam apud Gallos acquisiuit, & cū a suo principe semel uocatus fuisset, & cum a morbo liberaisset: Dux decem millia francorū illi donauit. Nō pari animi cupiditate praeditus Cyriacus martyr, cuius gloriosus exitus 6. idus Augusti nobis celebris habetur. A Roma ad Persas usq; ab Sapore corū rege euocatus, cum filiā illius Iobiam a Dæmoniaca uexatione uindicasset, dona quibus uel longi itineris labor cōpēsari potuisset, oblata repudiauit. Neq; enim pro terreno premio peregrinationē illam suscepit, sed pro cælesti. Itaq; qui mortalis regis Gazam contempsit, ab immortalī domino martyrio coronatus, eternam adeptus est beatitudinem. Fuere & apud Gallos corporum medici, qui pecunias innumeras post se reliquerunt, uti fuerunt Gabriel Miro, Gallorum regine

Cauterius medicus.

Hilariū abbas.

Notata digna historia.

Simon de Papia. Is medicus ecclesiam cordigerorū sumptibus cōstruxit suis.

Cyriacus martyr.

Diuites medici in Gallia.

G Anne

Anne archiatros. Albertus de Podio Claudie Regi-
 nae primarius medicus. Apud Parisios, plurimi ut Mar-
 tialis Agcuiliaco, Acolonia, Abralione. Sunt & ad-
 huc apud christianissimū Regē Franciscū medici ditissi-
 mi, sicut sunt Ludouicus Burgēsis Gallorū Regis archia-
 tros, Copus Basiliensis, Regie maiestatis medicus, Ioan-
 nes Goeurolus, qui arces plurimas, domos, castra, ac pecu-
 nias plurimas possident. Sunt & apud Montissyeden-

G. Gryphius.

Io. Falconius.

Io. Guilielmus.

Medici Lu-

gdunenses.

Ni. Alanda.

Dio. Turinus.

ses medici ditissimi Gilbertus Gryphius, ac Ioannes Fal-
 conius. Et apud Auinionem Ioannes Guilielmus. Apud
 Lugdunū Nicolaus Alanda, Dionysius Turinus, ac alij
 plures in Gallia sunt ditissimi medici, nescio an omnes
 doctissimi, iuniores innumeros, ne tibi sim onerosus, silen-
 tio praterco. Hæc autem memorare suasit humanæ
 curiositatis admiratio, quod eis præmia honoresq; decer-
 nat, qui corporibus opitulari sciant, eis uerò qui animas
 & corpora sanant (ut de Cosma & Panthaleone dice-
 mus) ne minimam quidem mercedem instituat Deus glo-
 riosus. ut igitur omnium supradictorum concludatur
 affinitas, corpori corporea debetur medicina, corpora-
 lis medicus, & medico præmium corporale: animæ ue-
 ro quia spiritus, spiritualis medicus, & medico præmiū

Spirituales me-
 dici.

spirituale proponitur. Si autem fuerit medicus corpora-
 lis atq; spiritualis, uti fuit Lucas euangelista, Pantha-
 leon, Cosmas & Damianus, ac Vrsicinus, primo spiritua-
 le præmium proponitur, secundo quodammodo ut ui-
 uant temporale, quia scriptum est: Qui altari seruit, ex
 illo uiuere debet. Ac Paulus apostolus Scenophaetoriæ
 artis erat, unde uiuebat. Sic oportet nos persuasos esse,
 quoniam

Dio⁹ Paulus.

Cuius artis

erat Paulus.

quoniam id & rationi, & doctrina apostolica consens-
taneum est, & quod iacto hoc fundamento facilius pa-
tientie structura consurgit, huic etiam sicut mortem
corpori, sic immortalitatem animæ natura denunciat,
cum scilicet eam, ut naturalis opis minime egentem re-
liquit incustoditam. At deus curam eius assumit, non ut
mortem effugiat: cui suapte natura nunquam addita est,
sed ut miseriam sempiternam, cui peccando se subiecit,
euadat. Non sic ut isti Hilarion abbas, ut in cæteris
omnibus fecit, ita hac quoque in parte circumspiciens
Orioni, à quo legionem demonum Christi uirtute pro-
pulerat, dona inmodica secum ablata porrigenti, nonne
legisti ait, quid Giezi, quid Simon magus passi sint?
quorum alter accepit precium, alter obtulit, ut ille uen-
deret gratiam spiritus sancti, hic mercaretur. Cumq;
Orion flens diceret: Accipe & da pauperibus, respon-
dit. Tu melius potes tua distribuere, qui per urbes am-
bulas & nosli pauperes. Ego qui mea reliqui, cur aliena
appetam? multis nomen pauperum occasio auaritiæ
est, misericordia uerò artem non habet: nemo melius
erogat, quàm qui sibi nihil reſeruat. tristi autem & in
terra iacenti, noli inquit contristari fili, quod facio
pro me, pro te facio. Si enim hæc accepero, & ego
offendam deum, & ad te legio reuertetur. Auaritia
namq; (si apostolo credimus) simulachrorum seruitus est,
radixq; malorum omnium cupiditas. propterea quidem
dominus in Exodo præcepit dicens. Nō accipies munera,
quæ excæcant prudentes, & subuertunt uerba iustorum.

Hilarion
abbas.

Orionis cura.

Col. 3. 2.

Exodi. 23.

G 2

idem

Ecclesiasticus.

idem in euangelio. Videte inquit, & caute ab omni auaricia, quia nō in abundantia cuiusq; uita eius est, ex his quę possidet. In ecclesiastico quoq; legimus. Qui aurum diligit, non iustificabitur, lignū offensionis est aurū. Vt illis qui seclantur illud, & omnis imprudens deperiet in illo. Deperijt nempe in illo Achab cum Iezabele, Nabaoth Iezabelitę interfector, & uineę eius cruentus occupator. Deperijt etiam in illo Achan.

DE QVIBVS DAM conditionibus quę requiruntur in eo qui debet inquirere ueritatem in medicina.

DOCTRINA VI.

Arist. libro de sensu & sensato.

Quas partes philosophię sci re debet medicus.

Vbi naturales finiunt, ordiuntur medici, & ex his quę de natura sunt, sua sumit principia medicina. Hanc ob causam Philosophi sanitatis & ægritudinis est principia inuenire. Nam sanitas & ægritudo passiones sunt animę & corpori cōmunes, animę quidē, ut efficiēti, corpori uerō ut subiecto, & solis animalibus conueniunt. Sanitatē enim, & ægritudinem, uita carentibus & etiam sensu cōuenire impossibile est, hinc quoq; fit ut medici cōplures naturalis philosophię admodū studiosi sint. Nam ubi determinationē suam expleuerit philosophus, suā incipit medicus. Ex his quę in philosophia naturali determinata sunt, præsertim de animalium passionibus corporis & animę, ut in libris Aristotelis de generatione, in secundo de anima & paruis naturalibus, medicus suam determinationem sumit. Quare hanc philosophię naturalis partem cognoscere necessariū est his qui ad medicinę cognitionem aspirant. Oportet etiam cum, qui

qui medicus est, perfectum esse & probum, omnes scientem artes & sententias uerborum intelligentem; qui & lo- Verba Damasceni.
 gica libros legerit, & disciplinas quatuor quæ sunt Geometria, Arithmetica, Musica, & Astronomia, Logica Artes quadratiales quatuor
 enim uerborum est libera, & omni utilis arti. Geometriam scire debet, ut per eam uulnerum cognoscat figuras. Rotunda etenim uulnera difficile sanantur. At uero triangula, Astronomiam eget medicus.
 quadrangula & similia facile curantur. Astronomia quoque
 eget, quò medicaminibus electis utatur temporibus quibus est luna beatis & felicibus contemperata planetis.
 Eget etiã musicorum scientia, ut suam exerceat in cordarum sensu diligentiam et tonorum, quò facilis pulsus fiat Musica necessaria.
 illi doctrina & sensus uenarum. Postremo & philosophiam, ut iam dictum est, notam habebit. Nam ut inquit Aristoteles, ubi naturales finiuntur ordiuntur medici. Et ex his, quæ de natura sunt, sua sumit principia medicina. Expedi-
 cit ei, qui sapiens & consummatus futurus est medicus, ut natura particeps sit earum rerum de quibus Hippocrates ait libro de lege, ingenio ualeat, doctrina, bonis moribus. ingenio in primis opus est medico, quo repugnante uana sunt cetera, probet seipsum antequam medicinæ fores ingrediatur, ne reluctante eius ingenio & natura in uanum laboret. Naturale enim ingenium adiuuat artem & naturam regentem. Et ut inquit Galenus, oculo Galenus.
 Methodi, exercitatum & natura prudentem oportet esse medicum. Et Damascenus nulli studioso credendum est medico, nisi etate approbato. Medicus christianus ambiciosus esse non debet, nec immoderate honores nec laudes Damascenus.
 cupiat, non auarus nec auri cupidus, non blasphemus, non Conditiones medici christiani.

Mores boni
medici chri-
stiani.

Damascenus.

detractor, non bilinguis, non fallax, non iracundus, non
crapulosus siue gulosus, nō cōtumeliosus, nō cōtumax, nō
disidiosus nec discordans, nō elatus, non loquax aut uer-
bosus, nō litigiosus, non mendax, nō inuidus, nō uindex,
non cupidus, non supra mensurā bibens. Oportet medicū
esse expeditū lingua, astutū, sagacem, prouidū, acutum,
castum, grauē, humilem, honestū, māsuetū, pudicū, uigi-
lem, abstinentē, illatarum sibi passionum occultatorem,
iustum, ad loquendū tardum, affabilem. Non reuelet me-
dicus patientis secretū. Erit, inquit consiliator, Medicus
neq; die, neq; nocte studio deficiens sed lector assiduus &
meditator indefinens. Nam meditatio clauis exiit sa-
pientiæ. Abundanter enim (inquit Damascenus) libros
peritorū uirorum legat, & eorū secreta discutere iuuat
omnem sapientē. Libros Græcorū ac Latinorū illustrū
legat, Arabes percurrat, nō tamen in cunctis Arabibus
credat. medicus sit corpore mundus, honestus, nitidus ac
uestimentis ornatus.

DE VERA lege ac iureiurando & modo
se habendi erga patientes ex Hippo-
crate ac Galeno.

DOCTRINA VII.

QVI SAPIENS omnino & cōsummatuſ futurus
sit medicus (inquit Hippocrates) huic opus est
natura, ingenio, doctrina, bonis moribus, puerili institu-
tione, laborandi studio & tempore, imprimisq; ingenio
opus est, quod si repugnat, cetera omnia uana sunt, sin
ad optimā uiam procedit, institutis ars & documentis
percipitur, quæ tamen diligenter illi etiam uendicanda
ac

ac perdiscenda est, qui à puero eruditus sit eo modo, quo ingeniosos educari instituiq; oportet. præterea multo tēpori multū studiū & laboris adijciendum est, ut iam confirmata corroborataq; artis perceptio iucundos fructus sine difficultate parere possit. Quæmadmodū enim ea nasci procreariq; uidentur, quæ terræ mandantur, simili modo medendi facultatis cognitio prouenire cernitur. Ingenium (inquit Cōs Hippocrates) ueluti ager, doctorū placita sunt, sicuti semina, puerilis educatio, ut tēpestiua sementis, locus in quo percipitur, quemadmodum circūstans aër satis nutrimento esse solet, laborandi studium est ipsa cultura. Sed tēpus omnia hæc corroborabit, efficietq; ut perfectè nutriantur atq; maturentur. Hæc quidem (inquit) sunt quæ ad medicinam referri oportet, quā qui rectè hoc modo perceperint, urbes frequentando non uerbis solū, uerumetiā re medici cēsunt. Nempe imperitia malus est thesaurus, malumq; ærariū possidētibus, somnū & uisū fiduciæ ac gaudiū expers, timiditatis autem & audaciæ nutrit. Timiditas enim scientiæ infcitiam arguit, Audacia autem artis ignorantiam. Dux enim sunt, scientia & opinio, quarum altera efficit doctum hominem, altera ignarum: scilicet scientia causa est sciendi, opinio autem ignorandi. sed initiatphas est sacra ostendi, prophanis autem nephās antequam sacris scientiæ orgijs perfecti institutiq; fuerint. Hæc ille. Ut igitur Hippocrates malos prohiberet, bonos autem confirmaret (sic legis officium est) hanc legem scripsit. Quæ ut seruaretur, eius sicut nostrorum iurifconsultorum legum transgressoribus poena

Quid scientia,
Quid opatio.

G 4 adijcienda

adijcienda esset, ne temerati & illorum impunitati no-
stra poenas lueret innocentia. Mihi tamen unum hoc te
assari liceat, medicos si hanc Hippocratis legem iusiuram
diuq; eius quęadmodum cetera Hippocratis artis præce-
pta seruarent, sine dubio eā quę ab Homero tribuitur,
laudem consecuturos esse, futuros enim inter alios ho-
mines tanquam principes & dominos, ita ut nūquam à
Romanis urbe expulsi fuissent, aut in illorū ludibriū se-
pulchris inscriptum esset: Hic turba medicorū perijt. In
iureiurando suo Hippocrates per Apollinē iurauit pro-
misitq; doctorem, qui hanc artem docuerit, loco patris
habiturum: uictum, fortunas, ceteraq; quę illi opus fue-
rint, cū eo cōmunicaturum, cuiusq; proli equē tributurū
ac fratribus, quibus natura cōiuncti sumus: hanc artem, si
illis usus fuerit discere, sine mercede aut pacto doctū-
rū, nihil per iniuriā facturū, nemini rogatū mortiferam
portionē daturum, neq; id cuiquā consulturū, cū integri-
tate & pietate uitā artemq; seruaturū, laborātes calcu-
lo nequaquam incisurū, sed eius rei peritis id concessū-
rum, quascūq; domos intraret, solianodo sanādis egro-
tis operam daturū, omni uoluntaria & exitiali iniuria,
omni libidine, omni deniq; rei Venereę cupiditate remo-
ta: quę in corporibus siue mulierum siue uirorum, siue
liberorum siue seruorum curandis, quęq; citra curatio-
nem in hominum uita ac consuetudine uel uiderit uel
audierit uel quoquomodo cognouerit, quę in uulgus ali-
quando effēri non oportet, tanquam arcana & mysti-
ca sacra semper taciturum. Hęc ille. Ex eius dictis sa-
pienter sentiendo reflectq; iudicando Hippocratem omni
doctrina

Iusiurandum
Hippocratis.

Quę iurauerit
Hippocrates.

doctrina omniq; disciplina insignem fuisse: à quo etiā & Plato & Aristoteles multa didicerūt: cum alter in Cratilo, alter in libro de interpretatione sentire uidentur nomina rebus posita esse instituto non natura, quæ sententia puto non aliunde sumpta est, quàm ab Hippocrate in libro, qui demonstratio Hippocratis inscribitur, quem legens iudicare, & ut aiunt oculis cernere & manibus tangere poteris, si per ocium licet. Non erit igitur medicus iuxta doctrinam Hippocratis, ac etiam iuxta diuisionem Galeni duodecimo Methodi malus & sinister, non intendens sanitatem, sed ægritudinem, aut ægotantis mortem: talis omnino fugiendus est, & ab orbe & consortio hominum delendus. Hic est de illorum numero, quos princeps Arabum medicorum Auicenna maledixit dicens. Descendat de cælo ignis, & spiritus procellarū, qui faciat eos esse de suburbanis Sodomæ & Gomorræ. Sunt enim inquit Cordubensis Auerrhois peiores spoliatoribus mortuorum: qui solum uestimenta deportāt. In quos & Damascenus proclamat, cū inquit eos esse, qui animam suam dantes secularibus diuitijs, fundamēta ipsius medicinæ & artium doctrinā penitus neglexerunt. Galenus in Libro de clementis autoritate Hippocratis inquit, Medici quidem nomine sunt multi: opere uero pauci. Mesues iuniorum medicorum Euangelista inquit, Tu qui corporum curā geris, auxiliari ne differas, nam semel pereūti nulla sunt deinde suffragia: non igitur differas, quod nunc facere potes. Omnia tamē fiant cū præmeditatione. Nā ut Galenus in primo separatorū Hippocratis sermonū inquit, Nobilitas subiecti

Auicennæ
maledictio.

G 5 facit

facit nos in experimētis multum esse timidos. Debet esse medicus pius ac misericors, ut potius pietate uisitet, quam prēmij gratia. Quapropter inquit Mesues, Ratio clamat ad iudiciū, si pietatē & misericordiā deseris. Oportet igitur medicū cū aegroto lāguere, ac sanitatē affectare. Qui enim respicit super egenū ac infirmū, in die mala liberabit eū dominus deus noster. Caueas tu medice, ne amor aut precii, aut spes, aut timor, aut minae, uel alia humane fragilitatis accidentia te circūueniāt, ut decliuus sis a recto. Sunt enim coeli, qui arguunt, elementa quę seruiunt, & si nihil in hoc sæculo, erit in posterum cruciatus gehennę. Si arsiua & acuta fuerit ægritudo assistat medicus semper infirmo. Nam ut Razes decimo inquit ad Almanzorē in ægritudinibus arsiuis necesse est, ut medicus semper assistat. In alijs ægritudinibus bis in die manē & uesperī patientem uideat. Nullum patientem non requisitū uisitet, nisi fuerit pauper uel affinis aut domesticus & amicus. Oportet infirmis semper salutem promittere, nunquam illos a spe deponere, & si ipse desperes. Quapropter Cassiodorus inquit. Naturalis cura est ægris letitiam dare, nam fac inualidum gaudere, & sanatus erit. Non suscipiet medicus onus malarum ægritudinum sub spe lucri, dicente Mesue, Nolite o medici malarum ægritudinum curę onus suscipere, nec nomē subire medici mali. Quare Razes x v. continentis inquit, Curandi sunt a te o medice morbi faciles, & fugiendi, qui fallaces sunt. Prudentis enim medici est insanabiles, ac desperatos morbos non curare, ne hominem occidisse, qui sorte sua interiturus erat,

erat, existimetur. Debet & medicus à pharmacopola uel ab amicis, qui patientem uisitarunt, inquirere de patientis ægitudine ac de illius accidentibus, de appetitu, de somno, ac uentris lenitate & similibus, & si febrem patiat, qua hora inuadat febris, & si cum rigore, & si in parte aliqua doleat. Cū medicus ad ægrū uenerit, salutet illum dicendo, Liberet te deus, uel, Salue frater, nec arteriam protinus tangat. Periti enim medici manum non protinus, ut ueniunt, apprehendunt. Sed primum hilari uultu resident, sermone leni sollicitudinē submouent, nam & medici conspectus, ac alia multa de facili uenarum rationem turbant. Medicus antequam aliquid ordinet, à parentibus ac amicis querat si confessionis sacramentum habuerit. Sunt enim medicis duo præcepta. Primum ut priusquam ad infirmorum curam deueniant, eos admoncant, ut medicos aduocent animarum. Alterum ne infirmis quicquā suadeant quod in perniciem uergat animarum. Vnde inquit Azaronus ægritudines nonnunquam inuadunt homines ex malitia regiminis cibi, & potus, & ex peccatis, & prauaricationibus, & ultima caussa ex maledictis demonibus, qui dicuntur Alabin. Medicus in omnibus sit prudēs, & cū ingreditur ad patientem circūspiciat si forte uiderit fructus, herbas aut fomenta, per quæ ex coniectura possit cognoscere ægitudinē patientis: qua coniectura usus est Galenus, dum à Glaucone duceretur ad uidendum medicum credentē se pati pleuretidem, cum tamen pateretur apostema iecoris. Vide librum de locis passis capite v. i. libri v. Notare debet medicus locum

Hilaris medicus esse debet.

Duo medicorum præcepta.

Quomodo tē-
gere debeat
venā medi-
cus.

Mendaciū
officiosum in
medico.

locum domus & aërem illius, laudare debet si decens fue-
rit aër: aut reprobare, si fuerit malus. Postea hilari uul-
tu & facie serena faciem prae notet: nam ut inquit poëta.
Hec quā difficile est crimen non prodere uultu. Nam in
facie magna est uirtus. Ex dispositione enim faciei co-
gnoscere potest uigorē, mortificationē cādoris naturalis
manantis ex corde. Debet & medicus Arteriē pulsatile
tangere, & quatuor digitis manus dextrae cum silentio
pulsus inquirere etiā utriusq; brachij: & omnes diffē-
rētias notare usq; ad cētēsimā si necesse fuerit uel ad xx.
ut alij, ut discernere possit medicus an pulsus sit aequalis,
an inaequalis, ordinatus an inordinatus, an interfectus
in medio cadens, quas differentias non poterit quandoq;
cognoscere, nisi post multas percussiones. Post cognitio-
nem pulsus tangat pectus, hypochondria, regionem icco-
ris. Videbit linguam, dentes ac oris particulas omnes.
Postea lotium ac urinam perpendat, & consideret, quae
consideranda sunt. Caueat tamen ne in praesentia patien-
tis iudicium ferat de pulsu uel lotio. Est enim aeger sem-
per attentus, ut audiat, quae medicus de eo dicit. Medicus
ad aegrum reuersus salutem certā promittat, nec eo casu
uereatur mēdacijs uti, & si aliqui de mēdacio Abrahā
notēt apud Pharaonē Aegyptiorū regē de uxore, quod
soror erat, dicēdo: Sunt enim medicorū mēdacia offi-
ciosa nō perniciofa, iuxta illud: Promittunt medici: tractant
fabrilia fabri. Ordinabit medicus, quae ordinanda sunt,
hortādo patiētē ut praebet seipsum: quae oportet, facien-
tem, suscipiendo quae parantur ab amicis & famulis.
Sit igitur in cunctis medicus prudēs, in omnibus uideat
lotium,

lotium, egestionē, sudorē, uomitum, sputum, ut cūcta bene perpendat. Audiat ab ægro, & ab astantibus omnia, quę poterit audire de ægri accidētibus. Et ut inquit Damascenus oportet de omnibus ægrum, unde ægritudo nasci solet inquiri tam in exterioribus, quā interioribus, neq; te ægrum per omnia interrogare pudeat.

DE PRVDENTIA MEDICI IN
interrogando & pronosticando.

DOCTRINA VIII.

SI DE NOVO medicus ad curā alicuius ægroti
uocatur, querat an aliquid illi factū fuerit, & quę
remedia, & si nocuerint, nō laudet, si uero iuuerint non
laudet. Nam ut est in Adagio Vulgus nugis pascitur.
Tria medicus sapiēs petet autore Galeno lib. 1. de mem-
bris dolētibus. Primo mēbrum in quo est ægritudo. Secū-
do passiōē. Tertio symptomata, & horū caussa in noti-
ciā illorum ueniēs. Cōsiderans imprimis præterita ipsa
dearticulatē perquirat, interrogās quo tempore, qua die
ac hora patiēs ægrotauerit, & si aliās passus fuerit talē
ægritudinem, quo regimine usus fuerit. Quo ad sympto-
mata perquirat de accidētibus animatorū mēbrorū an
patiatur dolorē capitis, aut uigilias superfluas, uel insom-
nēitates, & de accidētibus spiritualiū membrorū, & an
bene spiret, & si habeat circa pectus incendiū. An patia-
tur tremorē cordis suspiria, quantū ad nutritiua mēbra,
an appetitus sit prostratus, sitiat uel famescat. Si cibū &
potum retineat, uel uomat, si assumpto cibo grauetur, si
fluxū uētris aut urinae sudoris, mēstruorū uel emorrhoy-
dū habuerit. Ex his enim præteritis, & præsentibus ui-
delicet

Tria petere de-
bet medicus.

delicet urina, egestione, sudore, & alijs existētibus mutatis & qualitate mutata, medicus in operatione sua fortunabitur. De prenotione dixit Gale. in lib. prenotionū. Nō circūambulo prędicās meas prenotiones, & curas, ne medici odiāt me & dicāt diuinatōrē & magū. Quia propter cōueniēt medicū esse sagacē, astutū, non precipitem, nec festinū in futurorū pronūciatione. Nihil igitur medicus in prima uisitacione iudicabit de futuris, expectabit futura signa subsequētia in patiēte. Si sunt signa bona & pręualuerint, pronūciat de salute, si uero econtra de perditione. Sit tamen in sermone semper dubius, quia dicit Gale. v. separatorū sermonū. Oportet medicum studiosum esse, ut nō aliquid absolutē prędicet. Nā morborū & pręcipuē acutorū nō oīno certē sunt pronūciationes salutis, aut mortis, licet neq; Cronicarum, saltē quo ad eorū initia, quod propter naturę diuersitates euenit & inordinationē. Cū enim ostēta, p̄digia, mō struositates interdū occurrāt in agritudinibus, ueluti in naturis, ut habet Auerrhoys v. 11. Colliget. Quare secūdo de membris passis Gale. inquit, Semper secūdum totā uitam meam meipsum ab audaci cōfessione & iudicio abstinui, & medicans usq; ad senectutem, nunquam usq; hodie erubui secūdū curā uel pręnunciationem ut alij gloriosissimi medicorū, nō enim debet medicus ad interrogata subito respondere: sed prius super ea cogitet. Ait enim Damascenus, Si interrogatus semper uelociter respondet, dubitandū est. Et ut quidā medicorū dicit. Medici est suspectas agritudines aggrauare. Debiles uerō eorū in dubio ponere, in hoc tamen semper modus adsit.

Sic

sic se habens medicus, neq; erubescet, neq; diflorū suorū eum penitebit. De salute autē iudiciū depositurus medicus sermonē amplificet, & letūse ostēdat, nunquā uerō sic de morte. Non presumat medicus alicui patienti infra limitatum tempus salutem promittere, sed fideliter se operaturū iuxta sapientum doctrinam.

DE MEDICINIS PURGANTIBVS, ET
quomodo curari debeāt per eas egrotātes.

DOCTRINA IX.

DE MOTIONE corporis, quæ sit per pharmacias ita scribit Plato in libro uniuersi. Tertia cōmotionis species tūc demū, cū summa cogit necessitas utilis, aliter uero nullo mō sana mētis homini suscipiēda medicorū illa purgatio est, quæ pharmacis, id est solutiuis medelis fieri solet, morbi enim nisi periculosissimi sint pharmacis irritandi non sunt. Hæc Plato. Cornelius Celsus lib. 1. cap. xi. ita scribit. Nunquam in aduersa ualitudine medicamentū eius rei causā rectē datur, nisi ubi hic morbus sine febre est. At ubi febres sunt, satius est eius rei causā cibos, potionesq; adsumere qui simul & alāt, & uentrē molliāt. Hæc ille. Erit igitur in usu medicina potius cibalis quā pura. Vnde Damasce. in lib. separatorū sermonū ait, Medicina, quæ tēperamēto uicina est, salubris est & odorifera. Si secūdū eā cibis fieri possit optimū esset medicamētū. Quare aliquādo cū decoctione carniū māna exhibetur, & aliquādo cassia fistula, & mercurialis & borrago. In curis passionū quæ secūdū discrasia fiūt, optimē operātur illa, quæ sanāt discrasia, & cum hoc possunt nutrire. Solutiuas medicinas, quoad fieri potest, deuitet medicus christianus, & illarū usum

Notatu
dignum.

LIBROS
DEL DR.
L. MARCO

Turbith mul-
tos turbat.

differrat, quātū poterit. Et si eis uti oportuerit, expedit, ut eas cognoscat, ut ne ordinet pro salutari letiferam. si scamoniū ordinauerit, cognoscere scamoniū debet scientia certa, et nō cōiecturali, quod fieri nō potest ī Gallia, cū Galli herbam ex qua fit scamoniū nunq̄ uiderint. De Turbith, qui multos cōturbat, nullam noticiā Galli nec Itali habent, nec certā nec coniecturalē. Est enim ignota radix cum sua herba. Cauere quoq; debet medicus ne in substantia medicinarū sint adulteratæ ac falsificatæ et corruptæ, aut nimia uetustate cōsumptæ spiritū ac uirtutē nō habentes. In cura ægritudinis nō dantis inducias, ut in colica uel angina, expedit medicū promptū, solertem, ac copiosum esse in exhibendis remedijs, gradatim tamen unū post aliud. Plurimū laudandus est medicus copiosus, si tamē oīa cū ratiōe faciat. Caueat medicus ne sō mētatiōes in frigidates uel embrocas circa aliquod mēbrū applicet tēpore crisis, uel sudoris. nō debet medicus leui dolori in febribus medelā exhibere nisi excesserit dolor.

PERORATIO.

Nos certe fili charissime speculo Christiani ac fidelis medici finē adiuvante deo imposuimus. Sic deū omnipotentē suppliciter adorantes. Gratias agimus summe deus, illuminator mentū authorq; bonorū, q, nobis præter meritum ad absolvendū opus tantū tua gratia uires suppeditasti. Da precor clementissime Deus ueram lectori pio prosperitatē, infunde præterea lumen, quo uera passim discernat a falsis, ne uspiam, uel meditando, uel agendo, a tua uoluntate dissentiat.

A M E N.

IN LIBELLVM

DE GALLICA THERIACA
AD DOMINVM BARTHOLOMEVM

Argentarium, D. Hieronymum Montuum, atq; D.

Baptistam à Ferrarijs, Astensium medicorū

primarios dignissimos, Symphoriani

Campegij Equitis auriati

Epistola.

FA EST hominum cæcitas ac dementia
Hieronyme atq; Bartholomee amicissi-
mi, ut id se scire cognoscereq; autumēt,
arbitrēt atq; credant, quod nec intelli-
gētia capere possunt, nec ullo pacto as-
sequi, ut pote solis Græcis proprium, aut solis latinis à
iuuentute literis Græcis afflatis hominibus: quales fuisse
Hermolaus Barbarus, Leonardus Aretinus, Laurentius
Vallensis, ac Georgius à Valla. Et ex recētioribus Leoni-
cenus, Linacrus, Capius, Marcellus Florentinus, Ruellius
Gallus. Compertum est Arabes Theriacarum fabrifæ-
tores, qui post nocturnum (ut arbitror) somnū aut lar-
gissimam computationem foro assidentes, Mitridatum,
Theriacam, ac Triseram persicam scribunt. Hi peculia-
rem Theriacam non Græcorum sed Barbarorum, Ara-
bum, Persarum, ac Pœnorum asserunt necessariam esse,
atq; tutantur, quam tamen adulteratam esse certe scimus
et cognoscimus, uel ex hoc mihi persuadeo, quod nec
Andromachus, nec Galenus, nec Paulus, nec Oribasius

H cateriq;

ceteriq; Græci scriptores omnes eximia præfulgentes
doctrina, non talem Theriacam quam Auicenna, Razes
tradiderunt, sed aliam cõposuerunt, faceffant igitur mē=
daciſſimi iſti ac helleborofi ſomniculatores Antycirasq;
nauigēt. Quis enim niſi myops prorsus ſit, aut talpiniſ
homo oculis patentiffima ipſorum non cognoscat men=
dacia? quis diſcordantes nugæ non intelligat? quū inter
ſe Horologia cõueniant melius quàm ipſi inuicem. poſ=
ſunt quidē (nō nego) Arabes Arabibus, Aegyptij, Aegy=
ptijs Theriacam aduerſus illorum uenena componere.
poſſunt quidem & Galli Theriacam ac Mithridatū ex
rebus Gallicis cõficere. ſed à quibus, ſed quo modo poſ=
ſint, in hac noſtra gallica Theriaca ſufficienter oſtēde=
mus. Quā uobis Bartholomee Hieronyme atq; Bapti=
ſta ſuauiſſimi nominatim dedico: tum quòd doctiſſimi, tū
quòd bonarum omnium literarum ſtudioſi eſtis. hac ta=
men lege uobis dedico, ut eos à uirulentis obloquentium
morſibus tutemini, ſi placebunt, ſi uero diſplicebūt, quòd
uitio aliquo aberrrent, ut emendetis & ita utraq;
ex parte tuti & ſecuri in uulguſ procur=
rant, beneficium in ſe ueſtrum
recognoscentes. Valete
& Symphorianū
Symphoniace
amate.

DE THE

DE THERIACA

GALLICA LIBELLVS A DO

mino Symphoriano Campegio Lotharin=

gie Archiatrò ac Fanergie do=

mino compositus.

QVONIAM uerò medicorū po-
meria aliquo modo sumus in- Medicorū po-
gressi pergamus porro in ha- meria.
sce cōmētatiōes cōgerere, quæ
uellicatim hinc inde præcep-
mus, ut uarietas ipsa iucundio-
rem præstet, ac illic magis, si

Plautine loqui non dedecet, nostram racemationem. Igi-
tur in corundē uiretis amœnitatibus Theriacā obserua-
uimus bisariam intelligi. Nam uno modo ac proprie dici
Theriacam audies, quæ ex Therio id est uipera assuevit.
Alterā uerò sine permixtiōe id genus. Quādo simplicia
itē Theriaces noīe uocari reperies. Nā Auicēna secūdo
Canonis, Capite de squilla, Theriaca est inquit aduersū
uenena. Itē de Opopanace cum Aristologia inquit, pota
Theriaca est. Sūt qui nō ideo dici Theriacē putent, quia
Therion id est uipera pmixtiōem ingrediatur. Sed quia
aduersus theria hoc est feras ueneno imbutas præsentissi-
mum sit remedium. Plinius libri uigesimi capite ultimo
Theriaces confēssionem describit, qua sit usus aduersus
uenenata omnia magnus Antiochus, nulla prorsum mē-
tione uiperæ. At libro nono & uicesimo, fiunt ex uipera
inquit pastilli. Qui theriaci uocantur à Græcis, & mox
paulo significandum inquit uidetur è uipera tantū hoc

In theriaca nō
de necessitate
ingreditur ui-
pera.

Vnde theriaca
dicatur.

Antiochus
magnus.

H 2 fieri

fieri. Alibi in eodē libro Theriace uocatur excogitata compositio luxuriæ. fit ex rebus externis, cum tot remedia dederit natura quæ singula sufficerent.

PASTILLI EX VIPERA SIVE THERIACI ex Galeno ac Plinio.

CAPVT II.

Theriace proprietates.

EST AVTEM Theriace nobile illud ac celebratum medicamentum, ex eo dicta, quod medetur morbis uiperarum, auxiliaturq; contra uenena bestiarum, uel quod ex carnibus uiperarum conficitur. Quod et ipse Galenus euidenter ostendit, docens theriaces compositionem. Siquidem à capite et à cauda uiperæ quaterni digiti amputantur, membrana detrahitur, et una cum adipe intestina quoque eximuntur, reliquum corpus in aqua dulci cum sale et anetho coquitur, mox pane similagine purgatissime commixto in umbra seruatur, fiuntque troscisci medico effectu ad plura malorum genera mirabiles. Estque hoc pharmacium ut Græci uocitant auxiliorum saluberrimum malorumque discussuum. Plinius uero nec id omisit. Quid enim ab illo amissum est? qui quos Galenus ceterique medici trosciscos uocant, ipse pastillos appellat. Cuius uerba ex libro undetrigesimo subiiciam, quæ sunt hæc: Fiunt et ex uipera pastilli, qui theriaci uocantur, quaternis digitis utrinque amputatis, exemptisque interaneis et liuore spinæ adherente, reliquo corpore in patina ex aqua et anetho discocto, spinisque exemptis, et addita similagine, atque sic in umbra siccatis pastillis, quibus ad multa medicamenta utitur. Idem alibi tradit quosdam uiperis uti in cibis, quas quatuor digitorum mensura utrinque

Pastilli ex uipera.

Vipera aliquando in cibis datur.

utringq; præcisa, exēptisq; interaneis discoquū in aqua
aut oleo sale & anetho. Generosa igitur illa Antidotus
ab Andromacho seniore theriace à iuniorē Galeno, non
à Galeno medico eius sibi nomen usurpare cupiente, ut
credere, uisus est Auicenna à tranquillitate uocata est, ut
scribit Galenus, non à Tyro serpēte. Nullus enim est ser-
pens qui Tyrus appelletur, nec Theriaca à Tyro, sed
Theriaca à feris siue belluis apud nōnullos Græcos uo-
citata est, quòd aduersus omnes belluas ueneratas institu-
ta sit, uel à tràquillitate secūdu alios. ostendit Manardus
inter iuniores medicos maxime laudādu, ferus illu quē
in Antidoto illo sunt ponendæ, quibus Theriaci pastilli
conciunnatur, non ex Aegypto petēdu, sed in media ipsa
Italia reperiri. nos autē asserimus & in Gallia ipsa Nar-
bonensi reperiri plurimas uiperas, quæ in Theriaca re-
poni iure possunt.

Generosa an-
tidotus.Calenus.
Auicenna.

Manardus.

DE HEDICROO MAGMATE, QVOD

Alindarataron Arabes uocant.

CAPVT III.

SIMPLICIA medicamenta, quæ in Hedicroo ma-
gmate ingrediuntur dico non asserri ad nos, uel nō
sine macula, uel in totū ignorari puto. Ea sunt Aspal-
thon, Calamus aromaticus, xilobalsamō, Maron. Aspal-
thon uero nisi sandali uocati species sit, puto hoc tēpore
penitus ignotam, sicuti & Calamum Aromaticum. quod
enim uulgu eo nomine uocat, radix est, nō calamus, nec
ut arbitratur Manardus calami illius radix est, sed uel
acorus est, ut etiā suspicari Hermolaus quodam loco ui-
sus est, uel alia quedā res nobis ignota. ipse quoties Aco-

Ea simplicia
quæ non repe-
riuntur apud
nos.

Hermolaus.

H 3

ro opus

ro opus est, non vulgari illa radice, & iniucundi odoris, sed uocato Aromatico calamo, uti consuevit. Quapropter à uera Theriaca trocisci quos Alindaracarò Arabes uocant, Græci uerò Hidocroon reicendi sunt.

DE PASTILLIS DE SCILLA QVOS

Arabes de Squilla uocant.

CAPVT IIII.

Pastilli siue
trocisci de
scilla.

Getia est Oro
bus.

Scillæ uires.

SCILLÆ pastilli uel ut uulgato sermōe loquar Trocisci apud iuniores Pharmacopolis fiunt ex mediocri Scilla, & assam illam in olla & postea terūt illam & miscent cum farina herbi, id est Orobi quem nostri Getiam uocāt, & secūdū Andromachum sint due partes Orobi, & una Scille, & inde formētur pastilli. Iuniores medici accipiunt Scillæ partes duas & farine Orobi partem unam, inde fiāt trocisci. Scille contra rimas pedū crude partes oleo inferne factæ, aut cū resina subactæ imponātur: illiniuntur uiperarū morsus decocta in aceto Scilla. de ea dicimus ample, in nostra officina capite de aceto squillitico & in lothi squillitico. De Orobo scripsimus libro castigationum. i. cap. xxii.

SIMPLICIA QVÆ MAXIME VA-

lent, contra uenena & quæ in
Gallia reperiuntur.

CAPVT V.

Pharmacopo-
le ab Arabib⁹
deciuntur.

INTER reliquis errorum causas qui proximis seculis in medicina acciderunt, hanc fuisse non minimā puto, quod medici Seplastarij ac pharmacopole sere omnes de simplicibus medicamentis Indorum, Aegyptiorū, Arabum, ac Syrorum nihil cognoscētes Sarracenorum Mahu

Mahumetantium, Indorum, Ethiopū, arbitrio compo-
 sitiones medicaminum permiserunt. inde factū est quod
 generosa illa Antidotus ab Andromacho seniore uel om-
 nibus uel certe pluribus potestatibus carere inuenta sit,
 quas ei antiqui medici ascripserint. huic rei occursurus
 ego inter Gallos homo nouus & uix intra p̄prios lares
 (ut dici solet) cognitus, audeo contra eos insurgere qui
 auctoritatē sibi multis ānorū seculis p̄scripserūt. huic
 rei Hermolaus barbarus, Nicolaus leonicenus, Copus ba-
 filiēsis, Ruellius, Marcellus, Manardus, Petrus Barotius,
 Fuschius, Pandolphus collinatus, uiri inter iuniores scri-
 ptores multa prudentia, occursuri, maximum in Theria-
 cæ compositione errorem suis cōmentarijs castigant,
 ostēdētes multa nō affēri, & in totū à Pharmacopolis
 ignorari quæ in ātidoto descripta sunt. Hæ sūt, Myrrha,
 Balsamus, Rheon, Amonū, Casia, Schoenianthos, Nar-
 dus Indica, Malabathrum, Lennia terra, Cardamomū,
 Dielamum, Petroselinum Macedonicum, Scordiū her-
 ba, radix pētaphylli, Thlassi, Aspalathon, Calamus odo-
 ratus, ac alia quæ in libro nostrarum castigationum ac
 officina nostra ample docuimus, ad quem lectorem mit-
 timus, si per ocium licet. Cum itaq; hi qui Arabum pla-
 cina sectātur & qui nihil nisi quod ab India aut Arabia
 uenit recipere uolūt, in magna caligine rerū uersentur,
 facileq; infinitis errorū nexibus implicētur, cogitent stu-
 diosi, ut potius à simplicibus quæ in Gallia, Italia, Hispa-
 nia, aut Germania, nascuntur & nobis familiaria sunt,
 quàm ab Arabū lacunis simplicia medicamēta hauriāt.
 Quod aut̄ obijciūt, nihil nos p̄ferre posse ex nostris, qđ

Andromach^o
senior.

Hermolaus.
Copus.
Ruellius.
Marcellus.
Manardus.
Barotius.
Fuschius.

Quæ non repe-
riuntur simpli-
cia.

Contra Ara-
bes.

Pro Gallis re-
sponso.

H 4 calamo

Gallica the-
riaca.Quæ aduersus
uallēt uenena.

calamo aromatico, agalocho æqualiter confortet, ac ca-
lesfaciat. id respondemus, nostra culpa fieri, qui hoc ignorā-
mus, uerū id palatum nostrum nō fert, quia non titillat,
quod non ex Arabia aut India asportatur. Quapropter
necessariū mihi uisum est undiq; ualitudinis auxilia ex
simplicibus medicamentis quæ in Gallia nascūtur ad oēs
morbos construere, et uelut breuiarium Theriacā Gal-
licam colligere: ut sciam si quis mihi lāguor inciderit nō
facturos illos Indos ac Arabes ad me aditū nec capturos
occasionem. Ante omnia autem puto in promptu habēda
quæ subito desiderata difficillima uidentur, sicut Rutha,
Aristologia, Agaricus, et similia, quæ contra uenena ua-
lent ac in Gallia reperiuntur. hec enim sunt pharmaca
ex quibus uera Theriaca componitur.

THERIACAE GALLICAE

uera compositio.

CAPVT VI.

Scillæ pastilli.

Theriace
compositio.Valet & pasti-
nacha domesti-
ca siue bau-
chia.Sunt ista oīa
in Gallia nota.

ACCIPE pastillorū scillæ aūr. 43. seminis napi
allei domestici, et syluestris. agarici albi et le-
uis singulorū aūr 12. radice pentaphylli, prassij, pulegij,
gūmi, laricis, spicæ celticæ, id est, lauēdulæ, ameos, came-
dreos, gētianæ, herbæ perforatæ siue ypericonis, dauci, id
est, seminis pastinachæ syluestris, singulorū aūr 4. centau-
ræ minoris, Aristolochæ rotundæ, castorei singulorū aūr.
2. Nucum iuglandium, caricarum pinguium, ruthæ, se-
minis raphani, lupinorum, seminis apij, serpilli, trifolij,
bethonicæ, nucis auellane, aristolochæ longæ, consolidæ
maioris, dragontæ singulorū unci. 3. artemisiæ absyn-
thij,

ethij, baccharū lauri, salis marini, panis porcini, yreos sin
 gulorū uncias 2. ossis de corde cerui numero 6. seminis ci
 tri, pimpinellæ, granorū iuniperi, celidoniæ, seminis fe
 niculi, castanearum, radicis enulle cāpane, seminis ani
 si, seminis alteæ, camomille, cimini, coaguli leporis, glā
 diū querci, seminis rapæ, sulfuris uiui, abrotani, nepitæ, se
 minis porri & cepæ, pulueris corallorū alborū & rubeo
 rū, balauiliarū, seminis berberis singulorū uncias 2. cū
 dimidia: tribuli, Kalēdulæ, scabiosæ, mentastri, iringorū,
 affodillorum, pulueris cancerorum assatorum, sponse so
 lis siue intibi, roris marini, semperuiæ singulorū uncia
 1. cum dimidia, trociscorum siue pastillorum uiperæ aur
 24. succi lactuæ & papaueris albi, radicis taxi barbati
 singulorū uncias 2. Mellis gallici electi quod sufficit, uini
 Beluensis odoriferi antiqui trium annorum cocti lib. 4.
 liquefiant quæ ex eis liquefcunt, & infundantur quæ in
 fundenda sunt, & terantur sicca, & cribelentur, & con
 ficiantur cum melle Gallico, & reponantur in uase ui
 treato, & conseruetur theriaca, & non impleatur uas
 ut respirare possit pharmacum. Hæc theriaca gallica,
 morbos omnes qui corpori accidunt sanat, reptiliū pro
 dest morsuris, letiferisq; potionibus & humorū placat
 corruptionē. Qui autem biberit uenenum aut letale me
 dicamentum de ea bibat drachmas 2. cum bini uncia.
 Nonnunq; autem quæ momorderit serpens. Est enim hæc
 theriaca sublimior medicinarū compositarū, & proprie
 in uenenis serpentū scorpionis & canis rabiosi, & uene
 nis interficiētibus, & ad ægri tudines ex pituita ac atra
 bile, & efficit hæc operatiōes ppter formæ pprietatē eius

Panis porcini
 id est, ciclamē.

Vinum Belu
 se per antono
 masiam i Gal
 lia.

Vires theria
 cæ Gallicæ.

Formæ pro
 prietas.

H 5 sequentem

sequentem complexionem simplicium, & confortat spi-
 ritum ac calorem uiuificū. Consulo tibi de hac Antidoto
 accipere, quando frigido existente aëre iter agis, est enim
 uisceribus super omnia benigna. Noui autem eam & ad
 animæ prudentiam & acuitatem non esse inconferentē:
 sensus enim agere prompte efficit, & sincerum à uapo-
 ribus ostendens totum intellectum, & difficile passibile
 esse corpus præparat, ut neq; à delicio aliquo corrumpi
 possit, uaria enim & tanta mixtionis huius pharmaci
 uirtus præfatam eius uix passibilem efficit, & maximè
 ultra hæc aduersus ferarum mordicationes. infantibus
 autem omnino cauere oportet ab hoc pharmaco, maior
 est enim eorum uirtute magnitudo pharmaci, & dissol-
 uitur corpus & innatum spiritum extinguit. Quin-
 etiam si in calida terra conuersaberis, caue uti hoc phar-
 maco, & sufficiat tibi ea quæ ibi est caliditas. Quocirca
 neq; à primo ortu Iulij hominibus calidissimis existi-
 bus, & multum habentibus eam quæ intus caliditatem,
 non uidetur conueniens hoc Pharmacum. Cum enim fue-
 rit æstas consulo omnino non sumere de ipso pharmaco,
 calida enim existente constitutione ab ipsa theriaca cali-
 dior facta leditur corpus. Illis qui iam sunt in se-
 nio ac declinatione uitæ, cōsulo plurimum &
 non raro cum uino odorifero asumere,
 ut quod iam marasmatum corporis,
 & extinguitur innati calidi,
 reuiuiscere & reaccen-
 di possit.

SIMP

SIMPLICIUM VIRESCENTIAE

in Theriaca Gallica ingrediuntur.

CAPVT VII.

HVCVSQVE theriacae Gallicae compositionem
 & naturam ac vires paucis attingere visum fuit,
 tantum si adiecero singularem qualitatem earundemq;
 ex Graecis ac Arabibus autoribus uirtutem & operatio-
 nem. De Scilla superius diximus, cum de pastillis scille
 mentio facta est.

Vires simpli-
cium theriacae.

Napi à rapis longitudine imprimis differunt, quos
 apud Romanos Amiternum ciuitas in Sabinis laudatissi-
 mos mittebat. Est inter napes genus quoddam siluestre
 satiuum etià radicle perexiguae, nostri Rapontium uer-
 naculae dicuntur bunion, Graeci Napum uocant. Diosco-
 rides cap. de Napis & Rapa: semen Napi, & rapae anti-
 dotis & theriacis miscentur, uenenosis potionibus occu-
 runt, contra serpentis morsum & toxica dantur semen
 cum uino bibendum. Allium Auicenna cum uino dà-
 dum praecipit aduersus serpentium morsum. Galenus ue-
 ro theriacam appellat rusticorum. At Horatius in Epodo
 illud execratur. Edat allium cicutis nocetius, Odura mēso
 yūilia. Serapion uero inquit, allium est sicut theriaca ad o-
 mne genus ueneni. Et Auczoar ait concordati sunt oēs
 medici super alleis quod loco theriacae maioris offeratur
 ad resistendum omnibus uenenis frigidis, & etiam conse-
 runt calidis, & ad idem ualet & siluestre allium.

Ampliora de
 Scilla dixim⁹
 in officina no-
 stra in capite
 de Bolhot, &
 Oximelle, de
 Squilla.
 Napi.
 Rapontium.
 Dioscorides.
 Rapa.

Allium.

Galenus.
Horatius.

Serapion.

Auczoar.

Agaricus ut scribit Dioscorides cum aqua potatus
 omnibus uenenis cōtrarius probatur. Serapio auctoritate
 Abēmesual de pprietate agarici est laxare phlegma &
 est

Agaricus
 Gallicus.
 Serapio.

est cōtrariū uenenis & dosis eius est à drachma 1. ad 2.

Pentaphyllū Diosco. Pentaphylli radicem à Dioscoride commendatam in-

Auicenna. ter uenena mortifera Auicēna collocat, tantā habet apud

medicos nostri temporis auctoritatem, ut medicinā mor-

tiferam faciat salutarem, sicuti pedem coruinum: salutarē

autem perniciosam, ueluti radicem pentaphylli & eius

succum. De Pentaphyllo scripsimus in libro. 1. castiga-

tionum cap. x. in pentaphyllone sibi pugnare Theophras-

tum, Plinium, proinde & officinas hodie dissentire, ut

necesse sit hic labi, tu cui palma debeat ipse conijcito,

Dioscorides. ac uide. Dioscorides cap. de Pentaphyllone. quinq; foliū,

succus radicis eius mollis acceptus pottonibus uenenatis

occurrit. Multi pro pentaphyllone uulgarem accipiunt

quæ passim in uijs etiam stratis nascentem herbam, ego

non huius radicem accipiendam puto, sed eius quam Tor-

Tormentilla eadem cum Pentaphyllone. mentillā uocant, quam licet septisfolium maiore ex par-

te uideamus in Italia, hic hoc est in Gallia sæpius uidemus

quinq; folium.

Marubium. Marubium quod prasion eximie hæmothoicis utile.

Sunt qui asterion, Romani Marubium dicunt. datur ser-

pentum morsuris & his qui letale aliquid hauserint, &

Dioscorides. ut Dioscorides inquit uenena bibentibus subuenit.

Pulegium. Pulegium agreste ut Dioscorides scribit, aliqui Ca-

Dioscorides. lamentum esse dicunt: eius species tres sunt. Est prima spe-

cies folijs ozino similibus. Secunda species uocatur agre-

ste pulegium, quam speciem Latini Nepitum uocāt. Ter-

Pulegij spe- tia species similis est mentæ agresti uirtus tamen omniū

cies omnes cō- est morsibus uenenatis occurrere si bibatur, uenenis enim

tra uenena. potestatem amputat.

Lariccam

Lariceam uel Pencedinam resinam loco Terebēthine mercatores galli afferunt, arbor autem laricis nullum fructum affert, sed ex eius radice resinam trahunt. recentiores ac neoterici nostri communiter errant, ponentes resinam laricis pro terebenthina, laricis resina easdem uires habet ut terebenthina sed debiliores, & quia caremus uera terebenthina loco illius lariceā in theriaca posuimus. De terebēthina & laricea ample scripsimus libro. i. castigationum nostrarum capite xxv.

Laricea resina quā terebenthina nostri falso appellant.

In lib. i. castigationum ample scripsimus.

Spice Nardi sunt nouem species, inter quas est Celtica ualens cōtra uenena, & omnes herbas esse scias præter Indicam. de ipsa celtica ample scripsimus libro. i. castigationum cap. viii. & in horto nostro gallico: Genuates illam lauendulam nominant.

Spica Nardus nouē habet species.

Ameos ut scribit Dioscorides quando bibitur cū uino torsionibus confert & stransgurijs & morsibus uenenosis & prouocat urinam, & menstrua, & decoctio eius, inquit Abenmesuai, ponitur super puncturā scorpionis & aufert dolorem eius.

Ameos. Dioscorides.

Camedreos ut scribit Dioscorides quando bibitur cū uino aut sit emplastrum confert morsibus uenenosorum & si teratur & fiant catapotia & administrantur confert etiam contra uenena.

Camedreos. Dioscorides.

Gentiana ut inquit Guilielmus Placentinus radix eius in dolio seruata & tandem potata præseruat bibentes ab omni ueneno, pariter & comesta, & ut scribit Abix in gentiana est proprietās quæ confert morsui canis rabidi, & quæ est contraria uenenis mortiferis & aufert nocumentum eorum.

Guilielmus Placentinus.

Abix medicus Arabs.

Herba

Ypericon, id est, herba perforata. Herba perforata siue Ypericon ut scribit Serapio auctoritate Dioscoridis, quando bibitur cum uino confert morfu rutellæ.
Serapio.

Daucus. Daucus, id est bauchia siluestris ut scribit Diosco. semen eius cum uino bibitum contra uenena & morsum serpentum ualet.
Dioscorides.

Centaurea. Cētaurea dicitur & chironion, quia curatus ea Chiron sit de utraq; scripsimus lib. nostro castigationū. ca.

Galenus. xx. Galenus capite de terra lennia maxime laudat Centaurium minus & Marubium aduersus uenena omnia.

Aristolochia. Aristolochiæ apud Dioscoridem tria sunt genera, rotunda, longa, & clematicis, longa moribus uenenatis & potionibus uenenatis cū uino data drachma 1. medetur, & imposita id præstat, rotunda uero facit ad uiperarum morsum & ad alia uenena extrinsecus.
Dioscorides.

Castoreum. Castoreum ut scribit Dioscorides cum uino bibitum potiones uenenatas non sinit nocere.
Dioscorides.

Macrobios. Nux iuglans à iuando & glande uel potius quasi iouis glans, nam id genus arboris nuces habet suauioris saporis quàm glans, auto. Macrob. in Saturnalibus. Aristoteles de regimine principum ait. Qui uero comederit nuces cum ficibus & paucis folijs rutæ uenenum eadem die non nocebit ei. Isaac libro secundo Dietarum inquit.
Aristoteles.

Isaaci Dictis. Nuces à ieiuniis cum ruta manducatæ fiunt contra uenenum, & si ante cibum cum ficibus edantur contra rem uenenosam corpus descendunt. Et ut scribit Rabimoses lib. 1. cap. 4. Theriaca ex nucibus cōposita est, & insignis, ppter ea oportet ut habeatur parata, nullum enim uenenum operatur in eo qui sumit eam ante cibum: & componi

componi debet ex ficibus, nucibus, sale & ruta.

Nux quæ Auellana ab oppido Campaniæ ubi copio Auellana nux.
sior, cæteris minor est, hinc a poeta satyro, minuta nux
uocata. Auenzoar inquit, dicunt quidam quod comedere Auenzoar.
Auellanas & Nuces cum ficibus existit Theriaca par-
uis uenenis. Et Kyrandus capite de Auellanis. Auellana Kyrandus.
interiori cortice ablato non assæ ieiunis sumptæ fiunt cõ
tra uenenum.

Ficus siue sicca seu uirides è reliquis fructibus impen Ficus.
dio laudantur in cibis ut scribit Galenus libro de Euchu Galenus.
mia, & ex omnibus maximè nutriunt. Genera compluri
ma annumerantur, herculanæ harundinæ, callistru- Species cari-
tiæ, lanianæ, abbulæ, chiemariscæ, africanæ, lidie, & che carum.
lidoniæ. Galenus & Dioscorides præceperunt si res uene Dioscorides.
nosa timeatur ut accipiant ficus siccas cum nucibus qui-
bus uenenoſa ante comesta refrenantur, post comestione
non minus subueniunt.

Rutam ut Dioscorides scribit uenenis resistere docent Ruta.
mustellæ, quæ quâdo serpentibus dimicaturæ sunt, cibo Dioscorides.
eius armantur. Docuit & Rex Ponti Mithridates, qui Mithridates
cum fratris sui uideret insidias, rutæ folia uiginti cum nu rex.
cibus totidemq; caricis admixto salis grano quoti-
die ieiunus accepit.

Raphanum Androcides contra ebrietates mandi præ Raphanum
cipit, mire uenenis aduersari ueteres credidere, & semen
eius cõfert uenenis sicut theriaca. ample de raphano scri
psimus lib. i. castigationum. cap. xxiii.

Lupinus in aqua maceratus post coctionem pro ciba Lupinus.
rio est, aliter amaritudine gemina improbat, unde quid
Philosophus

philosophus dicere solebat, literas homini præstare quod aqua lupinis. ualēt lupini ad mundificandam faciem, & ad maculas abstergendas quæ ex rebus uenenosis sūt & occidunt lumbricos.

- Apium.** Apium folia habet petroselino similia uerum maior. Sapor est apio acutus & odoratus uelut aneto & feniculo, & ut Dioscorides inquit cōfert medicinis mortiferis & morsui uenenosorum.
- Serpillam.** Serpillum quod Græci herpillon à serpendo nomen accepisse author est Marcus Varro rei rusticæ tertio, ad medicinam efficacius siluestre. Vt Serpilli potentiam intelligas subdit Dioscorides theriacam in templo Aesculapij ab Antiocho rege Syriæ uersibus dedicatam, in quo non leuem sibi meruit portionem quæ sit ex serpillio, trifolio, aniso, feniculo, orobo, & apio, quæ datur cum uino, aduersus toxica & animalia uenenata.
- Betonica.** Betonica domum in qua sata sit tutam reddit à pilculis omnibus. Plinius hanc inquit qui secum gesserit herbam, à nullo poterit nocuo medicamine ladi.
- Dragontea.** Dragontea radicem (ut scribit Oribasius) bibant cū uino duersus uenena. Item dragonteam lichimachiam & mentam teres, cum uino bibant.
- Laurus.** Laurus Apollinis est arbuscula, ppter Daphnē quā amauit in ea deformatam, siue quod spectatissima nascitur in Parnaso. Eusebius uerò scribit eā soli dicatā, quoniā ignea est, unde odio maxime à dæmonibus habetur, siue quod plurimum sonat si iratur, quod prædicēdi artem designat. Sola arborum fulmine non tangitur. Et quādo sumitur in potu ut scribit Diosco. cū uino pūcture scorpionis

72 scorpionis confert, & aufert morpheam.

Artemisia ab Artemide dicta est, siue ab Artemisia re- Artemisia
regina.
gina, cū prius parthenis uocaretur, quæ omnibus scemi-
narum malis medetur. Contra serpentum morsus exhi-
betur. Vnde Macer ait:

Macer.

Affirmant quidam quisquis gustauerit illam
Quod nullo ualeat nocuo medicamine ledi.
Si muslo contrita recens seruabitur herba,
Viuum prædictis reddit medicabile morbis.

Auerrouis uero inquit artemisiam quoque secum ha- Auerrouis.
bentibus negant nocere mala medicamenta.

Iuniperus arbuscula in harenosis frequens nascitur, Iuniperus.
coma uiuens perpetua, durat & eius materia diutissime
incorrupta, quippe quæ senectam cariosam non sentit.
grana iuniperi sumpta sunt, ut Diosco. cæteriꝫ medici
scribunt, medicina contra uenena, cui non est par, &
morsum serpentis curant.

Tormentilla radix eadē est cū pentaphilone, quæ ad oīa Tormentilla est
pentaphilon.
ualet uenena, ut ample scripsimus lib. castig. 1. cap. 10.

Chelidonia herba est, qua oculis pullarū in nido ui- Aristoteles.
Conturnices.
sum reslituant hyrundines. Arist. histo. animalū s. scri-
bit Conturnices abire ducibus glottide otto et ortigome-
tra atq; etiam Cinchrino, à quo & noctu inquit reuo-
cantur. Vt ab intoxicatione quis præseruetur, ut scribit
Guilielmus Placentinus chelidoniam secum habeat, &
aliquando comedat, & succū hauriat: tunc inquit citius Placentinus
medicus.
uenenum de manu caderet, q̃ de ipso accipere posset.

Foeniculum Græco nomine marathrū, oculorū clari Foenicul⁹ græ-
ce marathrū.
tati nire confert. Angues per hyemem membrana cor-

I pori

- pori obducta sceniculi cibo impedimentū illud exuunt se-
Isaac. neclutē & uernationē uocitamus. Isaac Israelita inquit:
 Radix sceniculi cum succo & semine potata ualet con-
 tra isleritiam & contra uenena.
- Anisum.** Anisum in cōdimentis peculiarem gratiā habet à py-
 thagora inter pauca laudatum, siue crudū siue decoctū,
 apud Diosco. anisum uenenis occurrit.
- Castanea.** Castaneæ cum ficubus si comedātur ut scribunt Gale-
 nus & Diosc. cū pauca ruta præseruāt ab omni ueneno
 hominem, siue ante cibum siue post accipiantur.
- Euulla cam-
pana.** Enulla ut scribit Serapio autoritate Diosco. quādo
 bibitur ex radicibus suis confert morsibus uenenosis
 propter eius caliditatem.
- Althea.** Altheā siluestrem maluā dixere antiqui, cuius folium
 grādusculū est, et albæ radices, & ab excellētia effēctus
 aristaltheā apostemata fere oīa resoluentē. Maluæ gene-
 ra duo Pli posuit, quæ foliorū amplitudine discernātur,
 insatiuis maiorē Græci melopem, alterā ab emoliendo
 aluo malachrē dixere siluestrē altheā. Elixatura altheæ
 ut inquit Diosc. & maxime seminis eius cōtra oīa uene-
 na cum aceto aquæ mixto bibita opitulatur.
- Dioscorides.**
- Camomilla.** Camomillæ herbæ tria sunt genera, ut Diosc. scribit,
Dioscorides. in flore distantia, ea uerò quæ est albi coloris ad uenenū
 cū camedapne, id est infima lauro & camedreos & ca-
 mepiteos aquis ponderibus, & ieiuno bibita cū uino fa-
 cit mirifice.
- Ciminum.** Ciminū calidū est & ariā in tertio ordi-
Perliu. ne potū pallorē adducit, ideo Persius pallentis grana ci-
 mini, & Horatius, biberent exangue ciminum inquit.
 cum uino potum aduersum uenena remediū est, aduer-
 sumq;

sumq; virulentos morsus, & maxime agreſſe, ut ſcribūt Dioſc. & Galenus. Coagulus omnis ut ſcribit Dioſc. plus tamen omnibus leporis pondere granorū. 36. ordeī cum uino acceptus, morſibus uenenatis occurrīt.

Dioſcorides.
Galenus.
Dioſcorides.
Coagulus
leporis.

Glandes quos Sardi caſtaneas aut lepomata aut Ionis balanum uocāt ſtiptici, & caro ipſorum ut ait Dioſc. uenenis occurrīt. Quercus etiā ſtiptica, ſemen eius ſumptum uenenis occurrīt.

Glans.
Dioſcorides.

Sulphur uero ipſum cuius genera quatuor poſuit Plin. naſcitur in inſulis Aeolijs, inter Siciliam & Italian. Sed nobiliſſimum in Melo inſula, ut idem ſcribit. In Italia quoq; inuenitur Neapolitano Cāpanoq; agro & in collibus praefertim quod ē cuniculis eſſoſum igni perficitur. In Gallia etiā inuenitur, unde in ea plura ſulphurea balnea inueniuntur. Sulphur uiuum teſte Dioſc. uenenis cum uino bibitum reſiſtit.

Sulphur.
Dioſcorides.

Abrotanū ut ſcribit Dioſc. quando ſumitur in potu cū uino ualet potionibus mortiferis, et ſuſſumigiū eis ſugat oīa uenenoſa ex domibus, & ut ſcribit Macer ſerpētes nidore fugat, bibitumq; uenena illorum extinguit.

Abrotanum.
Dioſcorides.

Nepita ut etiā Macer ſcribit, ſerpentum morſus ſuperaddita trita nocere non ſunt, & pellit cum uino ſumpta uenena.

Nepita.

Cepae plura ſunt genera, nobilior eſt Aſcalonia ab opido Iudeae. Cepa oculos mordet, unde lachrimoſa dicitur à Columella. Si poſt comeſtionē ceparū uinū forte bibitū fuerit, cōtra morſus ſerpētū ualet, ut ſcribit Dioſc.

Cepae.
Columella.
Dioſcorides.

Porri duo ſunt genera ſeſeliū et capitātū ſeſtli Nero imperator authoritatē dedit, cum eis uteretur aſtius menſibus

Porri.

mensibus uocis gratia. porri, allia, & cepæ, si post comestionē eorū uinū forte bibitū fuerit, cōtra morsus serpentum ualent, & prosunt eis qui ueneno sunt infecti, & frigidis passionibus habentibus sunt ut theriaca, ut scribit Isaac Israëlita.

Corallus. Corallus ut scribit Razes 2. cōtinētis cap. 2. auctoritate Chuzi est planta fontis, et oritur iuxta napellū, & ualet cōtra morsum uiperæ & oēs mortiferas potiones quantum theriaca, & destruit operationem napelli.

Malua hortulana. Malua hortulanæ decoctio, ut idem scribit Razes ualet contra mortifera uenena.

Berberis semē bibitū, ut scribit Razes lib. cōtinētis 23. ualet ad uiperarū morsum, et cōfert uenenis mortiferis.

Balaustium. Balaustium flos granatorū medicīnæ idoneus, & tingendis uestibus, quarū color inde nomē accepit, ē granis autē pressis uinum educitur quod Græci rhoiton nominant. Razes 22. capite de granato. Granatum incidit acceptum uenenum, & abstergit stomachum.

Tribuli. Tribuli ualet cōtra uenena, unde scribit Rabymoses: quicūq; sumpserit uenenu ignotū sumat drachmas 2. tribuli cū uino & semine rutæ domesticæ uel agrestis.

Mentastrium. Mentastriū siluestre, ut scribit Plinius, ualet aduersus oīa uenena, & seruatur oīa folia arida ad farine modū.

Iriugus, ut scribit idem Plinius, ualet contra serpētes & uenenata oīa nascens, aduersus iclus morsusq; radix eius bibitur drachmæ pondere cum uino.

Affodilli. Affodillos Dionysius marem ac fœminā esse asserit, Hesiodus. & Hesiodus in siluis nasci dixit, bulbos eius cū ptisana decoctos aptissime dari, panēq; ex his cū farina subactū salu

salaberrimum esse contra uenena marina.

Cacri ut pli. scribit & Gal. i lib. simpliciu cōfirmat, triti potiꝫ recētes ex aqua, seu cinere asseruato, contra uenena oia, & maxime cōtra morsum canis rabidi maxime profunt. Intuba siue sponsa solis à ieiuno manducata, semper epaticis profuit, ut asserit Priscianus, eadem dicitur cicorea, ualet ut scribit Platearius, cōtra uenenum si sit ex morsu, trita uulneri imponatur.

Canceri flauiales.
Plinius.
Galenus.

Cicorea siue intuba.
Platearius.

Absyntium herba notissima, ualet ut scribit Serapio auctoritate Diosco. cū uino ueneno & conio & morsui animalis quod dicitur draco marinus, unde Macer: Obstat pestiferæ cum uino sumpta cicuta.

Absynthium.
Serapio.
Macer.

Salis modia Ancus rex millia sex in congiario dedit populis, & salinas in quibus sal primus insituit. Varro etiā uice pulmētarij sale usos ueteres scriptū reliquit, à quo inter cætera salitū deducimus, et salsamētū ad usum ciborū. Cum sale, organo & ysopo Diosco. addito melle fit medicamentū ad morsum uiperæ, & cū ficibus, ruta, & nucibus contra pestilentiam & omne uenenum.

Sal.
Ancus rex.
Varro.

Dioscorides.

Ciclamen, id est panis porcinus, ut scribit Auerrhous radix eius ualet cōtra serpētes oēs, in oībus scrēda domibus. De ciclamine multa scripsimus in Horto Gallico.

Ciclamen.
Auerrhous.

Irim quidam inter genera liliorū posuere, radice tantum cōmendatur nobilissimi odoris, ut salunca floret diuersi coloris specie sicut arcus cœlestis, unde nomen accepit, cum aceto, ut inquit Dioscor. contra uenenatorum morsus utiliter bibitur. De iride scripsimus in Horto Gallico, ac in officina nostra.

Os de corde cerui siue cartilago mēbra uitalia confortat

Serapio. fortat omnia, & ut scribit Serapio cap. 468. fumigium cum cornu cerui crudo fugat animalia uenenosa, & li-
matura eius cum uino occidit lumbricos, de illo scripsi-
mus lib. primo castigationum nostrarum cap. 35.

Citra. Citronū semē, ut scribit Diosc. aduersum uenena oīa
Dioscorides. prodest, morsuq; uirulentos, præcipue scorpionū, pestē
Auenzoar. arceet, mensrua agit. Et ut inquit Auenzoar. comedere
cortices citri cōfortat cor & oīa mēbra principalia, &
semina eorum habent uenenorū acuitatem remouere.

Pimpinella. Pimpinella, ut scribit Cōstantinus quarto panthegni
Constantinus. siue practice, ita dico, si pimpinella cum uino bibatur et
cum puluere gentiane, allei, cinamomi, & centaureæ ab
omni ueneno cor hominis defendit.

De libanotide Rosmarinus siue libanotis herba odorē thuris habēs,
lege hortum hæc trita & cum aqua sparsa per ædes pulices, nigellos
Galicum. necare dicitur: at succus eius pestilentiam, ac etiam regū
morbū pellit & uisum exacuit, ac cōtra uenena & aērē
infectum multum prodest.

Semperuiua. Sēperuiua eo nomine dicitur, quia nō perdit folia, sed
uiret semper. Et species sunt duæ, maior & minor, &
quando sumitur in potu curat morbū rutellæ, & cōfert
Macer. fluxui uentris, & ut inquit Macer: Taliter & cunctis
obstat potata uenenis.

Lactuca. Lactucæ à lacte autoribus Plin. et Var. nōiatur, naturā
habēt refrigeratricē, & ideo per æstatē grate stomacho
fistidiū auferunt, cibi appetentiā faciūt, & somnū consi-
Galenus. liant, ut Galeno placuit, succus lactucæ potus, ut Plinius
scribit ad duos obolos, serpentium iellus medetur.

Serapio de pa- Papauer albū ut scribit Serap. autoritate Abēmefuā
pauere. succus

succus eius quādo ex decoctione lauatur caput, facit dormire tēperate. De illo non de Opio posuimus in theriaca Gallica, ut tēperet caliditatē aliarū medicinarū. Et sic fecit Galenus in sua theriaca. Nam opium quod ex lacte fit papaueris nigri thebaici sumi per os non debet propter rationes quas posuimus in fine nostræ officinæ.

Opium per os
sumi nō debet

Mel primus ostendit Aristæus Atheniensis ut Pli. author est, alij inuentionē Theſſallis, alij Melliso Cræſorū antiquissimo regi assignant, nonnulli Baccho dederunt. Ouidius: à Baccho mella reperta ferūt. Itē; Liber & inuenti præmia mellis habet. Mel calidū & aridū in secunda mansione partium tenuiū, abstergens, uentrē suscitāt, urinā mouet, & uentrem nō subducit, nisi multa miscetur aqua. Tapſus barbatus siue stommos græce ut scribit Diosco. uulneribus recentibus singulare præsidium est, punctum scorpionis mitigat, ac ut expertus sum omni ueneno resistit.

Mellis natura
& origo.

Tapſus bar-
batus.
Dioscorides.

Kalendula succi si quis initio pestilentie febris uncias duas aut tres ad summū biberit, deinde uestimētis operiatur, liberū reddit ab ea labe, ut Alexā. Benedictus scribit.

Kalendula in
peste valet per
experientiam.

Scabiosæ succum multi ad hos usus efficacissimū prædicant, quo ueneni uis 12. horarū spacio propellatur.

Scabiosæ
virtus.

Vinum à ui nomen mutuatur, ut placet Varroni. Primus Aristheus mel uino miscuit suauitate præcipua, ut scribit Pli. & mulsi nutritu multos inquit longam senectam tolerasse constat. Pollionis Romuli exemplo, qui centesimum annum excedens cum à diuo Augusto hospite interrogaretur quam ratione uigorem illum custodisset, intus mulso, foris olco respondit.

Vinum.
Aristheus.

Augustus.

LIBELLVS DE
THERIACAE GALLICAE
PROPRIETAS.

Theriace galli
eꝝ virtus.

HAEC THERIACA nostra Gallica stomachum excitat, uetositatem mitigat, digestionem accommodat, phlegma & bilem educit, uitia quoq; pectoris, hepatis, splenis, & rheum curat & mitigat, caliginem oculorum & uertiginem capitis & rheumatismum faucium sedat, dolorem de thorace sedat, pulmones faciliat, cordis dolorem tollit, spleneticos curat, tussim soluit, omnem dolorem colicum cōpescit. Valet & ad omnia uenena serpentū, & aduersus omnia toxica, nocumētū medicinarū nocentiū prohibet, præsenuat hominem à uenenis mortiferis.

THERIACAE, AVICENNAE, RASIS,
Serapionis aliorumq; medicorum Arabum, ac Mahumetesium nocumēta.

Verę Galeni
theriace nō habet
cognitio.

NOS IN præsentiarū demonstramus q. nostra ætate ueræ theriaces Andromachi uel Galeni nō habentur certa cognitio, quando multa existant simplicia medicamēta, ad eiusdē cōpositionē necessaria, quæ nostro hoc æuo neq; à Græcis, neq; à Latinis, nedū à Barbaris, cognoscantur, quemadmodū superius cap. v. diximus, &

Galenus. libro nostro castigationū cap. i. Iam si ut scribit Gale. in libro de Theriacle cōpositione ad Pāphiliānū, Vnius medicaminis adulterati uitiū potest totā theriaces structuram corrūpere, qui nos sperare possumus eādē mixturā optime cōfici, ubi maxima ac præcipua simplicium medicaminum quæ in ipsa iungūtur, pars ignoretur? At eius ignoratiæ nulla alia caussa, nisi q. à Græcis ad Arabum

Arabū caligo. Barbarorūq; lupanaria defecimus. Cū itaq; hi qui Arabum

bum placita seclatur, in magna caligine rerū uersentur, facileq; infinitis errorū nexibus implicetur, cogitēt studiosi ut à fontibus potius Græcis, ac etiam Latinis, quàm Arabū lacunis theriacā naturæ humanæ amicā hauriāt.

Auicenna, Razes, Serapio, Antidotū quod Tyriacā à Tyro serpēte, quē huic Antidoto addere oportet, nomē traxisse asserunt, cū potius teste Galeno in suo de Theriaca ad Pamphilianū libro à trāquillitate quam ægris asserre solet, sic nominata sit, eiusq; Antidoti diuersas asserunt Arabes cōpositiones, & ad cōmendanda pigmenta quæ aliquando preciosa fuere propter raritatem, nunc uero adulterata, sophisticata, corruptaq; sunt, ingentes pecunias hauriunt. Et ut uerbis Plinianis utar, appendunt nāq; singulis lib. uicenis sextertijs, & infeliciū crudelitātē ut illis persuadeāt emere quæ noceāt. Nāq; alia stomachū ledunt, ut illorū terra quam sigillatam nomināt, alia caput ac spiritus aggrauant & stupefaciunt, ut Opium. Alia pallorē asserunt, & corporis maciē prout sunt adulterata illa ligna ac semina carpobalsamum, pilobalsamum, Amomum, & similia. Et ita frequēter accidit, ut hi qui illorum Antidotis ac theriaca usi sunt, minus morerētur quàm si bibissent uenenum. Quid quæso commercij opij theriaci mortiferi? uile est mihi colco

tar siue uitriolum minerale, uile est illorum adulteratū bdellium, uilis illa Mirrha fœtida nō odorata, uile asphaltum non Iudaicum sed adulteratum. Quid ad hoc respo-
debunt? edat si uelit Auicenna hyoscyamū & euphorbiū, bibat Serapio si placet Opium quod & Mesues cōsulet, sed hæc Cæpigijs non simet, nō apud se habebit

Auicenna.
Razes.
Serapio.
Galenus.

Plinij uerba
in suo metho-
do.

Antiquæ the-
riacæ nocumen-
ta.

Opiū uile ac
pernitiosum.
Mirrha &
bdelliū a phar-
macopolis vix
discernuntur.
Hyoscyamus
optum ac eu-
phorbiū phar-
maca perni-
ciosā.

I 5 hyoscyamum

Andromachi
ac Galeni the-
riacæ adultera-
te.

Frigidum com-
mentū barba-
rorum.

Simplicia adul-
terata quæ in
antidoto repo-
nuntur mythri-
datico.

Quæ pharma-
copolis inco-
gnita sunt.

hyoscyamū nec opium. Remitemus igitur similes lernas
syluestres illas rursus unde uenere. Nos uero albū papauer
aut laflucā loco opij ac hyoscyami in Gallica nostra the-
riaca habebimus. Quapropter hallucinatur medici iu-
niiores ac pharmacopole theriacā Andromachi ac Gale-
ni nobile quondā Antidotū apud Græcos, nō à tranquill-
tate nec à feris sed à Tyro nuncupantes, cuius etiā cum
certa non habeatur sciētia, nihil mirum si eos non præ-
stet effectus, quos de ea ueteres Græci ac Latini pollicē-
tur. Frigidum ergo plane est barbarorū hoc est Auicen-
næ, Rasis, ac Serapionis cōmentum, qui multa ac pluri-
ma in theriacæ descriptione commiserunt, sicut ut quoddā
princeps Arabum Auicenna bis repetit, Centaurion ac
Pentaphilon prætermittit. Ignorauit igitur uere theria-
cæ Andromachi ac Galeni Auicenna descriptionem.

DE ANTIDOTO Mythridatico cōtra uenena.

ANTIDOTVM Mythridaticū laudāt Barbari
ac Arabes medici eiusq; diuersas asserūt cōposi-
tiones ad commendanda Arabum pigmēta. Nāq; aliqua
caput ledūt, alia stomachū grauāt, alia pallorē asserūt,
et corporis maciē, et ita frequēter accidit ut hi qui illo
rum antidotis usi sunt miserius morerentur quā si bi-
bissent uenenu. Ea sunt mirrha adulterata, inodorata, ui-
triolum seu calcantū, festuca squinati non squinantum
xilobalsamū, Galbanū, follū Indum, casia lignea inodo-
rata, Hermodactilli, Balsamum adulteratū, Carpobalsa-
mum, bdellium adulteratū et inodoratum, Opium the-
baicum, Acacia, Therebētina, Calamus aromaticus, Bitu-
men Iudaicū adulteratū. Aliqua ex istis nostro æuo neq;
à Græcis,

à Græcis neq; à Latinis, nedū à Barbaris cognoscuntur, ut casia lignea, folium indum, acacia, balsamū, carpo- balsamum, xilobalsamum, bdellium, mirrha odorata, the rebentina ex grano uiridi & alia multa. Alia uero periculosa sunt ut opium, galbanum, uitriolū, nitrum, id est sal petreæ machinis bellicis ad expugnanda monstra uti- le. Hermodactilli qui aliquando & ut plurimum ignorā- tur à pharmacopolis, & loco illorū ephemeros & col- chicos uenenosos loco illorum ponunt. Alia uero inuti- lia, nullius ualoris sunt ut festuca squinanti. Antidotum igitur mythridaticum ab Arabibus ac pœnis inuentum non à Mythridate rege compositū, tāquam uenenu Per- sis ac Pœnis relinquinus. Plura ea de re offendes in no- stra officina, ac in libro nostrarum castigationum.

Rusticorū spo-
rius quā nobi-
liū simplicia.

ANTIDOTVM A MYTHRIDATE

rege Ponti inuentum ac probatum.

POMPEIVS autem magnus Mythridate deuicto in scrinio eius inuenit ipsius manu scriptā cōposi- tionem qua ipse præsumpta aduersus omnia beneficia in totum diem tutū se incolumēq; præstabat: in qua nuces iuglandes duæ, ficus sicca 2. rutæ folia 20. salis granū 1. in uinum contunduntur & deuorantur à ieiuno.

MYTHRIDATVM GALLICVM

aduersus omnia uenena.

ACCIPE rutæ uncias 4. nucum iuglandiū, auel- lanarum singulorum uncias 2. ficuum siccarum uncias 3. centaurij minoris uncias 4. Aristoloch. & rotun- de unciam unam, salis marini unciam dimidiam. Croci Gallici drachmas 2. Agarici gallici drachmas 6. seminis paslinachæ

Istod mythri-
datū Gallicū
ad plures va-
let egritudines,
in eo ingreditū
tur quæ a Ga-
lis inueniunt

pastinachæ syluestris, gētianæ, florū roris marini, id est li-
banotidis, seminis feniculi, anisi, passulorum, baccarum
lauri, Ciperi, singulorū uncias 2. cum dimidia scabiosæ,
chælidonie singulorū unciam unam cum dimidia, gum-
mi laricis uncias 3. Cancrorū fluuiialium adustorū un-
cias 2. limatur æ cornu cerui uncia 1. terēda teratur, infu-
datur in uino beluensi antiquo odorifero quæ infundēda
sunt, mellis gallici dispumati quod sufficit, misceatur &
seruetur, & sit dosis sicut auellana cū uino odorifero.

VIRTVS GALLICI MYTHRIDATICI.

MYTHRIDATICVM Gallicū cōfert eis quo-
rum in frigidatur corpora, & illis quæ cōstru-
ctionē habēt pectoris ac obstructionē iccoris sanat, ualet
ad tussim antiquā, & ad sanie in pectore & putrefactio-
nem humorū, ad diarriam, & incitat appetitū, facit colo-
rem uiuidum, calculū renū minuit, faciliat urinā, acuit
uisum, prohibet omnia uenena perniosa ne noceāt ho-
mini, & præseruatur hominē ab omni ueneno mortifero.

THERIACA MIRABILIS PROBATA

morsibus serpentum & reptilium.

Valet hęc the-
riaca ad va-
rias egritu-
dines.

ACCIPE aristolochæ lōgæ, gētianæ, raphani, pi-
retri purgati, baccarū lauri singulorū uncia 1.
aristolochæ rotundæ, Artanitæ, id est panis porcini, creos-
singulorū uncia, unaquæq; species per se teratur addēdo
mellis quātū sufficit, dosis drachma 1. uel drachma 1. cū
dimidia cū aqua calida. Antidotū Mythridaticū faciēns
ad omnem uenenatam potionem, & ad morsum ferarū
& canis rabidi, ac serpentum, totum corpus à malis hu-
moribus mundat. Valet in præservatione sanitatis, ita ut
aliqui

aliqui affirmauerūt quòd si quis omni mane comederit,
nō infirmabitur usq; ad diē mortis naturalis, nec passio-
nis periculū incurrēt. præsēuat enim ac cōseruat sanita-
tem. Accipe seminis feniculi, cymini, thini, saluie, pu-
legij, origani, ciperi, abrotani, raphani, seminis petrosē-
lini, camedreos, dauci, eupatorij, trifolij, serpilli sicci, gē-
tianæ, aristolochæ longæ, lauri, betonicæ, consolide ma-
ioris singulorum uncias 2, seminis rutæ, seminis erucæ,
acori, dragontæ singulorum uncia 1. hæc omnia pulue-
rizentur addēdo mellis gallici dispumati quod sufficit.
Dabis febriētibus post digestionem humorum cum aqua
lactucæ ad quātitatē auellanæ, simis sine febre cum ui-
no in modum auellanæ, detur uenenatis & morsu rabi-
dis ipsam mensuram à ieiuno. Aliqui addūt piper nigrū,
spicam & cassiam ligneam & piper album, sed hæc
quæres extra Galliā, nec necessaria sunt Gallis.

In præsēuan-
do sanitatem
prodest pluri-
mum.

THERIACA IOANNIS DAMASCENI

morsibus reptilium, serpentum, scorpionum
& mortiferis potionibus subuenit.

ACCIPE baccharum lauri, gentianæ, aristolo-
chæ longæ singulorum partem unam, costi ama-
ri, aristolochæ rotundæ, rutæ, singulorum partē dimidiā,
mellis quod sufficit addēdo croci, spicæ singulorū par-
tem quartam, dosis drachma 1. cum calida.

THERIACA DIATESSERON

ex inuentione nostra.

ACCIPE baccharum lauri, rutæ, aristolochæ ro-
tundæ, gentianæ singulorum partem unam, con-
fice cū melle dispumato, dosis eius ab aūr. semis ad aūr. 1.
confet

Theriaca de
quatuor reb.

confert morsui scorpionis & potui ueneni. Ab hac remota est mirrha, quia apud nos non reperitur bona. Nam teste Diosco. debet esse cum acrimonia, amara & odorata, ponderosa. & Oribasius dicit: mirrha amara est & bene olens & subacrum habet saporem, quæ omnia in nostra communi myrrha non reperiuntur.

Theriaca inuentionis nostre septem herbarum ionialium ualens ad omnia uenena, non à cõplexione elementari, quia calida uel frigida, sicca uel humida, sed quia abdita.

Herbæ istæ
sunt de melio-
ribus contra
uenena.

Accipe hypericonis id est herbe perforatæ, uince toxicæ, enullæ cãpane, raphani, diptami, aristolochæ longæ & rotundæ, laflucellæ singulorum uncias 3. omnia simul cõquassentur & decoquantur in lib. tribus aquæ usque ad consumptionem mediæ partis, & postea passentur omnia per pannum cum melle quod sufficit, iterum decoquendo fiat in modum theriacæ, & de ea capiat drachmas 2. aut tres. Vnaquæque istarum herbarum dicitur æquipollere theriacæ Andromachi, ita ut uulneribus uenenosus succus alicuius prædictarum datus in potu uulnera ueneno infecta purget & sanet, & sic antiqui purgabant uulnera omnia antequam noticiam haberent theriacæ. Si autem non inuenias diptamum quia propria est herba Cretæ insule, & apud nos non reperitur laudabilis, alias loco illius ponas in theriacâ, ut sunt ruta & scabiosa.

SIMPLICIA QUAE INVENIUNTUR

in Gallia, & ualent aduersus uenena.

RUTA, NUX iuglans, auellana, ficus, anchusa utraq; scilicet maior & minor, raphanus, similax aspera, scordeum, id est alleum syluestre, alleum domesticum,

mesficum, serpillū, trifolium, betonica, artemisia, absyn-
 thium, semperuiua, saphirus aniciensis, endiua sylue-
 stris, bacche lauri, sal, castoreum, assarū, valeriana, dan-
 cius, apium, aristologia longa & rotunda, gentiana, ci-
 clamen, yreos, pupillæ oculorum ceruorum, citrus &
 semen præcipue, pimpinella, castanea, iuniperi semen,
 semē feniculi, celidonia, agaricus albus & leuis, althea,
 canomilla, ciminum, pulegiū, coagulū leporis, quercus
 & fructus eius, cinis cancrorum fluuiatium, iringus,
 lac, malua, pix liquida, pentaphylon, prassium, rapa &
 semen eius, sulphur uiuum, peristercon id est columbi-
 na herba, tapsus barbatus, sanguis anatis, caro gallinæ
 nouiter occise si fiat malagma, cerebrum gallinæ bibi-
 tum, brioniæ radicis succus uncia i. semis, dragontea,
 cicorea, nigella, cepa, porrum, scabiosa, Kalendula, her-
 ba perforata, rosmarinus, oleum de auellanis, oleum de
 lateribus, mentastrum, semen coriandri, balaustia,
 anisum, tribulus marinus, acetum, laurus, abro-
 tanum, iringus, assodilli, acon siue dracuncu-
 lus, napi, bolus non armenus, sed allo-
 brogus, enulla cāpana, agrimonia,
 siue ut Leoniceus inquit eupa-
 torium, scilla, gummi omnes
 & præsertim laricis, quæ
 pro terebenthina po-
 nitur cum carea-
 mus tereben-
 thina.

FINIS.

Ayuntamiento de Madrid

17

PERIARCHON

ID EST DE PRINCIPIIS VTRIVSQUE

Philosophie, in quo præclarissima quæq; , & digna lectu

quæ Galenus in demonstratiuis sermonibus, & Aristo

teles in libris naturalium disciplinarum, ac Timæus

Locrus & Plato in libris de uniuerso scripse

runt , breuiter , clareq; & placido stylo

pertrahantur atq; declarantur sen

tentiæ: Symphoriano Campe

gio aurato equite, Lo-

tharingorum ar

chiatrò Au-

thore.

L V G D V N I

IN ÆDIBVS MELCHIORIS ET GA-

SPARIS TRECHSEL FRATRV.

M. D. XXXIII.

PANEGRICVM CARMEN

D. Sebastiani Coppini de huiusce
operis auctore.

Mæonio dignus memorari carmine salve,
Dignus & Andina Symphoriane Cheli.
Eximia superas rigidum uirtute Catonem,
Et iustum pulchra religione Numam.
Condis & ipse nouem docto sub corde sorores,
Et tua Picrio labra liquore madent.
Diuino æthereum transisti lumine cælum,
Atq; Panoniphæi mystica sensa dei.
Quæ proprium motus lustrat Latonius orbem,
Tempora cognoscis conterat atq; soror.
Ipse Solonigenas operoso in pectore leges,
Cæcropijq; tenes dogmata clara senis.
Non ignota tibi est rerum natura fluentum,
Et languore diu corpora pressa leuas.
Non meliora uiris Epidaurius pharmaca serpens,
Non pater inuentor primus Apollo dedit.
Cedet & ipse tibi Chiron magnusq; Machaon,
Ac Amithonius Cois & ille senex.
Quid referam innumeras inculto carmine dotes:
Te Venus & Pallas percoluere deæ.

CLARISSIMO NO

bilissimoq; atq; undecunq; doctissimo, utriusq; Iuris do-
 clori. D. Carolo à Stagno, sanctæ Romanæ ecclesiæ pro
 tonotario, Ludguñ. ecclesiæ Camerario, Ruthen.

Sacristæ, Symphorianus Campegius

Lugdunensis, Lotharingiæ

principis archia

tros.

S. D. P.

PARVVM QVIDEM tuo nomini lia
 bellum dedico uir clarissime, sed (ut spe-
 ro) nec inanè rerū, nec inopem. Multa
 & remota lectio, multa illum formauit
 opera titulum Periarchon, id est de prin-
 cipijs utriusq; Philosophiæ. Qua figura & Alcinoüs de
 principijs Platonicarum disciplinarum librum edidit.
 Tu uero electus potissimum, in cuius appareat nomine,
 non quòd rem tantillā tantæ uirtuti fortunæq; cōuenire
 arbitrer, aut hoc esse deniq; putem, quòd tuis erga me
 meritis debeat. Verum cum prodire nollet, hic in pu-
 blicum liber sine patrocinio, tuum præcipue sibi nomen
 inscripsit. Ex quo tutior foret atq; honestior. Quid
 quòd D. Antonij à Stagno Angolismensis episcopi patru-
 tui uita & gesta rebus à te magnifice gestis magna ex
 parte conuenire uidentur. Nam cum doctum in primis
 hominem fuisse cōperio, quòd de te quoq; consona omnium
 uoce percepi ac expertus sum. Nec in rebus publicis &
 consilijs, quæ immortalem illi gloriā peperere, illi cedis,

A4 2 tot &

tot & tanta breui temporis curriculo præclare gessisti.
 Taceo cæteras diuinas uirtutes tuas, quas epistolæ non
 capit angustia. Stulti enim esset uasum pelagus angu-
 sto uasculo uelle concludere. Nec eas attingere opus esse
 uideo. Animi enim magnitudinem res à te præclarissime
 gestæ testantur. De liberalitate autem tua tot & tanta
 à multis audiui, ac ego ipse expertus sum, ut obstupue-
 rint plurimi: tibiq; non immerito Caroli nomē inditum
 fuisse iudicauerim, quem cæteris mortalibus animi ma-
 gnitudine, & liberalitate præstitisse cognoscimus. hoc
 quoq; D. Francisci à Stagno Antislitis ecclesiæ Ruthen.
 patrii tui habere uideris, qui quomodo maximos habe-
 ret redditus, potuissetq; facile amplissimas coacervare
 diuitias, præter immortale nomen nihil habere concupi-
 uit, ea propter apud deum meruit, ut post eius mortem
 clareret miraculis. Et quomodo fuerim ab his humanissi-
 mis patribus tuis Antonio ac Francisco summo amore, &
 beneuolentia persecutus, ingrati hominis mihi uidebar
 officium, non aliquod meum opus extare, quod meæ in
 hanc Stagnorum familiam gratitudinis, & summæ in
 excellentiam tuam obseruatiæ testimonium perhiberet.

Accipe igitur Carole clarissime hoc exiguum
 Campegiij tui munusculum.

Vale & nos Sym

phoniace

ama.

EGYPTII quem nos deum, An plures di-
 theut nominant, Persæ syre, ma-
 gi orsi, unde oromasis, Hebrei
 illud quatuor uocalium ineffabi-
 le nomen utcunq; possunt expri-
 mūt per Adonai, Græci theos,
 Arabes alla, machomet abodi,
 nos uero christiani accepimus ab angelo Iesum. Sed cur
 uoluit deus quatuor ubiq; literis inuocari, forsitan quia
 & ipse per quatuor gradus cūctā disponit, scilicet essen-
 tia, esse, uirtute, actione componens. Diuos poëtæ deos
 appellant, quamuis sit unus deus, quando tamen numero
 multitudinis nuncupamus, diuersam nō numerositatē
 significamus. Ita interpretatus est Nicolaus Lyra. Quo-
 niam & psalmographus in hoc significatu deos pro ua-
 ria dei potentia usurpat, quod nec poëtæ fugit etiam
 Ouidio teste, qui sic cecinit in Fastis: Scilicet alterno uo-
 luit rudis illa uetustas, Nomine diuersas significare ui-
 ces. unde poëtæ uetustissimi carmen id extat à Seruio ci-
 tatum. Cœlicolæ mea membra dei, quos nostra potestas
 Officijs diuisa facit. Augustinus tamen in libris de ciuita-
 te dei hoc ascribit inscitie colentium, qui putarent mul-
 tos esse deos.

AEVVM pro tempore omnium domitore & cō Quid æuum,
 sumente Plato sumit hoc nitidissimo disticho.
 Aeuū cūctā rapit, fortunaq; tēpora mutat: naturā sortē,

nominaq; & faciem. Ab æuo sit æternus pro æternò
 & perpetuo, sed ab æuo & æthere cõpositũ est. Rerũ
 enim durationes & permanentie sunt quatuor: æterni-
 tas, æuũ, tẽpus, & momẽtũ. Aeternitas est infinita utraq;
 parte duratio, exors principij & finis. Acuũ duratio est
 principio finẽ copulans nullũ. Tẽpus est parte utraq; fi-
 nita duratio. Momentũ est impers durationũ terminus.
 Aeternitas est ut nullũ extremũ. Acuũ ut unũ. Tẽpus ut
 duo. Momẽtum ut nullũ fluxionis & successionis inter-
 uallũ. Acuum est ut æternitatis medietas. Tẽpus ut pars
 æui, instãs tẽporis extremũ. Aeternitas soli deo cõpetit,
 & in ea solus collocatur deus.

DE ORATIONE. CAPVT III.

An oratione
 flectatur deus.

EVENTILEMVS sodes nũquid deprecationibus
 flectatur deus, & ab ira resiliat. Et uidetur pijs re-
 silire, nec enim mobilem eũ esse potes inde colligere. Nõ
 enim ad hoc oratio ad deũ funditur, ut æterna providen-
 tiæ dispositio immutetur hoc enim ipõsibile est, scilicet
 ut aliquis aliud qd' desiderat assequatur à deo, pijs enĩ de-
 siderijs rationalis creaturæ cõueniẽs est q; deus assentiatur,
 nõ tanq; desideria nostra moueāt immobilem deum, sed ex
 sua bonitate procedit ut conuenienter desiderata persi-
 ciat. Cũ enim oĩa naturaliter bonũ desiderent, ad super-
 eminentiã autẽ diuinæ bonitatis pertinet q; esse & bene
 esse oĩbus ordine quodã distribuat, cõsequẽs est, ut secũdũ
 suã bonitatẽ desideria pia, quæ per orationẽ explicatur
 adimpleat. Quidã dixerũt nullũ esse oratiõis fructũ tam
 illi qui negabāt diuinã providentiã omnino (Sicut Epicu-
 ri) q; illi qui res humanas diuinæ prouidentie subtraherent,
 sicut

sicut aliqui peripateticorū, necnō & illi qui oīa quæ pro
uidētīe subsunt ex necessitate cōtingere arbitrabātur si
cut Stoici. Quidā uero ecōtrario diuinā dispositionē uer
tilē orationibus esse dicebant, sicut Aegyptij dicebāt q.
fatū orationibus & quibusdā imaginibus siue suffumiga
tionibus, siue incātationibus uertebatur. Idē accidit i ero
gationibus, & id genus reliquis pijs operibus. Hec à di
uo Thoma oīa tractātur lib. 3. cōtra gētiles. ualēt igitur
orationes nō quasi ordinē æternæ dispositionis immutā
tes, sed quasi sub tali ordine etiā ipsæ existētes. Nihil aut
prohibet per orationū efficaciam aliquē particulare ordi
nem alicuius inferioris causæ immutari deo faciente, qui
oēs supergreditur causas, unde Gregorius dicit q. nō mu
tat deus cōsiliū quamuis quādoq; mutet sententiā.

DE INSTANTI.

CAPVT V.

SCRIBIT Marcianus in musica trispoda trimi cur= Quid instans
tempus.
sus præfagia, hoc est extantis, instantis, & rapti: ex
quibus uerbis patet instans tēpus futurū dici, & extans
præsens, raptū præteritū. quare barbare balbutiūt recē
tiores philosophi, qui instans pro præsentī dicūt, cū extans
dici debeat. Aliqui tamē dicūt q. à nō stādo instans dicitur.
Dicūt enim in tria diuidi tēpora, præteritū, præsens, fu
turū. Ex quibus initio caret præteritū, exitu futurū, præ
sens qd' mediū ē, adeo exiguū et incōprehensibile ut nullā
accipiat lōgitudinē, neq; aliud esse uideatur, q̄ transactū
futuriq; coniunctio. Adeo porro instabile, ut ibidem sit
nunquā. Quia causa est (dicunt) ut à non stādo instans
dicamus. Quapropter (ut inquit Censorinus) Aeternū

A 4 4 tēpus

tempus est unum maximum, immensum sine origine, sine fine, quod eodem modo semper fuit, semper futurum est. neq; ad quenquā hominem magis quam ad alterum pertinet, quod in tria diuiditur tempora, præteritum, præsens, futurum.

DE ARTIVM INVENTORIBVS.

CAPVT V.

Doctrinarum
inuentores &
maxime Astro-
nomi aut Ma-
gix.

QVIS PRIMVS naturali uigore sit ausus oculos in cœlestia tollere, & diuinam fabricam speculari incertū est hoc, & in nature maiestate abditū. Sunt qui Zoroastrem, qui Hostonem intelligant, qui primi magiæ & sapientiæ sectatores extiterunt. Quod si cœlesti datur locus nil obstat de Endymione intelligere, qui primus lunæ uices & uarietates indagauit, aut Lynceo, cui fabula cernendi data, quod in geminis lunæ coitū deprehēdit. Quid & Anaximandrum intelligas? qui primus obliquitatē signiferi percepit, Signa deinde in eo Cleostratus, & primus Arietis ac Sagittarij. Sphera ipsam antè multo Atlas. Quidā hac Pliniana auctoritate moti Atlantem intelligunt, qui eo tempore quo Moyses natus est claruisse reperitur, qui Promethei erat frater maternus, & auus Mercurij maioris, cuius nepos fiat Trimegistus hermes, ut scribit Augustinus. Conueniens est quamlibet artem inuenientem ultra communes sensus ab omnibus esse admirationi, non solum propter aliquam inuentorum utilitatem, sed tanquam sapientem ab alijs differentem. Anticlaudianus luculentis uersibus peculiarem artificum dotem referentibus Dedalum extollit, quod apprimæ arces erigeret, quæ carmi

na, cum breuiter multorum complectantur ingenia non
uisa per incuriam omittenda, ait enim.

Vt Zeufis pingit chorus hic, ut Milo figurat,

Vt Fabius loquitur, ut Tullius ipse perorat,

Vt Samius sentit, sapit ut Plato, quarit ut Hermes,

Diuidit ut Socrates, ut Zeno colligit, inflat

Vt Brisso, studet ut Crisias, speculatur ut Argus

Temporis excursus, ut Caesar cogit, ut Atlas

Sydera perquirat, ut Zetus pondera librat.

Tanquam Crysippus numerat, metitur ut alter

Euclides, canit ut Phœbus, cithariz, at ut Orpheus,

Circinat ut Perdix, ut Dædalus erigit arces.

Fabricat ut Cyclops, ut Lemnius arma mouet, at

Instruit ut Seneca, blanditur ut Appius, urget

Vt Cato, succendit ut Curio, uelat ut alter

Disimulans, ut Soldius implicat, explicat idem

Vt Naso, uernat ut Statius, ut Maro distat.

DE MUNDO.

CAPVT VI.

MVNDVM latini totam machinam uocant, Quid mādus.
terrestre scilicet & terrenum orbem, in quam
sententiam pedibus uadit Plinius libro secundo natura-
lis historie, in hæc uerba: Mundum & hoc quod alio no-
mine cœlum appellare libuit, cuius circūflexu teguntur
cuncta. Nostri uero distinguunt uocantes hunc in
quo degimus mundum, superius cœlum à
cœlati similitudine, quod simula-
chris cœlestibus est
impressum.

Aa 5 DE

De amore er-
ga patriam.

PRO PONENDA enim est patriæ salus salutis li-
berorum. hinc Maro:

Vicit amor patriæ, laudumq; immensa cupido.

Versus in hanc sententiam Lucilij sunt hi:

Commoda præterea patriæ sibi prima putare,

Deinde parentum, deinde altera & ultima nostra.

Et luculenter Mar. Tul. locutus est: unicuiq; nostrum chari
sunt parètes, liberi, propinqui, familiares. sed oēs omnium
charitates patria una complexa est, pro qua quis bonus
unquàm mortē dubitauit oppetere, cū ei profuturus esset.

DE CREATIONE. CAPVT VIII.

An aliquid
ex nihilo.

PHILOSOPHI dicūt rē nullā gigni diuinitus ex
nihilō, quod sacrosanctæ Theologiæ dissentaneum
prorsus est, quæ uerè sentit deū creare posse aliquid ex
nihilō. Caterū Aristō. affirmat nihil ex nihilō fieri posse,
& hoc (Platone excepto) cōcedūt oēs philosophantes, un-
de Persi. Aegroti ueteris meditātes somnia, gigni De ni-
hilo nihil, in nihilū nil posse reuerti. Pie tamē religionis
affectu credūt deū ex nihilō res produxisse, & hac utun-
tur rōne. Vnūquodq; agēs sibi simile agit, agit autē se-
cūdum quòd est actu illius. Igitur agētis erit producere
effectū causando aliquo nō formā materiæ inherētem,
quod est actu per formā sibi inherētem, & nō per totam
substantiā suā, unde Philosophus in v. 11. Meta. probat
quòd res materiales habētes formas in materijs generan-
tur à materialibus agētibus formas habentibus in mate-
ria, nō à formis per se existētibus. Deus autē nō actu per
aliquid

aliquid sibi inherēs, sed per totā suam substantiam. Igitur proprius modus sue actionis est ut producat rē substantentem totam non solum rem inherentem, scilicet formam in materia. Per hunc autē modū agit omne agens, quod materiam in agendo non requirit. Deus igitur materiā præiacentē nō requirit in sua actione. Hanc autem ueritatem diuina scriptura confirmat dicēs Geneseos 1. In principio deus cælum & terram creauit.

DE GIGANTIBVS. CAPVT IX.

LVCRETIVS redarguit gigantum fabulam & Gigantes an fuerint
 pugnā, qui mythicē dicti sunt Pelion esse superposuisse, scilicet atq; esse frondosum immittere Olympū. Gigantes tamen fuisse sacra historia declarat. Hanc Lucretianam opinionem improbat libro de ciuitate dei decimoquinto Augustinus, Infideles non credunt esse magnitudines corporum longē ampliores tunc fuisse quæ nunc sunt, unde & nobilissimus eorum poëta Vergilius. De ingenti lapide, quem in agrorum limite infixum uir fortis illorum temporum pugnans & rapuit, & cucurrit, & intorsit, & immisit: Vix illū, inquit, lecti bis sex ceruice subirent, Qualia nunc hominum producit corpora tellus. Sed de corporum magnitudine plerūq; incredulos nudata siue per uetustatem, siue per uim minimum uariosq; casus sepulchra conuincunt ubi apparuerunt, uel unde ceciderunt incredibilis magnitudinis ossa mortuorum. Vidi ipse Campegius apud Valentiam nominatissimam Allobrogum urbem in cæno bio fratrum minorū ossa brachiorū & Alchatin unius gigātis, quē Geometri quadraginta pedum longitudine fuisse

fuisse colligunt ex membrorum reliquorum equali proportionem, hæc certe oculos nostros immani sua magnitudine attonitos reddiderunt. Ioannes Bocacius orator eximius, non compressu demonum, sed siderum uirtute gigantes oriri, et suo tempore historiâ coperti gigantis sic ipse narrat: His diebus apud Drepanum Siciliæ oppidum fortuito euenit, in radicibus montis qui Drepano imminet, nonnullis agrestibus domum pastorem fodientibus cauernæ introitus apparuit. Ingressi cum saculis fossores antrum amplissimum inuenere, et ibi hominem miræ magnitudinis sedentem uidere. Tremefacti remeant, ab antro egressi ad oppidum usque currentes obuius aliquid noui presagientibus uisa, gestaque referunt. Ciues et forte treceti attoniti narratione captis armis specus prodigium uisum intrant, hominem non uiuum sedentem conspiciunt. In cuius sinistra manu baculus tantæ altitudinis et grositiei erat, ut magni cuiuscunque nauigij antennam excederet. Qui tactus in puluerem euersigio corruit ad intra ut grauaret, plumbi quindecim cantariorum ponde continens hominis proceritas cotacla pariter in puluerem dissoluta est, tribus dentibus magni poderis, quos Drepanenses ad perpetuam rei memoriam seruât, exceptis. Cranei partem anteriorem adhuc firmissimam plurimorum frumeti modiorum capacem inuenerunt. Os eruris exesi admirantes hominem illum ducentorum cubitorum et amplius fuisse conspicientes cõieclarunt. Ioannes quoque pius Bononiensis orator facundissimus in commentarijs Lucrecianis suo tempore historiâ coperti gigantis sic ipse narrat. Vidi ipse non solus, sed aliqui mecum Vticensi litore molarum hominis dentem tam ingentem, ut si in nostrorum dentium

dentium modulos minutatim cōcideretur, centū nodis uideretur facere potuisse. Sed illum gigātis alicuius fuisse crediderim. Nā pręter quod erant omnium multo maiora quā nostra tūc corpora, gigātes lōge ceteris anteibāt. Sicut alijs deinde nostrisq; temporibus rari quidem, sed nunquam ferme defuerunt, qui modū aliorum plurimum excederēt. Plinius secundus elegantissimus nescio an doctissimus homo quanto magis magisq; pręterit sæculi excursus minora corpora naturā ferre testatur, qui etiā cōmentorat Homerum sepe carmine fuisse conquestum, Cum cecinit Satyrographus poëta.

Nam genus hoc uiuo iam decrescebat Homero, Terra malos homines nunc educat atq; pusillos. Causam Plinius cēset ignei elemēti superātis aquā, quod ui sua igenita corpora diminuit. Mūdus enim nūc uergit in epycorosin hoc est exustionē, cū antea essent scaturiosa corpora, cuius rei hæc affertur ratio, quod mundus in cataclysmū declinabat, hoc est aquaticā superabūdantiā, quæ magnitudinis erat excedētis in corporibus causa. Scribit Augustinus libro de ciuitate dei tertio, ex præuaricatoribus angelis cū filiabus hominū concubentibus natos esse gigātes, id est nimium grandes ac fortes uiros. Idē decimoquinto, ante paucos annos cū Romę urbis, quod à Gothis factū est propinquaret excidium, Romę fuisse feminam cū suo patre et sua matre, quæ corpore quodā modo gigāteo longē ceteris præmineret, ad quā uisendam mirabilis fiebat usquequaq; concursus. Et hoc erat maxime admirationi, quod ambo parētes eius nec saltem tam longi homines erant, quā longissimos ui-

dere

dere consueuerimus. Potuerunt igitur gigantes nasci.

DE VOCE.

CAPVT X

De voce.

SCRIBIT magnus Albertus in cōmentarijs di-
 slectionis uocē humano emissam palato per aērē cōti-
 nuari ad aurē peruenire: in quā recepta mouet quādam
 chartilaginē & sensum admonet & laceffit: assert hanc
 similitudinē. Si forte in fluuiū saxū proijcias dirūpitur
 uerbere mollis aqua, & factus subito quibusdam circulis
 unū post alios ad ripā tendit amnicā. Sic uox ferit aērā,
 aēr propinquū aērē, & sic per successionē tēdit ad aurē.
 Scribit Aristoteles libro de interpretatione, uocē improp-
 rie dici nisi humanā scriptibilē, articulatam, & aliquid
 significantem. Ceteros autem ut belluarum & aliarum
 huiusmodi rerum dici sonos & sonitus.

DE INANI SIVE VACVO.

CAPVT XI.

De inani siue
 Vacuo.

QUIDAM dicunt uacuum esse ens, in quo nō est
 corpus tangibile sicut Democritus & Leucip-
 pus. Quidam dicunt inane id appellari, in quo nihil est
 omnino, & ij hallucinātur, ut Lucretius hoc inane Gre-
 ce cenon appellāt. Sciendū Epicureos naturalium rerum
 duo ponere principia, plenū uidelicet & uacuum, & cum
 officium pleni corporis sit obflare & reniti, inanis uero
 cedere, in oībus plenis est inane quoniā penetrari possūt
 etiā solidissima. Aristote. lib. 111. Physicorū capit Py-
 thagoricos, qui uacuum esse dixerūt, utētes hoc argumēto,
 quod cinis tantū suscipit aque quantū uas uacuum capit,
 idē Pythagorici uacuum esse dixerāt, & ipsum ex infini-
 to

to spiritu coeli ingredi quasi respirando aërem ipsum & uacuum traheret, quod naturas ipsas distinguit, propterea quod uacuum separatio quædã est coru atq; distinctio, quæ deinceps sunt collocata, atq; hoc inquit primũ in numeris esse. Vacuũ enim naturã ipsoru distinguere dicũt. Vã cũ siue inane locus esse uidetur in quo nullũ est corpus, & cũ illis omne corpus sit graue aut leue. Fit igitur per rōcinũ ut id sit uacuum, in quo nõ est graue quicquã aut leue. Ibidẽ multis argumẽtis docet Aristlo. inane nõ dari, quoniã sequeretur inani cōcesso nihil posse moueri. Nam ut quidã terram ob similitudinẽ quiescere cōsuere, sic & in uacuo quoduis quiescere corpus necesse est. Non est enim quonã magis aut minus mouebitur. Quod nãq; uacuum est hoc differentiarũ est expers. Sic respondet argumẽto cineris, possunt etiã corpora non ob ingressionẽ in uacuum, sed ob extrusionẽ coru, quæ in ipsis insunt dẽsari, ueluti cũ premitur aqua sit ut aër, qui in ipsa est extrudatur. Eũt præterea incrementa non solũ aliquo ingrediente, sed etiam alteratione, ueluti si aër ex aqua fiat. Ibidem perfacile tradit Aristoteles esse perfacile soluere rationes corum, qui dicunt esse uacuum.

DE TEMPORE.

CAPVT XII.

CVM DOCTE satis & euidenter ostensum sit duo De tẽpore & esse corpus & inane, nunc posset oriri dubitatio, quid tẽpus. Posset enim quissiam dicere. At qui tempus est quid corporeum, quoniam est in corpore hoc est aër, & tamen nec est coniunctum nec euentum. Igitur aliquid est tertium præter corpus & inane. Respondet Lucretius tempus

tempus non esse corpus, imo proprie loquendo non esse. Sed numeratur tempus à rebus ut prisca à mensibus numerabant annos, & nos à cursu solis annum, tanquam uelit dicere Lucretius, ipsius tēporis superesse solum nomen, & ex temporalibus rebus denominationem. Contrarium sensit Aristoteles opinatus esse, tēporis solum tempusculum, hoc est extans, & momentū breue, nihil uelocius considerari potest, & hoc est continuare coniungereq; præteritum tempus cum futuro. Tempus sensum aliquem nō habet, sed id in quo est tempus. Mutatio omnis, ut inquit Aristoteles libro physcorum quarto natura est dimotiva, atq; in tempore omnia fiunt, & corrumpuntur, quapropter sunt qui sapientissimum ipsum esse dicebant. At Pythagoricus Pario rudissimum esse dixit, quia in ipso obliuiscuntur, qui rectius dixit. Sed quidnam sit tempus, & quæ sit ipsius natura, similiter est obscurum, & ex his quæ à maioribus nostris tradita sunt. Quidam enim uniuerſi motum. Quidam uti sunt quos uulgato nomine nominales uocant spheram ipsam esse dixerunt. Colligit Aristoteles libro naturalium tertio sine motu mutationeq; non esse tempus, nec tamen tempus motum esse neq; esse sine motu. Cum igitur motus non sit, necesse est ipsam aliquid motus esse. Probat Lucretius nullum esse tempus posse nisi res sint, à quibus denominationem tempus assumat, uerbi gratia nisi fuisset Helena, quæ materia fuit belli Troiani, nunquam Troia igne corruisset. De tēpore plura in campis nostris naturalibus, ac in symphonia nostra reperies, si per ocium licet.

DE PRIN

ARISTOTELES Physicorū primo de principijs affatim disputat, & prostratis opinionibus antiquorū sic scribit. Hæc etiā opinio uetus quædam esse uidetur, unū inquit & excessum atq; defectū principia rerū esse. Attamē nō eodē modo sed prisce, duo quidē agere, unū autē pati dicebāt. At posteriorū quidam ecōtra unū qdē agere, duo uere pati potius asserūt. Tria igitur elemēta rerū esse putare ex his & huiusmodi alijs animaduersis, uidebitur aliquā rationē habere. Ad patientiū enim sufficiens est unū ipsum. Et ut summatim loquar apud peripateticos sunt tria principia materia scilicet forma & priuatio. Cicero in Academicis lepide recēfens opiniones antiquorū de principijs sic est inter magnos homines sōna dissensio. Princeps Thales ē septē: cui sex reliqui cōsensisse primas serunt ex aqua dixit omnia cōstare. At hoc Anaximandro populari & sodali suo non persuasit. Is enim infirmitatē naturæ dixit esse ē qua oīa gignerētur. Post eius auditor Anaximenes īfinitū aērā. Anaximenes. sed ea quæ ex eo orirētur definita, gigni autē terrā, aquā & ignē, tum ex ijs omnia. Anaxagoras materiā īfinitā. Anaxagoras. tam: sed eas particulas similes inter se minutas, eas primum cōfusas, postea in ordinem adductas mente diuina. Xenophanes paulō etiā antiquior unū esse omnia neq; id esse mutabile, & id esse uerū deū, neq; natū unquā qdquā & sempiternū cōglobata figura. Parmenides ignē, qui moueat terrā, quæ ab eo formetur. Leucippus plenū & inane.

Democritus. izane. Democritus huic in hoc similis uberior in ceteris.
 Empedocles. Empedocles hæc peruulgata & nota quatuor. Heraclius
 Heraclitus. ignē, Melissus hoc quod esset infinitū & immutabile &
 Melissus. fuisse semper & fore. Plato ex materia in se omnia sem-
 Plato. per recipiente mundum esse factum censet, ideo sempi-
 ternum. Pythagorei ex numeris mathematicorum initio
 Stoicus. proficisci uolūt oīa. Stoicus mūdū sapientē inquit habe-
 re mentē, quæ & se & ipsum fabricata sit, & oīa mode
 retur, moueat, regat. Erit etiā persuasum solē, lunā, stel-
 lus oēs, terrā, mare deos esse, quod quēdā aīalis intelligē-
 tia per oīa ei permanet & trāseat, tamē fore aliqñ ut oīs
 Lucretius. hic mundus ardore deflagret. Vltima est opinio Lucretij
 corporū duplicē differētiā facientis, aut enim simplicia,
 aut cōposita existūt. Simplicia dicūtur, quæ nullis corpo-
 ribus stipantur: quæ prima corpora dicuntur ut atomi,
 elementa principia rerū, materia initialis. Cōposita uerō
 sunt quæ seminibus primis cōponuntur & uacuo. inter
 corpora sunt quædā solida ut elementa, flatuosa, inanis
 Heo omnia de principijs phi-
 losophorū sūt
 somnia & fa-
 bulæ.
 capacia, cōflata ex elementis, ppter ea fulminis duricies
 immodica & excedens ferme capē humanū, quoniā ex
 elementis constat tantum. Corpora prima secundū Lu-
 cretium sunt fractura & labe carentia.

DE SIMILITVDINE PARENTVM
 & filiorum.

CAPVT XIII.

Filij parētum
 similitudines
 representant.

DE SIMILITVDINE Plinius hæc graphice
 cōscribit libro septimo naturalis historiæ. Simi-
 litudinū quidē in mente reputatio est, & in qua credan-
 tur multa fortuita pollere, uisus, auditus, memoriāq; hau-
 ste imagines

stæ imagines sub ipso cõceptu. Cogitatio etiã utriuslibet animo subito trãsuiolans effingere similitudinẽ aut misce re existimatur. Ideoq; plures in hoĩe quã in cæteris omnibus aĩalibus differẽtiæ, quoniã uelocitas cogitationũ animiq; celeritas, & igenij uarietas multiformes notas iprimĩt, cũ cæteris animatibus immobiles sũt animi: & si miles oĩbus singulisq; in suo cuiq; genere. hæc ille. Aristoteles. Aristoteles uerò libro de generatione animalium secũdo de similitudinibus & earũ causis enixissime disputat opinioniones priscorum cõsultans, qui hoc ascribebant semini ex toto corpore defluenti. Gesticulationes referunt filij quæ sunt in parẽtibus, causa est quòd sicuti aues colorẽ in pennis eundem referunt, similiter mores parentũ filij repræsentant. Quoniã natura primi principij est immobilis: cum idem sit ipsum in filio, quòd fuit in patre, neq; mutari queat, necessariũ igitur esse uidetur eadem genitiua signa iẽsse filio, quæ inerãt patri. Si uerò filij parẽtũ mores repræscẽtẽt libro secũdo symphonie nostræ enixissime disputauimus, ubi opinioẽs priscorũ cõsultauimus.

DE PLVIA ET CIRCVLARI

generatione elementorum.

CAPVT XV.

IN COELVM tolluntur exhalationes terrestres & Pluie generatio. peruenientes ad tertiam regionem aeris mutantur in aquam, & hoc pacto ex fumiua illa materia, quæ igneæ naturæ uidebatur, fit in pluuiam transmutatio. In hanc sententiam ita scribit Apuleius Platonici in Apuleius. Cosmographia. Elementorum inter se mutui nexus atq; affinitatibus implicantur, & qũq; ipsi coniuges co-

Bb 2 pule

pulæ his ordinatæ uicibus attinenter ut hereant etiam grauioribus leuiora, quam in se habet tellus: et aqua ut alij putat uehit terram, aër ex aqua gignitur: ignis ex aëris cōdensitate cōflatitur, æther uicissim, ignesq; illi im mortalis dei uiuacitate flammantur, huius diuini ignis origine incēsi, per totius mundi cōnexa, illustribus faci- bus ignescunt superna. Est autem terra unde uenti, unde ignes, unde aqua, tanquā ex seminario plifico manāt. Nam Alberto magno teste libro primo meteororū aqua fit ex aëre et ecōuerso, aër ex aqua secundum disposi- tionem dei gloriosi et sublimis, qui dedit circularē ge- nerationem elementis. Non enim fit aër statim ex qua- cunq; aqua, sed fit ex uapore multo, qui remanet in aëre ppter suā caliditatē, et in sua naturali humiditate quā- do eleuatur à duobus elemētis, quæ sunt aqua et terra. et similiter aqua nō fit statim ex aëre multi uaporis in media aëris regiōe ubi frigus est, quādo p frigus uapor ille cōgregatus cōstare incipit et multiplicare in mul- tis puluis in seipsum reuolutus, tunc enim spissatur et fit aqua descendens per pluuiam uel alio modo quōd ex imbre creatur terra. docet idē Albertus sic quando ua- por exhalatus à terra est in tertia zona aëris tunc spis- satus frigore recedit ad naturam suam et cōuertitur in aquam, et cū pluit attrahit ipsum iterum caliditas loci et solis et regeneratur in nubes, uerūtamen cū descen- dit pluens non fit totus aqua, quia permista est cum ipso aliqua pars terrestris accidētali calore calida, et illa euo- lat ad superiora et manet in aëre. Sed ille uapor qui ex primitur frigido exprimēte in aquam est aqua humida descendens

descendens ad terram per pluuias, & sunt etiam in illo aque partes calidae ignitæ, quæ cū pluuiâ descendūt, & ille post pluuiâ liberæ effectæ iterū ascendunt cū paruis & subtilibus partibus terrenis ignitis, & remanent in alto cum eis, quæ sunt illic istis similibus.

DE GENERATIONE HOMOGENEÆ & ETEROGENEÆ, id est similari & dissimilari.

CAPVT XVI.

GENERATIO est duplex altera homogenea, id est similis, altera eterogenea dicitur, id est dissimilis. Homogenea priò & ex se cōstat ex homiomeria, ut os sit ex osiculis, sanguis ex sanguiculis. Ex similibus particulis natura propagatur animatis, quæ ex ambabus cōstat. Nō enim caput animatis caput simile est cū diuidi ualeat in diuersæ appellationis particulas, cū uerò in ossa os soluatur ut Cicero in carnes simile uocatur siue homogeneū. Nec solū animata, sed & inanimata censebat iste cōflare ex homogeneis, ut æs ex æris tenuissimis portioibus cōflari iudicabat. Albertus magnus libro quarto meteororū in hac significatione corpora uocat homiomeria, & idem eiusdem tractatu quarto sic ait. Dico autē illa esse homiomeria quæcunq; quidē in cōponētibus essentialibus partes dissimiles habent: sed in quātitatiuis partibus diuiduntur per similia sibi, eò quòd quælibet pars quātitatiua ipsorum noiatur noiē totius, & habet ipsius rationē, quælibet enim pars plūbi plūbū est, & carnis caro est. Talia autē sunt in genere triū differētiarū scilicet mīnerabilia, uegenabilia, &

B b 3 sensibi

sensibilia. Seruius libro quarto Aeneidos. Exoriere aliquis nostris ex ossibus ultor. secundum Anaxagoram qui hominiam dixit, id est omnium membrorum similitudinem esse in rebus creatis. Ergo sicut ex ossibus, sic ex sanguine et medullis. Nam omnia a parte sui transeunt in procreationem.

DE CONTINVI diuisione ac de infinito.

CAPVT XVII.

ANaxagoras nullatenus concedit inane dari, sed corpora in sectiones infinitas tradit esse diuisibilia, ut nullum tam exiguum frustellum sit corporis, quod non in minutiorē micā secari possit, quod et sensit peripatetici corū princeps Aristoteles: qui dixit quod infinitum secundum quantitatem uel formam est sic ignotum, quod non scitur ex qualibet aut quod sit constitutum. Et ad hunc sensum capit Aristoteles propositionē illā. Infinitum secundum quod infinitum est ignotum contra Anaxagoram, qui ponebat infinita principia rerū naturalium tam secundum quantitatem quam secundum quantitatem, ostendendo quod tunc nullum compositum naturale esset notum, quia sua principia ex quo essent infinita non essent cognita quae et quot essent. Nam infinitum secundum quod infinitum primo modo non est ignotum, id est quantum ad rationem formalem secundum quam dicitur infinitum. Nam finitas et terminatio est cognita, ergo infinitas et priuatio terminorum potest esse cognita. Item infinitum sub ratione infinitatis definitur saltē definitioe quid nominis, ergo ut sic potest esse notum. Et cum infiniti quinque sunt modi, et significationes ut in capitulis naturalibus et quarto symphonie nostrae ample dictum est, duarum tamē secundae et quintae plurimum praecipua cura est. Dicitur infinitum secundo id quod caret ex-
tremo

tyremo quod assequi & quo perueniri quis possit. Quin-
to dicitur, infinitū tū id quod perpetuā adiectionē capit
ut nūerus, tū id qd' infinitā abrasionē defectionē qd' pati
tur, ut cōtinuū & magnitudo. Quæ & utrāq; rōnē infi-
nitutinis recipit. Nā & secta deductāq; re i partes duas
alteri pti semp pōt adijci, ab altera semper pōt abradī.

DE TEMULENTIA VINI NAS-
tura & ebrietate.

CAPVT XVIII.

TEMENTVM uinum dicitur, à quo temulū quī-
dam defleſcunt & temulentum, unde temulentia
authore Plinio p ebrietate in reuerēde uetustatis exem-
plari apud antiquos scriptum est temulo hoc est uinu-
lento. Temētum dicitur quōd mentē tētet, quoniā, ut ele-
gāter Plautus inquit, uinū malus est luſator, pedes cā-
prat primum. Androcydes sapientia clarius ſubinde mo-
nebat Alexandrum ut uino tēperaret dicens: O rex cum
uinū bibis, memento te bibere ſanguinē terre. Nā cicuta
homini uenenum: cicuta uinum. Quæ ſi rex Merobibus
audiuiſſet menſam charo ſanguine nō poluiſſet, neq; re-
ſipiſcens fruſtra ingemuſſet. qui ſcripſerunt Alexan-
driada tutātur hunc, & ei multa uitio uerti à pseudoli-
ſtoricis aiunt, quæ rex minime patrauit, ut ſunt Græci
in hiſtorijs ſuis non hiſtorici, ſed mythiſtorici. Author
Lamprius in Alexandro māmce. lege Arrianū Alexā-
drū de uinulentia tuentem. Non igitur inſcito nec inele-
gāti epitheto riſus uocabitur temulus, quoniā ebrij in-
riſum ſunt poliuēs. Chriſoſtomus temulētia multicipi-
tem beſtiā uocat. Nā quēadmodū ſcylla & Hydra apud

Bb 4 Poetas,

poetas, sic et ebrietas multis capitibus armatur. hinc enim fornicatio, hinc ira: hinc mollicies, hinc turpes amores oriuntur. mox subdit: ubi enim temulentia, ubi uerba turpia, ubi uenter satur, ibi demones exultant.

DE TRIPLICI MOTU.

CAPVT XIX.

MOTUM triplicem peripatetici asserunt, aut in orbem ut cœlū, aut in centrū ut terra, aqua, aut à cœtro superius ut ignis et aer. Opinionē peripateticorū refutat Lucretius dicētiū oīa in mediū ferri suapte natura et sponte quæ sunt graua, aīalia autē motu circulari feruntur, quales animæ platonici peripateticiq; cōspicāter adscribit quæ eadē aīalia si corpus species recto motu ferūtur ob molis corpore grauedinē. quare cū spaciū et uniuersum sit infinitū, excluditur ex eo cœtrū uel meditullium, quod nullatenus in infinitate cadere potest. Aristoteles tñ illæsus ab Lucretianis est argumētis, utpote qui uacūū et infinitum ex summa rerum exploserit.

AN SINT ANTIPODES.

CAPVT XX.

SVNT qui dicant homines esse, qui uocātur antipodes ē pedū nostrorū regiōe collocati, qui tum solem uident cum nos noctem. de quibus Virg. in Georg. Illic, ut perhibent aut intempesta silet nox, Semper et obtēta densantur nocte tenebræ. Nosq; ubi primus equis oriens afflauit anhelis, Illis sera rubens accendit lumina uestper. Nam utiq; terra duas sibi partes hemicycliorum quadam diuersitate despicit, id est, unā habet supernatantem, quā nos habitamus, et ambit Oceanus, et aliam inferuētem.

tem. Sed hæc superior initium habet à solari ortu, illare
cipit à solis occasu, quem circulum Græci Orizōta per-
hibent. uerum quia ille zonæ uolubilitatem utriusq; par-
tis includunt, decē utriusq; circulo suo faciunt regiones
ē quibus hæc quæ à nobis habitatur est una, atq; ad aqui-
lonē uersus et septentriones ascendit. Altera quæ cōtra-
rio ad meridiem atq; austrum fert, quā habitare illi existi-
mantur qui uocantur Antici. Similiter ex infernalibus
duæ. sed hi qui à nobis obuersi memorantur antipodes, qui
cōtra illos quos Anticous dicimus, Antichithones appel-
lantur. Sed nos cum illis temporum diuersitas uelut qua-
dam contrarietate discriminat, nam cum æstate torre-
mur, illi frigore contrahuntur. Nam cum hic uer pube-
scit florentibus pratis, illic edomita æstas temporibus au-
tūnescit, hic bruma, solstitium illic apparet, nobis arctoa-
luntina spectare permissum, illis penitus denegatum. An-
tipodes autem nostri unum nobiscū tractum perferunt
hyemis, et flagrantiam cōmunis æstatis, sed noctē diuer-
sam diesq; cōtrarios, licet æstate grādes dies, prolixasq;
hyeme noctes, nobisq; septentrio cōspicabilis illos lateat
sine fine. hæc ex libro capellæ Geometrico excerpta sunt.
Quod sint quidam populi terræ inferiora habitātes, qui
alterius solem et noctem uideant, quales nuncupantur
Antipodes, uanus, stolidus hæc omnia parturit error.

D E A T O M I S .

C A P V T X X I .

EPICVREI duo principia faciunt asyntheta. Ari-
stoteles ac cæteri philosophi uocant Individua, ut
Socrates et Plato. Democritus uero Leucippus, Epicu-
rus

B b 3

rus, & eos Lucretius imitatus Atomos posuerunt: opinio-
 ne quorū sic Lactātius libro tertio redarguit. Atomī si
 sunt corpuscula & quidē solida ut dicunt sub oculos cer-
 te uenire possunt. Si eadē est natura omnīū quomodo res
 uarias efficiunt, uario inq̃t ordine ac positione cōueniūt,
 sicut literę quę cū sint pauca, uariē tñ collocatę innume-
 rabilia uerba cōficiunt. At literę uarias formas habēt: ita
 inquit & hęc ipsa primordia. Nā sunt aspera, sunt ha-
 mata, sunt leuia, secari ergo & diuidi possunt, si aliquid
 inest illis quod emineat, sin autē leuia sunt & humoris
 indigent coherere nō possunt. hamata igitur esse oportet
 ut possint inuicem cōcatenari. cum uero tam minuta esse
 dicantur, ut nulla ferri acie discidi ualeāt, quomodo ha-
 mos aut angulos habent? Idem Lactantius libro de ira
 dei Leucippū excordē uocat & cecū, qui aspera angula-
 ta, hamata rotunda, corpuscula dicere, id est, atomos.

DE MOTV an differat à mobili.

CAPVT XXII.

DE motu oper. eprecū uidetur quēdā attingere,
 quę lucernā peripateticā redoleāt. pro explica-
 tione ratiois præmittitur primo quod de motus natura
 duę famigerabiles inuētę sunt opiniōes. nam quidā utpo-
 te qui nōiales uulgo nōiantur dixerūt motū esse realiter
 idē cū mobili aut forma, quę ei acquiritur, unde motū ad
 substantiā uel qualitātē dixerunt esse idē realiter cū for-
 ma substantiali aut qualitate quę mobili aduenit, nec ab
 ea differre nisi ratione. Motū uero localē augmenti, uel
 decrementi, dixerunt esse ipsum mobile aliter se habens
 quā prius, respectu loci aut secundū extensionē. alij au-
 tem

tē quos reales appellāt. posuerunt motū tam à mobili q̄ à termino motus secūdū rē fore distinctū. Adde q̄ de motu dū ē ponūtur distinctiōes, quarum prima est quòd motus capitur dupliciter, cōmuniter & propriē. Cōmuniter capiēdo motū sic se extendit tā ad mutationē subitā quā ad motū successiū, & sic ad cuiuscunq; prædicamētī rē potest esse motus per se uel per accidēs, quia in unoquoq; prædicamēto potest fieri trāsmutatio ad actum. Propriē sumitur motus pro trāsmutatione successiue tēpore mensurata, & sic solū ad tria prædicamēta est per se motus, uidelicet ad qualitātē & quātitatē & ubi, licet ad substantiam sit mutatio per se, & ad alia sex prædicamenta sit mutatio aut motus solum per accidēs, ut quinto & septimo physicorū est animaduertere. Secunda distinctio est quòd motus dupliciter sumitur, uno modo materialiter, & sic est forma (ut realibus placet) fluens sub quo mobile non quiescit, sicut esset albor remissus sub quo est mobile dum actu transmutatur ad colorem album intensiorem, & motus sic sumptus definitur à patre impietatum Auerrhoe quarto tertij physicorum, quòd est generatio partis post aliam illius profectiōis, ad quam tendit motus donec perficiatur & sit in actu. Alio modo sumitur motus formaliter pro fluxu quodā seu uia in terminum acquirendum, sicut est fluxus illius quòd transfer tur de loco ad locū, & tunc describitur à Liconēse quòd est exitus de potētia ad actum. Motus primo modo sumptus est de genere termini ad quem, sed motus secundo modo sumptus est de genere passiōis. Tertio præmittitur q̄ motus formaliter sumptus (secundū opinionē Realium) duplices

duplices habet partes scilicet materiales ut sunt illæ in quas diuiditur ad diuisionem mobilis, secundæ autē non, quia sibi inuicē succedunt sicut partes tēporis. Et ex hoc sequitur secundū illos primò, quòd aliqua est pars motus formalis tantū ut illa qua totū mobile mouetur in parte temporis totū motū mensurantis, & aliqua est pars motus tantū materialis ut illa qua præcise medietas mobilis per totum tempus mensurans motum moueretur. Aliqua uero est pars formalis & materialis, ut illa qua præcise medietas mobilis mouetur solum per partem temporis motum totum mensurantis. Sequitur secundo quòd quælibet pars motus formalis est diuisibilis in partes materiales, & quælibet materialis in partes formales. quæ autē opinio de motu sit uerior, adhuc de ea re certamus, atq; sub iudice (ut Flaccus ait) lis est.

AN COELVM habeat materiam.

CAPVT XXIII.

COELVM ut Auerrhous in libello de substantia Orbis & octauo Physicorum scribit, forma quidē est, sed non materia formæ subiaccens. idem uidetur sentire Aristoteles duodecimo Metaphysicæ, ipse Auerrhous sentit corpus cœleste seclusa intelligētia esse substantiam corpoream simplicem compositione carētē, ex materia & forma adeo ut nolit ibidem reperiri materiā quæ formæ subijciatur, licet ipsum sit subiectum motus localis. inquit enim sic, quia declaratum est actionē istius corporis esse æternā declarabitur formā eius non existere per suū, & subiectū suū esse simplex nō cōpositum ex materia & forma, quoniā si una esset, generabile & corruptibile

ptibile esset. Thomas Aquinas credit cœlū esse compositum, & habere materiā, nō tamen eiusdem rationis cum horum inferiorū materiā. Egidius Romanus credit cœlū seclusa intelligētia esse compositū ex forma substantiali & materiā eiusdē rationis cū horum inferiorū materiā. nec propter hoc est corruptibile, cū illi materiæ non sit annexa priuatio, ex quo eius forma est nobilissima omnes alias uirtute cōtinēs: quare (infit) cōpletur eius appetitus & satiatur forma quā habet, ideo non remanet potentia ad aliā formā: cuius contrariū in horū inferiorū materiā cōtingit. diui Thomæ opinio cōiter non tenetur. Nā cū materiæ quæ est subiectū formæ sit pura potētia respectu formæ, siue sit in cœlestibus, siue in his inferioribus, sequitur omnē materiā eiusdē rationis cū alia esse. Guilielmus Ocham, Ariminensis Gregorius, Aliacensis, totaq; nominaliū familia sentiūt corpus cœleste esse substantiā ac formā simplicem cōpositione carentē, adeo ut nolint ibidem reperiri materiā quæ formæ subiiciatur. Lucretius dicit cœlū ualde tenerū hoc est agibile & liquidū, & hæc est ratio cur cœlū à Plinio Martianoq; tenerū dicatur. An tenerū dicetur quasi lubricū, ut leue, ut putaminū in ouis est teneritudo leuis & inoffensa, uel tenerū nō graue quoniā in eo est forma qdē, sed nō materiā formæ subiaccens.

DE SPERMATE Titillatione & septo trāsuerso.

C A P V T X X I I I I .

SE M E N humanū, id est, sperma mouetur quatuor motoribus, natura, anima, calore, & spiritu. Sperma est quoddā supflūū quartæ digestionis, quo indiget ad salutē speciei, quo adesse quod habet indiuiduorū accessione,

cessio, & ideo melius dicitur & cōueniētius q. sit sup-
 fluū ultimū hoc est ex ultima digestiōe relictū, qd' addi-
 tū fuit sup illud, quod est corpori ultimo assimilatiū. Sūt
 aut titillatiōes illecebræ quæ cū tactu fiunt alarū, quæ ho-
 minē nullo ferē dolore ciēt ad risum, gargarismō Græci
 dicūt, Plinius titillatus alarū, titillamēta plariades, unde
 titillare uerbū p leuiter attrectare, ut dolorē quēdā ridi-
 culū inde cōtrahas, quare ab Horatio dicitur. Nec uos ti-
 tillet gloria iureiurādo obstringā. Scribit magnus Alber-
 tus lib. de aīali. x. & 111. daphragma, quod septū trās-
 uersum Latini dicunt, parietis instar esse inter cor &
 uētrē, q carnulētus est in extremis iuxta costas & in me-
 dio tenuis. hic calefactus subito mutat sensum, & resoluit
 totū corpus in gaudiū uel tristitiā, cuius signū est titilla-
 tio, quæ fit in tactu leui parietis. Risus enim subito seq-
 uitur tactū tele, eo quod p ipsam tela mouetur, motus enim
 talis cōcutit parietē, & calefactus ex motu paries disen-
 dit spiritum & resoluit, & tunc mutatur intellectus, qui
 corpus cōtinebat, & ridet homo etiā in his quæ nō sunt
 ridēda risu inordinato, i quo est multa spiritus excussio,
 & multa dissolutio neruorum ex calore diffuso in ipsis.
 Quod autem solus homo huiusmodi titillatiōe mutatur,
 causa est quod pellem habeat ualde tenuē & carnē ualde
 subtilē & tactū, & ideo nullū aīal ridet nisi homo. Sene-
 lib. epīlarū. x 111. de titillatiōe meminit. Aristotelis uer-
 ba lib. x 11. de aīali. sunt hæc. Cause autē cur homo aīa-
 liū unus titilletur & cutis tenuitas est, & quod solus oīm
 aīalium rideat. Est enim titillatio risus p eiusmodi motū
 partis, quem ala cōplet, ictu etiā traiecta præcordia in
 prælium

præliū risum attulisse proditū est. scilicet calore, quē mo-
ueat uulnus. hoc enim uerisimilius credi potest q̄ quod de
capite referūt ut abscissum loqui potuerit. Sunt enim qui
hoc dicāt, Homerūq; testē adhibeant quasi ob eam rem
illud dixerit, ipseq; dum loquitur miscetur puluere uer-
tex, intelligi uoluit. idē libro orbicularium quæstionum
uigesimo petit, cur in alis & pedū uestigijs titillamur,
propter cutis tenuitatem inquit accidere, aut quia ta-
ctus earum partium insolens est ut etiam auris. paulo-
post interrogat cur nemo seipsum ualeat titillare. Au-
gustinus libro primo soliloquiorum: sensisti quā te ali-
ter quā præsumperas imaginatæ illæ blāditie & ama-
ra suauitas titillauerit. Sententia Didascalica est apud
Macrobiū libro Satur. septimo. ipsa immoderatio ex ci-
borum uarietate nascitur titillante gula, & ad assumen-
da plura quā necesse est prouocante.

CAUSA suauitatis in coitu.

CAPVT . XXV.

SEMEN genitale est quo egrediente uoluptificè affi-
cimur: cuius suauitatis causam refert peripateticorū
princeps Aristoteles lib. 1111. pblematū encyclicon sic.
Suauissimè cōcubimus aut quia toto ex corpore semē p-
fluit, aut quia quāuis nō toto ex corpore, tñ p eā partē
se promit, in quā meatus oēs, uenæq; oēs applicentur &
coeāt. Cū igitur uoluptas similis in libidine atq; pruri-
gine sit, efficitur pariter ut corpus uniuersū geliat. pru-
rigo qppe excursus humoris spirabilis iclusi cōtra natu-
rā est. Et genitura uero excursus humoris eiusmodi esse
ad rē naturālē constat. suavis aut tū ex necessitate, tū rei
cuiuspiam

cuiuspiã gratia concubitus est. Ex necessitate inquit quod uia omnis pertinens ad rem naturalem suauis est, si modo à sensu percipi queat. Rei uero cuiuspiã gratia est ut ortus sit animarum perpetuus. Facit enim uoluptas ut animantes ad coitum ardentius excitentur.

AN SINT HOMINES PORTENTOSI,
ac de centauris & monstris.

CAPVT XXVI.

AN PORTENTOSA effigie sint homines belluis uidelicet hominibusque similes, dubitatur, quippe cum Plinius diuersa hominum genera tradat, quæ communione quandam cum belluis habent, præterea notum est quid Hieronymus de satyro tradit, nec religioso multiscioque scriptori fides abroganda. Quidam censuerunt hæc sui generis esse, nec hominis aliud habere quam similitudinem; quorum autoritate Lucretius infirmat, qui Centauros & huiusmodi semihomines imagines falsas esse peritetur, cui concinit Themistius libro physicorum secundo sic scribens. Nunquam enim ita fraudatur ordo instituti nature ut ex uiro gignatur aut pdeat platæus, sed uir maxime aut si non uir, utique mulier, aut si neque mulier, saltim animal, aut si neque animal uiuum, saltim caro. item ficus aut ficum gignit aut caprificum, non quercum alium uel oleam aut oleastrum, non fraxinum fagum uel. Talia sunt ea que Empedocles inter animalia numerabat, bouigenas priora uiros. Nam frutices uitigenas priori à olea is nunquam est ausus uel fingere, neque alia huiusmodi portentosa de plantis, cum tamen aliquanto magis liceret monstruosos illos partus inter plantas quam inter animalia collocare.

locare. Minus enim in plantis fines apparent. Sed ociosi hominis est huiusmodi deliramenta persequi, aut putare aliquo modo esse philosophū tam prodigiose scientiæ. Existimandū tamen est à deo si ex prima illa cōstitutōe molitioneq; rerū profatū esset bouigenū illud pecus quod priore parte seorsum hominē, posteriore seorsum bonē referret, eadē oblesione factum fuisse, quo monstra quoq; naturæ rudimētaq; cetera, aut ex seminis imbecillitate, aut ex alicuius principij dissolutione corruptioneq;, nō q; dimidietatis animalibus dimidiata animalia subinde coagmentata, ferruminataq; fuerint. Nam quod ille appellare solet totigenū perfectū & absolutum semen, id quod iam consistere & cōseruari potest, non fuit statim atq; initio factū, id est illico nulla alia re precedente, sed ex semine certo atq; materia, in quauis forma pollens esset & prepotens, præterea quā finē eripuit adimuntq; naturæ, cur ipsum naturæ uocabulū relinquunt. Nam qui naturæ factū iunctum ue aliquid dicit, negat autē id gratia alicuius esse iunctū, frustra nominis naturæ mentionem habet. Sunt enim res naturæ quæcunq; ab aliquo motæ principio non in quolibet finē ex principio quolibet, quod est fortuitarū, sed ordine quodā in finē peculiarem, ac suū proficiscuntur. Atq; in his ex certis singulisq; principijs proueniunt certi & singuli fines, atq; exitus cōstituti, qui nō raro et fortuiti, sed plurimū tales tenentur uisitanturq; quales natura præscripsit. Sunt tamen quoq; monstruosa animalia adeo ut dicat Aristoteles quodd iam apparuit serpens duo capita habens, & iam uisa est capra temporibus Aristotelis cornua in

Cc suis

suis cruribus habens, fateturq; Ratiponensis episcopus
 Albertus cognomento magnus libro de animalibus 19.
 se uidisse arietē quatuor magna cornua in capite gestan-
 tem, & duo longa in cruribus sicut cornua caprarū, &
 uidit hircū non habentem nisi pedes anteriores, & su-
 pra illos ambulātem, & posteriorem partem corporis
 in aëre portātem, & non per terrā trahentem. De mon-
 stris ergo & causis eorum, aduertendum est quod quādo
 principia mouentia & motus ipsorum, qui in spermate
 sunt ex natura speciei, & ex materia indiuidui destrui-
 tur per aliquam causam fortiter in oppositum agentem
 nō remanebit nisi uirtus uniuersalis generis, quae tolli nō
 potest materia saluata. Aliter enim nihil generaretur
 ex tali materia. Manente autē hac uniuersali uirtute in
 materia, quae habet equalitatem cōplexionis erit gene-
 ratio monstruosa, quoniā uirtus uniuersalis generis mo-
 uet ad uitam, & causa specialis in oppositum speciei
 agens inducet aliam formam, & hoc praecipue causatur
 ex duobus, ex uirtute & ex materia concepta. Ex uirtu-
 te coelesti quidem, quoniam (ut nonnulli scribūt astrono-
 mi) quaedam loca coeli sunt, in quibus quando cōgregan-
 tur luminaria coeli, quae praecipue mouent ad generatio-
 nem, non potest esse generatio hominis. Lego apud Eu-
 tropium libro quarto, Romae puerum ex ancilla natum
 quadrupedem, quadrimanum, oculis quatuor, auribus
 totidem, naturam uirilem duplicē habentem. Cur mon-
 stra non uiuant causam refert Aphrodisius in proble-
 matis & Augustinus libro 16. de ciuitate dei. Ante an-
 nos aliquot (inquit) nostra certe memoria in oriente du-
 plex

plex homo ortus est superioribus membris, inferioribus simplex. Nam duo (inquit) erant capita, duo pectora, quatuor manus, uenter autem unus, & pedes duo, sicut uni homini, et tandiu uixit, ut multos ad eum uidendum fama contraheret. Deinde subdit solertissime de monstruosis animantibus. Quapropter ut istam questionem perdetentim cauteq; concludam, aut illa, aut alia, quæ de quibusdam gentibus mirandis scripta sunt, omnino nulla sunt, aut si sunt, homines ueri non sunt, aut ex Adam sunt si homines sunt.

DE COLORIBVS.

CAPVT XXVII.

QUIDAM DICVNT A MISTO REGERI colores, ita tamen ut à qualitatibus procedant interioribus. Scribit Arabs Aboali in secundo canonis non multa à calore, necnon ab odore percipere, exempli gratia, nullo phlegmatico prouenit color albus, à sicco & calido ignitus, hæc tamen perpetim uera non deprehenduntur, uidemus enim lilium albescere cum sit calidum, cuius natura à uehementia percipitur odoris. Adde quòd quandoq; solidiores sunt artus hominum alborum quàm nigrorum, hoc propter resolutionem climatis calidioris, illud propter acritudinem frigoris corpus ipsum solidantis, slipantis, ac durantis. Themistius libr. 2. de anima facit uisile, id est rem uisam & colorem differre. Nam uisile (inquit) obnoxium uisui est, ad quem refertur color impromiscua & absoluta res. Item uisile uisui abiuncto non consistet nisi potètia. At color etiā nusq; cõspectus semper est color. Color porrò definitur ut

Cc 2

sit

fit motus actu perspicui, quod dyaphanes uocat. Atqui natura coloris est, utpote qui sine inuectu luminis uideri nō possit, ut qui semper i lumine uideatur. Colligimus igitur colorē esse quidē sine lumine, sed absq; eo nō uideri.

DE QVADRANGVLO, tetragono
ac uiro mente tetragono.

CAPVT XXVIII.

Quadratum
Tetragonon,

Virum bonū
difficile inue-
niri.

QVADRANGVLVM græci tetragonon appellant, alij tetragonismō quadraturā, unde tetragonum Plato in Protagora uocat quadratum, qua uoce utitur Aristoteles i moralibus, & Plato ex Simonide ita sententialiter inquit. Dicit enim Simonides ad Scopam Creontis Thessali filium, difficile uirū uere bonū fieri manibus pedibusq; & mente tetragonon absq; uituperatione fabricatū, quare quadratus pro perfecto sumatur, & trāquillo, quadrata statua pro absoluta. Causam à Themistio accipe lib. phisicorū 3. Pythagorici nō unūqueng; numerū, sed parē tātum dicebāt esse infinitū, eumq; esse causa sectionis eius, quæ in partes æquales in infinitum extrahitur. Quare hunc numerū quibus inest authorē esse infinitatis. Cōtra nasci finitatem ab impari ea ratione quod adiectus atq; additus pari sectionem illā in partes æquales interminat. Sed aliud argumentum est apud illos finitatis causam in numerum imparem esse, infinitatis parem, accipiunt numeros impares, unitatem consequentes eos, tum unitatem seorsum componunt, acerbigratia, unum, tria, quinq; septem, nouem, unum & tria faciunt quatuor, quatuor & quinq; constituunt nouem

nouem, septem & nouem cōficiunt sexdecim, sexdecim
 & nouem quinq; & uiginti cōstituunt. ita sit ut omnes
 huiusmodi numeri, qui ita colliguntur quadrangulares
 reperiuntur. ea propter geometrarum exemplo gnomo-
 nas arithmetici numeros impares uocant, quippe qui col-
 lectis numeris per ordinē si adijciantur semper speciem
 quadrati retineant, quemadmodum is qui cōstituitur ex
 lineis, plane gnomonas esse in geometria ignorare non
 oportet, alioquin & hæc ea spe conscribimus, ut non sit
 futurus nobis cum omnino imperitis sermo. Ita impa-
 res numeri unitatem forme & nature conseruant, pa-
 res si addantur unitati nouam cōtinuē speciem excita-
 bunt, differentieq; in infinitum abibunt. Triangularis
 septriangularis, decangularis, & relique postremo for-
 mæ, quæ ex eiusmodi congestu, collectioneq; nasceretur.
 hunc in modum numerus par solus à Pythagoricis iudi-
 catus est infinitus.

DE MAXIMO ANNO

ecpyrosi & cataclysmo.

CAPVT XXIX.

PLINIUS refert Homerum conqueri pusilliora
 in dies fieri corpora, causamq; assignat ecpyrosi
 hoc est exustioni, in quam uergit æuum. Sed ne te dubiū
 reddat ecpyrosis appellatio, audi Sensorinū libro de die
 natali ita loquentem, præterea annus quem Aristoteles
 maximum potius quam magnum appellat, quem solis
 & lune uagarumq; quinq; stellarum orbes conficiunt,
 cum ad idem signum ubi quondam simul fuerunt, unā
 referuntur. Cuius anni hyems, summa est cataclysmos,

Cc 3 quam

quam nostri diluuium uocant, æstat autem ecpyrosis quod est mundi incendium. Nam in his alternis temporibus mundus tum exignescere, tum exauescere uidetur. Maternus libro secundo. Tunc ergo ecpyrosim cataclysmus sequitur. Idem, c. c. mille annorum maior apocatastasis, id est redintegratio per ecpyrosim aut per cataclysmum fieri consueuerit. Seneca libro tertio naturalium questionum. Arsura enim terrena contendit quando omnia sydera, quæ nunc diuersos agunt cursus in caelum conuenire. Apuleius in Trimegisto cum inquit, Malignitatem omnem uel alluione diluens, uel igne consumens, per ignem ecpyrosim intelligit, per alluuium diluuium. nec reor Homericum more fabulandi illeceus Iouem deposuisse à caelo in terras funem aureum, qui cuncta genuerit, nec enim in hac re fides est habenda Homero, quamuis ille hyperbolice sentiat aureum funem significare à caelo omnium rerum genera nexu indissolubili teneri. De hac catena sic scribit Macrobius primo in somnium Scipionis. Cum omnia continuis successionebus sequantur degenerantia per ordinem ad initium meandi inuenietur pressius intuenti à summo deo usque ad ultimam rerum seccam una se mutuis uinculis religans, et nusquam interrupta connexio. Et hæc est Homeri catena aurea, quam pendere de caelo in terras deum iussisse commemorat. hæc Macrobius. hæc sunt plena fabularum. Nam in mundo mundum attingere, nefas esse censetur.

DE ANI

DE ANIMA ALIQVID secundum ueritatem scribere summopere ardua est materia, cum propter animam nati sumus, & propter animam finis id quod sumus, in qua perpensione an philosophi errauerint cuentilabimus, an ipsa petat inferos, an eterna, an intercidat cum lapsu corporis, an palinginesiam an metempsychosin patiatur, ut Pythagoras asseruit, quos Xenocrates, Numenius, Speusippus, Thianeus, Plotinusq; secuti sunt, qui & irracionales animas ponunt immortales, quibus reluctantur Proclus porphyrius ceteriq; Platonici. Quam ardua sit expositio de anima docuit Aristoteles. Nam cum pleraq; omnia eius scripta talia habeantur ut demirari præstantiam hominis eius facile suppetat, nulla profecto commentatio est, in qua ille perinde ingenij sui uim atq; sublimitatem ostenderit, atq; in ea quæ rationem animæ continet. Plotinus tertiæ encadis libro de animæ dubijs admonuit nullâ rem esse, de qua diligentius & diutius inuestigare tractareq; quam de anima debeamus, cum ob alia multa, tū etiâ quia ad utraq; cognoscēda cōducit, scilicet tã ad ea quorū est ipsa principiū q̃ ad illa ex quibus efficitur. Si itaq; parabimus deo præcipienti, cognosce te ipsum, præterea cū cetera oīa perscrutari inuenireq; studeamus, merito quidnā sit hic in nobis inuestigator imprimis inuestigabimus. Idem, quod scitu dignū est, autumat

corpus esse in anima, non animam in corpore, quippe cum anima nusquam facta sit, sed corpus effectum participauit eam. Ideoq; anima non est in corpore, neq; id Plato usquā dixit, sed corpus in anima est adiectū. Animam esse immortalem contra Epicurum sentit Plato in Gorgia sic scribens. Multis enim peccatis refert tam animam ad inferos descendere extremum est omnium malorum. Putauit idem in Phedone post mortem animas eorum, qui uentri dediti per inertiam atq; lasciuiam uitam gerunt asuina corpora, similiaq; subire. qui uero incuria tyrannides rapinas præ cæteris secuti sunt, in luporum, accipitrum, miluorum genera per est transire. Plato quoq; ibidem inquit esse in corpore nostro intentionem & complexionem quandam ex calido, frigido, sicco, humido, cæterisq; talibus, horumq; temperantiam consonantiamq; animam esse resultantem, uidelicet in corpore postquam hæc ipsa bene moderateq; inuicem temperata fuerint. Varro in libro de dijs selectis tres esse affirmat anime gradus in omni uniuersaq; natura, unum qui omnes partes corporis quæ uiuunt transit & non habet sensum, sed tantum ad uiuendum uoletudinem hanc uim in nostro corpore permanere dicit in ossibus, unguibus, & capillis sicut in mundo arbores, quæ sine sensu aluntur & crescunt, & modo quodam suo uiuunt. Secundum anime gradum dicit in quo sensus est, hanc uim peruenire in oculos, aures, nares, os, tactum. Tertium gradum anime esse summum, qui uocatur animus, in quo intelligentia præminet. Hoc præter hominem omnes carere mortales

les, in qua quoniam homines deo videntur esse similes, hanc partem animæ mundi deum dicit, deum autem in nobis genium uocari apud eundem Varrotem. Sentiunt tamen orthodoxi actiones animæ quæ sunt in nobis ab ipsa una procedere, nec sunt in nobis plures animæ. Colligitur quoque quod anima statim corpori unitur, nec oportet ponere aliquod medium quasi animam corpori uniens uel phantasmata, sicut dicit insaniētium princeps Auerrhoes, uel potentias ipsius ut alij, uel etiam spiritum corporalem sicut alij dixerunt. Ostensum est libro quarto camporum naturalium quod anima unitur corpori ut forma eius, forma autem unitur materie absque omni medio. Per se enim competit formæ quod sit actus corporis & non per aliquid aliud, unde nec est aliquid unum faciens ex materia & forma nisi agens, quod potentiam reducit ad actum, ut probat Aristoteles in octauo Metaphysicæ. Nam materia & forma habent se ut potentia & actus. Sic autem anima est forma totius corporis, ut etiam sit forma singularum partium. Si enim esset forma totius corporis & non partium, non esset forma substantialis talis corporis: sicut forma domus, quæ est forma totius, & non singularum partium, est forma accidentalis. A quibusdam Philosophis dictum est animam esse in aliqua parte corporis, sicut ab ipso Aristotele libro de causa motus animalium dicitur esse in corde, quia aliqua potentiarum eius illi parti corporis attribuitur. Vis enim motiua de qua Aristoteles in lib. illo agebat, est principaliter (ut credit) in corde, per quod anima in totum cor-

pus motū, & alias huiusmodi operationes diffundit. Ex
 præmissis autem euidenter ostenditur non esse unum in=
 tellectum possibilem omnium hominum, qui sunt, qui
 erunt, & qui fuerunt, ut princeps insanientium Auer=
 rhoes in tertio de anima fingit. Oñsum est autē quòd
 substantia intellectus unitur corpori humano ut forma.
 Impossibile est autem unam formam esse nisi unius mate=
 rie: quia proprius actus in propria potentia fit. Sunt
 enim adinuicem proportionata, non est igitur intel=
 lectus unius omnium hominum ut somniauit Auerrhoes.
 Colligitur quoq; intellectum agentem non esse unum in
 omnibus, ut Alexander sentit & Auicenna confirmat,
 ij non ponunt intellectum possibile esse unum omnium.
 Cū enim agens & recipiēs sint proportionata, oportet
 quòd unicuiq; passiuo respoñdeat proprium actiuum, in=
 tellectus autem possibilis comparatur agenti ut pro=
 prium passiuum siue susceptiuum ipsius. Habet enim se
 ad eum agens sicut ars ad materiam ut scribitur in ter=
 tio de anima. Igitur intellectus possibilis est aliquid hu=
 mane animæ multiplicatum secundum multitudinē indi=
 uiduorum, & intellectus etiam agens erit huiusmodi &
 non erit unus omnium. Nec est impossibile intellectum
 possibilem & agentem in una substantia animæ conue=
 nire, nihil enim prohibet hoc respectu illius esse secundū
 quòd est in potentia, & secundum aliud in actu, sicut in
 rebus naturalibus uidetur. Aer enim actu humidus &
 potētia siccus, terra autem econuerso, hæc autē operatio
 inuenitur inter animam intellectuam & phantasmata,
 habet enim anima intellectuā aliquid in actu ad quod
 phantasmata

phantasma est in potentia, & aliquid quod in phantasmatis actu inuenitur. Sed qui scopos erat nosler quoniam pridem ingenium nostrum collunauit agendum eueniretilemus an mortalis uel immortalis secundum Aristotelem sit anima. Dubium enim est quid ipse Aristoteles circa hoc sentit. Variè enim loquitur in diuersis locis & habuit diuersa principia, ex quorum nonnullis uidetur sequi unum oppositum, ex alijs aliud. unde probabile est quod in illa cõclusionem semper fuerit dubius, & nunc magis accedere ad unam partem, nunc ad aliam iuxta quod tractabat materiã consonã uni parti magis quã alteri. Est tamẽ alia responsio magis ex re quod non oĩa dicta à philosophis ab eis erant assertiue probata per necessariã rationẽ naturalem, sed frequẽter non habebant nisi quasdam probabiles persuasiones uel uulgarẽ opinionẽ præcedẽtiũ philosophorũ. unde dicit Aristote. 1. 1. de mũdo cap. 111. De duabus questionibus difficilibus loquitur tentandũ dicere quod uidetur dignũ, reputãtes proportionem magis imputari uerecundiã quã audaciã, si quis propter philosophiã stare & parua sufficiẽtiã diligit, de quibus maximas habemus dubitatiões. unde paruã semper sufficiẽtiã suffecerũt philosophis ubi nõ poterãt ad maiora peruenire, ne cõtradicerẽt principijs philosophiã. & in eo. cap. de alijs astris dicũt Aegyptij & Babylonij, à quibus multas credulitates habemus de unoquoq; astrorũ, unde quãdoq; philosophi acquiescũt ppter suas persuasiones probabiles, quãdoq; ppter assertiões suorũ principiorũ præter rōnẽ necessariã, & illa responsio sufficeret ad oēs auctoritates, licet essent expresse, quod non scopũ petũt.

Tamen

Tamen alijs modis respondet Ioannes Scotus, Oeham, quos ob epithomatis angustiam prætermisi. Ioannes Scotus libro sententiarum quarto sentit rationibus demonstratiuis nec probabilibus haberi animam esse immortalem, sed teneri per fidem autore Augustino lib. x. i. i. trinitatis, & per Euangelium dicente Christo. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Dicitur enim in libro de dogmatibus Ecclesiasticis. Solum hominem credimus habere animam substantiuam, quæ exuta corpus uiuit, & sensus suos atque ingenia uiuaciter tenet, neque cum corpore moritur sicut Arabs asserit, neque post modicum interuallum sicut Zenon, quia substantialiter uiuit. per hoc autem excluditur error impiorum, ex quorum persona dicitur Sapientie 11. Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus. Ex quorum persona dicit Salomon Ecclesiastici. 11. 1. Vnus est interitus hominis & iumentorum & æqua utriusque conditio. Sicut moritur homo sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia & nihil habet homo iumento amplius, quod non ex persona, sed impiorum dicat, patet per hoc quod in fine libri quasi determinando subiungit. Donec reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad eum qui dedit.

Impiorum
et infidelium
opinio a Solo-
mone citata.

DE MORTE, ET AN

omnes mortem timeant.

CAPVT XXXI.

MORS TUREAT, angit, agit pauore formidolosissimo mortales omnes, quod si compares quosdam, qui dicant se mortem non formidare, sed
mortis

mortis cruciamenta, morbos & dolores innumeros, qui mortē antecedunt, illos tanquam uanilocos ac mēdaciſſimos explode, aliud enim uerbis, aliud factis cōprobant, quippe uel minimo fortunæ iclu perculſi ante deos ſternunt, aras erigunt, & impio ſanguine ſtatuas aſpergūt. palaſtra Plautina: in rudente uitem finire quidem cupit crīnoſa, ſed mortem trepidat. Euripides Tenuntij mortem facit apud Gorgiam platonium ita loquens. Quis nouit utrum quidē uiuere mori ſit, mori autem uiuere, & nūc forte re uera mortui ſumus. Pie magis ſentit Hermes triſmegiſtus, ſic apud Lucium Apuleium loquens. Mors igitur efficitur diſſolutione corporis labore deſeſſi & muneri completi, quo corporis membra in unam machinā aduerſus uitales aptantur. Deinde ſubiungit. Cum fuerit animæ à corpore facta diſceſſio, tum arbitriū examiniq; meriti eius trāſiliet in ſummi dei poteſtatem. Iſq; ſi eam piam iuſtamq; prouiderit in ſui competentibus locis manere permittet. Sin autem delictorum illi tam maculis uitijſq; oblitā uiderit, deſuper ad ima deturbans procellis turbinibuſq; aëris, igni, & aquæ ſepæ diſcordantibus tradet, atq; inter cœlum & terram mundanis fluctibus in diuerſa ſemper æternis poenis agitata capta bitur, ut in hoc obſit animis æternitas, quod ſit immortalis ſententia æterno iudicio ſubiugata.

Q V I D C O R P V S P O S T

mortem, quid uero anima.

C A P V T X X X I I .

SOLIDVM & comprehenſibile corpus eſt & oculis & manu. Anima uero (ut Laſclātius ſcribit) tenuis

tenuis & tactum uisumq; fugiens. Corpus ex terra factum atq; consolidatum est. Anima in se nihil concreti, nihil terreni poderis habet ut Plato differebat. Nec enim tantam posset habere solertiam, tantam celeritatem nisi originem traheret è celo & à deo creata esset. Corpus igitur quoniam fictum ex ponderoso & corruptibili elemento & tangibile est & uisibile corrumpitur atq; occidit, nec uim repellere potest, quia sub aspectum & sub tactum uenit. Anima autem quia tenuitate sua omnè tactum fugit, nullo ictu dissolui potest. Ergo quāuis inter se coniuncta & sociata nascantur, & alterum quod est de terrena concretionē formatum, quasi uasculum fit alterius, quod est à deo ultra mundano creatum, cum uis aliqua utrūq; discreuerit, quæ discretio mors uocatur, cum utrūq; in naturam suam recedit, quod ex terra fuit, id in terram resoluitur, quod ex cœlesti spiritu & à deo ex nihilo creatū id cōstat ac uiget semper, quoniā diuinus spiritus sempiternus est. Quapropter Lucretius oblitus quid assereret, & quod dogma defenderet hos uersus posuit. Cedit idē retro de terra quod fuit antè in terrā, sed quod missum est ex etheris oris, id cursus cœli fulgētia tēpla recepat. qd' eius (insit Laclātius) nō erat dicere, qui perire aīas cū corporibus differebat, sed uitas ueritate est & imprudenti ratio uera subrepsit. Nā si terrenū & fragile corpus post secessum animæ nō statim dissoluit, in terramq; tabescit, ex qua illi origo est, ergo anima quæ fragilis nō est in aeternū manet, quoniā origo eius à deo est in aeternū manebit, quoniā origo eius à deo benedicto & immediate ex nihilo creata est.

DE MENTE ET ANIMA, ET

quomodo differunt, & an mortales.

CAPVT XXXIII.

APVD Alexandrū & Lucretiū animā esse tēpo-
 rariā atq; mortālē hoc quoq; fidē facit quod cū
 corpore augetur ac minuitur. Nā quēadmodū pueritia
 minus est apta cōsilio quā adolescentia, perinde senectus
 repuerascit atq; desipit anima decrecente cum in uitijis
 etatis maturae cōsiliū augeatur, in quibus adultior &
 auctior est anima. Negabit hoc tamen pius immortalita-
 tis assertor, quamuis enim corrumpatur corpus, anima
 immunis est à tabe, quod exemplū dactylotheca demon-
 strat, licet enim ipsa corrūpatur, inclusa tamen in ea gē-
 mae non sentiunt etatis. Firmianus ita diluit hāc ratio-
 nem. Quoniā crescit, inquit, sensus in pueris, & in iuue-
 nibus uiget, apparet esse mortālē. Primū nō idē est mens
 & anima. Aliud enim, insit, est quod uiuimus, aliud quod
 cogitamus. Nā dormientiū mens nō anima sopitur, & in
 feriosis mēs extinguitur, anima manet, & ideo nō exani-
 mes, sed demētes uocātur. Mens ergo id est intelligentia
 uel augetur uel minuitur pro etate. Anima in statu suo
 semper est, & ex quo tēpore spirandi accepit facultatē,
 eadem usq; ad ultimū durat, donec emissā corporis clau-
 stro ad sedē suā reuolet. Deinde quod anima quāuis sit à
 deo inspirata, tamen quia tenebroso domicillio terrene
 carnis inclusa est, scientiam non habet quae est diuinita-
 tis. Audit ergo (inquit) ac discit omnia, & sapientiam
 discendo & audiendo capit, & senectus non minuit sa-
 pientiam sed auget. Si tamen iuuenilis etas uirtute
 decursa

decurſa eſt, & ſi nimia ſenectus fregerit membra, nō eſt animæ uiciū ſi uisus euauit, ſi lingua torpuit, ſi auditus abſorduit, ſed corporis. At enim memoria deſecit, quid mirum ſi labentis domicilij ruina premitur mens, & præterita obliuiſcitur, non aliter futura diuina quā ſi carcerem quo cohibetur eſſūgerit.

DE AETATIBVS & maxime pueritia.

CAPVT XXXIIII.

QVONIAM de pueritia in tranſcurſu offertur anſa addamus id quod in ſympoſio pro pueris Plato monet. Sunt inquit duo quæ à pueritia per omnem uitam ducere illū debent qui ſit præclare uicturus, in rebus turpibus uerecundia, honeſtis ſtudiū, hæc autē nobis neq; genus, neq; diuitiæ, neq; honores præſtare citius ac melius q̃ amor poſſunt. Quid ætates ſeptē planetis ſeptē (ut Aſtronomici ſomniant) ſint congruæ, prima lunaris, ſecūda Mercurialis, tertia Venerea, quarta Solaris, quinta Martia, ſexta Iouia, ſeptima Saturnia, lege quæ Proclus ut multa tradit lib. de anima & demone. Sors enim (ut uolunt) eſt ludus, iuuenū ambitus, ſenū quies. Quare Neuius ſenium uocat tardigemulū, quoniā tardū eſt & gemitu plenū. Apuleius madurenſis gemulū cantū bubonis appellat, proinde Hora. de puella loquens, inſit. Cura uirentis eſt animus tuæ cāpos iuuecæ, nunc ſtutius grauem ſolantis æſtū, nunc in udo ludere cum uitulis ſaliſto prægeſſientis.

DE SEMINE genitali.

CAPVT XXXV.

SEMEN genitale auſterū & horridum, quod græce ſperma dicitur, de quo hæc Albertus cognomento magnus

magnus lib. de animalibus tertio. Sperma est superfluum quod separatur à quarta digestionē quādo iam celebrata in uenis tertia digestionē humor distillare incipit à uenis in mēbra, & tamē est coagulatus & assimilatus & unitus mēbro particulari. Et paulo post inquit: Hippocrates autē Cōs sperma omne dixit à capite descēdere per duas uenas, quas spermaticas uocauit, & sunt post aures cōtinuat & cū uasculo memoriæ, quā nūcā uocāt, in superiori parte cōiūctiōis capitis & colli, & deinde perueniūt ad renes, & ideo delectatio coitus sentitur in renibus, & deinde perueniunt ad mētule canalē, & huius signū esse dixit quod quibusdā uulneribus in bello usq; ad abscissionē harū uenarū accidit sterilitas & amplius nō spermatisauerūt. Galenus autē dixit se nescire utrū hoc sit uerū qd' dixit Hippocrates. sed qd' p̄babilius de hac sentētia dicit pōt esse q. sperma, quod est superfluū quartæ digestionis, exiūdat ab oibus mēbris & maxime à capite, & fortē etiā in capite accipit decoctionē & fermentationē ad hoc q. cōpleatur citius, eo quod in capite sunt uires animæ nobiliores, p̄ sp̄giosam qualitātē autē mēbrorū similiū descēdit & attrahitur à testiculis sicut à cucurbita uentosa attrahitur sanguis, & in testiculo albatur, & accipit digestionē eam uirtute formādi quæ est à corde, & tūc cōpletū est ad generationē. Addit idē Albertus libro quinto. Sperma cōueniēs & bonū esse in tertij septenarij cōplemēto: tūc enim ut frequētius stat longitudinis diamcter, & corpus incipit spissari secūdu diametros latitudinis, & p̄funditatis, & ideo tūc sperma spissius & glandulosius efficitur, & suus calor effi-

D d citur

citur calidor superflua in ipsa exiccata humiditate propter qd' cōueniētius est ad generādū . Paulopost ait idē: homo masculus circa x x x . annos habet semen perfecte maturū . Idē libro decimosexto inquit . Est enim sperma substantia aquea butyrosa pinguis cōueniens in multis cum substātia olei, & est in ipso subtile, terreū sicut in pinguibus, uincens tamē in eis quæ talia sunt est spirituale humidū acrcū . lego apud Auerrhoem primo naturalū quod in spermate, apud generationē hominis nō cessant partes spermatis corrūpi, & partes hoīs fieri donec forma hoīs fuerit cōpleta, & hoc est uerum si forma recipit partitionē . Sin autē nō illud necessario accidit in accidentibus proprijs formæ generatæ . Iohānē Chrysostomū audi in Matthēū ita loquētem . Alij nāq; sunt fontes spermatis hominū, ac aliūde certe prorūpunt . Quidam à cerebro, quidā à lumbis illū inquietissimū asilum proficisci cōtēdūt . Ego uero nō aliūde dixerim quā à lasciuia mentis & cogitationis delectu . quippe modestia mētis facit ut naturales motus nullū afferāt detrimētū .

BRVTORVM ANIMAE AN MORTALES.

CAPVT XXXVI.

DISSENTANEVM maxime est coalescere & cōiūgi naturā caducā cū immortalī, cū his duobus nihil sit magis dispar: præterea esset ridiculū putare cū coeūt animātia aiām esse præsto, quæ ilico post statā seminis tēpora trāsmigret in corpus, siue de hominibus, siue de feris agatur . Ceterū pia religio in hoc à Lucretio nō discrepat asserens corpori ferarum animas fundi mortales . Soli uero homini immortales ad nutum dei in=

sinuari

finuari nō per traducem & uim sementinam, sed de foris
 accidere hoc est coelitus, nec absconū est hoc à deo citari
 tanquā in rerū natura pulcherrimam munus. Halluci-
 nari Pythagorice sectæ dogmatistas quis nō uidet, qui
 brutorū perpetuas tradiderūt aīas? Nulla enim opera-
 tio sensitiuæ partis esse sine corpore potest. In aīabus
 autem brutorū nō est inuenire aliquā operationē super-
 riore operationibus sensitiuæ partis, nō enim intelligūt,
 neq; ratiocinantur, quod ex hoc apparet quia oīa aīalia
 eiusdē speciei similiter operātur quasi à natura motæ &
 nō ex parte operationis. Oīs enim hirundo similiter faci-
 cit nidū, & oīs arenea similiter telā, nulla est igitur ope-
 ratio animæ brutorū, quæ possit esse sine corpore, cum
 igitur omnis substātia aliquam operationē habeat, non
 poterit anima bruti absq; corpore esse, ergo percūte cor-
 pore perit. Item omnis forma separata à materia est in-
 tellecā in actu, sic enim intellectus agēs facit species in-
 telligibiles actu inquantū abstrahit eas, sed si anima bru-
 ti manet corrupto corpore, erit forma separata à mate-
 ria, ergo erit forma intellecā in actu, sed si anima bru-
 ti manet corrupto corpore, erit forma separata à mate-
 ria, ergo erit forma intellecā in actu: sed in separatis à
 materia, idem est intelligens & intellectum, ut uoluit
 Aristoteles de anima tertio, ergo anima bruti si post cor-
 pus manet, erit intellectualis, quod est impossibile. huic
 astipulatur Aristoteles libro de anima secundo, qui ait
 quōd intellectuā pars animæ separatur ab alijs sicut
 incorruptibile à corruptibili. Ex his opinio aliquorum
 Platoniorum, qui posuerunt etiam brutorum animas

Plato transitū
 animarū nega-
 uit quāuis ali-
 quibus uideat-
 ur cōtrariū,
 & Plato deri-
 det Palynges-
 tiam.

esse immortales. Et sententia Pythagoræ uana uidetur, qui censet etiā feris de feris animā accedere & humanā in belluas transferri, iuxta illud Ouidianū. Spiritus eq̃; feris humana in corpora transit.

MVLIERVM SECRETA.

CAPVT XXXVII.

IVRISPERITI meminērūt aliquādo inhabiles & inimis compressas nasci feminas, quarū claustra maritus perfringere nō potest, repertus est tamen aliquādo iuuenculus opidoquā nerosus qui huiusmodi obices impetuose reserauit, & quod dici solet, nodum euigantum, quem soluere nō poterat, abrupt. scribit Albertus libro primo de animalibus matricem in multis esse similem uirgæ uirili. Pythagoras matricem credidit animal esse per se distinctū. De uulua impedita ita quod uir mulieri commisceri non possit lege in decretalibus de frigidis & maleficiatis & impotentia cōeundi. Similiter illa quæ uiro, cui nupserrat inquit, adeo arcta est, ut nūquam ab eo ualeat deflorari, & quæ sequuntur, qui tali impedimēto præditam acceperit uxorem potest nouis se miscere connubijs. Succinit Celsus libro septimo medicinæ feminariū naturalia nōnunquā inter se glutinatis oris cōcubitum nō admittunt, idq̃; interdum euenit protinus in utero matris, interdum exulceratione in his partibus facta, & per malā curationē his oris senescendo iunctis. Ad generationem hæc necessaria sunt, ut femina menses sentiat, & hominis semen nō minus cōcretum sit aut liquidū, quæ pabula genitalia uocat, hoc est apta generatio. Oportet, inquit Albertus cognomento magnus, quod
sperma

sperma generationi accommodatum sit glandulosum, & gradinosum, quia tunc in spissitudine eius potest contineri fortis & multus spiritus cum uirtute formante perfectum & uigorosum partum, qui spiritus cum uirtute sua neque est in subtili spermate, & si esset euaporaret, quale semine non est nisi in corpore uiri. Obiter qui sint qui multum spermatizant non iniucundum erit aut inutile recensere, hi sunt non multum carnosum uel pingues: quoniam illis transit sperma in nutrimentum corporis, qui etiam in colore sunt albi, quoniam propter humiditatem habentem materiam spermatis, licet uirtutem sperma facientem & impellentem habeant paucam, & ideo etiam non est improbable quod nigri non multum carnosum neque multum macrum multum habent sperma. Similiter autem mulieres albae pallentes aliquid quatuor magis trahunt & sugunt uuluis suis sperma quam aliae, ita quod quasi exsugunt & exsiccant & debilitant uiros, & huiusmodi causa est quidem, aptitudo impregnationis talis: quoniam albedo significat molliciem in eis, pallor autem destitutionem a sanguine menstruo superfluo, & tunc matrix emundata trahit sperma ex uiri genitali sicut cucurbita. De numerositate partus & secunditate fetuum lege theologia nostra trimegisticae & ibi miranda reperies. in hominibus rarissime euadunt gemelli, qui sunt diuersi sexus, aliquoties tamen supueniunt & aliquando uidimus, propter quod ex uno concubitu plures concipi possunt. haec ex magno Alberto libro de animalibus xxi. redditur. Omne genus animalium terminum habet suae quantitatis inter minimum & maximum: quae non pertransit, quos terminos nunquam praeterit natura

tura nisi fiat ex errore, ex quo monstra fiunt. Sicut ergo terminū seruare nature cōuenit hominis, ita cōuenit nature omnium animalium, materia enim ex qua creatur animal nō est indeterminata & quātitatē, habet etiā terminū & finē notum in natura. Oīa igitur aīalia multos filios simul concipientia plus spermatizant mares & femine quā sufficiat ad creādū partū quoq; unū, et ideo ex illa multa superfluitate ab ipsa uirtute formatiua diuiditur materia generationis ad multorū filiorū generationem. Est enim ista uirtus anime habens potestatem in diuidendo sperma, & proportionādo tam cōuenienti multitudi-
 dini membrorum quā etiā ei quod cōuenit multitudi-
 ni cōceptuū secundū quātitatē determinatā. Notari dī-
 gnum est, quod si coitus paululum uires excefferit, subi-
 to exhauriet spiritus stomachū enim labefaciat, atq; præ-
 cordia, cerebrūq; debilitat. Quo malo nihil ingenio ad-
 uersus esse potest. Et fidelibus innuptis & extra matri-
 monij leges nō licet huiusmodi perpetrare, nos autem,
 quibus propositū est nunquā a catholica puritate disce-
 dere, coitum extra matrimonij leges floccipendimus, eli-
 gētes nos magis semper egrotare quā cum saluatoris
 cōtumelia saluos esse. Quapropter dicebat Apostolus ad
 Corinthios scribēs qui nō se cōtinet nubat, & ad Timo-
 theum uolo autem iuniores nubere & filios procreare.

DE SATIETATE ET CRAPULA.

CAPVT XXXVIII.

ANTIQVI moriebantur penuria rerum, fame
 tabescebāt hoīes illi rudes cū nō supeteret uir-
 tus paradi, puidētia. nunc uerō nimia copia & sacietate,
 quæ

quæ plures necauit quàm pestis, fames, gladius, laqueus, authore Galeno. scribit peripateticorū princeps Aristoteles in quæstioibus encyclicis sic. Est enim crapula feruor quidā & desinens inflammatio, quæ plus conficiat quàm temulentia, quòd mentem illa quatit & alienat, ut etiā qui febre uigente ludunt potius quàm dolent, iidem ubi perducti malo fuere, atq; ad se rediere, indolere occipiunt. hoc enim idem in crapula quoq; & in temulentia solitum est, illi rudes antiqui homiutiones per imprudentiā rerum, credentes comesse alimentum uorabant uenenum. Nunc hi nō uenenum edunt sed immiscet poculis illorū, quos uolunt expungere. Mortē machinatur tales ministro ueneno maiori solertia præditi q̃ illi q̃ sibi inuegebāt uenenū per imprudentiā, qd' isti cautius sed crudelius & circūspiciētius poculis aliorū immiscēt & infundūt.

DE MATRIMONIO ET EIVS

ORIGINE.

CAPVT XXXIX.

ORIGO matrimonij & amoris ut illa rudi ætate esse potuit describitur à Platone i symposio. inquit enim Iovem hominem annexam homini diuissse ab inuicem: postquàm uerò natura hominū ita diuissa fuit, cum quisq; dimidium sui agnitum cuperet inter se concurrebant. Circumastisq; brachijs se inuicem cōplectebantur constari in unum affellantes, unde fame & torpore deficiebant eo quòd nunquàm seiungebantur: & cum dimidium unū moriebatur, restabatq; alterū, quod superarat rursus aliud asceisebat, similiterq; congregabatur, siue solius cuiusdā totius femine dimidiū esset,

Da 4 quam

quam feminam nunc uocamus: seu uiri, atq; ita genus ho-
minum deperiebat. quocirca miserratus Iuppiter remediū
aliud excogitauit: permutauit genitalia, & quæ prius re-
trō erant ad anteriores partes transtulit. Antea si qui-
dem cum ad nates hæc haberent, non inuicem sed in ter-
ram spargentes semina cicadarum instar concipiebant
atq; generabant. Cum uero ad anteriora transposuisset
per hæc generationem inuicem fecit expleri: per ma-
sculum quidem in femina, hac de causa ut si amplexu
amoueretur, & ad res gerendas conuersi uisum cura-
rēt, utiq; ex illo tēpore (ut Plato somniauit) mutuus ho-
minibus innatus est amor. Idem libro secundo de rep. mo-
net ultra censum filios non generandos, ut caueamus &
paupertatem & bellum, quod si obseruaretur minus scor-
torum esset aut furum, sed quoniam uideo taxari Plato-
nem quod matrimoniū nullum uoluit, quod senserit ex-
plicare conmittitur. Ait enim libro quinto de rep. Quan-
do igitur mulieres & uiri ætatem generationi aptam
egressi fuerint licere uiris dicemus cuiusq; uoluerint
præterquam filia atq; matri & filiarum natis, matri-
bus uel maioribus commisceri, licere & mulieribus cui-
libet copulari præterquam filio, atq; patri, & superiori-
bus & inferioribus earundē. Cū uero hæc omnia mada-
uerimus interdicens partū talem si contigerit in lucem
produci. Si quod autem coegerit ita ponere præcipimus
quasi eius nulla nutritio sit. Patres uero & matres &
cæteri cognati quos memorabas quomodo inuicē discer-
uentur, nullo modo, sed omnes quicunq; nascentur deci-
mo mense uel septimo ex ea die qua quis liberis operam
dedit

dedit masculi ab hoc filij scemine filie nominabuntur. Na-
 ti autem cū patrem uocabunt, natorum similiter filios il-
 le esse dicet. Isti autem superiores auos & auia nomina-
 bunt. nedū homo cœlestis naturæ particeps, sed assis te-
 terrima serpens authore Solino non nisi cū cōpare suo &
 cōiuge uiuere potest, propter quod & mortuo compare
 moritur relicta assis, & ideo occisorē cōparis fortissime
 sequitur. Aristoteles in œconomicis natos senectutis pasto-
 res appellat quasi optimos ac reuerentes patris matrisq;
 custodes ac totius domus seruatores. Et subdit: hoc enim
 solo hominū cōditio mortalis successionē sempiternā cō-
 sequitur, omniāq; parentū uota huc tendunt. Quāobrem
 qui ista negligit, & deos ipsos uidetur negligere. In eius-
 dem libri calce hæc uerba reperies. Voluptas maxima à
 filijs in senectute feliciter educari. Priscianus à iusto, uti-
 li, possibili, decenti, probat uxorem ducendā, inquiens iu-
 stum est ducere uxorem, & quod à parētib; accepimus
 reddere uitæ, ab utili sic. Multa enim ex nuptijs accidiūt
 solatia, à possibili, à similibus possumus quod non decet
 more ferarū uiuere. Firmicus, Astronomicus lib. 1. mathe-
 seos docens uitā, quam uiuere debet Astrologus, inquit.
 Sit tibi uxor, sit domus, sit honestorū amicorum copia.
 Non omittamus quæ libro de anima secundo Themistius
 inquit. Nihil enim natura æquē insitum habetur quā
 aliud quale ipsum est parere, ut animans animatē, frutex
 fruticē procreet, properando pereunt, pereundo diuinæ
 nature particeps fiat, cuius desiderio tenentur omnia
 quantum cuiq; est satis, eiusq; gratia, quæ natura sunt
 agūt, quicquid agunt ita uolente & postulante natura. Cō-

iugium nō esse sine dote, occultas nuptias prohibitas, cur
 foemina uelentur, quod quarto digito hoc est minimo
 proximo annulus inseritur, qualis uxor esse debeat. unde
 nuptiæ dicantur lege in decretis canonicis. Augustinus li-
 bro decimoquinto de ciuitate dei copulationē maris &
 foeminae seminariū ciuitatis appellat. scribit Eusebius lib.
 quinto de preparatione euangelica quod cum à Socrate
 quidam quereretur duceret ne uxorem, utrum facies, in-
 quit, poenitebit. Plutharchus, sanxit ut sponsa cum uiro
 clauderetur, unaq; cotoneo malo pro bellarijs uesteren-
 tur, ut ter in mense omnino congregeretur uir cum uxo-
 re. Nam si minus liberi nasceretur fore putabat ut huius
 modi honor ac benignitas uiri aduersus pudicam mu-
 lierem per multas frequenter collectas indignationes tol-
 leret, nec sineret penitus odio abalienari animos. Exce-
 teris autem matrimonij dotes sustulit, tres tamen uestes
 & quedā parui emptā uasā, aliud præterea nihil nuptā
 secum importare iubens. uoluit autem uiri uxorisq; con-
 sortium non precio ac mercede, sed liberorum charitate,
 gratia, beneuolentiāq; coniungi. Cohibere me non ualeo
 quin diui Hieronymi de multinubis duobus uerba scitu
 dignissima ponā. inquit ille ad Gerontiā de monogamia,
 uidi duo inter se paria uilissimorum ē plebe hominum
 comparata, unum qui uiginti sepelisset uxores, alter am-
 quē uiginti secundum habuisset maritum, & extre-
 mo sibi, ut ipsi putabant, matrimonio copulatos summa
 omnium expectatione uirorum pariter ac foeminarum
 post tantas rudes quis quē prius sepulturae efferret. uicit
 maritis, & totius urbis populo confluyente coronatus, &
 palmam

palman tenens, adorâsq; per singulos sibi acclamantes,
 uxoris multinube feretrū præcedebat. Homerus autho-
 re Platone scribit Oceanū deorum originem instituisse,
 Et Thetiden genitricem. idem uoluit Hesiodus, aut præ-
 terea Orpheus, oceanum primum pulchri fluuium cō-
 iugium inchoasse, qui cum Thetide germana se sua cōmī-
 scuit. Phocylides Græcorum sapientissimus habitus in-
 ter cætera documenta quibus humanā uitā instruxit hoc
 protulit, ne maneat celebs ne sine memoria pereas. Da ali-
 quid nature, Et ipse gigne iterum sicut genitus es. hoc
 idem Pythagoras, hoc circumspiciatissimi quiq; circūspe-
 xerunt. Gignere liberos Plautus latinæ deliciæ parens
 lepidum somnum iudicauit. Quare Metrodorus ait uxo-
 rem habes, dulcius tibi continget habitare. Metellus il-
 le Pontifex maximus in oratione de ducendis uxori-
 bus necessariam esse retur successionem istam federe con-
 nubij succidaneam, molestiam uxorium uinculum dicti-
 tans, nec ut imperiti intelligunt connubium sacrosanctū
 premens, sed potius nos ipsos qui morositate nostra id mo-
 lestiam facimus, qui si uxorem sinistram pasciscimur, cō-
 tinentes euadimus, quæ ad externa ferenda iurgia dome-
 stico nos monuit umbone: si optimam, geminatis uirtu-
 tibus insignimur. Augustus Cesar cuius secula dicta
 sunt aurea in celibes insurgit Iulia lege apud Romanos
 sanctissima, is quæ hominibus præmia matrimonium as-
 ferret oculato monstraturus inditio nepotulos suos edu-
 cens sublime populum hortabatur ad huiusmodi pi-
 gnora dulcissima tollenda. Nullibi gentium legi pu-
 nienti non subiacet celibatus. Nullibi gentium non
 lauda

laudatur ipsum coniugium quod turtur insito cœlitus
 instinctu religiosè seruat: compare sui defuncto nec fon-
 tes illimes bibit, nec frondentibus ramis hospiciatur, nec
 suorum letanti gregi se credit: sed ærea residens in ul-
 mo ciulat & obmurmurat. leones, elephantes, imma-
 nes uiperas, nim quamdam matrimonij sentire perhibet.
 Natura igitur latenter aurigante in connubium feri-
 mur, quando huc feruntur bruta quæ duntaxat naturæ
 remigio feruntur. Nec mirū si Virgiliana Dido Aeneæ
 condonare parata est omnia, si modo paruulus aula lu-
 deret Aeneas, qui se tantum ore referret. Paulus Aposto-
 lus paracliti uas spiritus, tuba cœli, athleta fidei, nonne
 clasicum sic incinuit. Melius est nubere quam uri. Nec
 immerito multi Hieronymum limo aspexerunt de con-
 iugatis parum honorifice sentientem. Nec desunt (quod
 tamen non credimus) qui secunditati connubiali uirgini-
 tatem postponant, hac utentes illatione. Esse satius est esse
 quam non, matrimonio sumus, uirginitate nō sumus: uir-
 ginitate igitur matrimonium potius, priuatio ex uirgi-
 nitate oritur, ex matrimonio sufficimur. Amplius, non
 æquè bene sine uxore uiuitur, quod authore Accio Plau-
 to nemo solus sapit. uxori domestica, sœrensia marito con-
 ueniunt. hoc erat quod conditores urbium significare uo-
 lentes sulco urbem signabant, qui uacca interna, bone
 exterius posito liberatur. addamus & hoc à De-
 mosthene mutuatum. Lex est dei mens,
 cui auscultare deceat, illa connubiū
 iubet. Connubium ergo non
 subterfugiatur.

Q VALIS

Q V A L I S M A R I T V S E S S E

debet qualis' ue uxor, ac de dilectione
parentum in filios.

C A P V T X L .

TH E O P H R A S T V S diuinæ uir eloquētiæ in li-
bello, cui titulus est aureolus, censet nec impruden-
ter aut temerè quēquam in maritorum numerum ascri-
bi decere, immo huc multa cōpetere, in uiro summa mon-
destia, prudentia, bona corporis constitutio, res familiā-
ris & bona fortune educandis pignoribus idonea requi-
runtur, in muliere summa castitas, ingenium patiēdi &
abstinendi uirtute roboratum, quod cum acciderit dubio
procul laudabile id, faustum felixq; futurum est genia-
lis thori foedus, uirtuteq; duce, comite fortuna, nuptias
istas laude omni ferruminatas haberi, atq; sublato pollice
excipiendas. Profecto parentum filij sunt anima. Euripide
autore, illa imago inquam illa oculos nostros eo radio di-
uerberat, quē nec fāces ueneris mellitissimæ, nec amoris
nectareæ superant uredines, quæ & prudentissimos ui-
ros aliquando desipere cōegerunt. siquidem Themisto-
cles lux Athenarum inuentus est harundine cum filio-
lis suis equitare, amicum id arguentem obsecrauit nemi-
ni hoc palam faceret donec & ipse liberos suscepisset.
idē dicere solebat filiū suū imperare matri, matrē sibi,
se uerò populo. Sed ut tandem colligam mirari non desi-
no esse qui hanc humanam animi corporisq; copulam
auerferentur, cum non ignorent qui consummati sunt habi-
ti uxore duxisse: & in maritorum ordinem censerī uo-
luisse, ab hoc recedere ius humanū diuinumq; est rescin-
dere.

dere. Si sanctionum priscarum de nubēdis ordinibus instituta, honores maritorum, præmia coniugatorū recensere libeat, esset perinde frōdes ac si quis ab Ida, Et summam Lybico de mare carpat aquam. prudens sciensq; pertransco ex consulibus illi fasces indulgeri qui auctior natorum numero corruscaret.

VENVS DIMINUIT VIRES, ET MA-
res multum coeūtes citius senescunt.

CAPVT XLII.

ASSIDVVS usus ueneris uires detrahit, quibus detractis homo fit alsiosus. Obiter scito mares multū coeūtes citius senescere: eo quōd subtile & calidū per coitum exit ab eis humidum, & remanet uiscosum frigidum humectans, & non augens, & illud est causa canicie & senectutis. Sūt in coitu tria necessaria, appetitus uidelicet imaginatiuus, spiritus, & humor: addit Auicenna uentositatem, quorum appetitus auctore Constantino monacho est ab epate, spiritus à corde, & humor à cerebro præcipuè, sed communiter à toto corpore, uentositus est à calore humidum in uentositatē dissolvente & ad membra genitalia dirigente.

AMICITIARVM EXEMPLA.

CAPVT XLII.

QUATVOR amicitiarum exempla fuisse certissimum est, Thesei & Pirithoi, Achillis & Patrocli, Tydei & Polynucis. obiter dulcissima symmachi in epistolis uerba sed acriter audi. Mollis est animus diligens & ad omnē sensum doloris argutus. Si tractes negligentius, ocio marcescit ut rosa. Si durius teneas liquet
ut li

ut lilium. Audi Manlium libro secundo phebeis modulis
in amicitie laudes assurgentem. Nihil ex semet natura
creavit pectore amicitie maius nec rarius unquam, unus
erit pylades, unus qui mallet Horestes ipse mori, dixit
amicities.

AVTHORIS PROTESTATIO
ATQVE CONCLVSIO.

ILLVD in calce operis addimus Symphorianũ Cam
Ipegium in his commentarijs ac in hoc Periarcho ni-
hil omnino approbare nisi quod à Romana tantum ec-
clesia ac catholica decretum atq; assertum fuerit, ne quis
maiore audacia, quàm iudicio ad maledicendum atque
obtrestandum rapiatur. Quapropter omnia dicta mea
ortodoxæ fidei subijcio.

FINIS.

AD AVGVSTIS

SIMVM, ILLVSTRISSIMVM,
AC CHRISTIANISSIMVM

Principem Franciscum à Valesio Fran-
corū Regem, Celtarū, Belgarū,
ac utriusq; Gallie Impe-
ratorem Ioannis

Rainerij

EPIGRAMMA.

Ellei iuuenis taceant præconia prisce
Historici, & Poëni fortia facta ducis.
Obscurata iacent, ijs rex Franciscus
ademit

Magnanimus lucem, luce micæte sua,
Francorum armipotens tu rex Franciscus, in amplo
Pectore qui Curios Fabritiosq; geris.
Pectore Scipiadas belli duo fulmina gestas,
Vt Caesar uelox, & grauis ut Fabius.
Quum tamen in duros te Mars non excutit in hostes,
Nec tuba terribilis classica seuæ canit:
Sic Franciscæ pius, sic es quoq; mitis, ut arma
Bellica te cuncti non coluisse putent.
At quum signa trucis dat Martia buccina pugne,
Tu tanto arma furens impete dura quatis:
Vt te tam tumidis commotum fluctibus iræ
Inuisum Alciden uincere posse putent.
Nec minus igenuis excellis in artibus idem,
Palladis & Martis tu simul æquus honos.

★

Nulli

Nulli sancta magis, quàm sit tibi, pagina nota est:
 Hec de te uolitat fama per ora uirum.
 Olim est Mercurius dictus ter maximus esse,
 Cui multo praeſtas maximus ipse quater.
 Theologus permagnus, bello es maximus idem,
 Maximus orator, maximus historicus.
 Cui potuit melius lepidumq; nouumq; libellum
 Hunc donare igitur quam tibi Campegius?
 Magnus item quater est, & toto notus in orbe
 Campegius, regni gloria magna tui.
 Theologus magnus, medicus re & nomine magnus,
 Magnus & orator, magnus & historicus.

IOANNIS LAGRENI

FRANCISCANI AD LECTO-

REM CARMEN.

Quid iuuat extremas orbis percurrere partes,
 Ut ualeas ægris ferre salutis opem?
 Omnia sic posuit studio natura sagaci,
 Nulla ut sit regio dotibus orba suis.
 Non eadem cunctas illustrant sydera terras,
 Nec simili radio Phœbus ubiq; calet:
 Quo fit ut ingenium diuersis gentibus insit
 Disspar, nec ritus cuncti habuere pares.
 Non isdem gaudet solem spectare cadentem
 Qui solet, & cui mox ortus Apollo micat.
 Sic nec qui nimium Cynosuræ frigora sentit,
 Aut ij quos aries torridus igne coquit.
 Vt uaria est uictus ratio, & clementia cæli,
 Sic & morborum non modus unus erit.
 Quæq; suam hinc regio medicandi postulat artem,
 Prouidet & morbis quelibet ora suis.
 Pharmaca Romulidum præbet sua terra dolori,
 Quod det opem Gallis, Gallicus hortus habet.
 Scilicet hoc ueterum quidam olsecere priores,
 Quæ nunc Campegi porrigit ampla manus.
 Laus sit apud Gallos, & maxima Symphoriano
 Gloria, qui primus talia dona dedit.
 Hippocrates Græcis scripsit, sic Mesua Pœnis,
 Gallorum medicus Symphorianus erit.

* *

BAPTI

BAPTISTAE MAN-
TVANI CAROLI PRÆCI-
NENTIS MAGNITVDI-
NEM SVPER FRAN-
COS CARMINA.

Neu desit Gallis ullum decus, illa per orbem
Clara, per Aethiopes, nigros audita per Indos,
Illa tuæ quibus in cœlum tolluntur Athenæ,
Tot Sophiæ fecunda bonis, tot lucida claris
Scriptorum ingenijs: quæ tanquàm sydera lumen
Aeterno splendore ferunt, gymnasmata primus
Transfere ad Gallos.

MOX SVBDIT.

Et tua de Graiis migrans Academia campis
Ibit ad occasum, uacuasq; relinquet Athenas.

Quid satyricus Aquinas non peculiari apposito Gal-
los ornandos putauit?

Gallia caufidicos docuit facunda Britannos.

Quid Lucianus ille Samosatenus in nullam alioqui
gentem haud debacchari solitus, non lepido apologo ex
Herculis statua Gallicam eloquentiam insinuauit? Au-
diamus (quæso) diuum Hieronymum in Vigilantiis: Sola
(inquit) Gallia monstra non habuit, sed uiris semper for-
tibus & eloquentissimis abundauit. Quid Sallustius qui
omnes deniq; Romanos usq; ad nostram memoriam sic
habuisse, alia omnia uirtutibus suis (inquit) cum Gallis
tamen pro salute non pro gloria certasse uideantur.